

**ORGANIZACJA
I KIEROWANIE
INSTYTUCJAMI
BEZPIECZEŃSTWA
WEWNĘTRZNEGO
PAŃSTWA**

AKADEMIA HUMANISTYCZNA
im. Aleksandra Gieysztora

Katarzyna Grosicka
Leszek Grosicki
Przemysław Grosicki

ORGANIZACJA I KIEROWANIE INSTYTUCJAMI BEZPIECZEŃSTWA WEWNĘTRZNEGO PAŃSTWA

Pułtusk–Warszawa 2013

© Copyright by Katarzyna Grosicka, Leszek Grosicki, Przemysław Grosicki

© Copyright by Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora,

Pułtusk 2013

© Copyright by Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2013

Wszelkie prawa zastrzeżone. Każda reprodukcja lub adaptacja całości bądź części niniejszej publikacji, niezależnie od zastosowanej techniki reprodukcji (drukarskiej, fotograficznej, komputerowej i in.), wymaga pisemnej zgody Autorów i Wydawców.

Projekt okładki

Barbara Kuropiejska-Przybyszewska

Wydawcy:

Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora

ul. Daszyńskiego 17, 06-100 Pułtusk

tel./fax (48-23) 692-50-82

e-mail: rektorat@ah.edu.pl

www.ah.edu.pl

Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR

03-982 Warszawa, ul. Dedala 8/44

tel. 0-602-247-367, fax (22) 870-03-60

e-mail: oficyna@aspra.pl www.aspra.pl

Skład i łamanie

OFI

ISBN 978-83-7549-170-8

ISBN 978-83-7545-433-8

Spis treści

Wprowadzenie	9
--------------------	---

Część I

PRZEDMIOT I ORGANIZACJA BEZPIECZEŃSTWA WENĘTRZNEGO

Rozdział 1. Zakres przedmiotowy bezpieczeństwa wewnętrznego państwa – Leszek Grosicki	13
1.1. Typologia bezpieczeństwa	13
1.2. Bezpieczeństwo państwa	17
1.3. Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa	20
1.3.1. Bezpieczeństwo i porządek publiczny	22
1.3.2. Bezpieczeństwo powszechne	25
1.3.3. Bezpieczeństwo ustrojowe	26
Rozdział 2. Podstawy prawne bezpieczeństwa wewnętrznego – <i>Przemysław Grosicki</i>	31
2.1. Źródła prawa powszechnego	31
2.2. Podstawowe akty prawne bezpieczeństwa wewnętrznego. . .	33
Rozdział 3. Organizacja bezpieczeństwa wewnętrznego – <i>Leszek Grosicki</i>	39
3.1. Miejsce bezpieczeństwa wewnętrznego w systemie bezpieczeństwa państwa.	39
3.2. System bezpieczeństwa wewnętrznego państwa	40
Rozdział 4. Organy administracji publicznej o charakterze ogólnym w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego – Przemysław Grosicki. .	49
4.1. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej	49
4.2. Rada Ministrów	52
4.3. Ministrowie właściwi w sprawach bezpieczeństwa wewnętrznego.	55

4.4. Terenowe organy administracji rządowej	57
4.5. Organy samorządu terytorialnego	61

Rozdział 5. Składowe systemu bezpieczeństwa wewnętrznego

– <i>Leszek Grosicki</i>	65
5.1. Podsystem bezpieczeństwa i porządku publicznego	65
5.2. Podsystem bezpieczeństwa powszechnego	69
5.3. Podsystem bezpieczeństwa ustrojowego	72
5.4. Podsystem zarządzania kryzysowego.	76

Rozdział 6. Prawne formy działania organów władzy publicznej realizujące swoje zadania w sferze bezpieczeństwa wewnętrznego

– <i>Przemysław Grosicki</i>	85
6.1. Prawne formy działania o charakterze ogólnym	87
6.2. Szczególne formy działania organów/instytucji bezpieczeństwa wewnętrznego	91
6.2.1. Środki bezpośredniego działania	92
6.2.2. Czynności operacyjno-rozpoznawcze.	94
6.2.3. Czynności administracyjno-porządkowe	98

Część II

ZADANIA I ORGANIZACJA INSTYTUCJI BEZPIECZEŃSTWA WEWNĘTRZNEGO I STRAŻY

Rozdział 7. Instytucje bezpieczeństwa nadzorowane przez prezesa

Rady Ministrów – <i>Katarzyna Grosicka</i>	103
7.1. Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego	103
7.2. Centralne Biuro Antykorupcyjne	108
7.3. Agencja Wywiadu.	114

Rozdział 8. Instytucje bezpieczeństwa wewnętrznego nadzorowane

przez ministra spraw wewnętrznych – <i>Katarzyna Grosicka</i>	119
8.1. Policja.	119
8.2. Straż Graniczna	135
8.3. Państwowa Straż Pożarna.	145
8.4. Biuro Ochrony Rządu.	152

Rozdział 9. Instytucje bezpieczeństwa nadzorowane przez ministra obrony narodowej – Leszek Grosicki	157
9.1. Służba Kontrwywiadu Wojskowego.	157
9.2. Służba Wywiadu Wojskowego	162
9.3. Żandarmeria Wojskowa	167
Rozdział 10. Instytucje bezpieczeństwa wewnętrznego nadzorowane przez ministra finansów – Leszek Grosicki	177
10.1. Kontrola skarbowa.	177
10.2. Służba Celna	187
Rozdział 11. Instytucja bezpieczeństwa wewnętrznego podległa ministrowi sprawiedliwości – Służba Więzienna – Leszek Grosicki	199
Rozdział 12. Instytucje bezpieczeństwa wewnętrznego podległe innym organom konstytucyjnym – Inspekcje – Leszek Grosicki ..	207
12.1. Inspekcja Transportu Drogowego	207
12.2. Inspekcja Ochrony Środowiska	213
12.3. Państwowa Inspekcja Sanitarna	219
12.4. Inspekcja Weterynaryjna	226
12.5. Państwowa Inspekcja Farmaceutyczna	231
12.6. Inspekcja Handlowa	237
12.7. Państwowa Inspekcja Pracy	240
Rozdział 13. Straże – Katarzyna Grosicka	249
13.1. Straż Ochrony Kolei	249
13.2. Straż Leśna	254
13.3. Państwowa Straż Łowiecka	257
13.4. Państwowa Straż Rybacka	260
13.5. Straż Parku	264
13.6. Straż Gminna	266
Bibliografia	271
Akty prawne	273

Wprowadzenie

Proces globalizacji, sprzeczności interesów państw, społeczności lub jednostek, generują różnego rodzaju niebezpieczeństwa, od konfliktów zbrojnych, poprzez terroryzm, przestępczość zorganizowaną o charakterze międzynarodowym, regionalnym, czy pospolitą po ekscesy chuligańskie. Oprócz tych skutków, zagrożenia wynikają z nieprzewidywalnych zjawisk, będących wynikiem działania sił przyrody w postaci różnego rodzaju kataklizmów, jak również powodowanych przez człowieka katastrof. Bezpieczeństwo wewnętrzne jest jednym z najważniejszych dóbr pożądanych przez społeczności a jego zapewnienie i utrzymanie akceptowalnego stanu jest podstawowym warunkiem funkcjonowania państwa.

Współczesne państwo posiada, w ramach administracji publicznej, instytucje, których celem jest zapewnienie oraz kreowanie polityki bezpieczeństwa wewnętrznego państwa. Organizacja tych instytucji, ich podległość, wzajemna współpraca lub współdziałanie oraz kierowanie w ujęciu regionalnym, państwa, czy terytorialnej jednostki organizacyjnej nabiera formy systemu organizacyjnego bezpieczeństwa wewnętrznego. Uczestniczą w nim wszystkie instytucje/organy i inne podmioty, których zadania i kompetencje ulokowane są w sferze przeciwdziałania powstawaniu zagrożeń, likwidacji i usuwania ich skutków. Ze względu na różnorodność uczestniczących podmiotów, usystematyzowaliśmy je w relacji do struktury organizacyjnej administracji publicznej. Wskazujemy ich miejsce w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego w zależności od celu powołania i działania, uwzględniając specyfikę każdego organu, nadaną przez ustawodawcę, zadania, strukturę organizacyjną, uprawnienia – w tym szczególne. Mamy nadzieję, że nasza publikacja będzie użyteczna dla pracowników administracji publicznej, studentów i wszystkich zainteresowanych problematyką bezpieczeństwa wewnętrznego.

CZĘŚĆ I

PRZEDMIOT I ORGANIZACJA BEZPIECZEŃSTWA WEWNĘTRZNEGO

ROZDZIAŁ 1

ZAKRES PRZEDMIOTOWY BEZPIECZEŃSTWA WEWNĘTRZNEGO PAŃSTWA

Bezpieczeństwo należy do grupy najważniejszych potrzeb człowieka, a zadaniem każdego demokratycznego państwa, reprezentowanego przez jego władzę, jest zagwarantowanie swoim obywatelom takiego poziomu bezpieczeństwa, który jest przez nich do zaakceptowania oraz rozwoju umożliwiającego osiągnięcie odpowiedniego, pożądanego stopnia egzystencji. Posiada złożony charakter a jego zaspokojenie, określa warunki funkcjonowania i rozwoju narodu/państwa. Stanowi przedmiot badań a zarazem obszar, w którym poszukuje się rozwiązań prowadzących do optymalizacji, uwarunkowanej otoczeniem, stopnia bezpieczeństwa społeczności międzynarodowej, grupy państw, pojedynczych państw, grup społecznych czy jednostki.

1.1. Typologia bezpieczeństwa

Pojęcie **bezpieczeństwo** wywodzi się od łacińskiego „sine cura” co w czasach rzymskich oznaczało polityczną stabilność¹ a aktualnie w najogólniejszym znaczeniu, pojmowane jest jako stan pewności istnienia i przetrwania, funkcjonowania i rozwoju². Pewność, czyli brak zagrożeń lub zagrożenia znane, niewpływające w zasadniczy sposób na poczucie „spokoju”. Brak zagrożeń jest stanem obiektywnym i dającym się zdiagnozować pod warunkiem posiadania wystarczających sił i środków do pozyskania potrzebnej wiedzy o zjawiskach mogących zakłócić pożądaný stan oraz oceny tych zjawisk w kategoriach typologii bezpieczeństwa. Poczucie bezpieczeństwa ma charakter subiektywny i związany jest ze stanem

¹ K. Wojtaszczyk, A. Materska-Sosnowska (red.), *Bezpieczeństwo państwa*, Warszawa 2009, s. 11.

² R. Zięba, *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Warszawa 2008, s. 15–17; *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego*, Warszawa 2004, s. 27.

psychicznym człowieka (obywatela, zbiorowości, państwa) w relacjach z występującymi zagrożeniami. Ma charakter sprzężenia z zagrożeniami tzn. – im więcej dociera do niego wiadomości o zaistniałych sytuacjach stanowiących zagrożenie lub aktach będących już ich skutkiem (np. terrorystycznych) wpływających na ten stan, to poczucie zagrożenia niejednokrotnie niewspółmiernie do zjawiska wzrasta. Bezpieczeństwo odnosi się do procesów zaspakajania potrzeb podmiotów a zarazem jest podstawą funkcjonowania państwa i sprawuje nadrzędną rolę w jego działalności. Pojęcie bezpieczeństwa jest szerokie i obejmuje wszystkie dziedziny bytu konkretnego podmiotu (istnienie, przetrwanie, całość terytorialna, tożsamość, niezależność, spokój, posiadanie, pewność)³. Zagrożenie bezpieczeństwa zawsze może się pojawić niespodziewanie i to niezależnie od podjętych działań wyprzedzających związanych z pozyskiwaniem wiedzy o źródłach ich powstawania. Przeciwdziałanie zagrożeniom jest skierowane do wewnątrz, jak i na zewnątrz struktury organizacyjnej narodu czy społeczeństwa. Wyodrębnia się trzy jego wymiary: podmiotowy, przedmiotowy oraz funkcjonalny (procesualny), rozumiany jako (...) proces „zmierzający do budowania pewności przetrwania, posiadania i swobód rozwojowych”⁴.

W sferze funkcjonowania państwa, zasadnicze znaczenie ma wymiar podmiotowy na podstawie którego wyróżniamy: **bezpieczeństwo międzynarodowe**, **bezpieczeństwo narodowe**. Te dwa pojęcia występują w języku polityki, dyplomacji, w dokumentach polityczno-prawnych oraz w nauce o stosunkach międzynarodowych. Podział bezpieczeństwa na międzynarodowe i narodowe ma charakter umowny, ponieważ bezpieczeństwo państw w stosunkach międzynarodowych, ma zawsze charakter międzynarodowy.

Bezpieczeństwo międzynarodowe definiowane jest jako „zespół warunków, norm i mechanizmów międzynarodowych oraz oddziaływań, które zapewniają każdemu państwu danego systemu międzynarodowego, regionu, pewność niezagrażonego istnienia, przetrwania i swobód rozwojowych. Obejmuje nie tylko lub nie przede wszystkim wartości egzystencjalne pojedynczych państw, ale również wartości wspólne dla

³ K. Sienkiewicz-Matyjurek, Z.T. Niczyporek, *Bezpieczeństwo publiczne*, Gliwice 2010, s. 16.

⁴ R. Zięba, *Bezpieczeństwo międzynarodowe...*, s. 20.

danego systemu takie jak: stabilność, pokój, rozważa, współpraca”⁵. Można przy użyciu powyższej definicji opisać bezpieczeństwo określonej zbiorowości państw jak i scharakteryzować aspekty bezpieczeństwa państwa.

Bezpieczeństwo narodowe odnosi się do pojedynczych państw oraz ich narodów, czy społeczeństw i określane jest jako stan uzyskany w rezultacie odpowiedniego zorganizowania przeciwdziałania przed wszelkimi zagrożeniami militarnymi i niemilitarnymi, zewnętrznymi i wewnętrznymi, przy użyciu sił i środków pochodzących z różnych dziedzin działalności państwa. Obejmuje nie tylko ochronę narodu i terytorium przed agresją militarną ale również ochronę żywotnych interesów ekonomicznych i politycznych, a których utrata lub ograniczenie zagroziłoby podstawowym, uznawanym wartością narodu/społeczeństwa a przede wszystkim życiu, zdrowiu i mieniu obywateli, majątku narodowemu oraz instytucjom powołanych do ochrony państwa. To stan: zapewniający stabilny i harmonijny rozwój państwa, świadomości społecznej, w którym powstający poziom zagrożeń poprzez posiadane przez państwo zdolności przeciwdziałania nie budzi lęku, obaw o zachowanie uznanych wartości. Obserwuje się dualizm w pojmowaniu bezpieczeństwa, ponieważ spotykamy się z pojęciem – bezpieczeństwo narodowe; a z drugiej strony, bezpieczeństwo grupy społecznej. Bezpieczeństwo narodowe było postrzegane jako podstawowa jednostka światowego systemu, którego kryterium była suwerenność⁶. Procesy integracyjne, które dzisiaj obserwujemy, prowadzą do nowego wymiaru pojmowania bezpieczeństwa i to w kategoriach terytorialnych jednostki organizacyjnej, jakim jest państwo czy struktury o wymiarze regionalnym a celem jest bezpieczeństwo społeczności mieszkających na tym terenie. Powoduje to problemy związane z wykładnią bezpieczeństwa w odniesieniu do państwa lub narodu. Brak powszechnie uznanej wykładni bezpieczeństwa w odniesieniu do państwa lub narodu powoduje, że **bezpieczeństwo narodowe utożsamia się z bezpieczeństwem państwa i jest używane zamiennie**.

Drugim bardzo często stosowanym kryterium w typologiach bezpieczeństwa jest kryterium **przedmiotowe**, które ma charakter pomocniczy

⁵ Ibidem, s. 15–17.

⁶ Ibidem, s. 20, S.B. Wiśniewski, S. Zalewski, *Bezpieczeństwo wewnętrzne RP w ujęciu systemowym i zadań administracji publicznej*, Bielsko-Biała 2006, s. 18.

względem podziału podmiotowego. Pozwala na wyodrębnienie, a niekiedy wręcz mnożenie, rodzajów bezpieczeństwa, co wpływa na wzbogacenie opisu bezpieczeństwa rozpatrywanego z podmiotowego punktu widzenia. W literaturze naukowej i publicystyce można więc spotkać następujące rodzaje bezpieczeństwa:

- **polityczne** – środki i metody działania mające na celu wykrycie, zapobieżenie i likwidację zjawisk mogących zagrozić interesom politycznym państwa (integralność, porządek konstytucyjny, funkcjonowanie władzy państwowej, spokój społeczny);
- **militarne** – zapewnienie skutecznej ochrony i obrony suwerenności państwa w przypadku konfliktu zbrojnego, wojny oraz działań zagrażających jego interesom;
- **ekonomiczne** – posiadane możliwości gospodarcze państwa oraz umiejętność tworzenia i wykorzystania instrumentów polityki ekonomicznej, które będą gwarantowały niezagrożony rozwój (ochrona socjalna, obrona ekonomicznej struktury państwa, regulowanie rynku, kształtowanie przestrzeni gospodarczej/regionu, międzynarodowej);
- **społeczne** – zdolność państwa do zagwarantowania narodowi/społeczeństwu minimalnych – akceptowalnych warunków życia (świadczenia społeczne, regulacje prawne ładu społecznego);
- **kulturowe** – ogół warunków umożliwiających pielęgnowanie i utrwalanie wartości decydujących o tożsamości narodowej a jednocześnie możliwości czerpania z doświadczeń innych narodów i społeczeństw;
- **ideologiczne** – brak zagrożeń dla funkcjonowaniu i ogólnego rozwoju państwa/grupy państw, wynikających z uporządkowanego systemu wartości (zbioru poglądów) grupy/grup społecznych, uzasadniających działania zmierzające do utrwalenia lub zmiany określonych stosunków społecznych w ujęciu państwa, regionu czy globalnym;
- **ekologiczne** – warunki korzystania z zasobów naturalnych i powstałych w wyniku przetworzenia lub wytwarzania technologicznego w sposób niekonfliktowy z ekosystemem jako podstawy życia biologicznego;
- **informacyjne** – prawno-strukturalne uwarunkowania zachowania poufności informacji (pozyskiwanie, przetwarzanie, przesyłanie, przechowywanie, udostępnianie)⁷.

⁷ K. Wojtaszczyk, A. Materska-Sosnowska (red.), *Bezpieczeństwo państwa*, Warszawa 2009, s. 13–15.

Przyjmując **kryterium przestrzenne**, bezpieczeństwo może być ujmowane jako bezpieczeństwo:

- lokalne;
- subregionalne;
- regionalne;
- ponadregionalne;
- globalne (światowe, uniwersalne).

Z punktu widzenia **sposobu organizowania**, bezpieczeństwo w stosunkach międzynarodowych można postrzegać jako:

- bezpieczeństwo indywidualne (unilateralne) – zapewniane przez działania jednostronne (hegemonizm mocarstwowy, izolacjonizm, neutralność, niezaangażowanie);
- system blokowy (sojuszniczy);
- system bezpieczeństwa kooperatywnego;
- system bezpieczeństwa zbiorowego (regionalnego, uniwersalnego)⁸.

Uwzględniając **źródła zagrożeń** oraz **stosunek do obszaru państwa** wyróżnia się bezpieczeństwo:

- **zewnętrzne**;
- **wewnętrzne**.

1.2. Bezpieczeństwo państwa

Definicja zawarta w słowniku języka polskiego określa państwo jako organizację polityczną obejmującą ludzi stale osiadłych na pewnym terytorium, natomiast w encyklopedii powszechnej PWN, jako suwerenną organizację polityczną społeczeństwa zamieszkującego terytorium o określonych granicach, której głównym składnikiem jest hierarchiczna władza publiczna, dysponująca aparatem przymusu i dążąca do monopolu w jej stosowaniu. Państwo definiowane jest też jako organizacja polityczna wielkiej grupy społecznej, nierozdzielnie związanej z określonym terytorium, na którym rozciąga się jego **władza**, która jest podstawą sprawowania rządów oraz obowiązują prawa przez nią stanowione. Świadczy ona o istnieniu państwa i jego charakterze. Istotnymi jej cechami jest **suwerenność**

⁸ R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Warszawa 2008, s. 16–19; *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego*, Warszawa 2004, s. 30–32.

i powszechność. Suwerenność jako najważniejsza cecha dla konstrukcji i istnienia państwa. Zawiera w sobie zwierzchność władzy państwowej w obrębie państwa (**suwerenność wewnętrzną**) i niezależność władzy od innych państw (**suwerenność zewnętrzną**). **Powszechność** oznacza, że państwo obejmuje swoim oddziaływaniem wszystkich ludzi znajdujących się na jego terytorium. Państwo realizując swoje **funkcje** musi dysponować również szeroko pojętym **przymusem** (jedna z podstawowych cech państwa). Współczesne państwo spełnia następujące funkcje:

- wewnętrzną – zapewnienie bezpieczeństwa i porządku wewnątrz kraju, osiągane poprzez działanie administracji rządowej państwa;
- zewnętrzną – działalność prowadzoną w zakresie stosunków z innymi państwami oraz organizacjami międzynarodowymi, której istotą jest ochrona interesów państwa;
- gospodarczo-organizatorska – organizowanie gospodarki oraz wpływ na procesy gospodarcze;
- adaptacyjna – przystosowania państwa do zmieniających się uwarunkowań cywilizacyjnych;
- regulacyjna – wpływanie na zachodzące procesy społeczne;
- innowacyjna – wprowadzanie przez państwo nowych procesów i przeobrażeń społecznych.

Definiując pojęcie – **bezpieczeństwo państwa** – uwzględniamy, że bezpieczeństwo jest:

- składową bytu i rozwoju, określoną stosunkiem dysponowanych możliwości do skali zagrożeń;
- stanem inspirującym rozwój narodu/społeczeństwa wynikającym z braku zagrożenia zewnętrznego i wewnętrznego;
- stanem uzyskanym w wyniku zorganizowanego przeciwdziałania, przewidywanym lub powstałym zagrożeniom, określanym stosunkiem potencjału państwa do skali zagrożeń.

Bezpieczeństwo państwa najogólniej można określić jako zdolność państwa do ochrony jego wewnętrznych wartości przed zewnętrznymi i wewnętrznymi zagrożeniami a interesy bezpieczeństwa państwa takie jak przetrwanie (państwa, narodu, zachowanie egzystencji biologicznej), integralność terytorialna, niezależność polityczna, jakość życia⁹ stawiane są

⁹ Zob. W. Fehler, *Bezpieczeństwo wewnętrzne współczesnej Polski*, Warszawa 2012, s. 7–14.

ponad interesami bezpieczeństwa międzynarodowego ponieważ związane są z odpowiedzialnością rządów wobec własnych narodów/społeczeństw. Bezpieczeństwo jest podstawą funkcjonowania państwa i spełnia nadrzędną rolę w jego działalności. To państwo jest centralnym podmiotem bezpieczeństwa i to na poziomie państwowym odbywają się najważniejsze procesy dotyczące jego bezpieczeństwa. Posiada charakter całościowy, który obejmuje całokształt stosunków nie tylko międzynarodowych ale i wewnętrznych”¹⁰. Ma również charakter jednostkowy – bezpieczeństwo jednostki to stan wolny od zagrożeń istotnych dla niej. Wartości istotne dla każdego człowieka to życie, zdrowie, wolność, nietykalność osobista i mienia, swoboda przekonań i głoszenia poglądów, prawo do pracy¹¹. Można powiedzieć, że bezpieczeństwo jednostek wpływa na bezpieczeństwo państwa a bezpieczeństwo państwa jest składową bezpieczeństwa międzynarodowego. Środki jakimi dysponuje państwo są zależne od charakteru i rozmiarów zagrożeń w stosunku do uznawanych wartości, ważnych z punktu widzenia przetrwania i rozwoju państwa. Obejmują przedsięwzięcia podejmowane w ramach funkcji państwa. Można dzielić je według kryterium przedmiotowego. Dobór środków uzależniony jest od **potrzeb** stwarzanych przez powstające zagrożenia, ale również a nawet przede wszystkim, od **umiejętności zdiagnozowania i oceny stopnia zagrożenia** przez gremia decyzyjne państwa oraz znajdujące się w ich dyspozycji, możliwe do wykorzystania zasoby (materialne, intelektualne). Bardzo ważną sprawą jest **umiejętność korzystania** dysponowanymi środkami, która powiązana jest z **efektywnym ich wykorzystywaniem**. Traktując państwo jako formę organizacji życia społecznego wyróżniamy wymiar **instytucjonalny** tzn. państwo tworzy instytucje, których zadaniem jest kreowanie polityki dotyczącej bezpieczeństwa. To państwo organizuje przeciwdziałanie rodzącym się zagrożeniom, a także neutralizuje już zaistniałe. Tworzenie instytucjonalnych form ochrony interesów w demokratycznym państwie jest procesem prawnym, co oznacza, że instytucje są tworzone w oparciu o normy prawne.

Aktualnie obserwujemy zacieranie się podziałów między zewnętrznym i wewnętrznym wymiarem bezpieczeństwa państwa ze względu na fakt

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Ibidem.

internacjonalizacji wielu zagrożeń, co wymusza konieczność uzewnętrznienia działań na rzecz utrzymania na pożądanym poziomie bezpieczeństwa wewnętrznego. Jest to jednak proces, który nie wpływa na zasadniczy **podział bezpieczeństwa państwa na bezpieczeństwo zewnętrzne** rozumiane jako brak zagrożenia pochodzącego ze źródeł zewnętrznych dla bezpieczeństwa, obronności, niepodległości, nienaruszalności terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i jej pozycji na arenie międzynarodowej¹² **oraz bezpieczeństwo wewnętrzne.**

1.3. Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa

Pojęcie „bezpieczeństwo wewnętrzne państwa” jest powszechnie używane w języku potocznym, urzędniczym, politycznym. Posługuje się nim też polski ustawodawca w:

- art. 135 Konstytucji RP określającym rolę Rady Bezpieczeństwa Narodowego, jako organu doradczego prezydenta w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego;
- art. 146 ust. 4 pkt. 7 stanowiącym, że Rada Ministrów zapewnia bezpieczeństwo wewnętrzne państwa oraz porządek publiczny;
- art. 230 – pośrednio, gdzie wymienione są istotne składniki bezpieczeństwa wewnętrznego takie jak; urząd państwa, bezpieczeństwo obywateli, porządek publiczny;
- w art. 1 ustawy o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Agencji Wywiadu, stwierdzając że tworzy się ABW, jako agencję właściwą w sprawach ochrony bezpieczeństwa wewnętrznego państwa i jego porządku konstytucyjnego. Wysuwając poza nawias porządek konstytucyjny – który jest składnikiem bezpieczeństwa wewnętrznego – zaakcentowano podstawowy, szczególnie przedmiot jej działalności.

Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej też zawiera termin „bezpieczeństwo wewnętrzne”, którym zatytułowano podrozdział opisujący cele działań państwa w sferze bezpieczeństwa we-

¹² A. Misiuk, *Administracja porządku i bezpieczeństwa publicznego. Zagadnienia prawno-ustrojowe*, Warszawa 2008, s. 153; R. Zięba, *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego*, Warszawa 2004, s. 32–36.

wewnętrznego gdzie oprócz bezpieczeństwa publicznego wymienia się też bezpieczeństwo powszechne.

Na wyodrębnienie bezpieczeństwa wewnętrznego, jako kategorii pojęciowej, wpływają następujące czynniki:

- państwo jest głównym podmiotem stosunków międzynarodowych, realizujące swoje interesy z zakresu wewnętrznego w ramach prowadzonej polityki zagranicznej i polityki wewnętrznej;
- naczelną funkcją państwa jest funkcja wewnętrzna (obok funkcji zewnętrznej), określająca interesy państwa, które tworzą sferę bezpieczeństwa wewnętrznego;
- państwo prowadzące suwerenną politykę, dysponuje wyspecjalizowanymi instytucjami (organami państwowymi) odpowiedzialnymi za prowadzenie w sposób wyodrębniony polityki zagranicznej i polityki wewnętrznej;
- państwo w ramach realizowanej polityki bezpieczeństwa wydziela jej sferę wewnętrzną, w obrębie której ustala dla niej cele, które chce osiągnąć oraz listę wartości podlegających szczególnej ochronie wraz z metodami umożliwiającymi realizację polityki bezpieczeństwa wewnętrznego;
- w systemie bezpieczeństwa państwa funkcjonują wyodrębnione podsystemy wykonawcze, których podstawowym celem jest skuteczna ochrona i przeciwdziałanie zagrożeniom dla stabilności wewnętrznej państwa;
- państwo jest kreatorem bezpieczeństwa wewnętrznego poprzez różnego rodzaju formy działań wpływające na jego stabilizowanie;
- państwo uczestnicząc w różnorodnych formach współpracy międzynarodowej z zakresu spraw wewnętrznych zachowuje atrybut suwerenności w odniesieniu do działań dotyczących jego terytorium i obywateli¹³.

Bezpieczeństwo wewnętrzne definiowane jest jako stan stabilności i równowagi wewnętrznej. Utożsamiane jest ze stabilnym i harmonijnym funkcjonowaniem struktur państwa, na które składają się struktury władzy, procedury decyzyjne w ramach tych struktur oraz relacje pomiędzy władzą a obywatelami. W tym ujęciu określone jest jako stan struktur społecznych, politycznych i ekonomicznych wewnątrz państwa i tak kształto-

¹³ W. Fehler, I. Dziubek, *Bezpieczeństwo wewnętrzne współczesnej Polski*, Warszawa 2012, s. 28.

wane, aby zapewniały poczucie pewności jego obywatelom oraz stwarzały odpowiednie warunki do realizacji aspiracji tego państwa. Definiowane jest również poprzez elementy składowe bezpieczeństwa wewnętrznego państwa jako: stan uzyskany w efekcie spełniania przez państwo funkcji wewnętrznej realizowanej w ramach strategicznej polityki bezpieczeństwa narodowego, przejawiający się ochroną porządku konstytucyjnego, bezpieczeństwa publicznego i bezpieczeństwa powszechnego, życia i zdrowia obywateli, majątku narodowego przed bezprawnymi działaniami oraz skutkami klęsk żywiołowych i katastrof technicznych.

Komplementarnie ujmując bezpieczeństwo wewnętrzne państwa, możemy je określić jako **„zakotwiczony w porządku ustrojowym stan stosunków i procesów wewnątrz państwa, który zapewniając skuteczną i harmonijną realizację interesu państwa i jego obywateli jednocześnie tworzy potencjał zdolności do sprawnego diagnozowania i reagowania w przypadkach pojawiających się zagrożeń godzących w te interesy”**¹⁴.

Jednym z podstawowych zadań państwa jest kreowanie i utrzymanie pożądanego stanu bezpieczeństwa wewnętrznego a jego działania sprowadzają się do zapewniania bezpieczeństwa, szczególnie w najważniejszych jego kategoriach:

- **bezpieczeństwa i porządku publicznego;**
- **bezpieczeństwa powszechnego;**
- **bezpieczeństwa ustrojowego.**

1.3.1. Bezpieczeństwo i porządek publiczny

Zapewnienie bezpieczeństwa publicznego było i jest jednym z najważniejszych problemów społecznych leżących w gestii podejmujących decyzje w imieniu państwa. Potrzeba zapewnienia bezpieczeństwa społeczeństwu, czy poszczególnym jednostkom wymusza rezygnację z posiadanej przez nich części wolności na rzecz państwa, którego zadaniem jest stworzenie określonej struktury decyzyjno-wykonawczej i ustalenie zasad działania państwa oraz poszczególnych jednostek. Rezygnacja obywateli z części wolności, ujęta jest w formie umowy społecznej, która ustalała

¹⁴ Ibidem, s. 32.

zakres działania państwa wobec poszczególnych jednostek ludzkich oraz określa ich obszar rezygnacji z wolności. Zapewnienie bezpieczeństwa i porządku publicznego przypisane jest stworzonym przez państwo instytucjom wyposażonym w prawno-organizacyjne instrumenty działania. Pojęcie bezpieczeństwa publicznego i porządku publicznego, przy zmienności uregulowań normatywnych, powoduje różność określeń. Definiując **bezpieczeństwo publiczne**, biorąc pod uwagę, że jest ono przedmiotem działalności organów administracji państwowej, możemy je określić jako **pożądany stan wewnątrz państwa, gwarantujący jego istnienie i rozwój**. Charakterystycznym elementem pojęcia „bezpieczeństwo publiczne” jest zagrożenie, które skierowane jest przeciwko państwu i jego instytucjom, interesom, ustrojowi społeczno-politycznemu i ekonomicznemu, które posiada publiczny charakter. Zagrożenie bezpieczeństwa publicznego, może negatywnie oddziaływać na warunki życia zbiorowego, bez względu na to, czy bezpośrednio naraża na niebezpieczeństwo większą zbiorowość, czy też tylko pojedyncze jednostki, przy czym obojętne jest źródło tego niebezpieczeństwa jak i to, czy spowodowane jest działaniem, czy też przez zaniechanie działania. W literaturze przedmiotu bezpieczeństwa publicznego definiowane jest między innymi jako stan:

- przejawiający się ochroną porządku prawnego, życia i zdrowia obywateli oraz majątku narodowego przed bezprawnymi działaniami;
- braku zagrożenia dla funkcjonowania organizacji państwowej i realizacji jej interesów, umożliwiającą normalny, swobodny jej rozwój, przy czym gwarancją prawną tego stanu są właściwe normy prawne, a gwarancją instytucjonalną – kompetencje organów państwa¹⁵.

Zakres przedmiotowo-podmiotowy bezpieczeństwa publicznego obejmuje państwo ze swoim ustrojem i innymi urządzeniami¹⁶, człowieka (jego życie, zdrowie, mienie, realizacja jego praw podmiotowych) oraz formy życia zbiorowego.

Podobnie jak bezpieczeństwo publiczne także **porządek publiczny** można określić jako pewien stan wewnętrzny państwa. Mamy do czynienia z pojęciem **porządek i publiczny**. Porządek jest stanem pozytywnym,

¹⁵ Zob. A. Misiuk, *Administracja porządku i bezpieczeństwa publicznego*, Warszawa 2008, s. 16–17.

¹⁶ Zob. S. Pieprzny, *Administracja bezpieczeństwa i porządku publicznego*, Rzeszów 2008, s. 15–17.

akceptowanym przez większość ludzi i wpływającym pozytywnie na jednostkę. Odnosi się do otoczenia człowieka. Natomiast publiczny oznacza to samo co państwowy, powszechny, dotyczący ogółu, jawny, społeczny, związany z urzędem czy instytucją¹⁷. Porządek publiczny definiowany jest jako faktycznie istniejący układ stosunków społecznych, uzupełniony przez zespół norm prawnych i innych norm społecznie akceptowanych, gwarantujący niezakłócone i bezkonfliktowe funkcjonowanie jednostek w społeczeństwie¹⁸. Obejmuje wszystkie te stosunki społeczne uregulowane przez prawo i normy innych systemów, które kształtują się w miejscach publicznych. Dotyczy to norm gwarantowanych nie tylko prawem ale również norm akceptowanych powszechnie w danej społeczności – takie jak normy moralne, religijne, obyczajowe, zasady współżycia społecznego. Zakres przedmiotowy porządku publicznego możemy określić na podstawie Kodeksu wykroczeń¹⁹, w którym, w części szczególnej uregulowano odpowiedzialność za wykroczenia przeciwko:

- porządkowi i spokojowi publicznemu;
- instytucjom państwowym, samorządowym i społecznym;
- bezpieczeństwu osób i mienia;
- bezpieczeństwu i porządkowi w komunikacji;
- osobie i zdrowiu;
- mieniu i interesom konsumenta;
- obyczajności publicznej;
- obowiązkowi ewidencji;
- szkodnictwu leśnemu, polnemu i ogrodowemu.

Porównując bezpieczeństwo publiczne i porządek publiczny, szczególnie hierarchizację zagrożeń wynikających z ich zakresu przedmiotowego, uwzględniając również kwalifikację prawną wynikającą z popełnienia czynów zabronionych możemy stwierdzić, że zagrożenia dla bezpieczeństwa publicznego w swoich skutkach są bardziej dotkliwe dla państwa i jego urzędnika.

¹⁷ Ibidem, s. 18–19.

¹⁸ A. Misiuk, *Administracja porządku i bezpieczeństwa publicznego*, poz. cyt., s. 18.

¹⁹ Ustawa z dnia 29 maja 1971 r., Kodeks wykroczeń, (Dz.U. z 1971, poz. 114 z późn. zm).

1.3.2. Bezpieczeństwo powszechne

Bezpieczeństwo powszechne możemy zdefiniować jako **stan, zapewniający ochronę życia i zdrowia obywateli oraz majątku narodowego przed skutkami klęsk żywiołowych i katastrof technicznych**. Cechą charakterystyczną jest wskazywanie **życia i zdrowia człowieka** (obywatela danego państwa) **jako nadrzędnego celu**, w realizacji zadań wszystkich podmiotów funkcjonujących w ramach bezpieczeństwa powszechnego. Nie odnosi się do środowiska, w którym żyje człowiek, rozumianego jako ogół elementów przyrodniczych w szczególności: ziemia, powietrze, woda, roślinność, krajobraz, (bezpieczeństwo ekologiczne), najogólniej życia biologicznego ziemi. Mimo widocznych różnic, bezpieczeństwo powszechne zazębia się z bezpieczeństwem ekologicznym a w wielu przypadkach pozostają w stosunku sprzężenia względem siebie. Klęski żywiołowe (np. powodzie, huragany, obfite opady śniegu, mrozy, upały itp.) oraz katastrofy ekologiczne, które powodują zmiany w środowisku przyrodniczym, gatunku lub populacji w sposób, uniemożliwiający przetrwanie, spowodowane działalnością żywiołu lub człowieka (skażenie przemysłowe, awarie elektrowni jądrowej, wycieki ropy, pożary itp.) są przedmiotem bezpieczeństwa powszechnego.

Zakres przedmiotowy bezpieczeństwa powszechnego możemy określić na podstawie kodeksu karnego²⁰, rozdziału XX – przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu i rozdziału XXI – przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji. W obu tych rozdziałach wyartykułowane są czyny, które zagrażają życiu lub zdrowiu wielu ludzi lub mieniu w znacznych rozmiarach. Ustawodawca kwalifikuje do bezpieczeństwa powszechnego czyny w zakresie:

- katastrofy w ruch lądowym, wodnym, powietrznym;
- zawalenia się budynku, zalewu, obsuwaniu się ziemi, skał, śniegu;
- eksplozji materiałów wybuchowych lub łatwopalnych;
- gwałtownego wyzwolenia energii jądrowej lub promieniowania jonizującego;
- rozprzestrzeniania się substancji trujących, duszących, parzących lub promieniotwórczych;

²⁰ Ustawa z 6 czerwca 1997 r., Kodeks karny, (Dz.U. 1997 r., Nr 88, poz. 553 z późn. zm.).

- pożarów lub niebezpieczeństwo ich powstania;
- zagrożeń epidemiologicznych;
- zanieczyszczania powietrza, ziemi, wody;
- szkodliwych środków spożywczych, artykułów powszechnego użytku, środków farmaceutycznych;
- urządzeń użyteczności publicznej;
- gromadzenia materiałów lub przyrządów wybuchowych;
- naruszania możliwości automatycznego przetwarzania, gromadzenia i przekazywania danych informatycznych.

1.3.3. Bezpieczeństwo ustrojowe

Bezpieczeństwo ustrojowe związane jest z państwem, a podstawowe prawa państwa zawarowane w konstytucji oparte są (...) na poszanowaniu wolności i sprawiedliwości, współdziałaniu władz, dialogu społecznym oraz na zasadzie pomocniczości umacniającej uprawnienia obywateli i ich wspólnot (...) ²¹. Określenie „konstytucja” wywodzi się z łacińskiego słowa „constituere”, które oznacza: urządzać, ustanawiać, regulować. Zawiera zbiór reguł będących podstawą urządzenia państwa, na których oparty jest jego porządek. Pojęcie konstytucji wiąże się ze sposobem sprawowania władzy i jest definiowane jako **naczelna norma** rządząca państwem lub jako **akt tworzący** i określający organy wykonujące władzę przynależną państwu a jej celem jest kształtowanie **instytucjonalnego porządku państwa**. Do głównych cech wyróżniających konstytucję należy: sprecyzowane podstawy ustroju politycznego państwa, ranga aktu o najwyższej mocy prawnej, nadrzędne miejsce w hierarchii aktów prawnych oraz jej charakter jako jedynej w swoim rodzaju ustawy zasadniczej ²². Funkcje konstytucji obejmują:

- określenie ładu społeczno-instytucjonalnego i normatywnego państwa poprzez akty prawne w zakresie stosunków społecznych i politycznych, zapobiegających chaosowi prawnemu;
- tworzenie prawnych gwarancji swobód i wolności obywatelskich, wpływających na identyfikowanie się obywateli z państwem i jego instytucjami oraz wpływanie na procesy integracyjne społeczeństwa;

²¹ Konstytucja RP z 2 kwietnia 1997 r., preambuła.

²² P. Tuleja, *Stosowanie konstytucji w świetle zasady jej nadrzędności*, Kraków 2003, s. 13.

- ugruntowanie tożsamości państwa, odnoszące się do podstawowych zasad całego systemu prawa, w którym konstytucja jest gwarantem politycznego ustroju państwa;
- konieczność działania zgodnie z prawem (dotyczy całego urządzenia państwa w tym powoływanie tylko organów przewidzianych w Konstytucji RP), ponieważ konstytucja stanowi ucieleśnienie społecznie akceptowanych idei, przyjmując określony model państwa.

Używane jest pojęcie **stosowanie konstytucji**, które oznacza wykorzystywanie określonych w konstytucji kompetencji, przez organy w niej wyszczególnione i przez nią upoważnione, lub uzyskiwanie kompetencji przez organy władzy publicznej do dokonywania aktów prawnych. Również używa się tego pojęcia, kiedy akt organu państwa dokonywany jest na podstawie normy konstytucyjnej, a nie normy zawartej w ustawie pośredniczącej. Można stwierdzić, że demokracja konstytucyjna to taki system, w którym decyzje podejmowane są demokratycznie, ale w granicach wyznaczonych przez konstytucję. Demokratycznie podejmowane decyzje prowadzą się do formy sprawowania władzy określonej w konstytucji i przypisanej jej odpowiedzialności oraz uprawnienia. Demokracja to rządy ludu, przez lud i dla ludu (A. Lincoln), rozumiane jako rządy pełnoprawnych obywateli, w których źródło władzy stanowi wola większości. Jest to prawo obywateli do bezpośredniego lub pośredniego wpływania na treść polityki państwa a decyzje są podejmowane przez sprawujących władzę w imieniu ludu. Sprawujący władzę w ich imieniu, podlegają tym samym prawom co lud. Obywatele realizują swoją władzę poprzez formy parlamentarne. Demokracja przesądza o tym, w jaki sposób są podejmowane decyzje w państwie. Obecnie powszechną formą ustroju demokratycznego jest demokracja parlamentarna, której gwarantem jest konstytucja a państwo zobowiązane jest do przestrzegania prawa w niej zawartego. Możemy mówić o państwie prawnym, rozumianym jako sprawowanie władzy państwowej, dopuszczalnej tylko na podstawie konstytucji oraz formalnie i materialnie zgodnych z nią ustaw w celu zagwarantowania takich wartości, jak: godność człowieka, wolność, sprawiedliwość i pewność prawa.

Wymienia się szereg zasad konstytuujących państwo prawa, takich jak oparcie władzy na konstytucji, trójpodział władzy państwowej. Podstawą i granicą wszelkiego działania państwa jest konstytucja i wynikające z niej prawo, każdy wobec prawa jest równy, ochrona prawna niezawisłych są-

dów, odpowiedzialność funkcjonariuszy publicznych²³. Konstytucja ogranicza organom państwa pole podejmowania decyzji, a zarazem określa jego ustrój, porządek prawny, relacje pomiędzy instytucjami władzy, obowiązki oraz prawa i wolności obywatelskie. Jest podstawą porządku prawnego w państwie, a zarazem wykładnikiem **bezpieczeństwa ustrojowego**. Określa system władzy, hierarchizuje jego organy, przypisuje im stosowne właściwości, mówiąc inaczej – stanowi **porządek konstytucyjny w kraju, rozumiany jako zbiór reguł, w oparciu o które funkcjonuje państwo demokratyczne**.

Natomiast **ochrona porządku konstytucyjnego/ustrojowego to ochrona instytucji/organów władzy w państwie, prawnych procedur ich wyłaniania oraz zapewnienie warunków, w których funkcjonują one w sposób niezakłócony**.

Wyróżniamy instytucjonalny i prawny wymiar państwa, co oznacza, że państwo do ochrony porządku konstytucyjnego powołuje instytucje na podstawie prawa, które działają według prawa i w celu ochrony prawa. Dla zapewnienia ochrony porządku konstytucyjnego państwa ważna jest **zasada legalizmu**, to znaczy, że każdy czyn, który podlega karze musi być zakazany przez prawo, obowiązujące w czasie jego popełnienia. Wyklucza działanie prawa wstecz oraz tworzy prawne gwarancje ochrony praw obywateli. Obszar ochrony ogranicza środki, które też mają charakter prawny, mogące być stosowane przez państwo, jego instytucje do wykonania zadań związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa. Drugą ważną zasadą jest **zasada praworządności**, zawarta w art.7 konstytucji, który stanowi, że „organy władzy publicznej działają na podstawie prawa i w granicach prawa”. Normy prawne określające zakres zadań dla instytucji państwa oraz zakres uprawnień jego przedstawicieli najczęściej mają charakter ustawowy. Ważną dla zapewnienia stabilizacji funkcjonowania organów państwa jest **stabilności prawa**, co oznacza, że prawo stanowione, powinno być stabilne i przewidywalne, a wyraża się stworzeniem przez państwo prawnych gwarancji dla obywateli. Państwo chroni działalność obywateli w wielu żywotnych sferach życia, a zakres podstawowych wolności i praw obywatelskich jest szeroki i obejmuje ochronę wolności osobistych, praw politycznych i socjalnych. W polskim prawie karnym

²³ B. Wiśniewski, S. Zalewski, *Bezpieczeństwo wewnętrzne RP w ujęciu systemowym i zadań administracji publicznej*, Bielsko-Biała 2006, s. 46.

ujęte są przestępstwa, które wskazują na zakres przedmiotowy ochrony porządku konstytucyjnego. Kodeks karny²⁴ w części szczególnej, ujmuje w rozdziale – przestępstwa przeciwko Rzeczypospolitej następujące przestępstwa: zamach stanu, zdrada dyplomatyczna, szpiegostwo, dezinformacja, zamach na życie, napaść i znieważanie prezydenta, napaść i znieważenie przedstawiciela obcego państwa, znieważenie narodu lub Rzeczypospolitej oraz zamach terrorystyczny, który ujęty jest w rozdziale, przestępstwa przeciwko obronności. Porządek konstytucyjny jest też kategorią społeczną. Zaufanie obywateli do państwa jest wypadkową jego zdolności do zapewniania bezpieczeństwa oraz odbioru społecznego stopnia realizacji tych zdolności. Instytucje działające na podstawie zrozumiałych i przewidywalnych norm prawnych w sferze bezpieczeństwa, powinny mieć akceptację społeczną, która w konsekwencji wpływa na kształtowanie opinii o władzy. Powoduje to, że porządek konstytucyjny w ujęciu społecznym podlega kategoryzowaniu.

Uogólniając, możemy **zdefiniować bezpieczeństwo ustrojowe jako „stan stosunków społeczno-politycznych w państwie, który zapewnienia respektowanie i skuteczną ochronę mechanizmów ustanowionego systemu politycznego oraz przypisanych jemu systemu wartości i praw”²⁵, a porządek konstytucyjny jako stan ładu w państwie i jego funkcjonowania zgodnie z normami określonymi w ustawie zasadniczej.**

²⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r., Kodeks karny, (Dz.U. z 1997 r., Nr 88, poz. 553 z późn. zm.).

²⁵ W. Fehler, *Bezpieczeństwo wewnętrzne współczesnej Polski*, poz. cyt., s. 179.

ROZDZIAŁ 2

PODSTAWY PRAWNE BEZPIECZEŃSTWA WEWNĘTRZNEGO

2.1. Źródła prawa powszechnego

Regulacje prawne w Polsce są zhierarchizowane i określane jako źródła prawa, czyli akty stanowione przez organy państwowe (posiadające taką właściwość), zawierające normę prawną. Przez **źródła prawa** rozumie się sposoby w jakich tworzy się, utrzymuje i zmienia prawo. Art. 87 Konstytucji RP stanowi że „źródłami powszechnie obowiązującego prawa Rzeczypospolitej Polskiej są:

- konstytucja;
- ustawy;
- ratyfikowane umowy międzynarodowe;
- rozporządzenia”;
- akty prawa miejscowego.

Wymienione w konstytucji źródła prawa stanowią porządek prawny. Posiadają charakterystyczne cechy takie jak: ich wielość i różnorodność w sensie składników gatunkowych (najliczniejsze są rozporządzenia), większość źródeł pochodzi od samej administracji (na podstawie normy kompetencyjnej w oparciu o szczególną podstawę prawną), niejednolitości w sensie wyróżnienia jako działu, ustanawianie prawa miejscowego z powodu występowania ewenementu lokalnego oraz różnych przeszkód w kodyfikacji prawa²⁶.

Konstytucja w systemie źródeł prawa jest aktem zasadniczym, a tworzenie innych aktów (ustaw) jest możliwe tylko na podstawie konstytucyjnej delegacji. Określa podstawowe zasady ustroju politycznego i społeczno-gospodarczego, strukturę i kompetencje organów państwa, zasady i treść stosunków między obywatelami w zakresie administracji publicznej:

- ustrój, zadania i kompetencje organów administracji publicznej;

²⁶ J. Boć (red), *Prawo administracyjne*, Wrocław 2010, s. 56–57.

- podstawowe zasady i formy działania, a w szczególności wskazuje jakie akty normatywne są źródłem prawa;
- zasady kontroli administracji publicznej;
- granice dozwolonej ingerencji administracji publicznej (Rozdział II. wolności, prawa i porządek publiczny, ochrona środowiska, zdrowia i moralności publicznej).

Aktem niższego rzędu, uchwalanym przez parlament jest **ustawa**, która nie może być sprzeczna z konstytucją. Ustawa ma charakter źródła prawa powszechnie obowiązującego. Niektóre materie z zakresu administracji publicznej mogą być regulowane wyłącznie ustawami²⁷.

Umowa międzynarodowa (traktat, umowa, porozumie) po jej ratyfikacji i ogłoszeniu w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, staje się częścią krajowego porządku prawnego i jest bezpośrednio stosowana, chyba że jej stosowanie jest uzależnione od wydania ustawy „Umowa, która została ratyfikowana za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie, ma pierwszeństwo przed ustawą, jeżeli ustawy tej nie da się pogodzić z umową”²⁸. Ratyfikowanie umowy międzynarodowej przez państwo jest tożsame z ustaleniem wzajemnych praw i zobowiązań między jej sygnatariuszami.

Do aktów prawnych stosowanych przez administrację należą **rozporządzenia, uchwały i zarządzenia** oraz inne akty, w wydaniu których uczestniczą.

Rozporządzenie zawiera przepisy wykonawcze do ustawy, uzupełnia ustawę lub wskazuje sposób jej wykonania. Ustawodawca w rozporządzeniu upoważnia naczelne organy do określenia właściwego organu do wydania zarządzenia, zakresu spraw przekazanych temu organowi do uregulowania oraz wytyczne dotyczące treści aktu rozporządzenia.

Zarządzenie jest aktem niemającym waloru źródeł prawa. Mają charakter wewnętrzny i obowiązują jednostki wewnętrzne struktury organizacyjnej podległe organowi zarządzającemu. Nie mogą stanowić podstawy decyzji wobec obywateli i podmiotów niezwiązanych organizacyjnie z normodawcą.

Uchwała jest aktem normatywnym kolegialnych organów. Wyróżnia się uchwały Rady Ministrów, centralnych organów administracji rządo-

²⁷ Konstytucja RP uchwalona dnia 2.04.1997, art. 8.1, 31.3, 51.5, 84 88, 88, 89.3, 140.1, 146.4.12, 152.2, 166.2, 167.3, 170, 172.3.

²⁸ Ibidem, art. 91

wej, samorządu terytorialnego. Mają charakter wewnętrzny i obowiązują tylko jednostki podległe organowi wydającemu uchwałę. Powinna być wydawana w sprawach, które nie są regulowane ustawami i bez powoływania się na upoważnienie ustawy. Dotyczy spraw związanych z kierownictwem wewnętrznym, prawnie dozwolonego sposobu stosowania obowiązujących aktów normatywnych. Podstawą obowiązywania uchwały jest jej ogłoszenie w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski”, w dziennikach urzędowych ministerstw, w wojewódzkich dziennikach urzędowych czy rozplakatowanie obwieszczeń.

Regulamin i statut regulują wewnętrzny ustrój i funkcjonowanie jednostek organizacyjnych. Zawierają w swojej treści uregulowania w zakresie dotyczącym podziału pracy, zakresu czynności, układu zależności organizacyjnych, zasady kontroli wewnętrznej, koordynacji działań.

Akt prawa miejscowego, inaczej lokalne źródło prawa jest aktem normatywnym regulującym stosunki społeczne i obowiązuje w granicach właściwości wydających je organów oraz jest prawem najlepiej dostosowanym do warunków miejscowych. Organami upoważnionymi do wydawania aktów prawa miejscowego są organy samorządu terytorialnego oraz terenowe organy administracji rządowej²⁹.

2.2. Podstawowe akty prawne bezpieczeństwa wewnętrznego

Zasadniczymi aktami, będącymi podstawą prawną systemu bezpieczeństwa, określającymi odpowiedzialności i miejsce w systemie poszczególnych podmiotów jest:

- Konstytucja RP jako akt posiadający najwyższą rangę w hierarchicznym uporządkowaniu źródeł prawa;
- ustawy określające przedmiot działalności, kompetencje i organizację naczelných organów administracji rządowej;
- ustawy stanowiące centralne organy administracji rządowej wykonujące swoje zadania w zakresie bezpieczeństwa;
- ustawy o administracji rządowej w województwie oraz o samorządzie terytorialnym.

²⁹ Zob. J. Boć (red.), *Prawo administracyjne*, poz. cyt., s. 53–114.

- ustawy regulujące problematykę poszczególnych zagrożeń bezpieczeństwa takich jak o: ochronie przeciwpożarowej, stanie klęski żywiołowej, zarządzaniu kryzysowym, stanie wyjątkowym.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. w art. 5 określa rolę państwa precyzując, że „Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolność i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”. W imię szeroko rozumianego bezpieczeństwa, wartości nadrzędne mogą zostać ograniczone. Art. 31.2. stanowi, że „ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw, mogą być ustanowione tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego (...). Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw”.

Konstytucja nakłada obowiązki na organy naczelne tzw. organy konstytucyjne państwa w tym na:

- Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w art. 126.2., określając, że „czuwa nad przestrzeganiem Konstytucji, stoi na straży suwerenności i bezpieczeństwa państwa oraz nienaruszalności i niepodległości jego terytorium”;
- Radę Ministrów, stwierdzając w art. 146.1, że (...) prowadzi politykę wewnętrzną i zagraniczną (...), a w art. 146.3., że (...) kieruje administracją rządową oraz w art. 146.4.7., że „zapewnia bezpieczeństwo wewnętrzne państwa oraz porządek publiczny”.

Konstytucja również upoważnia w art. 228.1 do wprowadzenia stanu nadzwyczajnego, wojny, wyjątkowego lub klęski żywiołowej, w przypadkach, kiedy zwykle środki konstytucyjne są niewystarczające.

Do ustaw określających przedmiot działalności, kompetencje, organizację naczelných organów administracji rządowej należą:

- Ustawa z dnia 8 sierpnia 1996 r. o Radzie Ministrów³⁰, która w rozdziale 1 przepisy ogólne, określa, że Rada Ministrów (rząd) działa kolegalnie wykonując ustanowione w Konstytucji RP i innych ustawach zadania i kompetencje, rozpatrując sprawy i podejmuje rozstrzygnięcia na posiedzeniach. Organizację i tryb pracy Rady Ministrów normuje regulamin.

³⁰ Tekst jednolity, Dz.U. z 2003 r., Nr. 24, poz. 199 z późn. zm.

Minister, członek Rady Ministrów, któremu przydzielono zakres spraw, działa w celu wykonania zadań i kompetencji określonych w Konstytucji RP i ustawach z upoważnienia Prezesa Rady Ministrów (art. 5).

- Ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej³¹, określa zakres działów administracji rządowej oraz właściwości ministra kierującego działem. Zadania z zakresu bezpieczeństwa wewnętrznego, ujęto w następujących działach:
 - a) **sprawy wewnętrzne**, określone w art. 29.1., obejmują:
 - ochronę bezpieczeństwa i porządku publicznego;
 - ochronę granicy Państwa, kontrolę ruchu granicznego i cudzoziemców oraz koordynacji działań związanych z polityką migracyjną Państwa;
 - obywatelstwa;
 - obronę cywilną;
 - ochronę przeciwpożarową;
 - przeciwdziałanie skutkom klęsk żywiołowych i innych podobnych zdarzeń zagrażających bezpieczeństwu powszechnemu;
 - nadzór nad ratownictwem górskim i wodnym.

Minister odpowiedzialny za sprawy wewnętrzne sprawuje nadzór nad działalnością:

- Policji;
 - Straży Granicznej;
 - Państwowej Straży Pożarnej;
 - Obrony Cywilnej Kraju;
 - Urzędu do Spraw Cudzoziemców;
 - Krajowego Centrum Informacji Kryminalnej;
 - Biura Ochrony Rządu.
- b) **administracja publiczna**, określone w art. 6 pkt. 1, ppkt. 4b i 4c, obejmuje:
 - przeciwdziałanie skutkom klęsk żywiołowych i innych podobnych zdarzeń zagrażających bezpieczeństwu powszechnemu;
 - usuwanie skutków klęsk żywiołowych i innych podobnych zdarzeń zagrażających bezpieczeństwu powszechnemu;
 - c) **sprawy obrony**, art. 19 ustawy nie wskazuje tak jak w przypadku spraw wewnętrznych jakie organy administracji centralnej wyse-

³¹ Tekst jednolity, Dz.U. z 2007 r., Nr 65, poz. 437.

cializowane w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego są podporządkowane ministrowi odpowiedzialnemu za obronę narodową. Nadzór nad wojskową służbą bezpieczeństwa wewnętrznego – Służbą Kontrwywiadu Wojskowego oraz Żandarmerią Wojskową (wojskową policją) na podstawie ustaw powołujących te służby i określających ich kompetencje, sprawuje minister obrony narodowej;

- d) **finanse publiczne**, w art. 8.2.10, określono, że minister finansów sprawuje kontrolę oraz nadzór nad organami kontroli skarbowej a w art.8.4., że ministrowi podlegają Generalny Inspektor Kontroli Skarbowej, Szef Służby Celnej, którzy są podsekretarzami stanu;
- e) **sprawiedliwość**, w art.24.4. przypisano ministrowi podległość Służby Więziennej;
- f) **Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Centralne Biuro Antykorupcyjne** jako instytucje wyspecjalizowane w zakresie bezpieczeństwa są organami administracji rządowej nieobjętej zakresem działów administracji i na podstawie art. 33.a, nad ich działalnością, nadzór sprawuje **Prezes Rady Ministrów**. Określane są jako administracja rządowa pozadziałowa.

Naczelnym organom administracji rządowej, odpowiedzialnym za bezpieczeństwo wewnętrzne, podlegają organy wykonawcze, posiadające status centralnych organów administracji lub umundurowanej formacji. Powoływane są ustawami, określającymi ich zadania, kompetencję, strukturę organizacyjną, podległość oraz uprawnienia do wykonywania określonych czynności. Podstawą prawną działalności instytucji – organów bezpieczeństwa wewnętrznego są poniższe akty prawne:

- Ustawa o Policji z dnia 6 kwietnia 1990 r.³²;
- Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej³³;
- Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej³⁴;
- Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej, Dział IV – Obrona Cywilna³⁵;
- Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach, Rozdział 13 – Urząd do Spraw Cudzoziemców³⁶;

³² Tekst jednolity Dz.U. z 2011., Nr 287, poz. 1687.

³³ Dz.U. z 2005 r., Nr 234, poz. 1997 z późn. zm.

³⁴ Tekst jednolity Dz.U. z 2009 r., Nr 12, poz. 68.

³⁵ Tekst jednolity Dz.U. z 2004 r., Nr 241, poz. 2416.

³⁶ Tekst jednolity Dz.U. z 2011 r., Nr 264, poz. 1573.

- Ustawa z dnia 6 lipca 2001 r. o gromadzeniu, przetwarzaniu i przekazywaniu informacji kryminalnych, Rozdział 2– Szef Krajowego Centrum Informacji Kryminalnych³⁷;
- Biuro Ochrony Rządu jest organem wyspecjalizowanym w zakresie ochrony najważniejszych osób w państwie, obiektów i urządzeń o szczególnym znaczeniu. Jest jednolitą, umundurowaną i uzbrojoną formacją, której prawną podstawą działania jest ustawa o Biurze Ochrony Rządu z dnia 16 marca 2001r³⁸;
- Ustawa z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Agencji Wywiadu³⁹;
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym⁴⁰;
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2006 r. o Służbie Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służbie Wywiadu Wojskowego⁴¹;
- Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o kontroli skarbowej⁴²;
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o Służbie Celnej⁴³;
- Ustawa z 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej⁴⁴ (umundurowana i uzbrojona formacja);
- stosowne ustawy o: Inspekcji Transportu Drogowego, Inspekcji Ochrony Środowiska, Państwowej Inspekcji Sanitarnej, Inspekcji Weterynaryjnej, Państwowej Inspekcji Farmaceutycznej, Inspekcji Handlowej, Państwowej Inspekcji Pracy.

Terenowa administracja rządowa oraz administracja samorządowa ma również ustawowo przypisane zadania i kompetencje w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego. Zawarto je w poniższych aktach prawnych:

- Ustawa z dnia 23 stycznia 2009 r. o wojewodzie i administracji rządowej w województwie⁴⁵;

³⁷ Tekst jednolity Dz.U. z 2010 r., Nr 29, poz. 153.

³⁸ Dz.U. z 2004 r., Nr 163, poz. 1712 z późn. zm.

³⁹ Tekst jednolity Dz.U. z 2010 r., Nr 29, poz. 154.

⁴⁰ Dz.U. z 2006 r., Nr 104, poz. 708 z późn. zm.

⁴¹ Dz.U. z 2006 r., Nr 104, poz. 709 z późn. zm.

⁴² Tekst jednolity Dz.U. z 2011r., Nr.41, poz. 214.

⁴³ Dz. U z 2009 r., Nr 168, poz. 1323

⁴⁴ Tekst jednolity Dz.U. z 2010 r., Nr 79, poz. 523.

⁴⁵ Dz.U. z 2009 r., Nr 31, poz. 206 z późn. zm.

- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym⁴⁶;
- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym⁴⁷.

Problematykę poszczególnych rodzajów zagrożeń bezpieczeństwa ujmują poniższe regulacje prawne:

- Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej⁴⁸;
- Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej⁴⁹;
- Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym⁵⁰;
- Ustawa z dnia 21 czerwca 2002 r. o stanie wyjątkowym⁵¹;
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 2002 r. o stanie wojennym oraz kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej⁵².

Sprawy szczegółowe, wynikające z funkcjonowania instytucji czy formacji, realizacji ich zadań ustawowych, wyposażenia specjalistycznego oraz wykorzystywania nadanych przez ustawę uprawnień, reguluje kompetentny minister stosownymi rozporządzeniami. Szczególne uprawnienia zawarte w ustawie jakimi są czynności operacyjno-rozpoznawcze, wymagające dookreślenia ich taktycznej i technicznej strony stosowania, są regulowane normami prawnymi (np. instrukcja), stanowionymi przez organy centralne administracji rządowej lub kierowników jednostek organizacyjnych formacji.

⁴⁶ Tekst jednolity Dz.U. z 2001 r., Nr 142, poz. 1592.

⁴⁷ Tekst jednolity Dz.U. z 2001 r., Nr 142, poz. 1591.

⁴⁸ Dz.U. z 1991 r., Nr 81, poz. 351 z późn. zm.

⁴⁹ Dz.U. z 2002 r., Nr 62, poz. 558 z późn. zm.

⁵⁰ Tekst jednolity Dz.U. z 2007 r., Nr 89, poz. 590 z późn. zm.

⁵¹ Dz.U. z 2002 r., Nr 113, poz. 985, z późn. zm.

⁵² Tekst jednolity Dz.U. z 2002 r., Nr 156, poz. 1301.

ROZDZIAŁ 3

ORGANIZACJA BEZPIECZEŃSTWA WEWNĘTRZNEGO

3.1. Miejsce bezpieczeństwa wewnętrznego w systemie bezpieczeństwa państwa

System bezpieczeństwa państwa jest skoordynowanym wewnętrznie zbiorem elementów organizacyjnych, sił i środków (ukierunkowanych na przeciwdziałanie wszelkim zagrożeniom państwa). Tworzą go wszystkie odpowiedzialne za bezpieczeństwo w świetle Konstytucji RP i właściwych ustaw, instytucje (wyodrębniony zespół ludzi dysponujący zasobami organizacyjnymi oraz materialnymi umożliwiającymi realizację powierzonych zadań), należące do władz ustawodawczych, wykonawczych i sądowniczych, w tym parlament, prezydent RP, Rada Ministrów i centralne organy administracji publicznej⁵³. Ważnymi jego elementami są siły zbrojne oraz służby i instytucje rządowe zobowiązane do: zapewnienia i przeciwdziałania zagrożeniom zewnętrznym, zapewnienia bezpieczeństwa publicznego, prowadzenia działań ratowniczych oraz ochrona ludności i mienia w sytuacjach nadzwyczajnych, a także w zakresie przewidzianym w Konstytucji RP i właściwych ustawach – władze samorządowe i właściwe podmioty prawne, w tym przedsiębiorcy tworzący potencjał przemysłowo-obronny”⁵⁴.

W tak ujętym systemie bezpieczeństwa państwa, a właściwie możemy określić go jako „nadsystem”, wyróżniamy **system kierowania bezpieczeństwem oraz systemy wykonawcze w zakresie bezpieczeństwa zewnętrznego i bezpieczeństwa wewnętrznego**. Oprócz funkcjonalnej struktury, system bezpieczeństwa państwa dysponuje siłami i środkami jakie posiadają podmioty wykonawcze, wykonujące swoje ustawowe zadania w zakresie bezpieczeństwa.

⁵³ Organem administracji publicznej jest osoba (osoby) usytuowana centralnie w strukturze organizacyjnej władzy publicznej, powołana do realizacji norm prawnych w granicach kompetencji przyznanych przez prawo, wyposażona w odpowiednie siły (ludzie) i środki (organizacja i posiadane zasoby materialne).

⁵⁴ *Strategia bezpieczeństwa narodowego RP*, Rozdział IV, pkt. 83.

W skład systemu kierowania w zależności od stopnia zagrożenia wchodzi: parlament, prezydent RP, Rada Ministrów, centralne organy administracji rządowej, organy dowodzenia Sił Zbrojnych, władze samorządowe i inne. Zasadniczymi zadaniami systemu jest zapewnienie ciągłości podejmowania decyzji i działań w celu utrzymania bezpieczeństwa oraz monitorowanie źródeł, rodzaju, kierunków i skali zagrożeń, zapobieganiu powstawaniu zagrożeń na terytorium kraju i poza jego granicami, jak również usuwaniem ich skutków. Ważnym zadaniem jest kierowanie obroną narodową.

System bezpieczeństwa zewnętrznego obejmuje sferę polityczną, ekonomiczną i militarną. Celem działań podejmowanych przez podmioty w nim funkcjonujące jest zapobieganie polityczno-militarnym zagrożeniom, skutkom nieakceptowanym przez społeczność konfliktów, różnicom rozwojowym oraz naruszeniom międzynarodowego porządku prawnego, negatywnie oddziałującym na nasze szeroko rozumiane interesy⁵⁵.

System bezpieczeństwa wewnętrznego państwa obejmuje całą sferę utrzymania pożądanego w danej sytuacji bezpieczeństwa oraz realizację zadań wynikających z prowadzonej polityki wewnętrznej państwa.

3.2. System bezpieczeństwa wewnętrznego państwa

Prawne podstawy funkcjonowania demokratycznego państwa, w tym wyłaniania organów władzy, zapewniania gwarancji praw i swobód obywatelom, jak również istnienie obiektywnych zagrożeń dla uznawanych przez państwo/społeczeństwo wartości, pozwala na wyodrębnienie w systemie bezpieczeństwa narodowego/państwa, **systemu bezpieczeństwa wewnętrznego**.

Nadrzędnym celem państwa w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego jest utrzymanie jego zdolności do reagowania w sytuacjach wystąpienia zagrożeń, mających istotny wpływ na bezpieczeństwo związanych z ochroną:

⁵⁵ Zob., W. Fehler, *Bezpieczeństwo wewnętrzne współczesnej Polski*, poz. cyt., s. 173–182.

- porządku prawnego;
- życia i zdrowia obywateli;
- majątku narodowego;
- przed skutkami klęsk żywiołowych, katastrof naturalnych, awarii technicznych, jak również przeciwdziałanie sytuacjom godzącym w porządek konstytucyjny oraz każdego innego zdarzenia powodującego lub mogącego spowodować sytuację kryzysową w układzie funkcjonalnym i terytorialnym, wszystkich szczebli władzy i społeczności lokalnych⁵⁶.

Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa, budowane jest w celu sprostanienia sytuacjom wykraczającym swoimi skutkami ponad akceptowaną normę. System bezpieczeństwa wewnętrznego państwa jest systemem instytucjonalnym o charakterze wieloelementowym i składa się z **podmiotów o różnych zadaniach i kompetencjach** oraz zróżnicowanych właściwościach terytorialnych. Jest zbiorem wszystkich organów administracji publicznej oraz innych podmiotów realizujących zadania w sferze bezpieczeństwa. **Organy administracji publicznej możemy najogólniej podzielić na te, które wykonują zadania o charakterze ogólnym oraz organy wykonujące zadania szczególne, dotyczące szeroko pojmowanego bezpieczeństwa wewnętrznego.**

Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa nie może być przypisane wyłącznie jednemu działowi administracji rządowej oraz niemożliwe jest identyfikowanie tego obszaru tylko z jednym naczelnym organem administracji rządowej. Do reagowania w sytuacjach zagrożeń bezpieczeństwa wewnętrznego powinny być przygotowane wszystkie organy i urzędy o właściwościach ogólnych, dla których bezpieczeństwo wewnętrzne jest jednym z wielu obszarów działania oraz organy wyspecjalizowane, dla których główny zakres działalności i kompetencji ulokowany jest w obszarze bezpieczeństwa wewnętrznego. Mają obowiązek zapewnić pożądany stan bezpieczeństwa wewnętrznego, za który ponoszą pełną odpowiedzialność.

Zgodnie z polskim prawodawstwem oraz z terytorialnym podziałem kraju i ulokowanymi w nim kompetencjami poszczególnych podmiotów, za problematykę bezpieczeństwa wewnętrznego państwa ujętego w ramy systemu odpowiadają stosownie do posiadanych kompetencji, podmioty o właściwości ogólnej, przede wszystkim:

⁵⁶ *Strategia bezpieczeństwa narodowego*, Rozdz. III, pkt. 3.3.

1) Sejm, w ramach konstytucyjnych zadań i kompetencji w trakcie sprawowania władzy ustawodawczej a szczególnie realizując funkcję kontrolną poprzez sejmowe komisje powoływane uchwałą Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej. Sejm RP sprawuje władzę ustawodawczą, przejawiającą się w stanowieniu powszechnie obowiązującego prawa oraz kontrolną nad działalnością Rady Ministrów. Zgodnie z Konstytucją RP wyraża zgodę na wprowadzenie stanu wyjątkowego lub przedłużenie jego okresu oraz przedłużenie okresu klęski żywiołowej. Kontrola nad działalnością Rady Ministrów, sprowadza się do kontroli przestrzegania prawa przez organy naczelne administracji rządowej, które zasiadają w Radzie Ministrów. Funkcja kontrolna Sejmu RP w zakresie szeroko rozumianego bezpieczeństwa wewnętrznego, realizowana jest poprzez powoływane uchwałą komisje:

- a) **Sejmową Komisję do spraw Służb Specjalnych**, która jest organem kontrolnym instytucji wykonujących swoje zadania w sferze bezpieczeństwa zewnętrznego i wewnętrznego państwa. Do jej zakresu działania należy:
- opiniowanie projektów ustaw, rozporządzeń, zarządzeń oraz innych aktów normatywnych dotyczących służb specjalnych, w tym regulujących działalność tych służb;
 - opiniowanie kierunków działań i rozpatrywanie corocznych sprawozdań szefów służb specjalnych;
 - opiniowanie projektu budżetu w zakresie dotyczącym służb specjalnych, rozpatrywanie corocznego sprawozdania z jego wykonania oraz innych informacji finansowych służb specjalnych;
 - opiniowanie wniosków w sprawie powołania i odwołania poszczególnych osób na stanowiska szefów służb specjalnych i ich zastępców;
 - zapoznawanie się z informacjami służb specjalnych o szczególnie istotnych wydarzeniach z ich działalności, w tym dotyczących podejrzeń występowania nieprawidłowości w działalności służb specjalnych oraz podejrzeń naruszenia prawa przez te służby, poprzez dostęp i wgląd do informacji, dokumentów i materiałów uzyskanych w wyniku wykonania zadań ustawowych, zgodnie z przepisami ustawy o ochronie informacji niejawnych oraz ustaw regulujących działalność służb specjalnych;
 - ocena współdziałania służb specjalnych z innymi organami, służbami i instytucjami uprawnionymi do wykonywania czynności

- operacyjno-rozpoznawczych w zakresie podejmowanych przez nie działań dla ochrony bezpieczeństwa państwa;
- ocena współdziałania służb specjalnych z Siłami Zbrojnymi, organami administracji rządowej, organami ścigania i innymi instytucjami państwowymi oraz organami jednostek samorządu terytorialnego, właściwymi organami i służbami specjalnymi innych państw;
 - ocena ochrony informacji niejawnych oraz badanie skarg dotyczących działalności służb specjalnych⁵⁷.
- b) **Sejmową Komisję Administracji i Spraw Wewnętrznych**, obejmującą swoim zakresem działania, sprawy administracji państwowej oraz bezpieczeństwa, ładu i porządku publicznego. Jest organem kontrolnym dla ministra spraw wewnętrznych i jemu podlegających instytucji i formacji bezpieczeństwa wewnętrznego oraz ministra administracji i cyfryzacji i jemu podległych organów administracji;
- c) **Sejmową Komisję Finansów Publicznych** zajmującą się między innymi wpływami podatków w różnej formie do budżetu państwa a w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego sprawuje nadzór nad działalnością ministra finansów oraz jemu podległego Urzędu Celnego, Generalnego Inspektora Kontroli Skarbowej w tym wywiadu skarbowego. Do zakresu działania Komisji należą sprawy systemu pieniężnego, kredytowego i podatkowego, płac i dochodów, budżetu i planów finansowych państwa, funduszy celowych, agencji i fundacji z udziałem **Skarbu Państwa, ubezpieczeń majątkowych oraz cel i statystyki**.
- d) **Sejmową Komisję Obrony Narodowej**, do zakresu działania której należą sprawy obrony państwa. Kontroluje działalność wojska w tym Żandarmerii Wojskowej. Do zakresu działania Komisji należą sprawy obrony państwa, dotyczące zwłaszcza działalności sił zbrojnych, systemu oraz funkcjonowania obrony terytorialnej kraju i obrony cywilnej, wykonywania obowiązków w dziedzinie umacniania obronności przez organy państwowe i przedsiębiorstwa państwowe, organizacje spółdzielcze i społeczne oraz przez obywateli, a także sprawy zakładów przemysłu obronnego.

⁵⁷ Regulamin Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej, załącznik do obwieszczenia Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 21 stycznia 2009 r. (M.P. 2009 nr 5 poz. 47).

- e) **Sejmową Komisję Sprawiedliwości i Praw Człowieka**, której zakres działania obejmuje sprawy przestrzegania prawa i praworządności, sądów, prokuratury, notariatu, adwokatury i obsługi prawnej, funkcjonowania samorządów adwokackiego i radcowskiego, sprawy przestrzegania praw człowieka.
- f) **Sejmową Komisję Śledczą**, powoływaną do wyjaśnienia zdarzeń dających przesłanki naruszenia prawa między innymi przez instytucje bezpieczeństwa wewnętrznego.

Ponadto członkowie parlamentu w ramach wykonywania obowiązków poselskich lub senatorskich mają prawo uzyskania odpowiedzi od członków rządu w sprawach związanych z bezpieczeństwem wewnętrznym na stosowną interpelację.

2) organy naczelne administracji publicznej (Prezydent RP, Rada Ministrów, Prezes Rady Ministrów i ministrowie) w ramach sprawowania władzy wykonawczej;

3) terenowe organy administracji rządowej i organy administracji samorządowej ulokowane na poszczególnych szczeblach zasadniczego podziału terytorialnego kraju.

Na szczeblu państwa, **organy naczelne administracji publicznej** w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego **sprawują rolę kierowniczą**, a ich zasadniczym zadaniem jest koordynacja działań wszystkich instytucji użytecznych w tym zakresie. **Wojewoda, starosta, wójt, sprawują w ramach podziału terytorialnego i posiadanych kompetencji podobną rolę jak organy naczelne – są organem kierującym w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego w województwie, powiecie, gminie.** Kierowanie bezpieczeństwem wewnętrznym w takim ujęciu, rozumiane jest jako instytucjonalne powiązania kompetentnych organów, mających ustawową delegację do kierowania – koordynowania działań zapewniających ciągłości podejmowania decyzji i działania w celu utrzymania określonego stanu bezpieczeństwa⁵⁸. Możemy powiedzieć, że stanowią podsystem kierowania bezpieczeństwem wewnętrznym, dostosowany do podziału administracyjnego kraju.

⁵⁸ Zob. W. Fehler, *Bezpieczeństwo wewnętrzne współczesne Polski*, poz. cyt., s. 175.

Natomiast podmioty (organy) podległe naczelnym organom administracji rządowej, których podstawowym zadaniem jest likwidowanie zagrożeń dla bezpieczeństwa wewnętrznego oraz ich skutków, są w systemie elementem wykonawczym. Stanowią jednocześnie, w zakresie przedmiotu swojej działalności, kompetencji strukturalnej oraz kwalifikacji zagrożeń – podmiot (organ) kierujący. Podmiotami wyspecjalizowanymi, dla których bezpieczeństwo wewnętrzne stanowi zasadniczy zakres działań i kompetencji są **organy administracji rządowej szczebla centralnego i terenowego oraz umundurowane formacje.** Nazywamy je często **instytucjami** (z łac. institutio – urządzenie) **bezpieczeństwa wewnętrznego.** Można je podzielić na:

- a) Służby ochrony bezpieczeństwa państwa (specjalne) i formacje policyjne,** które charakteryzują się:
- wyspecjalizowaniem w przedmiocie swojej działalności;
 - działają na podstawie zespołu norm prawnych dotyczących jednej z dziedzin bezpieczeństwa wewnętrznego;
 - posiadają ustawowe uprawnienia do wykonywania czynności operacyjno-rozpoznawczych w tym wykorzystywania specjalistycznej techniki i stosowania taktyki gwarantującej tajność podejmowanych przedsięwzięć.

Zaliczamy do nich przede wszystkim: Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Centralne Biuro Antykorupcyjne, Służbę Kontrwywiadu Wojskowego, Policję, Straż Graniczną, Kontrolę Skarbową – Wywiad Skarbowy, Żandarmerię Wojskową, których kierownicy (Szef, Komendant Główny) są centralnymi organami administracji rządowej oraz Biuro Ochrony Rządu i Służbę Więzienną;

- b) Inspekcje,** których kierownicy posiadają status organów centralnych administracji rządowej a struktury terenowe poszczególnych inspekcji wchodzi w skład terenowej administracji rządowej. Charakteryzują się uprawnieniami kontrolnymi w zakresie swoich właściwości ulokowanych w sferze ochrony życia i zdrowia. Należą do nich przede wszystkim: Inspekcja Transportu Drogowego, Inspekcja Sanitarna, Inspekcja Weterynaryjna, Inspekcja Ochrony Środowiska, Inspekcja Farmaceutyczna i Inspekcja Handlowa.

Powyższe organy są również **organami kontroli przestrzegania prawa,** określane jako **organy kontroli legalności sensu largo.** Posiadają one oprócz uprawnień kontrolnych, uprawnienia nadzorcze, które umożliwia-

ją organowi kontrolującemu, ingerencje i korektę niezgodnego z prawem zachowania się kontrolowanego. Zasadniczą rolę wśród organów kontroli przestrzegania prawa spełnia prokuratura, określana jako **organ kontroli legalności sensu stricto**. Posiada ona uprawnienia wyłącznie do badania zachowania się kontrolowanych co do zgodności z obowiązującym prawem oraz do występowania w sytuacjach naruszenia prawa z wnioskiem do innych, właściwych rozstrzygających organów ochrony prawnej (sąd)⁵⁹.

Zadania w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego wykonują również podmioty, niekwalifikowane do instytucji bezpieczeństwa wewnętrznego, określone jako **straże**. Należą do grupy formacji uzbrojonych, działających na obszarze lokalnym (straż gminna) lub sektorowym (straż kolejowa, leśna itp.). Charakteryzują się tym, że: są elementem wykonawczym w zakresie kontroli przestrzegania prawa oraz ochrony życia i mienia, wchodzi w skład struktur administracyjnych województwa lub przedsiębiorstw państwowych, posiadają uprawnienia do stosowania środków przymusu bezpośredniego, broni palnej (uprawnienia w stosunku do formacji policyjnych są znacznie ograniczone), oraz są umundurowane.

Powyższe kryteria nie dotyczą Państwowej Straży Pożarnej, która posiada status centralnego organu administracji rządowej, jest nieuzbrojona a swoją działalnością obejmuje cały kraj.

Zaliczamy do nich także: Straż Ochrony Kolei, Straż Leśną, Państwową Straż Łowiecką, Państwową Straż Rybacką, Straż Parku. Ponadto, Straż Gminna/Miejska podlegająca wójtowi/burmistrzowi, prezydentowi, wykonująca zadania w zakresie porządku publicznego.

Właściwość terytorialna podmiotów bezpieczeństwa wewnętrznego ukształtowana została na podstawie terytorialnego podziału kraju. Dotyczy to terenowych organów administracji rządowej, których część jest zespolona z wojewodą (starostą) a ich właściwością terenową jest województwo (powiat), np. Komendant Wojewódzki Policji, Komendant Wojewódzki Państwowej Straży Pożarnej oraz terenowej administracji rządowej niezespolonej, podlegającej bezpośrednio swoim organom centralnym np. struktura terytorialna Straży Granicznej, niepokrywająca się z obszarem województwa.

⁵⁹ Zob. J. Bodio, G. Borkowski, T. Demendecki, *Ustrój organów ochrony prawnej*, poz. cyt., s. 171–321.

System bezpieczeństwa wewnętrznego państwa ma charakter instytucjonalny i uwzględnia specyfikę struktury władzy w kraju oraz zakresy odpowiedzialności struktur organizacyjnych instytucji państwowych. Ujmuje, oprócz kierowania systemem, powiązania informacyjne niezbędne w procesie decydowania a wynikające ze struktury systemu oraz dostępne formy i metody działania proporcjonalne do szczególności uczestniczących w nim podmiotów.

Charakterystycznymi cechami systemu bezpieczeństwa wewnętrznego są:

- stabilność celu jego funkcjonowania oraz struktury organizacyjnej;
- przejrzystość zasad współdziałania między elementami systemu;
- wspólnota celów, która pozwala uzyskać w pełni korzyści płynące ze specjalizacji jego elementów.

Ważnym elementem funkcjonowania systemu w obszarze bezpieczeństwa publicznego i powszechnego jest jego decentralizacja koordynacji wynikająca z podziału administracyjnego kraju i struktury organizacyjnej. Nie dotyczy ona porządku konstytucyjnego, który cechuje się raczej centralizacją ze względu na specyfikę instytucji wykonujących swoje zadania w tym obszarze oraz możliwości korzystania z dostępnych prawem środków. Ta odmiennosc nie powoduje kolizji za sprawnością funkcjonowania systemu, wręcz przeciwnie, daje możliwości uzyskiwania tak zwanych informacji wyprzedzających o planowanych zdarzeniach wpływających na poziom bezpieczeństwa. Cechuje się również spiętrzeniem znacznej liczby występujących szczebli struktur decyzyjnych i podporządkowanych im elementom związanych ze spójnością organizacyjną. System informacyjny, podział uprawnień do podejmowania decyzji należą do podstawowych cech każdego systemu nie tylko bezpieczeństwa wewnętrznego⁶⁰.

Kierowanie sprowadza się do ścisłej współpracy z podsystemami bezpieczeństwa wewnętrznego oraz stałego nadzoru nad gotowością i sprawnością realizacji przedsięwzięć bez względu na stopień zagrożenia bezpieczeństwa wewnętrznego, szczególnie labilność zagrożeń.

⁶⁰ Zob. B. Wiśniewski, S. Zalewski, *Bezpieczeństwo wewnętrzne RP w ujęciu systemowym i zadań administracji publicznej*, Bielsko-Biała 2006, s. 97–98.

ROZDZIAŁ 4

ORGANY ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ O CHARAKTERZE OGÓLNYM W SYSTEMIE BEZPIECZEŃSTWA WEWNĘTRZNEGO

4.1. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej

Najwyższy przedstawiciel państwa, odpowiedzialny za jego stabilność polityczną, konstytucyjną i międzynarodową. Jest częścią władzy wykonawczej, a zarazem spełnia rolę podmiotu równoważącego władzę rządową (Radę Ministrów). Posiada kompetencje w zakresie stosunków międzynarodowych oraz na wypadek szczególnego zagrożenia suwerenności i bezpieczeństwa państwa. Konstytucja RP określa zakres uprawnień dotyczących wprowadzenia stanów nadzwyczajnych. Decyzję w tym zakresie prezydent RP podejmuje w porozumieniu z Radą Ministrów. W ustawie o stanie wyjątkowym określono, że w sytuacji szczególnego zagrożenia konstytucyjnego ustroju państwa, bezpieczeństwa obywateli lub porządku publicznego, w tym spowodowanego działaniami terrorystycznymi, które nie może być usunięte poprzez użycie zwykłych środków konstytucyjnych, Rada Ministrów może podjąć uchwałę o skierowaniu do prezydenta Rzeczypospolitej wniosku o wprowadzenie stanu wyjątkowego (art. 2.1.). We wniosku Rada Ministrów określa przyczyny wprowadzenia i niezbędny czas trwania stanu wyjątkowego oraz obszar, na którym stan wyjątkowy powinien być wprowadzony, a także odpowiednio do stopnia i charakteru zagrożenia w zakresie dopuszczonym ustawą, rodzaje ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela (art. 2.2). Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej rozpatruje wniosek, a następnie wydaje rozporządzenie o wprowadzeniu stanu wyjątkowego na czas oznaczony, nie dłuższy niż 90 dni lub postanawia odmówić wydania takiego rozporządzenia. W rozporządzeniu o wprowadzeniu stanu wyjątkowego, prezydent określa przyczyny wprowadzenia, czas trwania i obszar na którym wprowadza się stan wyjątkowy, oraz rodzaje ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela (art. 3).

Ustawodawca w art. 16.1. wylicza, że w czasie stanu wyjątkowego mogą być zawieszone prawa do:

- a) organizowania i przeprowadzania wszelkiego rodzaju zgromadzeń;
- b) organizowania i przeprowadzania imprez masowych oraz prowadzonych w ramach działalności kulturalnej imprez artystycznych i rozrywkowych, niebędących imprezami masowymi;
- c) strajków pracowniczych i innych form protestów w odniesieniu do określonych kategorii pracowników lub w określonych dziedzinach;
- d) strajków i innych niż strajk form akcji protestacyjnych rolników;
- e) akcji protestacyjnych studentów organizowanych przez studenckie samorządy, stowarzyszenia lub organizacje;
- f) zrzeszania się przez:
 - ustanowienie zakazu tworzenia i rejestracji nowych stowarzyszeń, partii politycznych, związków zawodowych, organizacji społeczno-zawodowych rolników, organizacji pracodawców, ruchów obywatelskich oraz innych dobrowolnych zrzeszeń i fundacji,
 - nakazania okresowego zaniechania działalności zarejestrowanych stowarzyszeń, partii politycznych, związków zawodowych, organizacji społeczno-zawodowych rolników, organizacji pracodawców, ruchów obywatelskich oraz innych dobrowolnych zrzeszeń i fundacji, których działalność może zwiększyć zagrożenie konstytucyjnego ustroju państwa, bezpieczeństwa obywateli lub porządku publicznego.

Natomiast ograniczenia wolności i praw człowieka i obywatela mogą być wprowadzone na podstawie art. 20 i 21. Ograniczenia dotyczą:

- a) dostępu do towarów konsumpcyjnych, poprzez całkowitą lub częściową reglamentację zaopatrzenia ludności;
- b) wolności działalności gospodarczej, poprzez nakazanie okresowego zaniechania prowadzenia działalności gospodarczej określonego rodzaju albo ustanowienie obowiązku uzyskania zezwolenia na rozpoczęcie działalności gospodarczej określonego rodzaju;
- c) działalności edukacyjnej poprzez okresowe zawieszenie zajęć dydaktycznych w szkołach włącznie ze szkołami wyższymi z wyjątkiem szkół duchownych i seminariów duchownych;
- d) obrotu krajowymi środkami płatniczymi, obrotu dewizowego oraz działalności kantorowej;
- e) transportu drogowego, kolejowego i lotniczego oraz ruchu jednostek

- plywających na morskich wodach wewnętrznych i na morzu terytorialnym, a także na śródlądowych drogach wodnych;
- f) funkcjonowania systemów łączności oraz działalności telekomunikacyjnej i pocztowej, poprzez nakazanie wyłączenia urządzeń łączności lub zawieszenia świadczenia usług;
 - g) prawa posiadania broni palnej, amunicji i materiałów wybuchowych oraz innych rodzajów broni lub określonych przedmiotów, poprzez nakazanie niezwłocznego złożenia do depozytu właściwego organu administracji rządowej albo zakazanie noszenia;
 - h) cenzury prewencyjnej środków społecznego przekazu;
 - i) kontroli zawartości przesyłek, listów paczek i przekazów przekazywanych w ramach usług pocztowych o charakterze powszechnym lub usług kurierskich;
 - j) kontroli treści korespondencji telekomunikacyjnej i rozmów telefonicznych lub sygnałów przesyłanych w sieciach telekomunikacyjnych;
 - k) emisji sygnałów uniemożliwiających nadawanie lub odbiór przekazów radiowych, telewizyjnych lub dokonywanych przez urządzenia i sieci telekomunikacyjne, których treść może zwiększyć zagrożenie konstytucyjnego ustroju państwa, bezpieczeństwa obywateli lub porządku publicznego.

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej nie ma podległej sobie administracji terenowej. Dysponuje organem pomocniczym, którym na podstawie art. 143 Konstytucji RP jest Kancelaria Prezydenta. Natomiast organem doradczym w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego, zgodnie z art. 135, jest Rada Bezpieczeństwa Narodowego, której skład i powołanie jest w jego gestii. Obsługę Rady Bezpieczeństwa Narodowego pod względem merytorycznym, organizacyjnym, technicznym i finansowym zapewnia Biuro Bezpieczeństwa Narodowego (BBN), przy pomocy którego prezydent RP wykonuje swoje konstytucyjne zadania w zakresie bezpieczeństwa i obronności państwa. Określa organizację oraz zakres działania BBN a podstawą prawną jest art. 11 ustawy z 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej. Zadania z zakresu bezpieczeństwa realizowane przez Biuro Bezpieczeństwa Narodowego między innymi sprowadzają się do:

- gromadzenia informacji o wewnętrznych i zewnętrznych pozamilitarnych zagrożeniach dla bezpieczeństwa państwa, ze szczególnym

- uwzględnieniem bezpieczeństwa publicznego i społeczno-gospodarczego oraz przygotowywania stosownych ocen w tym zakresie;
- przygotowanie koncepcji strategicznej oraz zadań struktur państwa w pozamilitarnych dziedzinach bezpieczeństwa narodowego (w szczególności bezpieczeństwo publiczne, informacyjne, społeczne, gospodarcze);
 - monitorowanie, analiza i ocena bieżącej działalności służb państwowych: Agencji Wywiadu, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Służby Wywiadu Wojskowego, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Biura Ochrony Rządu, Służby Więziennej, Straży Granicznej, Państwowej Straży Pożarnej, Policji;
 - przygotowanie materiałów na posiedzenie Kolegium do spraw Służb Specjalnych.

4.2. Rada Ministrów

Rada Ministrów jest organem kolegialnym i podstawowym konstytucyjnym podmiotem władzy wykonawczej w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego. Zgodnie z Konstytucją RP (art. 146) kieruje administracją rządową i ma konstytucyjnie określone zadania do realizacji, takie jak:

- zapewnienie bezpieczeństwa wewnętrznego państwa;
- wykonanie ustaw oraz w przypadku ustawowej delegacji ich doprecyzowania poprzez stosowne rozporządzenia;
- koordynację i kontrolę organów administracji rządowej, wykonujących zadania w sferze bezpieczeństwa wewnętrznego;
- zawieranie umów międzynarodowych i sprawowanie ogólnego kierownictwa w dziedzinie stosunków z innymi państwami i organizacjami międzynarodowymi.

Z konstytucyjnych zadań Rady Ministrów wynikają następujące funkcje:

- wykonawcza w zakresie wykonywania ustaw, które są stanowione przez parlament;
- kierowniczo-administracyjna sprowadzająca się do koordynacji działań (w tym w zakresie kreowania prawa rozumianego jako inicjatywa ustawodawcza – skierowywanie do „laski marszałkowskiej” projektów ustaw) w celu jednolitości polityki państwa w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego;

- rządzenia, przejawiająca się w ukierunkowywaniu polityki bezpieczeństwa państwa oraz podejmowania strategicznych decyzji odnoszących się bezpośrednio lub pośrednio do bezpieczeństwa wewnętrznego⁶¹.

Rada Ministrów w sytuacjach szczególnego zagrożenia bezpieczeństwa państwa, uzyskuje istotne kompetencje, niezbędne do realizacji zadań wynikających z ustaw regulujących problematykę przeciwdziałaniu zagrożeniom. Ma prawo wnioskowania do prezydenta RP:

- w sprawie wprowadzenia stanu wojennego na całym terytorium lub jego części w sytuacjach zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa w tym spowodowanego działaniami terrorystycznymi, zbrojnej napaści na terytorium kraju lub gdy z umowy międzynarodowej wynika zobowiązanie do wspólnej obrony. W czasie trwania stanu wojennego Rada Ministrów zarządza systemem kierowania obroną państwa⁶²;
- o wprowadzenie stanu wyjątkowego w sytuacji szczególnego zagrożenia konstytucyjnego ustroju państwa, bezpieczeństwa obywateli lub porządku konstytucyjnego w tym spowodowane działaniami o charakterze terrorystycznym lub działaniami w cyberprzestrzeni, które nie może być usunięte przez użycie zwykłych środków konstytucyjnych⁶³. Stan wyjątkowy może być wprowadzony na czas nie dłuższy niż 90 dni, z możliwością przedłużenia o kolejne 60 dni.

Ponadto Rada Ministrów może w drodze rozporządzenia na czas nie dłuższy niż 30 dni z możliwością przedłużenia, wprowadzić stan klęski żywiołowej z własnej inicjatywy lub na wniosek wojewody w celu zapobieżenia skutkom katastrof naturalnych lub awarii technicznych niosących znamiona klęski żywiołowej oraz ich usunięcia⁶⁴ na obszarze, na którym wystąpili oraz na który mogą wystąpić jej skutki.

⁶¹ A. Misiuk, *Administracja porządku i bezpieczeństwa wewnętrznego*, Warszawa 2008, s. 52.

⁶² Ustawa z 29 sierpnia 2002 r. o stanie wojennym oraz kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej, (Dz.U. z 2002 r. Nr 156, poz. 1301).

⁶³ Ustawa z 21 czerwca 2002 r. o stanie wyjątkowym (Dz.U. z 2002 r., Nr 113, poz. 985).

⁶⁴ Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej, (Dz.U. z 2002 r., Nr 62, poz. 558 z późn. zm.).

Realizacja uprawnień Rady Ministrów wynikająca z powyższych ustaw wiąże się z możliwością ograniczenia wolności i praw człowieka i obywatela.

Szczególną rolę w Radzie Ministrów spełnia jej Prezes, który jest ważnym podmiotem w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego państwa, będąc zarazem zwierzchnikiem służbowym wszystkich pracowników administracji rządowej. Jego pozycja, jako naczelnego organu administracji rządowej, ma bezpośredni związek z przypisanymi do realizacji konstytucyjnymi zadaniami dotyczącymi:

- kierowania pracami Rady Ministrów i jej reprezentowania;
- wydawania stosownych rozporządzeń;
- zapewnienia wykonywania polityki określonej przez Radę Ministrów oraz wyboru sposobu jej realizacji;
- koordynacji i kontroli pracy członków Rady Ministrów oraz sprawowania nadzoru nad samorządem terytorialnym⁶⁵.

Pozycja prezesa Rady Ministrów wynika również z zadań, przypisanych poszczególnymi ustawami. W celu realizacji zadań i kompetencji określonych w Konstytucji RP oraz w ustawach, prezes Rady Ministrów może między innymi wyznaczyć ministrowi zakres spraw do realizacji, które mogą obejmować kilka działów administracji publicznej, żądać od konkretnego ministra, kierownika urzędu centralnego, wojewody lub każdego pracownika administracji rządowej informacji dotyczących jego zakresu odpowiedzialności, rozstrzygać spory między ministrami wynikające z ich zakresu działania⁶⁶. W warunkach szczególnych, takich jak wprowadzenie stanów nadzwyczajnych i wystąpienia sytuacji kryzysowej prezes Rady Ministrów nabywa dodatkowy zakres uprawnień. W czasie stanu wojennego wykonuje kompetencje Rady Ministrów w przypadku jej niemożności zebrania się na posiedzenie, a w przypadku wprowadzenia stanu wyjątkowego, prowadzi działania przywracające konstytucyjny ustrój państwa, bezpieczeństwo obywateli lub porządek publiczny.

⁶⁵ Art. 148 Konstytucji RP uchwalonej dnia 2.04.1997,

⁶⁶ Ustawa z dnia 8 sierpnia 1996 r. o Radzie Ministrów, (Dz.U. z 2003 r., Nr 24, poz. 199).

4.3. Ministrowie właściwi w sprawach bezpieczeństwa wewnętrznego

Zadania z zakresu bezpieczeństwa wewnętrznego zostały również powierzone ministrom kierującym działami administracji rządowej. Zasadnicze, ustawowe zadania w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego – wynikającą z przypisanego działu sprawy wewnętrzne⁶⁷ – **wykonuje minister właściwy do spraw wewnętrznych**, któremu podlegają podstawowe organy – instytucje, realizujące swoje zadania w sferze bezpieczeństwa wewnętrznego⁶⁸. Oprócz wymienianych w ustawie o działach administracji rządowej organów bezpieczeństwa wewnętrznego, podlegających ministrowi, minister nadzoruje także organizacje pozarządowe wykonujące zadania z zakresu ratownictwa górskiego i wodnego (Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, Mazurska Służba Ratownicza).

Na podstawie art. 7 ustawy o Radzie Ministrów, minister właściwy do spraw wewnętrznych realizuje politykę ustaloną przez Radę Ministrów oraz jest obowiązany do inicjowania i opracowywania w zakresie swojego działania, polityki rządu, przedkładania inicjatyw i odpowiednich projektów aktów prawnych na posiedzenia Rady Ministrów. Minister właściwy do spraw wewnętrznych w sytuacjach:

- określonych w art. 18 ustawy o Policji⁶⁹ w razie zagrożenia bezpieczeństwa publicznego lub zakłócenia porządku publicznego, może wnioskować do prezesa Rady Ministrów o zarządzenie użycia w celu zapewnienia bezpieczeństwa lub przywrócenia porządku publicznego, uzbrojonych oddziałów lub pododdziałów Policji;
- naglej potrzeby sprawuje zarządzanie kryzysowe;
- stanu klęski żywiołowej, wprowadzonej na obszarze więcej niż jednego województwa, kieruje działaniami mającymi na celu zapobieżenia skutkom klęski lub ich usunięcia.

⁶⁷ Ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej, Tekst jednolity (Dz.U. z 2007 r., Nr 65, poz. 437).

⁶⁸ Zob. Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 18 listopada w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Spraw Wewnętrznych, (Dz.U. z 2011 r., Nr 248, poz. 1491).

⁶⁹ Zob. Tekst jednolity Dz.U. z 2011, Nr 287, poz. 1687.

Obsługę zadań ministra właściwego w zakresie działu sprawy wewnętrzne w strukturze wewnętrznej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, zapewniają między innymi, departamenty: nadzoru, obywatelstwa i repatriacji, polityki migracyjnej, ratownictwa i ochrony ludności jak również Biuro do spraw skutków usuwania klęsk żywiołowych⁷⁰. Zadania ministra spraw wewnętrznych w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego, realizowane poprzez administrację ujętą w strukturę organizacyjną ministerstwa są transponowane z zadań określonych w poszczególnych ustawach i przydzielone konkretnym elementom tej struktury. Patrząc na zadania poprzez strukturę organizacyjną, można je sprowadzić między innymi do:

- ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego;
- przeciwdziałania zagrożeniom związanym z terroryzmem i przestępczością w tym zorganizowaną;
- ochrony bezpieczeństwa powszechnego;
- ochrony granicy państwowej, kontroli ruchu granicznego;
- ochrony osób, obiektów i urzędzeń;
- prognozowania zagrożeń dla bezpieczeństwa;
- współpracy z samorządem terytorialnym, wdrażania ogólnokrajowych działań profilaktycznych, wymiany informacji z zagranicznymi partnerami i współpracy międzynarodowej.

Szczególna rola ministra właściwego do spraw wewnętrznych w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego nie podlega dyskusji ale zadania z zakresu bezpieczeństwa wewnętrznego realizują również inni członkowie Rady Ministrów. Jeżeli na bezpieczeństwo wewnętrzne spojrzymy przedmiotowo, bardzo szeroko, to najogólniej możemy powiedzieć, że organy naczelne administracji rządowej wchodzące w skład Rady Ministrów realizują zadania w zakresie swoich właściwości, które są podstawowe lub w większym, czy mniejszym zakresie, wchodzące w sferę bezpieczeństwa wewnętrznego. Ujmując problem bezpieczeństwa wewnętrznego poprzez instytucje/organy, których zasadniczym celem ich powołania jest ochrona bezpieczeństwa wewnętrznego państwa oraz, że podlegają organom naczelnym, to możemy oprócz ministra właściwego do spraw wewnętrznych, wyszczególnić przede wszystkim prezesa Rady Ministrów oraz ministrów właściwych do spraw obrony, finansów publicznych, sprawiedliwości⁷¹.

⁷⁰ Zob. zarządzenie nr 93 Prezesa Rady Ministrów z dnia 1 grudnia 2011 r. w sprawie nadania statutu organizacyjnego Ministerstwu Spraw Wewnętrznych.

⁷¹ Patrz rozdział 2.2.

4.4. Terenowe organy administracji rządowej

Władzę terenową administracji ogólnej mogą wykonywać organy administracji rządowej i samorządowej. Zadania administracji rządowej w województwie dotyczące bezpieczeństwa wewnętrznego w zakresie swojej właściwości wynikającej z podziału administracyjnego kraju wykonuje: wojewoda, starosta oraz organy rządowej administracji zespolonej i niezespolonej. Natomiast zadania administracji samorządowej wykonują organy samorządu wojewódzkiego, powiatowego i gminnego.

Szczególnej roli w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego na podstawie ustawy o wojewodzie i administracji rządowej w województwie, nabiera pozycja **wojewody, jako przedstawiciela Rady Ministrów**, który jest koordynatorem wszystkich działań podejmowanych przez organy administracji publicznej na terenie województwa. Odpowiada za wykonywanie polityki Rady Ministrów w województwie, w szczególności:

- a) zapewnia współdziałanie wszystkich organów administracji rządowej i samorządowej działających w województwie i kieruje ich działalnością w zakresie:
 - zapobiegania zagrożenia życia, zdrowia, mienia, środowiska, bezpieczeństwa państwa, klęskom żywiołowym i innym nadzwyczajnym zagrożeniom;
 - utrzymania porządku publicznego;
 - ochrony praw obywatelskich;
 - zwalczania i usuwania skutków wynikających z naruszenia pożądanego i utrzymywanego stanu bezpieczeństwa.
- b) dokonuje oceny stanu zabezpieczenia przeciwpowodziowego województwa, opracowuje plan operacyjny ochrony przed powodzią oraz ogłasza i odwołuje pogotowie i alarm przeciwpowodziowy;
- c) wykonuje i koordynuje zadania w zakresie bezpieczeństwa państwa oraz zarządzania kryzysowego wynikające z odrębnych ustaw.

Wojewoda może wydawać polecenia obowiązujące wszystkie organy administracji rządowej, których właściwość terytorialna usytuowana jest w obrębie województwa, a w sytuacjach nadzwyczajnych, obowiązujące również organy samorządu terytorialnego, z tym, że o wydaniu takiego polecenia informuje właściwego ministra. Szczegółowe zadania wojewody ujęte są w zasadniczych ustawach i aktach wykonawczych regulujących przedmiot ochrony bezpieczeństwa wewnętrznego w zakresie wo-

jewództwa, takich jak zarządzanie kryzysowe, stany klęski żywiołowej, ratownictwo medyczne⁷².

Najogólniej zadania wojewody sprowadzają się do:

- kierowania zarządzaniem kryzysowym w szczególności monitorowaniem zagrożeń, planowaniem działań, skutecznym reagowaniem oraz usuwaniem skutków zagrożeń;
- koordynacji działań mających na celu zapobieżeniu skutkom klęski żywiołowej lub ich usunięcia na obszarze większym niż jeden powiat. Wojewoda posiada uprawnienia do wyznaczenia podległego sobie pełnomocnika w sytuacji zawieszenia uprawnień starosty. Zawieszenie uprawnień starosty może nastąpić z chwilą jego niezdolności do kierowania lub niewłaściwego kierowania działaniami w zakresie wydawania wiążących poleceń wójtom (burmistrzom, prezydentom miast niebędących miastami na prawach powiatu), kierownikom jednostek organizacyjnych utworzonych przez powiat oraz kierownikom powiatowych służb, inspekcji, straży i jednostek organizacyjnych czasowo przydzielonych do jego dyspozycji;
- prowadzenia rejestru jednostek współpracujących z systemem ratownictwa medycznego, opracowania wojewódzkiego planu działania systemu ratownictwa medycznego i nadzorowania jego realizacji.

Wojewoda jako zwierzchnik rządowej administracji zespolonej w województwie:

- kieruje, koordynuje i kontroluje jej działalność;
- zapewnia warunki skutecznego jej działania;
- ponosi odpowiedzialność za rezultaty jej działania⁷³.

W stosunku do rządowej administracji niezespolonej ma uprawnienia informacyjno-koordynacyjne. Większość podmiotów zespolonej administracji funkcjonuje w postaci służb, inspekcji, straży. Część z nich wykonuje zadania z zakresu bezpieczeństwa i porządku publicznego jako formacje (Policja, Państwowa Straż Pożarna), oraz podmioty wykonujące funkcje inspekcyjno-kontrolne (Inspekcja Sanitarna, Ochrona Środowi-

⁷² Ustawa z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym, (Dz.U. z 2006 r., Nr 191, poz. 1410 z późn. zm.).

⁷³ Art. 51 ustawy z dnia 23 stycznia 2009 r. o wojewodzie i administracji rządowej w województwie (Dz.U. z 2009 r., Nr 31, poz. 306).

ska, Farmaceutyczna, Weterynaryjna). Zespołeniem z wojewodą na szczeblu województwa objęty jest komendant wojewódzkiej Policji i komendant wojewódzkiej Państwowej Straży Pożarnej, w stosunku do których, oprócz uprawnień wynikających z zadań przypisanych do realizacji wojewodzie, posiada on również możliwość wydania opinii w przypadku powołania kandydata na stanowisko komendanta wojewódzkiego przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych.

Na szczeblu powiatu **starosta** realizuje swoje zadania, w zespole z podmiotami występującymi jako służby, inspekcje i straże. Starosta jako przewodniczący zarządu powiatu, działając w ramach zarządu wykonuje zadania publiczne, w tym zadania w zakresie bezpieczeństwa i porządku publicznego. Dysponuje też własnymi kompetencjami, wynikającymi ze zwierzchnictwa nad administracją zespoloną a dotyczącymi:

- bieżącego zarządzania sprawami bezpieczeństwa i porządku publicznego;
- wykonywania niezbędnych czynności należących właściwości zarządu powiatu w sprawach nie cierpiących zwłoki, związanych z zagrożeniem interesu publicznego, z bezpośrednim zagrożeniem życia i zdrowia oraz z zagrożeniami mogącymi spowodować znaczne straty materialne;
- opracowania planu operacyjnego ochrony przed powodzią oraz ogłasza i odwołuje pogotowia i alarmy przeciwpowodziowe⁷⁴.

Starosta nabywa dodatkowych uprawnień na podstawie ustawy o Policji oraz ustawy o Państwowej Straży Pożarnej w stosunku do komendanta powiatowego Policji i komendanta powiatowego Państwowej Straży Pożarnej, którzy są terenowymi organami administracji rządowej, wchodzącymi w skład powiatowej administracji zespolonej. Uprawnienia starosty w stosunku do komendanta powiatowego **Policji** dotyczą:

- otrzymywania rocznych sprawozdań oraz informacji w razie zagrożenia bezpieczeństwa i porządku publicznego;
- żądania przywrócenia stanu zgodnego z porządkiem prawnym lub podjęcia; działań zapobiegających naruszeniu prawa, a także zmierzających do usunięcia zagrożenia bezpieczeństwa i porządku publicznego;

⁷⁴ Art. 31 ustawy z 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym, (Dz.U. z 1998 r., Nr 91, poz. 578 z późn. zm).

- opiniowania kandydata na stanowisko komendanta powiatowego Policji.

Starosta realizuje swoje zadania w zakresie zwierzchnictwa nad powiatowymi służbami, inspekcjami i strażami oraz zadania określone w ustawach, w zakresie porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli poprzez funkcjonującą na szczeblu powiatu komisję bezpieczeństwa i porządku. Do zadań komisji działającej pod przewodnictwem starosty należy przede wszystkim:

- ocena zagrożeń porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli;
- opiniowanie pracy Policji i innych powiatowych służb inspekcji i straży, a także jednostek organizacyjnych wykonujących na terenie powiatu zadań z zakresu porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli;
- przygotowanie projektu powiatowego programu zapobiegania przestępczości oraz porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli;
- opiniowania projektów innych programów współdziałania Policji i innych powiatowych służb, inspekcji i straży oraz jednostek organizacyjnych wykonujących na terenie powiatu zadania z zakresu porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli;
- opiniowanie projektu budżetu powiatu w zakresie porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli;
- opiniowanie projektów aktów prawa miejscowego i innych dokumentów w sprawach porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli oraz zleconych przez starostę w tym zakresie innych zadań⁷⁵.

Uprawnienia starosty w stosunku do komendanta powiatowego **Państwowej Straży Pożarnej** dotyczą:

- wydawania poleceń, w przypadkach zagrożenia bezpieczeństwa wspólnoty samorządowej w szczególności życia lub zdrowia, podjęcia działań w zakresie właściwości Państwowej Straży Pożarnej, zmierzających do usunięcia zagrożenia;
- zlecania czynności kontrolno-rozpoznawczych, prowadzonych w celu rozpoznania zagrożeń, przestrzegania przepisów przeciwpożarowych, przygotowania działań ratowniczych;
- żądania informacji o stanie bezpieczeństwa w zakresie ochrony przeciwpożarowej;

⁷⁵ Art. 38 ustawy z 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym, (Dz.U. z 1998 r., Nr 91, poz. 578 z późn. zm.).

- powoływania komendanta powiatowego, którego powołuje komendant wojewódzki Państwowej Straży Pożarnej w porozumieniu ze starostą.

Ponadto starosta, kieruje:

- w stanie klęski żywiołowej działaniami prowadzonymi w celu zapobieżenia skutkom klęski lub ich usunięcia;
- zarządzaniem kryzysowym.

4.5. Organy samorządu terytorialnego

Zadania w zakresie szeroko rozumianego bezpieczeństwa wewnętrznego na poszczególnych szczeblach administracji samorządowej wykonują organy samorządu wojewódzkiego, powiatowego i gminnego. Zadania dotyczące ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego, przypisane zostały przez ustawodawcę samorządowi terytorialnemu jako podstawowe. Są one zróżnicowane ze względu na obszar terytorialny obejmujący poszczególne jednostki organizacyjne samorządu, możliwość dysponowania środkami, możliwość użycia dostępnych sił, zhierarchizowanie administracji. Samorząd województwa wykonuje zadania o charakterze wojewódzkim, w zakresie bezpieczeństwa publicznego (art. 14.1.14 ustawy o samorządzie województwa), natomiast powiat wykonuje zadania o charakterze ponadgminnym w zakresie porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli (art. 4.1.15 ustawy o samorządzie powiatowym). Gmina, która jest najczystsza formą samorządu terytorialnego, wykonuje zadania w ramach własnych, dotyczące porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli oraz ochrony przeciwpożarowej i przeciwpowodziowej – (art. 7.1.14 ustawy o samorządzie gminnym).

Zadania wykonywane przez **Urzędy Marszałkowskie** w zakresie bezpieczeństwa publicznego między innymi sprowadzają się do współdziałania z Wydziałem Zarządzania Kryzysowego Urzędu Wojewódzkiego, podejmowania czynności związanych z wykonywaniem poleceń wojewody wydawanych w stanach nadzwyczajnych, określania zadań dla jednostek organizacyjnych urzędu na wypadek zagrożenia państwa.

Powiat realizuje zadania we własnym imieniu, za realizację których ponosi odpowiedzialność. Do zadań własnych powiatu, oprócz spraw dotyczących porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli również

należą między innymi sprawy dotyczące ochrony przeciwpowodziowej, w tym utrzymanie i wyposażenie powiatowego magazynu przeciwpowodziowego, ochrony przeciwpożarowej, zapobiegania innym nadzwyczajnym zagrożeniom życia i zdrowia ludzi oraz ochrony środowiska. Organami powiatu są: rada i zarząd powiatu. Rada powiatu jako organ stanowiący i kontrolny, w sprawach ochrony porządku i bezpieczeństwa obywateli wykonuje między innymi zadania dotyczące:

- stanowienia o kierunkach działania zarządu powiatu oraz rozpatrywania sprawozdania z działalności zarządu;
- uchwalania powiatowego programu zapobiegania przestępczości oraz ochrony bezpieczeństwa obywateli i porządku publicznego;
- w szczególnie uzasadnionych przypadkach, może wydawać powiatowe przepisy porządkowe jeżeli jest to niezbędne dla ochrony życia, zdrowia, mienia obywateli albo w celu zapewnienia porządku, spokoju i bezpieczeństwa publicznego;
- oceny stanu bezpieczeństwa przeciwpożarowego i zabezpieczenia przeciwpowodziowego powiatu⁷⁶.

Zarząd powiatu jest organem wykonawczym rady w zakresie bezpieczeństwa i porządku publicznego, może wydawać uchwały, kierowane do powiatowych jednostek organizacyjnych⁷⁷.

Gmina jest podstawową wspólnotą lokalną odpowiedzialną za zaspokojenie zbiorowych potrzeb jej mieszkańców, które należą do jej zadań, określanych jako zadania własne. Do zadań własnych gminy należy między innymi:

- ochrona porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli;
- ochrona przeciwpożarowa i przeciwpowodziowa w tym wyposażenie i utrzymanie gminnego magazynu przeciwpowodziowego⁷⁸.

Organami gminy są: rada gminy (miasta) oraz wójt (burmistrz, prezydent miasta). Rada gminy jest organem stanowiącym i kontrolnym w gminie. Przypisano jej kompetencje dotyczące:

- wydawania przepisów porządkowych jeżeli jest to niezbędne dla ochrony życia lub zdrowia, dla zapewnienia porządku, spokoju i bezpieczeństwa publicznego obywateli;

⁷⁶ Ibidem, art. 12.4, art. 12.9b, art. 12.9d, art. 41.

⁷⁷ Ibidem, art. 32.

⁷⁸ Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, (Dz.U. z 2001 r., Nr 142, poz.1591 z późn. zm.).

- stanowienia aktów prawa miejscowego oraz o kierunkach działania wójta⁷⁹.

Wójt jest organem wykonawczym gminy oraz kieruje jej bieżącymi sprawami. Wykonuje uchwały rady gminy i ogólne zadania gminy, przypisane ustawą o samorządzie gminnym sprowadzające się do:

- przygotowania projektów uchwał i określenia sposobu ich wykonania;
- gospodarowanie mieniem i budżetem gminy;
- zwalnianie i zatrudnianie gminnych kierowników jednostek organizacyjnych.

Wójt może wydawać zarządzenia jednostkom samorządu gminnego a swoje zadania w zakresie porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli realizuje poprzez:

- wydawanie decyzji administracyjnych;
- opracowanie planu operacyjnego ochrony przed powodzią;
- ogłoszenia i odwołania pogotowia i alarmu przeciwpowodziowego;
- zarządzenia ewakuacji z obszarów bezpośredniego niebezpieczeństwa dla życia ludzi lub dla mienia;
- stanowienie prawa miejscowego – w przypadkach niecierpiących zwłoki, może wydawać przepisy porządkowe w formie zarządzeń, które podlegają zatwierdzeniu na najbliższej sesji rady gminy⁸⁰.

Wójtowi, burmistrzowi i prezydentowi miasta, dla których podstawą prawną działalności jest ustawa o samorządzie gminnym, w ustawach o: Policji, Państwowej Straży Pożarnej, ochronie przeciwpożarowej, stanie klęski żywiołowej oraz o zarządzaniu kryzysowym przypisano w ogólnym znaczeniu, podobne uprawnienia jak staroście, z tym, że są one proporcjonalne do pozycji wójty w systemie bezpieczeństwa państwa, a zarazem możliwości gminy dysponowania stosownymi siłami. Do uprawnień wójty (burmistrza, prezydenta miasta) należy w zakresie:

a) Policji:

- wyrażanie opinii w sprawie powołania i odwołania komendanta komisarzatu/posterunku na terenie gminy;
- otrzymanie od właściwego organu Policji, rocznego sprawozdania o działalności oraz o stanie bezpieczeństwa i porządku publicznego;

⁷⁹ Ibidem, art. 18, art. 40.3.

⁸⁰ Ibidem, art. 30, 31, 40.

- żądanie przywrócenia stanu zgodnego z porządkiem prawnym lub podjęcia działań zapobiegającym naruszeniom prawa, a także zmierzającym do usunięcia zagrożenia bezpieczeństwa i porządku publicznego;

b) Państwowej Straży Pożarnej:

- wydanie właściwemu komendantowi polecenia, w przypadku bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa wspólnoty samorządowej, w szczególności życia i zdrowia, podjęcia działań zmierzających do sunięcia tego zagrożenia;
- zlecanie czynności kontrolno-rozpoznawczych, prowadzonych w celu rozpoznania zagrożeń, przestrzegania przepisów przeciwpożarowych, przygotowania działań ratowniczych;

c) ochrony przeciwpożarowej – koordynowanie systemu ratowniczo-gaśniczego, za funkcjonowanie którego ponosi odpowiedzialność;

d) stanu klęski żywiołowej:

- kierowanie działaniami prowadzającymi do zapobieżenia skutkom klęski żywiołowej i ich usunięcia;
- wydawanie wiążących poleceń związanych z wykonywaniem zadań dotyczących klęski żywiołowej, wszystkim organom i podmiotom biorącym udział w działaniach (dotyczy stanu klęski żywiołowej ogłoszonej na terenie jednej gminy);

e) zarządzania kryzysowego:

- kierowanie monitorowaniem, planowaniem, reagowaniem i usuwania skutków zagrożeń na terenie gminy;
- realizowanie zadań z zakresu planowania cywilnego;
- ochrona infrastruktury krytycznej oraz przeciwdziałanie skutkom zdarzeń o charakterze krytycznym.

Ponadto wójt jako organ administracji publicznej realizuje zadania wynikające z ustawy z dnia 5 lipca 1990 r. Prawo o zgromadzeniach art. 8, oraz ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o bezpieczeństwie imprez masowych art. 29, gdzie jako organ gminy, ma prawo wydać decyzję zakazującą zgromadzeń publicznych lub imprez masowych.

ROZDZIAŁ 5

SKŁADOWE SYSTEMU BEZPIECZEŃSTWA WEWNĘTRZNEGO

Wyodrębniając system bezpieczeństwa wewnętrznego z systemu bezpieczeństwa państwa i nadając temu systemowi cech samoistnych, możemy poza podsystemem kierowania, wyszczególnić elementy wykonawcze systemu bezpieczeństwa wewnętrznego, ujęte w podsystemy obejmujące działania mające na celu zapewnienie stabilności państwa, szczególnie w jego najważniejszych kategoriach, takich jak:

- podsystem bezpieczeństwa i porządku publicznego;
- podsystem bezpieczeństwa powszechnego;
- podsystem bezpieczeństwa ustrojowego, oraz ze względu na podstawowy podmiot realizujący swoje zadania w tym obszarze a dotyczące bezpieczeństwa informacji niejawnych uwzględniamy podsystem ochrony informacji niejawnych;
- podsystem zarządzania kryzysowego.

5.1. Podsystem bezpieczeństwa i porządku publicznego

Podsystem bezpieczeństwa publicznego jest częścią systemu bezpieczeństwa wewnętrznego państwa. Obejmuje organy administracji publicznej, w tym wyspecjalizowane organy uprawnione do stosowania szczególnych form oraz sposobów działania związanych z ochroną życia i zdrowia obywateli, majątku narodowego przed bezprawnymi działaniami.

Podstawą podsystemu bezpieczeństwa publicznego jest minister właściwy do spraw wewnętrznych oraz **Komendant Główny Policji i Komendant Główny Straży Granicznej**. Zadania przypisane tym organom w stosownych przepisach prawa, decydują o ich pozycji w podsystemie. Minister jako członek Rady Ministrów, realizujący politykę państwa w zakresie spraw wewnętrznych, sprawuje nadzór nad Policją i Strażą Graniczną oraz jest koordynatorem działań podmiotów wykonujących swoje zadania w tym systemie. Organizacja podsystemu bezpieczeństwa i po-

rzędu publicznego oparta jest na współdziałaniu wszystkich organów realizujących w nim swoje zadania i ich hierarchicznego podporządkowania oraz dostosowania struktury organizacyjnej przede wszystkim do zadań a następnie do podziału administracyjnego kraju. Sprawność funkcjonowania podsystemu oraz profesjonalizm występujących w nim podmiotów jest wykładnią dla każdego systemu a tym bardziej dla podsystemu realizującego zadania w sferze bezpieczeństwa i porządku publicznego.

Zasadniczą rolę przypisano **Policji**, która jest fundamentem podsystemu bezpieczeństwa publicznego. Centralnym organem administracji rządowej właściwym w sprawach bezpieczeństwa i porządku publicznego oraz w zakresie informacji kryminalnej jest Komendant Główny Policji. Wynikające ze struktury organizacyjnej Policji, jej organy, które są dostosowane do podziału administracyjnego kraju, są jednostkami wykonawczymi, przeznaczonymi do realizacji zadań w dziedzinie bezpieczeństwa publicznego. Posiada on kompetencje oraz możliwości kierowania i koordynowania działaniami Policji na poszczególnych jej szczeblach organizacyjnych. oraz wspierania innych instytucji w zakresie realizacji ustawowych zadań Policji. W kierowaniu i koordynowaniu działań wykorzystywany jest obieg informacji o zdarzeniach mających wpływ na bezpieczeństwo w tym informacji bieżącej, który dostosowany jest do systemu kierowania w państwie. Na szczeblu centralnym funkcjonuje Centrum Operacyjne Komendanta Głównego Policji, uruchamiane w sytuacjach o symptomach kryzysowych, wymagających koordynacji działań w szerszym terytorialnym zakresie. Natomiast w strukturach terenowych Policji istnieje sieć obiegu informacji o zdarzeniach mających wpływ na prowadzenie działań w zakresie bezpieczeństwa i porządku publicznego, która jest oparta na wojewódzkich, powiatowych i miejskich stanowiskach kierowania. Poszczególne stanowiska kierowania w zależności od sytuacji i potrzeb bieżących, wymieniają się informacjami⁸¹. Policja monitoruje zagrożenia wchodzące w zakres bezpieczeństwa i porządku publicznego w celu ich neutralizacji oraz informowania organu nadzoru – ministra – o podejmowanych prawnych działaniach oraz o potrzebie ich wsparcia

⁸¹ Por. A. Misiuk, *Administracja porządku i bezpieczeństwa publicznego*, Warszawa 2008, s. 95–100, B. Wiśniewski, S. Zalewski, *Bezpieczeństwo wewnętrzne RP w ujęciu systemowym i zadań administracji publicznej*, Bielsko-Biała 2006, s. 99–102.

poprzez inne instytucje. W systemie informacyjnym Policji podstawową rolę odgrywa Krajowe Centrum Informacji Kryminalnych (KCIK). Komendant Główny Policji, jako organ centralny w zakresie informacji kryminalnych, realizuje swoje ustawowe zadania poprzez KCIK, które jest komórką organizacyjną Komendy Głównej Policji. Komórka ta realizuje zadania Komendanta Głównego Policji jako:

- Szefa Krajowego Centrum Informacji Kryminalnych w zakresie gromadzenia, przetwarzania, przekazywania informacji kryminalnych, prowadzenia baz danych oraz opracowywania analiz informacji kryminalnych⁸²;
- centralnego organu technicznego Krajowego Systemu Informacyjnego (KSI) w zakresie administrowania danymi wykorzystywanymi w systemie oraz centralnego punktu dostępu do KSI⁸³.

W związku z tym, że organy terenowe policji funkcjonują w strukturze administracji zespolonej, to organy wykonawcze administracji rządowej terenowej i samorządu terytorialnego (wojewoda, starosta, wójt) są informowane o skali zagrożeń, ich tendencji, możliwościach wspólnego przeciwdziałania. Organy te w ramach przydzielonych ustawowo kompetencji, określają zadania dla stosownych jednostek policji, które mają swoje odzwierciedlenie w planach działania poszczególnych komend policji (wojewódzkich i powiatowych), dotyczących w szczególności przewidywanych zagrożeń, stosowania procedury, sposobu łączności, podmiotów odpowiedzialnych za kierowanie i koordynację działań.

Wojewoda, starosta wykonują zadania z zakresu ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego wspólnie z policją na podległym terenie. Współdziałanie obejmuje między innymi: finansowanie działalności policji w zakresie właściwości terytorialnej, organizowanie programów profilaktycznych, projektowania prawa miejscowego.

Ważną rolę w zakresie bezpieczeństwa i porządku publicznego odgrywa **Straż Graniczna**, wykonująca zadania związane z ochroną granicy

⁸² Ustawa z dnia 6 lipca 2001 r. o gromadzeniu, przetwarzaniu i przekazywaniu informacji kryminalnych (tekst jednolity Dz.U. z 2010 r., Nr 29, poz. 153).

⁸³ Ustawa z dnia 24 sierpnia 2007 r. o udziale Rzeczypospolitej Polskiej w Systemie Informacyjnym Schengen oraz Wizowym Systemie Informatycznym, (Dz.U. z 2007 r., Nr 165, poz. 1170 z późn. zm.).

państwowej na lądzie i morzu oraz kontroli ruchu granicznego. Stosownie do posiadanych uprawnień realizuje zadania wchodzące w zakres bezpieczeństwa publicznego, a dotyczące między innymi przeciwdziałania przestępstwom i wykroczeniom oraz ścigania ich sprawców, zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego w obszarze granicznym a w przypadkach dotyczących nielegalnego pobytu obcokrajowców, zakres działania obejmuje cały kraj. Istotną cechą odróżniającą Straż Graniczną od Policji jest to, że jej terenowe struktury funkcjonują w ramach niezespolonej administracji rządowej, a jej struktura organizacyjna nie jest dostosowana do podziału administracyjnego państwa. Terenowe organy Straży Granicznej (oddziały) podlegają bezpośrednio swojemu centralnemu organowi administracji rządowej jakim jest Komendant Główny Straży Granicznej. Można powiedzieć, że **Straż Graniczna tworzy samoistną strukturę organizacyjno-zadaniową w podsystemie bezpieczeństwa i porządku publicznego, w ramach przydzielonych ustawowo właściwości.** Jest organem wykonawczym ministra właściwego do spraw wewnętrznych w zakresie ochrony granicy państwa, kontroli ruchu granicznego oraz cudzoziemców⁸⁴.

Podsystem bezpieczeństwa i porządku publicznego obejmuje również wyspecjalizowane straże, służby specjalistyczne i wyodrębnione inspekcje, których zadania są usytuowane w sferze bezpieczeństwa i porządku publicznego. **Zaliczamy do nich Straż: Gminną (Miejską), Ochrony Kolei, Leśną, Rybacką, Łowiecką, Parków Narodowych, Służbę Celną, Więzienną, Inspekcje: Transportu Drogowego, Handlową, Sanitarną, Farmaceutyczną, Weterynaryjną, Ochrony Środowiska, Pracy.**

Zakres współdziałania policji z wyszczególnionymi elementami podsystemu bezpieczeństwa i porządku publicznego wynika z ustaw i stosownych rozporządzeń oraz porozumień zawieranych pomiędzy poszczególnymi podmiotami. Współdziałanie przejawia się w postaci wymiany informacji, wspólnie prowadzonych działaniach służbowych, szkoleniach, oraz przekazywania dokumentacji w określonych sprawach, udzielanie pomocy, wsparcia dysponowanymi siłami i środkami.

⁸⁴ Uprawnienia określono w art. 11. c w: Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach.

5.2. Podsystem bezpieczeństwa powszechnego

Podsystem bezpieczeństwa powszechnego obejmuje organy administracji publicznej i inne podmioty, których formy działania związane są z ochroną życia i zdrowia obywateli oraz majątku narodowego przed skutkami klęsk żywiołowych i katastrof technicznych. Zasadniczą rolę w podsystemie, obok ministra właściwego do spraw wewnętrznych, spełnia **Komendant Główny Państwowej Straży Pożarnej oraz Szef Obrony Cywilnej Kraju**.

Komendant Główny Państwowej Straży Pożarnej kieruje i koordynuje działania krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego w skali kraju, który tworzą jednostki organizacyjne Państwowej Straży Pożarnej, jednostki ochotniczej i zakładowej straży pożarnej. Określa zadania i kontroluje jego funkcjonowanie na obszarze kraju.

Krajowy system ratowniczo-gaśniczy jest integralną częścią organizacji bezpieczeństwa wewnętrznego państwa. Obejmuje prognozowanie, rozpoznawanie i zwalczanie pożarów, klęsk żywiołowych lub innych miejscowych zagrożeń. Skupia jednostki ochrony przeciwpożarowej, inne służby, inspekcje, straże, instytucje⁸⁵. W oparciu o stosowne porozumienia, **współdziała z: Policją, Strażą Graniczną, Tatrzańskim Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym, Aeroklubem Polskim, Centralną Stacją Ratownictwa Górniczego oraz siłami ratowniczymi zakładów chemicznych zrzeszonymi w Systemie Pomocy w Transporcie Materiałów Niebezpiecznych**. Podstawowym celem funkcjonowania krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego jest ochrona życia i zdrowia, mienia oraz środowiska poprzez walkę z pożarami lub innymi klęskami żywiołowymi oraz ratownictwo techniczne, chemiczne, ekologiczne i medyczne⁸⁶. Realizuje zadania zarówno w sferze bezpieczeństwa powszechnego, jak i bezpieczeństwa ekologicznego. Organizacja krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego, dostosowana jest do podziału administracyjnego kraju. Funkcjonuje w oparciu o stanowiska kierowania usytuowane na szczeblu:

- krajowym – (centralnym) – koordynujące i wspomagające działania na obszarze kraju, które jest nadzorowane przez Komendanta Głównego Państwowej Straży Pożarnej;

⁸⁵ Art. 2.4 ustawy z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej, (Dz.U. z 1991 r., Nr 81, poz. 351).

⁸⁶ Ibidem, art. 14.1.

- wojewódzkim – koordynujące i wspomagające działania w skali województwa, nadzorowane jest przez wojewodę;
- powiatowym, które jest podstawowym poziomem wykonawczym systemu, nadzorowane przez starostę.

Ustawodawca określając kompetencje terenowej administracji rządowej i samorządowej, przydzielił zadania realizowane przez Komendanta Głównego Państwowej Straży Pożarnej w skali kraju, wojewodzie i staroście w ramach właściwości na obszarze województwa i powiatu. Natomiast burmistrzowie i prezydenci miast koordynują funkcjonowanie krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego w zakresie określonym przez wojewodę. Koordynatorem krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego w skali całego kraju jest minister właściwy do spraw wewnętrznych. Na szczeblu krajowym (centralnym) funkcjonuje Krajowe Centrum Koordynacji Ratownictwa i Ochrony Ludności, spełniające rolę „organu wykonawczego” Komendanta Głównego Państwowej Straży Pożarnej w zakresie kierowania i koordynacji działań w ramach systemu ratowniczo-gaśniczego, które jest usytuowane w strukturze organizacyjnej Komendy Głównej PSP. Spełnia również funkcję centralnego punktu systemu wczesnego ostrzegania i alarmowania ludności, zgłaszania wzajemnej pomocy w ramach podpisanych umów i porozumień międzynarodowych oraz jest miejscem kontaktowym dla organizacji i instytucji zagranicznych realizujących zadania w zakresie ratownictwa i ochrony ludności. System ratowniczo-gaśniczy jest dostosowany do struktury organizacyjnej Państwowej Straży Pożarnej.

Koordynowanie i kierowanie działaniami w ramach systemu na szczeblu województwa, realizowane jest poprzez stanowisko/stanowiska koordynacji. Z krajowym systemem ratowniczo-gaśniczym, współpracują stosownie do posiadanych właściwości, przedstawiciele urzędu wojewódzkiego, komendy wojewódzkiej policji, wojewódzkiego inspektoratu nadzoru budowlanego oraz eksperci ratownictwa. Komendanci wojewódzcy Państwowej Straży Pożarnej opracowują plany ratownicze, które są zasadniczym dokumentem organizacyjno-funkcjonalnym KSRG na terenie województwa.

Za organizację KSRG na poziomie powiatu odpowiada właściwy komendant powiatowy Państwowej Straży Pożarnej. Z krajowym systemem ratowniczo-gaśniczym w powiecie współpracują, w zakresie swej właściwości: komenda powiatowa policji, straż miejska, pogotowie ratunkowe,

rejon dystrybucji energii, zakład gazowniczy, powiatowa stacja sanitarno-epidemiologiczna oraz inne podmioty. Na szczeblu powiatu opracowuje się plany ratownicze, które podlegają zatwierdzeniu przez starostę. Kierowanie i koordynacja KSRG w powiecie odbywa się z powiatowych stanowisk kierowania⁸⁷.

Podobnie do organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego zorganizowana jest obrona cywilna kraju. Została ona włączona w zakres działalności Państwowej Straży Pożarnej. **Szef Obrony Cywilnej Kraju** jest centralnym organem administracji rządowej w sprawach obrony cywilnej. Powoływany jest przez prezesa Rady Ministrów na wniosek ministra właściwego do spraw wewnętrznych. Komendant Główny Państwowej Straży Pożarnej, jest również Szefem Obrony Cywilnej Kraju. Zakres działania Szefa Obrony Cywilnej Kraju obejmuje przygotowywanie projektów założeń i zasad działania obrony cywilnej, ustalanie ogólnych zasad realizacji jej zadań, koordynowanie określonych przedsięwzięć oraz sprawowanie kontroli realizacji przez organy administracji rządowej i organy samorządu terytorialnego zadań obrony cywilnej. Szef Obrony Cywilnej Kraju w sprawach należących do jego zakresu działania wydaje zarządzenia, wytyczne, instrukcje i regulaminy⁸⁸. Obrona Cywilna swoim zasięgiem obejmuje cały kraj i jest organizacyjnie dostosowana do jego podziału administracyjnego. Zorganizowana jest na wszystkich podstawowych strukturach organizacyjnych administracji kraju. Na szczeblu kraju kieruje nią Szef Obrony Cywilnej Kraju. W strukturze organizacyjnej Komendy Głównej PSP funkcjonuje Biuro do spraw Ochrony Ludności i Obrony Cywilnej, realizujące zadania z zakresu powierzonego komendantowi Państwowej Straży Pożarnej. W województwach, powiatach i gminach kierują nią odpowiednio: szefowie obrony cywilnej województw, powiatów tzn. wojewodowie, starostowie, wójtowie (burmistrzowie i prezydenci miast). Do zakresu działania terenowych szefów obrony cywilnej należy kierowanie i koordynowanie przygotowań oraz realizacja przedsięwzięć obrony cywilnej przez instytucje państwowe, przedsiębior-

⁸⁷ Por. B. Wiśniewski, S. Zalewski, *Bezpieczeństwo wewnętrzne RP w ujęciu systemowym i zadań administracji publicznej*, Bielsko-Biała 2006; S. Sulowski, M. Brzeziński, *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa – wybrane zagadnienia*, Warszawa 2009.

⁸⁸ Art. 17 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Tekst jedn. Dz.U. z 2002 r., Nr 21, poz. 205, z późn. zm.).

ców i inne jednostki organizacyjne a także organizacje społeczne działające na ich terenie⁸⁹. Celem działania obrony cywilnej w okresie pokoju jest ochrona ludności zakładów pracy, urządzeń użyteczności publicznej, dóbr kultury w sytuacjach wystąpienia zagrożeń o znacznych rozmiarach, współdziałanie w zwalczaniu klęsk żywiołowych i likwidowanie ich skutków oraz udzielanie pomocy w przywracaniu i utrzymaniu porządku w strefach dotkniętych klęskami.

5.3. Podsystem bezpieczeństwa ustrojowego

Bezpieczeństwo ustrojowe swoim zakresem podmiotowym obejmuje organy władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej. Art. 10 Konstytucji RP określa, że urządzenie Rzeczypospolitej Polskiej opiera się na podziale i równowadze władzy ustawodawczej, władzy wykonawczej i władzy sądowniczej. Władzę ustawodawczą sprawują Sejm i Senat, władzę wykonawczą prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, Rada Ministrów i jej prezes oraz ministrowie tzw. konstytucyjni, a władzę sądowniczą sądy i trybunały.

Sejm RP w ramach swoich funkcji, uchwała obowiązujące wszystkich w kraju prawo (ustawodawcza), uczestniczy w powoływaniu na niektóre stanowiska państwowe i odwoływaniu z nich (kreacyjna) oraz kontroluje władzę wykonawczą rządową oraz organy administracji państwowej powoływane przez Sejm.

Przestrzeganie prawa ustanowionego i obowiązującego w Rzeczypospolitej Polskiej jest właściwością władzy sądowniczej. Zgodnie z konstytucją władza sądownicza sprawowana jest poprzez sądy (Sąd Najwyższy, sądy powszechne, sądy administracyjne) oraz trybunały (Trybunał Konstytucyjny, Trybunał Stanu). Sądy i trybunały są władzą odrębną i niezależną od innych władz, wydają wyroki w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej.

Zakres przedmiotowy ochrony bezpieczeństwa ustrojowego obejmuje porządek konstytucyjny rozumiany jako sferę naczelných zasad ustrojowo-

⁸⁹ Zadania poszczególnych struktur kierowania określa rozporządzenie prezesa Rady Ministrów z 25 czerwca 2002 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Szefa Obrony Cywilnej Kraju, szefów obrony cywilnej województw, powiatów i gmin, (Dz.U. z 2002 r., Nr 96, poz. 850).

wych określających charakter państwa i jego instytucje, procedury wyłaniania władzy w warunkach demokracji i jej funkcjonowanie w interesie narodu/społeczeństwa oraz porządek prawny w tym prawa człowieka i obywatela. Art. 95 Konstytucji RP stanowi, że Sejm sprawuje kontrolę nad działalnością Rady Ministrów, która jest zasadniczym organem wykonawczym w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego. Podsystem bezpieczeństwa ustrojowego jest częścią systemu bezpieczeństwa wewnętrznego państwa. „Oparty jest na Konstytucji oraz wydanych na jej podstawie przepisach prawa powszechnie obowiązującego, będący zbiorem podmiotów, których zadania koncentrują się na ochronie organizacji państwa”⁹⁰.

Konstytucja RP w art. 146.4.7 nakłada na Radę Ministrów między innymi obowiązek zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego państwa. Rada odpowiada za sferę ściśle wykonawczą i koordynację działań podmiotów, których ustawowe zadania są realizowane w sferze ochrony bezpieczeństwa ustrojowego. Koordynacja w szczególności dotyczy realizacji ochrony zasad ustrojowych wyartykułowanych w Konstytucji RP oraz ochrony sprawności systemu decyzyjnego organów władzy będącego podstawową funkcją kierowania. Przy Radzie Ministrów funkcjonuje Kolegium do Spraw Służb Specjalnych⁹¹, które jest organem opiniotawczo-doradczym w sprawach programowania, nadzorowania i koordynowania działalności służb specjalnych (**Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego – ABW, Agencji Wywiadu – AW, Służby Kontrwywiadu Wojskowego – SKW, Służby Wywiadu Wojskowego – SWW i Centralnego Biura Antykorupcyjnego – CBA**), oraz podejmowanych dla ochrony bezpieczeństwa państwa działań Policji, Straży Granicznej – SG, Żandarmerii Wojskowej – ŻW, Służby Więziennej – SW, Biura Ochrony Rządu – BOR, Służby Celnej, urzędów skarbowych, izb skarbowych, organów kontroli skarbowej, organów informacji finansowej oraz służb rozpoznania Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej. Przewodniczącym Kolegium jest prezes Rady Ministrów, a w jego skład wchodzi sekretarz Kolegium oraz jako członkowie: minister właściwy do spraw wewnętrznych, mini-

⁹⁰ B. Wiśniewski, S. Zalewski, *Bezpieczeństwo wewnętrzne RP w ujęciu systemowym i zadań administracji publicznej*, s. 108.

⁹¹ Podstawą prawną działania Kolegium do Spraw Służb Specjalnych jest ustawa z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Agencji Wywiadu, w której w rozdziale II zawarto szczegółowe przepisy.

ster właściwy do spraw zagranicznych, minister obrony narodowej, minister właściwy do spraw finansów publicznych, szef Biura Bezpieczeństwa Narodowego. W skład Kolegium wchodzi również, w przypadku wyznaczenia przez prezesa Rady Ministrów, minister – członek Rady Ministrów właściwy do spraw koordynowania działalności służb specjalnych. Sekretarz Kolegium organizuje pracę Kolegium i w tym zakresie może występować do organów administracji rządowej o przedstawienie informacji niezbędnych w sprawach rozpatrywanych przez Kolegium⁹². Obsługę Kolegium zapewnia Kancelaria Prezesa Rady Ministrów. Ustawowe zadania realizowane przez Kolegium sprowadzają się do opiniowania projektów aktów normatywnych (ustawy, rozporządzenia) dotyczących służb specjalnych, systemu ochrony informacji niejawnych, kierunków i planów działania oraz powoływania i odwoływania ich szefów, koordynowania działań służb specjalnych z instytucjami wykonyującymi swoje zadania w sferze bezpieczeństwa wewnętrznego w tym ze służbami rozpoznania Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, oraz działań związanych z neutralizowaniem zagrożeń dla bezpieczeństwa informacji niejawnych. W posiedzeniach Kolegium uczestniczą także szefowie służb specjalnych oraz przewodniczący Sejmowej Komisji do spraw Służb Specjalnych. Prezydent Rzeczypospolitej może skierować na posiedzenie Kolegium swojego przedstawiciela. Przewodniczący Kolegium może zapraszać do udziału w posiedzeniach Kolegium przewodniczących właściwych komisji sejmowych, przedstawicieli organów państwowych oraz inne osoby, których uczestnictwo jest niezbędne ze względu na tematykę obrad. Prezes Rady Ministrów w celu koordynacji działań w zakresie bezpieczeństwa państwa wydaje wytyczne oraz żąda informacji i opinii od ministrów właściwych, nadzorujących instytucje bezpieczeństwa państwa oraz od szefów służb specjalnych bezpośrednio przez niego nadzorowanych⁹³.

⁹² Czynności sekretarza Kolegium określono w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 2 lipca 2002 r. w sprawie szczegółowego trybu i zasad funkcjonowania Kolegium do Spraw Służb Specjalnych oraz zakresu czynności sekretarza tego Kolegium, (Dz.U. z 2002 r., Nr 103, poz. 929).

⁹³ Prezes Rady Ministrów (jak wskazuje praktyka) może powierzyć koordynację działalności służb specjalnych ministrowi spraw wewnętrznych, który w praktyce, koordynuje działalność najważniejszych instytucji bezpieczeństwa wewnętrznego państwa.

Organem pomocniczym Rady Ministrów zapewniającym współdziałanie administracji rządowej w zakresie rozpoznawania, przeciwdziałania i zwalczania terroryzmu we wszystkich jego formach jest Międzyresortowy Zespół do spraw Zagrożeń Terrorystycznych⁹⁴. Do jego zadań należy między innymi monitorowanie zagrożeń o charakterze terrorystycznym, przedstawianie opinii i wniosków do Rady Ministrów zmierzających do usprawniania metod i form zwalczania terroryzmu oraz występowania do właściwych organów o podjęcie przez nie działań legislacyjnych, inicjowanie i koordynowanie działań podejmowanych przez właściwe organy administracji rządowej, organizowanie współpracy z innymi państwami w zakresie zwalczania terroryzmu. Przewodniczącym Zespołu jest minister właściwy do spraw wewnętrznych a jego zastępcami ministrowie odpowiedzialni za: finanse, sprawy zagraniczne, sprawiedliwość, obronę narodową. Członkami zespołu są sekretarze lub podsekretarze w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, Sekretarz Kolegium do spraw Służb Specjalnych, szef Obrony Cywilnej Kraju, kierownicy instytucji bezpieczeństwa państwa oraz dyrektor Rządowego Centrum Bezpieczeństwa lub osoba go zastępująca.

Ustawa o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Agencji Wywiadu w art. 1 określa, że ABW jest właściwa w sprawach ochrony bezpieczeństwa wewnętrznego państwa i jego porządku konstytucyjnego. Powyższa regulacja sytuuje **Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego** wśród organów bezpieczeństwa w roli organu podstawowego. Ochrona porządku konstytucyjnego obejmuje realizację zadań, związanych z pozyskiwaniem informacji o zagrożeniach dla państwa, jego niezależności, pozycji, bytu narodowego oraz ich neutralizację w ramach własnych możliwości lub w ramach działań instytucji bezpieczeństwa wewnętrznego, koordynowanych przez prezesa Rady Ministrów. Agencja zadania realizuje poprzez rozpoznawanie, którego skutkiem jest uzyskanie wiedzy o zagrożeniach oraz spowodowania stosownych decyzji kompetentnych gremiów co do sposobu przeciwdziałania powstałym lub przewidywanym zagrożeniom, ściganie sprawców przestępstw będących w jej kompetencji, oraz w ramach funkcji ochronno-kontrolnej nadzór i koordynację działań zmierzających do ochrony informacji niejawnych w kraju i w stosunkach mię-

⁹⁴ Podstawa prawną jest zarządzenie prezesa Rady Ministrów z dnia 25 października 2006 r., Nr 162.

dzynarodowych, gdzie szef Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego pełni funkcję Krajowej Władzy Bezpieczeństwa. Ochrona informacji niejawnych realizowana jest w ramach zadań ABW i jej wyodrębnionej struktury organizacyjnej oraz przypisanych w ustawie z dnia 5 sierpnia 2010 r. o ochronie informacji niejawnych, jednostkom organizacyjnym, stanowi samodzielny podsystem bezpieczeństwa informacji niejawnych⁹⁵, nadzorowany przez szefa ABW.

W zakresie przeciwdziałania terroryzmowi, w ramach struktury ochrony antyterrorystycznej Rzeczypospolitej, powołano w Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego Centrum Antyterrorystyczne wykonujące zadania na poziomie operacyjnym. Do jego kompetencji należy informowanie kierownictwa państwa o zidentyfikowanych zagrożeniach terrorystycznych oraz podjętych działaniach w przypadku realnego zagrożenia atakiem terrorystycznym oraz koordynacji działań operacyjno-rozpoznawczych w zakresie zwalczania terroryzmu. Centrum działa całodobowo a służbę w nim pełnią oprócz funkcjonariuszy ABW, oddelegowani przedstawiciele innych krajowych podmiotów odpowiedzialnych za zapewnienie bezpieczeństwa państwa i jego porządku publicznego. Ponadto z Centrum współpracują między innymi Rządowe Centrum Bezpieczeństwa, Ministerstwo Finansów, Państwowa Straż Pożarna, Generalny Inspektor Informacji Finansowej, Sztab Generalny Wojska Polskiego, Żandarmeria Wojskowa. Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego realizując zadania nałożone przez ustawodawcę, współdziała w z instytucjami bezpieczeństwa państwa w zakresie przyznanych jej kompetencji lub na podstawie stosownych porozumień.

5.4. Podsystem zarządzania kryzysowego

Zadaniem podsystemu jest zapewnienie skutecznego kierowania i koordynacji działań antykryzysowych w przypadku zagrożeń występujących na części lub całym obszarze kraju. Uruchamiany jest w sytuacjach, kiedy występujące zagrożenia przekraczają możliwości innych podsystemów, a nie dają wystarczających przesłanek na wprowadzenie jednego ze stanów nadzwyczajnych. Zarządzanie kryzysowe rozumiane jest jako dzia-

⁹⁵ Dz.U. z 2010 r. Nr 182, poz. 1228.

łalność organów administracji publicznej, będące elementem kierowania bezpieczeństwem państwa polegającym na:

- zapobieganiu sytuacjom kryzysowym;
- przygotowaniu do podejmowania nad nimi kontroli w drodze zaplanowanych działań;
- reagowaniu w przypadku występowania sytuacji kryzysowych;
- usuwaniu ich skutków;
- odtwarzaniu zasobów infrastruktury krytycznej rozumianej jako obiekty kluczowe dla bezpieczeństwa państwa obejmujące: zaopatrzenia w energię, surowce energetyczne i paliwa, łączność, sieci teleinformatyczne, finanse, zaopatrzenia w żywność i wodę, ochronę zdrowia, transport, ratownictwo, produkcję, składowanie, przechowywanie i stosowanie substancji chemicznych i promieniotwórczych w tym rurociągi substancji niebezpiecznych;
- zapewnienie ciągłość działania administracji publicznej.

Podsystem zarządzania kryzysowego w zakresie kierowania, dostosowany jest do podziału administracyjnego kraju. **Na szczeblu centralnym** zgodnie z postanowieniami art. 7 ustawy z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym na terytorium RP, zarządzanie kryzysowe sprawuje Rada Ministrów a w przypadkach niecierpiących zwłoki, minister właściwy do spraw wewnętrznych, zawiadamiając niezwłocznie o swoich działaniach prezesa Rady Ministrów. Przy Radzie Ministrów funkcjonuje **Rządowy Zespół Zarządzania Kryzysowego**, który jest organem opiniodawczo-doradczym właściwym w sprawach inicjowania i koordynowania działań podjętych w zakresie zarządzania kryzysowego. Przewodniczącym Zespołu jest prezes Rady Ministrów a jego zastępcą jest minister właściwy do spraw wewnętrznych oraz minister obrony narodowej. Członkami Zespołu są: minister spraw zagranicznych i minister koordynator służb specjalnych jeżeli taki został powołany. W pracach Zespołu na prawach członka uczestniczą również wyznaczeni przez przewodniczącego, w zależności od potrzeb:

- ministrowie kierujący działem lub działami administracji rządowej, wyszczególnionymi w art. 5 ustawy z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej, oprócz działów administracji niemających istotnego znaczenia w sytuacjach kryzysowych takich jak: rozwój wsi, rozwój regionalny, zabezpieczenie społeczne, wyznania religijne i mniejszości narodowe i etniczne, sprawy rodzinne i turystyka;

- główny: Geodeta Kraju, Inspektor Ochrony Środowiska, Inspektor Sanitarny, Lekarz Weterynarii;
- komendant główny: Państwowej Straży Pożarnej, Policji, Straży Granicznej;
- prezes: Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej, Urzędu Lotnictwa Cywilnego;
- szef: Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Obrony Cywilnej Kraju.

Do prac w Zespole na prawach członka, prezydent Rzeczypospolitej może skierować szefa Biura Bezpieczeństwa Narodowego lub innego swojego przedstawiciela.

Do zadań Zespołu należy:

- przygotowanie propozycji użycia sił i środków niezbędnych do opanowania sytuacji kryzysowych;
- doradzanie w zakresie koordynacji działań organów administracji rządowej, instytucji państwowych i służb w sytuacjach kryzysowych;
- opiniowanie sprawozdań końcowych z działań podejmowanych w związku z zarządzaniem kryzysowym;
- opiniowanie potrzeb w zakresie odtwarzania infrastruktury;
- opiniowanie i przedkładanie Radzie Ministrów, Krajowego Planu Zarządzania Kryzysowego.

Funkcję sekretarza Zespołu pełni dyrektor Rządowego Centrum Bezpieczeństwa (Rz. C.B), który jest powoływany i odwoływany przez prezesa Rady Ministrów. Rządowe Centrum Bezpieczeństwa pełni funkcję krajowego centrum zarządzania krajowego oraz zapewnia obsługę Rady Ministrów, prezesa Rady Ministrów, Rządowego Zespołu Zarządzania Kryzysowego oraz ministra właściwego do spraw wewnętrznych w sprawach zarządzania kryzysowego⁹⁶.

Do najważniejszych zadań Rządowego Centrum Bezpieczeństwa należy:

- planowanie cywilne obejmujące przedstawianie szczegółowych sposobów i środków reagowania na zagrożenia i ograniczania ich skutków, opracowywanie i aktualizowanie Krajowego Planu Zarzą-

⁹⁶ Art. 10 ustawy z dnia 27 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (Dz.U. z 2007, Nr 89, poz. 590).

dzania Kryzysowego, gromadzenie informacji o zagrożeniach, ich analiza i ocena dotycząca możliwości wystąpienia zagrożeń oraz wypracowanie wniosków i propozycji zapobiegania i przeciwdziałania zagrożeniom jak również planowanie użycia sił zbrojnych do wykonania zadań mieszczących się w ramach podsystemu bezpieczeństwa powszechnego;

- monitorowanie zagrożeń;
- uruchamianie procedur związanych z zarządzaniem kryzysowym,
- przygotowywanie projektów opinii i stanowisk Zespołu;
- techniczna obsługa Zespołu;
- koordynacja polityki informacyjnej organów administracji publicznej w czasie kryzysu;
- współdziałanie z podmiotami, komórkami i jednostkami organizacyjnymi Traktatu Północnoatlantyckiego i UE;
- współdziałanie z szefem Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego w zakresie zapobiegania, przeciwdziałania i usuwania skutków zdarzeń o charakterze terrorystycznym. Szef ABW w przypadkach pozyskania informacji o możliwości wystąpienia sytuacji kryzysowej, będącej skutkiem zdarzenia o charakterze terrorystycznym zagrażającego infrastrukturze krytycznej, życiu, zdrowiu, mieniu, dziedzictwu narodowemu lub środowisku naturalnemu, może udzielać zleceń organom i podmiotom zagrożonym tymi działaniami oraz przekazywać im niezbędne informacje służące do przeciwdziałania zagrożeniom, informując jednocześnie dyrektora Centrum⁹⁷;
- realizacja zadań planistycznych i programowych z zakresu ochrony krajowej i europejskiej infrastruktury krytycznej a także współpraca jako punkt kontaktowy z instytucjami Unii Europejskiej i Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego oraz ich krajami członkowskimi;
- zapewnienie obiegu informacji między krajowymi i zagranicznymi organami i strukturami zarządzania kryzysowego⁹⁸.

Ponadto na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 grudnia 2009 r. w sprawie określenia organów administracji rządowej, które utwo-

⁹⁷ Ibidem, art. 12a.3 i 4.

⁹⁸ Ibidem, art. 11.

rzą centra zarządzania kryzysowego, oraz sposobu ich funkcjonowania⁹⁹, centrum zarządzania kryzysowego funkcjonuje w następujące organach:

- ministra obrony narodowej;
- ministra sprawiedliwości;
- ministra właściwego do spraw rolnictwa;
- ministra właściwego do spraw środowiska;
- ministra właściwego do spraw zagranicznych;
- ministra właściwego do spraw zdrowia;
- komendanta głównego Państwowej Straży Pożarnej;
- komendanta głównego Policji;
- komendanta głównego Straży Granicznej;
- szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego;
- szefa Agencji Wywiadu;
- szefa Służby Kontrwywiadu Wojskowego;
- szefa Służby Wywiadu Wojskowego.

Powyższe centra zarządzania kryzysowego współpracują z Rządowym Centrum Bezpieczeństwa i innymi organami administracji publicznej, w szczególności w zakresie:

- a) wzajemnego informowania się o:
 - potencjalnych zagrożeniach i możliwościach wystąpienia sytuacji kryzysowej,
 - stratach i środkach, w tym finansowych, niezbędnych do odtworzenia zasobów i infrastruktury krytycznej,
 - pomocy krajowej i międzynarodowej;
- b) analizowania i oceny sytuacji kryzysowej, w tym prognozowania jej rozwoju;
- c) zrealizowanych i planowanych działaniach podejmowanych przez właściwe organy w sprawie zarządzania kryzysowego w związku z wystąpieniem sytuacji kryzysowej.

Współpraca odbywa się w szczególności przez bieżące przekazywanie informacji i analiz oraz sporządzanie raportów doraźnych i sytuacyjnych, przekazywanych przez techniczne środki łączności, z zachowaniem przepisów o ochronie informacji niejawnych.

W województwie, organem kierującym zarządzaniem kryzysowym jest wojewoda. Do jego zadań należy:

⁹⁹ Dz.U. z 2009, Nr 226, poz. 1810.

- kierowanie monitorowaniem, planowaniem, reagowaniem i usuwaniem skutków zagrożeń na terenie województwa;
- realizacja zadań z zakresu planowania cywilnego obejmująca wydawanie starostom zaleceń do ujęcia w powiatowych planach zarządzania kryzysowego i ich zatwierdzania oraz przygotowania i przedłożenia ministrowi spraw wewnętrznych do zatwierdzenia wojewódzkiego planu zarządzania kryzysowego i ujęcia w realizacji wytycznych do planu;
- prowadzenie szkoleń, ćwiczeń i treningów;
- wnioskowanie o użycie pododdziałów lub oddziałów wojska;
- realizacja przedsięwzięć ujętych w ramach planowania operacyjnego w województwie;
- zapobieganie, przeciwdziałanie i usuwanie skutków zdarzeń o charakterze terrorystycznym oraz współdziałanie w tym zakresie z szefem Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego;
- organizacja wykonania zadań z zakresu ochrony infrastruktury krytycznej.

Powyższe zadania wojewoda wykonuje we współpracy z właściwymi organami administracji rządowej i samorządowej. Podsystem bezpieczeństwa publicznego i podsystem bezpieczeństwa powszechnego na poziomie podziału terytorialnego kraju mają wspólną płaszczyznę realizacji zadań. W województwie, zadania wynikające z podsystemu bezpieczeństwa publicznego oraz powszechnego realizowane są poprzez Wydział Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego, który jest właściwą komórką w zakresie zarządzania kryzysowego w urzędzie wojewódzkim. Realizuje on między innymi zadania z zakresu monitorowania, gromadzenia, przetwarzania, analizowania, prognozowania i przekazywania informacji o zagrożeniach dla bezpieczeństwa województwa do wojewódzkiego zespołu zarządzania kryzysowego, zespołu zarządzania kryzysowego działającego w urzędzie obsługującym ministra właściwego do spraw wewnętrznych oraz Rządowego Centrum Bezpieczeństwa, współpracy z powiatowymi zespołami zarządzania kryzysowego, planowania użycia pododdziałów i jednostek sił zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej. Współdziałają z właściwymi jednostkami organizacyjnymi Policji, Państwowej Straży Pożarnej, Straży Granicznej i służb wojewódzkich.

Organem pomocniczym wojewody w zakresie zarządzania kryzysowego jest wojewódzki zespół zarządzania kryzysowego. Wojewoda określa

jego skład, organizację oraz tryb pracy. W skład zespołu wojewódzkiego wchodzi: wojewoda jako przewodniczący, kierownik komórki do spraw zarządzania kryzysowego w urzędzie wojewódzkim jako zastępca przewodniczącego oraz inne osoby wskazane przez wojewodę w zależności od potrzeb spośród kierowników zespolonych służb, inspekcji, straży oraz organów administracji niezespolonej, w tym szefa wojewódzkiego sztabu wojkowego. Na szczeblu województwa funkcjonuje centrum zarządzania kryzysowego, któremu obsługę zapewnia komórka właściwa w sprawach zarządzania kryzysowego w urzędzie wojewódzkim. Do zadań wojewódzkiego centrum zarządzania kryzysowego należy:

- zapewnienie przepływu informacji dotyczącej zarządzania kryzysowego;
- współdziałanie ze swoimi odpowiednikami;
- nadzór nad funkcjonowaniem systemu wykrywania i alarmowania oraz systemu wczesnego ostrzegania ludności;
- współpraca z podmiotami prowadzącymi monitoring środowiska, akcje ratownicze, poszukiwawcze i humanitarne;
- dokumentowanie prowadzonych działań.

W powiecie zarządzaniem kryzysowym kieruje starosta a jego zadania są tożsame z zadaniami wojewody. Zadania wykonuje przy pomocy powiatowego zespołu zarządzania kryzysowego, którego skład, organizację i tryb pracy określa starosta. Zespół na obszarze powiatu wykonuje zadania w zakresie zarządzania kryzysowego takie same jak przewidziane dla zespołu wojewódzkiego. Funkcjonuje również powiatowe centrum zarządzania kryzysowego, które zapewnia przepływ informacji dotyczących przedmiotowego zakresu działania.

Na terenie gminy zarządzanie kryzysowe sprawuje wójt (burmistrz, prezydent miasta), a jego zadania są zbieżne z zadaniami realizowanymi przez wojewodę, dostosowane do skali zagrożeń występujących i możliwych w gminie (mieście). Zadania wykonuje przy pomocy właściwej w sprawach zarządzania kryzysowego komórki organizacyjnej urzędu gminy (miasta). Organem pomocniczym wójta (burmistrza, prezydenta) w realizacji zadań dotyczących zarządzania kryzysowego jest powołany przez niego gminny zespół zarządzania kryzysowego. W skład zespołu powoływanego przez wójta, wchodzi wójt, który kieruje jego pracami oraz osoby powołane spośród zatrudnionych w urzędzie gminy, gminnych jednostkach organizacyjnych, pomocniczych, pracowników zespolonych

służb inspekcji, straży, przedstawicieli społecznych organizacji ratowniczych.

Wójt (burmistrz, prezydent miasta) zobowiązany jest do zapewnienia całodobowego alarmowania członków gminnego zespołu zarządzania kryzysowego a w sytuacjach kryzysowych całodobowych dyżurów, współdziałania z centrami zarządzania kryzysowego organów administracji publicznej, podmiotami prowadzącymi akcje ratownicze, poszukiwawcze, humanitarne, współpracy z podmiotami monitorującymi środowisko oraz realizacji zadań stałego dyżuru na potrzeby gotowości obronnej państwa. W celu realizacji wyżej wymienionych zadań wójt może powołać gminne (miejskie) centra zarządzania kryzysowego¹⁰⁰.

¹⁰⁰ Zob. G. Sobolewski. *Organizacja i zadania Centrum Zarządzania Kryzysowego*, W. Skomra, *Zarządzanie kryzysowe – praktyczny przewodnik po nowelizacji ustawy*, Warszawa 2010.

ROZDZIAŁ 6

PRAWNE FORMY DZIAŁANIA ORGANÓW WŁADZY PUBLICZNEJ REALIZUJĄCE SWOJE ZADANIA W SFERZE BEZPIECZEŃSTWA WENĘTRZNEGO

Organy bezpieczeństwa wewnętrznego, w celu realizowania stojących przed nimi zadań, podejmują różnego rodzaju działania, wydają różne pozwolenia, nakazy, decyzje, zaświadczenia, zarządzenia, zawierają umowy, zatrudniają pracowników, organizują przedsięwzięcia gospodarcze lub społeczne itd. Wszystkie podejmowane przez nie działania/czynności muszą mieć podstawę prawną, ponieważ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej w art. 7 stanowi, że „organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa”. Ta podstawa prawna jest zróżnicowana i powoduje, że możemy wyróżnić pewne rodzaje działań, inaczej, prawne formy działań organów bezpieczeństwa wewnętrznego, rozumiane jako **prawnie określony typ konkretnej czynności organu administracji**. Są to konkretne czynności organu władzy publicznej, określone konkretnymi przepisami prawa, sprowadzające się do załatwienia konkretnej sprawy. Typ czynności nie jest uzależniony od zakresu spraw, w jakich te czynności występują, ani od tego, czy są one powiązane z innymi czynnościami (ten sam typ czynności może być stosowany w sprawach z różnego zakresu przedmiotowego). Często zdarza się, że do załatwienia określonej sprawy, niezbędne jest w toku jej załatwiania, użycia kilku prawnych form działania.

Prawne podstawy działania organów bezpieczeństwa wewnętrznego obejmują:

- **sferę zewnętrzną** rozumianą jako działalność podejmowaną w stosunku do podmiotów niepodporządkowanych organizacyjnie ani służbowo danemu organowi administracji. Podstawy prawne tej sfery utożsamia się z prawem ustawowym i jemu podporządkowanemu prawu tworzonemu w ramach delegacji ustawowej przez naczelne organy administracji rządowej, przede wszystkim przez Radę Ministrów, prezesa Rady Ministrów i ministrów posiadających kompetencje w sprawach bezpieczeństwa wewnętrznego. Dotyczą stosunków z obywatelami, organizacjami

społecznymi i samorządowymi oraz z innymi zrzeszeniami obywateli, a także z tymi jednostkami państwowymi i niepaństwowymi, które nie są organizacyjnie ani służbowo podporządkowane danemu organowi;

– **sferę wewnętrzną**, w której wszystkie czynności wykonywane są według norm kompetencyjnych (stosunki prawne z podległymi organami czy jednostkami organizacyjnymi, z pracownikami bezpośrednio służbowo podporządkowanymi danemu organowi, np. stosunki prawne prezesa Rady Ministrów z wojewodą czy komendanta głównego Policji z komendantem wojewódzkim).

Formy działań można podzielić na:

– **działania władcze**, których cechą jest to, że organ administracji jednostronnie rozstrzyga o pozycji prawnej drugiej strony stosunku prawnego (obywatela, innego podmiotu), która musi się podporządkować woli organu. Organ ten dysponuje instrumentami prawnymi, pozwalającymi na wymuszenie podporządkowania się drugiej strony. Uprawniony jest do stosowania środków przymusu państwowego;

– **działania niewładcze**, w których pozycja organu administracji i pozycja drugiego podmiotu stosunku prawnego są sobie równe lub jeżeli występuje tu pewne zróżnicowanie, to jednak organ administracji nie zajmuje pozycji zdecydowanie nadrzędnej, jak to ma miejsce w przypadku działań władczych.

Organy bezpieczeństwa wewnętrznego, wykonując swoje ustawowe zadania, stosują wszystkie dostępne prawem formy działania. Są to typowe formy działania właściwe dla organów administracji ogólnej oraz formy działania właściwe dla organów bezpieczeństwa wewnętrznego. Zakres uprawnień poszczególnych organów do stosowania prawnych form działania jest przypisany indywidualnie każdemu organowi, w zależności od jego kompetencji w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego. Prawne formy działania, stosowane przez organy, realizujące zadania w sferze bezpieczeństwa wewnętrznego, możemy podzielić na następujące grupy:

– **prawne formy działania o charakterze ogólnym**, właściwe dla wszystkich organów, w tym organów administracji ogólnej, niewyspecjalizowanych w zakresie likwidacji zagrożeń dla bezpieczeństwa wewnętrznego oraz organów wyspecjalizowanych, dla których zwalczanie zagrożeń i ich skutków stanowi podstawowy zakres ich działania;

– **prawne formy działania o charakterze szczególnym**, właściwe tylko dla wyspecjalizowanych organów bezpieczeństwa wewnętrznego,

wymagające stosowania szczególnych środków działania, które są ustawowo przypisane każdemu organowi w tym **czynności operacyjno-rozpoznawcze i administracyjno-porządkowe**.

6.1. Prawne formy działania o charakterze ogólnym

Klasyfikacja działań podejmowanych przez administrację publiczną o charakterze ogólnym, określonych przez prawo wyróżnia następujące formy tych działań:

1. **Akty normatywne**, obejmujące wszelkie akty prawne niemające rangi ustawy, które są wydawane przez upoważnione organy administracji publicznej na podstawie delegacji prawnej zawartej w akcie wyższego rzędu (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Rozdział III, Źródła prawa oraz w stosownych ustawach). Noszą one różne nazwy, najczęściej używany jest tu termin „rozporządzenie”, „zarządzenie” oraz „uchwała”, jeśli jest to akt normatywny organu kolegialnego. Charakteryzują się władczym rozstrzygnięciem organu władzy publicznej, zawierającym normy postępowania skierowane do ogólnego, nieokreślonego adresata w określonej sytuacji. Akty normatywne nie wskazują adresata imiennie, lecz określają tylko cechy, przy wystąpieniu których każda osoba staje się adresatem aktu. Treści normatywne mają charakter nowych reguł zachowania się, a nie już istniejących, zawartych w ustawach lub innych aktach normatywnych. Akty normatywne mogą mieć charakter powszechnie obowiązujący lub mogą obowiązywać jedynie w sferze organizacyjnej administracji tzw. sferze wewnętrznej. Forma aktów normatywnych, powszechnie obowiązujących, określona jest przepisami konstytucji oraz ustaw i dotyczy – jako wymóg aktów stanowionych w formie – **uchwał Rady Ministrów, rozporządzeń i zarządzeń prezesa Rady Ministrów i ministrów**. Forma pozostałych aktów normatywnych stanowionych na podstawie i w granicach prawa, nieposiadających charakteru źródeł powszechnie obowiązującego prawa administracyjnego, regulujących problematykę o charakterze wewnętrznym, nie musi spełniać tego wymogu. Forma ich może być ukształtowana przez praktykę administracyjną w ramach samodzielności organów administracji publicznej w stanowieniu prawa. Należą do tej grupy akty normatywne administracji przyjmujące formę **instrukcji, wytycznych, pism okólnych, tzw. zarządzeń wewnętrznych**.

2. **Akty administracyjne** stanowią podstawową formę działania organów (podmiotów) wykonujących zadania z zakresu administracji publicznej. Są władczym i jednostronnym oświadczeniem woli organu administracji publicznej, opartym na przepisach prawa administracyjnego, określającym w sposób prawnie wiążący, sytuację konkretnie wskazanego adresata w indywidualnie oznaczonej sprawie. Adresatem aktu administracyjnego może być obywatel lub inny podmiot prawa publicznego lub prywatnego.

Formy aktów administracyjnych :

- **decyzja** – akt administracyjny stanowiący jednostronne ustalenie organu administracji publicznej o wiążących dla jednostki (i organu) konsekwencjach normy prawa administracyjnego, np. decyzja o zakazie zgromadzenia publicznego;
- **zezwolenie** (pozwolenie) – akt administracyjny, ustalający uprawnienia w sferze prawa administracyjnego lub wyrażający zgodę na dokonanie przedsięwzięcia lub podjęcie czynności dopuszczonej normami prawa administracyjnego, np. pozwolenie na posiadanie broni wydawane przez komendanta wojewódzkiego Policji, zezwolenie na wjazd, przejazd, pobyt i wyjazd z terytorium Polski cudzoziemca (wiza);
- **koncesja** – akt administracyjny, który osobie fizycznej lub prawnej nadaje uprawnienia do wykonywania określonej działalności, najczęściej produkcyjnej lub usługowej, która ma szczególne znaczenie ze względu na bezpieczeństwo państwa, obywatela lub inny ważny interes publiczny, np. wytwarzania i obrotu materiałami wybuchowymi, bronią i amunicją, wyrobami i technologią o przeznaczeniu wojskowym lub policyjnym, ochrony osób i mienia;
- **licencja** – akt administracyjny ustalający uprawnienia do określonej działalności (niekoniecznie o charakterze gospodarczym) lub pracy zawodowej, gdy wykonywanie takiej działalności związane jest z posiadaniem odpowiednich kwalifikacji, np. na usługi detektywistyczne, licencja pracownika ochrony.

3. **Formy działań faktycznych**, które uzupełniają działania prawne administracji publicznej. Od działań prawnych różnią się tym, że nie są określone prawem lub są określone prawem w sposób niewystarczający, omijając takie elementy jak warunki ich podejmowania, treść, forma, tryb ich podejmowania, zasada kontroli ich prawidłowości. Podstawą praw-

na działań faktycznych najczęściej są normy prawne ustalające zadania dla administracji, jej zakres działania, organizację i strukturę oraz normy o charakterze procesowym („w toku postępowania organy administracji publicznej stoją na straży praworządności z urzędu lub na wniosek stron podejmują wszelkie czynności niezbędne do dokładnego wyjaśnienia stanu faktycznego oraz do wyjaśnienia sprawy, mając na uwadze interes społeczny i słuszny interes obywateli¹⁰¹”). Rozróżniamy działania faktyczne w postępowaniu administracyjnym oraz działania faktyczne podejmowane poza postępowaniem administracyjnym, niezwiązane z decyzjami administracyjnymi. Działania faktyczne w stosowaniu prawa mają charakter pomocniczy wobec działań prawnych i dotyczą wewnętrznej organizacji struktury administracyjnej. Wyróżniamy następujące formy działań faktycznych:

- **ustalanie przez organ administracyjny niektórych celów i zadań** – pozyskiwanie, gromadzenie, analizowanie informacji o potrzebach np. ludności gminy, miasta, dzielnic, powiatu itp., wynikających z zakresu działania organu, prognozowanie tych potrzeb oraz określanie realnych możliwości ich zaspakajania;
- **ustalenie przez organa administracji niektórych sytuacji faktycznych** – muszą zaistnieć zdarzenia aby organ mógł podjąć działania w celu ustalenia sytuacji faktycznej lub występują szeroko rozumiane elementy życia społecznego, z którymi organ musi się liczyć i uwzględniać, stosując prawo;
- **tworzenie sytuacji faktycznych** np. inicjowanie działań, ich realizacja, zapewnienie koordynacji działań w jakiejś dziedzinie. Zakres działań faktycznych określony jest normami organizacyjnymi struktury administracyjnej i dotyczy tylko niej;
- **przeprowadzenie oceny przez organ administracyjny**, dotyczy uzasadnienia działań lub ich rezygnacji, w określonym kierunku oraz czy zamierzone działania przyczynią się do wykonania zadania określonego normą prawną (**norma prawna** – wypowiedź prawna, która wyznacza dla adresata/adresatów w sposób ogólny zadania i cele do osiągnięcia lub upoważnia do pewnego działania nie określając formy i dziedziny w jakiej działania mają być podjęte. Inaczej reguła postępowania stworzona na podstawie przepisów

¹⁰¹ Art. 7 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (Tekst jednolity Dz.U. z 2000 r. Nr 98, poz. 1071)

prawa, ustanowiona przez organ władzy i chroniona przez państwo aparatem przymusu);

- **dokonywanie wyboru przez organ administracyjny** dotyczy przypadków nieregulowanego prawem wyboru: form działania, treści rozstrzygnięcia, kryteriów działania, między różnymi sposobami zachowania się, metod działania;
- **tworzenie kryteriów oceniania i wyboru**, dotyczy działań związanych z tworzeniem prawnie nieokreślonych kryteriów oceny i wyboru, które są wyinterpretowane z obowiązującego systemu prawa ale również z norm moralnych, etyki zawodowej, wiedzy fachowej zasad współżycia społecznego;
- **projektowanie wariantów działania**, podejmowane w procesie wykonywania norm prawnych określających zadania dla organów administracji publicznej, sprowadzające się do projektowania wariantów przyszłych działań w przypadkach, kiedy organ nie dysponuje wszystkimi informacjami pozwalającymi przewidzieć wyniki i następstwa własnych działań;
- **tworzenie norm organizacyjnych**, określających reguły zachowania się pracowników wewnątrz organizacji administracji publicznej;
- **podejmowanie decyzji organizacyjnych**, kształtujących strukturę wewnętrzną administracji – np. upoważnienie pracownika do załatwienia sprawy/spraw, ustanowienie pełnomocnika, utworzenie wewnętrznej komórki organizacyjnej.

Oprócz wymienionych działań, możemy również wyróżnić działania faktyczne administracji, które wykraczają poza wewnętrzną sferę organizacyjną, są kierowane do obywatela/obywateli i mogą pośrednio wywołać skutki prawne. Do działań faktycznych wykraczających poza obszar organizacji wewnętrznej struktury administracyjnej należą:

- **działania faktyczne, które zmierzają do nawiązania współpracy z obywatelami**, których cechą wyróżniającą jest powstrzymanie się administracji od władczego regulowania stosunków społecznych, niepodejmowania działań o charakterze rozstrzygnięć między interesem społecznym i indywidualnym oraz ustalaniu sytuacji prawnej jednostki;
- **działania informacyjne administracji**, w których wyróżnia się działania podejmowane wewnątrz struktury administracji publicz-

nej sprowadzające się do zapewnienia sprawności działania administracji oraz wobec adresatów spoza struktury administracyjnej związane z ochroną praw podmiotowych (zapoznanie obywatela z uprawnieniami jemu przysługującymi i ostrzeżenie przed działaniami mogącymi przynieść szkodę obywatelowi);

- **działania materialno-techniczne** – np. czynności egzekucyjne, eksmisyjne, sprawdzenie stanu technicznego pojazdu, trzeźwości kierowcy itp. Jeżeli wykonywanie czynności wiąże się z kontrolą obywatela lub są związane z przymusem, upoważnienia do wykonywania takich czynności muszą być zawarte w aktach prawnych rangi ustawowej;

4. **Umowy** w hierarchii działań administracyjnych klasyfikujemy na tym samym poziomie co akty administracyjne. Wyróżniamy umowy:

- **cywilnoprawne** – stosowane są w przypadkach związanych z dysponowaniem majątkiem (Skarbu Państwa lub komunalnym) np. umowa sprzedaży, najmu czy umowa o dostawę. Zmiana aktu administracyjnego, na podstawie którego zawarto umowę nie stanowi podstawy do zmiany umowy lub jej unieważnienia;
- **publicznoprawne** – wiążą się ze wspólnym wykonywaniem zadań (podział zadań) oraz przekazaniem lub powierzeniem zadań z zakresu administracji publicznej. Charakter umów publicznoprawnych mają związki komunalne (np. gminy, powiaty), porozumienia komunalne, porozumienia o wykonywanie zadań z zakresu administracji rządowej¹⁰².

6.2. Szczególne formy działania organów/instytucji bezpieczeństwa wewnętrznego

Wykonywanie zadań przez organy administracji bezpieczeństwa publicznego noszących cechy zadań szczególnych, poprzez wykorzystanie ogólnych form działania jest niewystarczające, wręcz niemożliwe. Dlatego też ustawodawca przyznał organom bezpieczeństwa wewnętrznego o statusie służb ochrony bezpieczeństwa państwa i służb policyjnych,

¹⁰² J. Boć (red), *Prawo administracyjne*, Warszawa 2010, s. 320–354, S. Pieprzny, *Administracja bezpieczeństwa i porządku publicznego*, Rzeszów 2008, s. 194–208.

uprawnienia do stosowania w trakcie realizacji ich ustawowych zadań, szczególnych form działania. Możliwość stosowania szczególnych form działania wynika z tego, że wiele zdarzeń, zagrażających życiu ludzi i stabilności bezpieczeństwa wewnętrznego, wymaga zastosowania, w ramach szczególnych form, środków prawnych zapewniających skuteczną i szybką ich likwidację. Stosowanie środków szczególnych związane jest z bezpośrednią ingerencją w prawa i wolności obywateli ale w interesie bezpieczeństwa obywateli oraz bezpieczeństwa wewnętrznego państwa. Są one zróżnicowane w zależności od charakteru i celu stosowania. Najogólniej, w ramach szczególnych form działania organów/instytucji bezpieczeństwa wewnętrznego, przypisane im uprawnienia szczególne możemy podzielić na uprawnienia do stosowania:

- **środków bezpośredniego działania**, które wywołują bezpośrednie skutki prawne;
- **czynności operacyjno-rozpoznawcze**;
- **czynności administracyjno-porządkowe**.

6.2.1. Środki bezpośredniego działania

Podstawową zasadą użycia środka bezpośredniego działania jest proporcjonalność między realizacją celu a tym co jest niezbędne do jego osiągnięcia. Wybór środka powinien być jak najmniej restrykcyjny ale gwarantujący osiągnięcie założonego celu, a jego zastosowanie w odpowiedniej relacji do celu. Każdy podmiot wyspecjalizowany w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego ma ustawowo określony zakres dostępnych uprawnień szczególnych. Należą do nich między innymi:

- wstęp na teren kontrolowanego podmiotu gospodarczego;
- legitymowanie osób oraz ich zatrzymanie;
- pobieranie od osób wymazu ze śluzówki policzków oraz pobieranie materiału biologicznego ze zwłok ludzkich o nieustalonej tożsamości;
- przeszukiwanie osób i pomieszczeń;
- obserwowanie i rejestrowanie przy użyciu środków technicznych obrazu z pomieszczeń przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, policyjnych izb dziecka, pokoi przejściowych oraz tymczasowych pomieszczeń przejściowych;
- dokonywanie kontroli osobistej;

- przeglądanie zawartości bagaży;
- sprawdzanie ładunku w portach i na dworcach oraz w środkach transportu lądowego, powietrznego i wodnego;
- dokonywanie kontroli granicznej, kontroli bezpieczeństwa w przejściach granicznych, w portach lotniczych oraz w środkach komunikacji lotniczej, drogowej, kolejowej i wodnej kontroli osobistej, a także przeglądania zawartości bagaży, sprawdzania ładunków w portach i na dworcach oraz w środkach komunikacji lotniczej, drogowej, kolejowej i wodnej (Straż Graniczna);
- obserwowanie i rejestrowanie przy użyciu środków technicznych obrazu zdarzeń w miejscach publicznych, a w przypadku czynności operacyjno-rozpoznawczych i administracyjno-porządkowych także i dźwięku towarzyszącego tym zdarzeniom;
- dokonywanie kontroli rodzaju używanego paliwa przez pobranie próbek paliwa ze zbiornika pojazdu mechanicznego (Służba Celna);
- żądanie niezbędnej pomocy od instytucji państwowych, organów administracji rządowej i samorządu terytorialnego oraz jednostek gospodarczych prowadzących działalność w zakresie użyteczności publicznej;
- zwracanie się o niezbędną pomoc do innych jednostek gospodarczych i organizacji społecznych, jak również zwracania się w nagłych wypadkach do każdej osoby o udzielenie doraźnej pomocy.

Funkcjonariusze/żołnierze formacji uzbrojonych, w uzasadnionych, określonych prawem przypadkach, w stosunku do osób, które nie podporządkowały się wydanym przez nich poleceniom, mają również prawo użycia **środków przymusu bezpośredniego** w postaci:

- fizycznych, technicznych i chemicznych środków służących do obezwładnienia osób lub ich konwojowania oraz zatrzymania pojazdów;
- pałek służbowych, wodnych środków obezwładniających;
- psów, koni służbowych;
- pocisków niepenetracyjnych miotanych z broni palnej (pociski gazowe, gumowe).

Środkiem przymusu bezpośredniego, uważanym za radykalny i ostateczny, posiadającym wręcz nadzwyczajny charakter jest **broń palna**, którą funkcjonariusz/żołnierz może użyć tylko:

- w celu odparcia bezpośredniego i bezprawnego zamachu na jego

życie, zdrowie, wolność lub innej osoby oraz przeciwdziałając takim czynom;

- przeciwko osobie, która nie podporządkowała się wezwaniu do natychmiastowego porzucenia broni lub innego niebezpiecznego narzędzia, a którego użycie mogłoby zagrozić życiu, zdrowiu, wolności funkcjonariusza lub innej osoby;
- przeciwko osobie, która usiłuje bezprawnie, przemocą odebrać funkcjonariuszowi lub innej uprawnionej osobie broń palną;
- w celu odparcia niebezpiecznego, bezpośredniego, gwałtownego zamachu na obiekty i urządzenia ważne dla bezpieczeństwa lub obronności państwa oraz jego funkcjonowania;
- w bezpośrednim pościgu za sprawcą wyżej wymienionych czynów;
- w celu odparcia gwałtownego, bezpośredniego i bezprawnego zamachu na konwój;
- w celu ujęcia lub udaremnienia ucieczki – osoby zatrzymanej, tymczasowo aresztowanej lub odbywającej karę pozbawienia wolności – stwarzającej zagrożenie dla życia lub zdrowia człowieka albo uzasadnionego podejrzenia użycia przez tą osobę broni palnej, materiałów wybuchowych lub niebezpiecznego narzędzia.

6.2.2. Czynności operacyjno-rozpoznawcze

W literaturze przedmiotu, możemy się spotkać z pojęciami takimi jak **działania operacyjne, praca operacyjna, czynności operacyjne, metody operacyjne** czy czynności operacyjno-rozpoznawcze, którymi określa się uprawnienia przypisane przez ustawodawcę instytucjom bezpieczeństwa wewnętrznego w celu realizacji ich zadań w sytuacjach, kiedy tylko wykorzystanie tych uprawnień daje możliwość osiągnięcia zakładanego celu. Czynności operacyjno-rozpoznawcze definiowane są jako:

- pozaprocesowe czynności taktyczno-rozpoznawcze ukształtowane przez praktykę organów ścigania, stanowiące uzupełnienie czynności procesowych;
- zespół tajnych lub poufnych, pozaprocesowych, lecz praworządnych działań organów ścigania, opartych na osobowych źródłach informacji i środkach technicznych, dokonywanych na podstawie przepisów ustaw normujących działalność organów ścigania, ak-

tów wykonawczych do tych ustaw, a także przepisów wewnętrznych poszczególnych organów;

- odrębny system poufnych lub tajnych działań organów ścigania, prowadzonych poza procesem karnym, służących aktualnym bądź przyszłym celom tego procesu, wykonywanych dla zapobiegania i zwalczania przestępczości oraz innych prawnie określonych negatywnych zjawisk społecznych;
- zespół jawnych i niejawnych działań prowadzonych w celu rozpoznawania, zapobiegania, wykrywania przestępstw oraz odnajdowania osób i rzeczy mających związek z przestępstwem.

Uogólniając powyższe definicje, możemy powiedzieć, że:

czynności operacyjno-rozpoznawcze stanowią zespół działań o charakterze niejawnym, opartym na środkach osobowych i technicznych, prowadzonych poza procesem przez uprawnione instytucje/organy bezpieczeństwa wewnętrznego w celu rozpoznawania, zapobiegania, wykrywania i likwidowania przestępczości i innych negatywnych zjawisk dla bezpieczeństwa państwa.

Podstawą prawną stosowania czynności operacyjno-rozpoznawczych w pracy „operacyjnej” instytucji/organów bezpieczeństwa wewnętrznego są ustawy je stanowiące i nadające im określone uprawnienia.

Czynności operacyjno-rozpoznawcze często poprzedzają działania procesowe lub są z nimi realizowane równolegle, a w uzasadnionych przypadkach także po zakończeniu procesu. W tym znaczeniu spełniają rolę pomocniczą w stosunku do zadań procesu karnego. Sąd, wyrokując o winie bądź niewinności oskarżonego musi kierować się ustaleniami, które mają oparcie w materiale dowodowym zgromadzonym wg zasad określonych w kodeksie postępowania karnego. Sama wiedza o przestępstwie nie jest wystarczająca do skazania, potrzebne są dowody popełnienia przestępstwa.

Do form pracy operacyjnej, „rozumianej jako procedury gromadzenia i weryfikacji uzyskanych informacji”¹⁰³ należy:

- **sprawdzanie**, mające na celu wstępną weryfikację informacji, w tym w różnego rodzaju zbiorach ogólnodostępnych jak również niejawnych;

¹⁰³ E. Gruza, M. Goc, J. Moszczyński, *Kryminalistyka – czyli rzecz o metodach śledczych*, Warszawa 2011, s. 64.

- **rozpoznawanie**, którego celem jest uzyskanie, gromadzenie, sprawdzanie i weryfikowanie informacji będących w zainteresowaniu uprawnionych instytucji bezpieczeństwa wewnętrznego;
- **rozpracowanie**, które jest zespołem planowych czynności operacyjno-rozpoznawczych, realizowanych w stosunku do osoby fizycznej, prawnej lub grupy osób będących w zainteresowaniu operacyjnym, w związku z podejrzeniem lub stwierdzeniem przygotowania, usiłowania oraz dokonania określonego albo nieustalonego rodzaju przestępstwa;
- **poszukiwanie**, sprowadzające się do zespołu czynności operacyjno-rozpoznawczych, dochodzeniowo-śledczych oraz administracyjno-porządkowych, którego celem jest zatrzymanie lub ustalenie miejsca pobytu osoby będącej w zainteresowaniu operacyjnym lub procesowym¹⁰⁴.

Instytucje posiadające prawo stosowania czynności operacyjno-rozpoznawczych, mają w stosownych ustawach wyszczególniony ogólny zakres ich stosowania oraz jakie prawne warunki muszą spełnić przed ich użyciem. Możemy wyróżnić następujące metody prowadzenia czynności operacyjno-rozpoznawczych, rozumianych jako „zespół powiązanych ze sobą przedsięwzięć stosowanych do osiągnięcia założonego celu lub złożonego zadania”¹⁰⁵.

- **wywiad** mający na celu zbieranie informacji poprzez prowadzenie rozmów;
- **penetracja terenu** charakteryzuje się planowym sprawdzaniem wyznaczonych miejsc w celu odnalezienia osób, zwłok, rzeczy lub śladów;
- **zasadzka** jest niejawnym rozmieszczeniem sił i środków w określonym miejscu w celu zatrzymania osób podejrzanych lub mających z nimi związek oraz poszukiwanych;
- **eksperyment** przeprowadzany jest w celu sprawdzenia, weryfikacji lub uzupełnienia posiadanej wiedzy;
- **analiza operacyjna** sprowadza się do poszukiwania i identyfikacji

¹⁰⁴ Ibidem, Zob. Poselski projekt ustawy z dnia 7 lutego 2008 r. o czynnościach operacyjno-rozpoznawczych, druk nr 353,

¹⁰⁵ E. Gruza, M. Goc, J. Moszczyński, *Kryminalistyka – czyli rzecz o metodach śledczych*, s. 64.

cji powiązań między informacjami dotyczącymi przestępstw lub sprawców w celu wykorzystania uzyskanych efektów w prowadzonej sprawie;

- **obserwacja** – inaczej śledzenie osób, miejsc, rzeczy i środków transportu;
- **pułapka** służy do oznaczania osób lub rzeczy poprzez wykorzystania specjalnie skonstruowanego urządzenia lub środków np. chemicznych;
- **współpraca z osobami udzielającymi informacji**, tzn. z osobami, które zobowiązały się w sposób formalny i tajny do współpracy oraz z osobami, które mogą udzielić informacji w formie niezobowiązującej;
- **kontrola operacyjna** polegająca na kontroli korespondencji w różnych formach (pisemna, elektroniczna, przewodowa i bezprzewodowa) oraz stosowaniu środków technicznych (podśluchy rozmów, podglądy pomieszczeń i osób, nadzory elektroniczne);
- **zakup kontrolowany** polega na dokonaniu w sposób niejawni nabycia, zbycia lub przejęcia przedmiotów pochodzących z przestępstwa, ulegających przepadkowi, albo których wytwarzanie, posiadanie, przewożenie lub którymi obrót są zabronione, a także przyjęciu lub wręczeniu korzyści majątkowej. Czynności te mogą polegać także na złożeniu propozycji nabycia, zbycia lub przejęcia przedmiotów pochodzących z przestępstwa, ulegających przepadkowi, albo których wytwarzanie, posiadanie, przewożenie lub którymi obrót są zabronione, a także przyjęcia lub wręczenia korzyści majątkowej. Celem zakupu kontrolowanego jest sprawdzenie wcześniej uzyskanych informacji o przestępstwie oraz wykrycie sprawców oraz uzyskanie dowodów przestępstwa;
- **przesyłka niejawna nadzorowana** polega na niejawnym nadzorowaniu, wytwarzaniu, przemieszczaniu, przechowywaniu i obrocie przedmiotami przestępstwa, jeżeli nie stworzy to zagrożenia dla życia lub zdrowia ludzkiego. Stosuje się w celu udokumentowania przestępstw, ustalenia tożsamości osób uczestniczących w tych przestępstwach lub przejęcia przedmiotów przestępstwa;
- **kombinacja operacyjna** jest zaplanowanym i przygotowanym przedsięwzięciem realizowanym przy użyciu metod pracy operacyjnej, sprowadzającym się do uzyskania określonych korzyści

przy wykorzystaniu błędnego przeświadczenia osób, przeciwko którym jest prowadzona;

- **gra operacyjna** jest najbardziej złożoną metodą pracy operacyjnej, charakteryzująca się długoterminowością oraz szczególnym skomplikowaniem podejmowanych działań¹⁰⁶.

Stosowanie czynności operacyjno-rozpoznawczych w pracy operacyjnej wymusza przestrzeganie podstawowych zasad pracy do których między innymi należą:

- **zasada tajności** – wszystkie, podejmowane działania są niejawne;
- **zasada dokumentowania** – każda czynność musi zostać udokumentowana;
- **zasada praworządności** – polega na przestrzeganiu obowiązujących norm prawnych;
- **zasada planowości** – realizowane czynności powinny być zaplanowane, a plan realizowany systematycznie;
- **zasada gromadzenia danych** – uzyskiwane informacje w wyniku stosowania czynności, powinny być gromadzone w jednym miejscu i przypisane konkretnej sprawie lub osobie.

Uprawnionymi ustawowo instytucjami bezpieczeństwa państwa do wykonywania czynności operacyjno-rozpoznawczych są: Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Służba Kontrwywiadu Wojskowego, Centralne Biuro Antykorupcyjne, Policja, Żandarmeria Wojskowa, Straż Graniczna, Kontrola Skarbowa – Wywiad Skarbowy.

6.2.3. Czynności administracyjno-porządkowe

Czynności administracyjno-porządkowe w ustawie o Policji wymienia się po czynnościach operacyjno-rozpoznawczych i dochodzeniowo-śledczych. Mają one mniejsze znaczenie, a dotyczą prawnie określonych relacji społecznych, obejmujących kontrolę przestrzegania przepisów porządkowych i administracyjnych w miejscach publicznych lub związanych

¹⁰⁶ Zob. Poselski projekt ustawy z dnia 7 lutego 2008 r. o czynnościach operacyjno-rozpoznawczych, druk nr 353, S. Pieprzny, *Administracja bezpieczeństwa i porządku publicznego*, Rzeszów 2008, s. 214, E. Gruza, M. Goc, J. Moszczyński, *Kryminalistyka – czyli rzecz o metodach śledczych*, s. 64– 69, Ustawa o Policji z dnia 6 kwietnia 1990 r. (Tekst jedn. z 2011 r. Nr 287, poz. 1682 Art. 19a i b).

z działalnością publiczną w celu ochrony spokoju i porządku publicznego. Najczęściej występują jako czynności materialno-techniczne (doręczenie decyzji, zawiadomienia, zatrzymanie sprawcy wykroczenia, założenie w uzasadnionych przypadkach blokady kół samochodowych). Efektem ich wykonywania są ujawniane wykroczenia wynikające z nieprzestrzegania prawa np. ustawy: Prawo o ruchu drogowym, o bezpieczeństwie imprez masowych, o cudzoziemcach oraz prawa miejscowego. Czynności administracyjno-porządkowe, w znacznie szerszym zakresie wykonywane są przez inspekcje np. sanitarną, weterynaryjną, ochrony środowiska. Podstawowym środkiem stosowanym w stosunku do nieprzestrzegających przepisów prawa jest mandat lub skierowanie sprawy do rozpatrzenia przez sąd.

CZĘŚĆ II

ZADANIA I ORGANIZACJA INSTYTUCJI BEZPIECZEŃSTWA WEWNĘTRZNEGO I STRAŻY

Instytucje bezpieczeństwa wewnętrznego specjalizują się w poszczególnych dziedzinach, będących częścią szerokiej sfery bezpieczeństwa wewnętrznego, takich jak bezpieczeństwo ustrojowe, bezpieczeństwo i porządek publiczny, ochrona granic państwa, zwalczanie korupcji, kontrola finansów i podatków, ratownictwo powszechnego, kontrola otoczenia człowieka. Celem ich działalności jest zapobieganie i likwidacja wszelkich zagrożeń mieszczących się w pojęciu bezpieczeństwa wewnętrznego, poprzez wykorzystanie nadanych im uprawnień przez ustawodawcę. Internacjonalizacja zagrożeń powoduje, że organy administracji rządowej, które w ujęciu tradycyjnym, wykonują zadania w sferze bezpieczeństwa zewnętrznego – Agencja Wywiadu i Służba Wywiadu Wojskowego – wykonują również zadania, które są istotne dla bezpieczeństwa wewnętrznego.

ROZDZIAŁ 7

INSTYTUCJE BEZPIECZEŃSTWA NADZOROWANE PRZEZ PREZESA RADY MINISTRÓW

Ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej w art. 33a wymienia między innymi Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencję Wywiadu i Centralne Biuro Antykorupcyjne wśród instytucji administracji rządowej, których działalność nie jest przyporządkowana do żadnego z działów, tak zwaną administrację poza działową. Nadzór nad nią sprawuje prezes Rady Ministrów. Jest to wyjątek od ustawowej reguły, w myśl której zadania administracji grupowane są w poszczególnych jej działach, a każdy z nich kierowany jest przez właściwego ministra.

7.1. Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego

Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego (ABW) jest urzędem administracji rządowej właściwym w sprawach ochrony bezpieczeństwa wewnętrznego państwa i jego porządku konstytucyjnego. Nadzór nad ABW sprawuje prezes Rady Ministrów, który określa w drodze wytycznych jej kierunki działania. Ze względu na kluczową rolę w zapewnieniu bezpieczeństwa wewnętrznego państwa, posiada ona szczególną pozycję w systemie administracji rządowej. Agencja swoją działalność prowadzi na terenie kraju a poza jego granicami może ją prowadzić jedynie w związku z jej działalnością na terenie państwa, wyłącznie w zakresie rozpoznawania, zapobiegania i wykrywania przestępstw. Podlega kontroli Sejmu poprzez Sejmową Komisję ds. Służb Specjalnych. Do zadań ABW należy:

a) rozpoznawanie, zapobieganie i zwalczanie zagrożeń godzących w bezpieczeństwo wewnętrzne państwa i jego porządek konstytucyjny, a w szczególności w suwerenność, międzynarodową pozycję, niepodległość i nienaruszalność jego terytorium, a także obronność państwa;

b) rozpoznawanie, zapobieganie i wykrywanie przestępstw:

- szpiegostwa, terroryzmu, bezprawnego ujawnienia lub wykorzystania informacji niejawnej i innych przestępstw godzących w bezpieczeństwo państwa,
- godzących w podstawy ekonomiczne państwa,
- korupcji osób pełniących funkcje publiczne, jeżeli to może godzić w bezpieczeństwo państwa¹⁰⁷,
- w zakresie produkcji obrotu towarami i usługami o znaczeniu strategicznym dla bezpieczeństwa państwa – nielegalnego wytwarzania, posiadania i obrotu bronią, amunicją i materiałami wybuchowymi, bronią masowej zagłady oraz środkami odurzającymi i substancjami psychotropowymi, w obrocie międzynarodowym oraz ściganie ich sprawców;

c) realizowanie, w granicach swojej właściwości, zadań związanych z ochroną informacji niejawnych oraz wykonywanie funkcji krajowej władzy bezpieczeństwa w zakresie ochrony informacji niejawnych w stosunkach międzynarodowych;

d) uzyskiwanie, analizowanie, przetwarzanie i przekazywanie właściwym organom informacji mogących mieć istotne znaczenie dla ochrony bezpieczeństwa wewnętrznego państwa i jego porządku konstytucyjnego;

e) podejmowanie innych działań określonych w odrębnych ustawach i umowach międzynarodowych¹⁰⁸.

Szef Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego jest centralnym organem administracji rządowej. Podlega bezpośrednio prezesowi Rady Ministrów, który powołuje go i odwołuje po zasięgnięciu opinii prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, Kolegium do spraw Służb Specjalnych oraz Sejmowej Komisji do spraw Służb Specjalnych. Odwołanie szefa ABW może nastąpić w przypadku rezygnacji z zajmowanego stanowiska, zrzeczenia się obywatelstwa polskiego lub nabycia obywatelstwa innego państwa, skazania prawomocnym wyrokiem za popełnione przestępstwo lub przestępstwo skarbowe, utraty predyspozycji niezbędnych do zajmowania sta-

¹⁰⁷ Wymienione w art. 1 i 2 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne, (Dz.U. z 2006 r. Nr 216, poz. 1584, z 2008 r. Nr 223, poz. 1458, z 2009 r. Nr 178, poz. 1375).

¹⁰⁸ Art. 5 ustawy o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Agencji Wywiadu z dnia 24 maja 2002 r. Tekst jednolity (Dz.U. z 2010 r. Nr 29, poz. 154).

nowiska lub niewykonywania obowiązków z powodu choroby trwającej nieprzerwanie ponad 3 miesiące. Szef ABW kieruje agencją bezpośrednio lub przez swoich zastępców. Zastępcy szefa ABW są powoływani lub odwoływani na jego wniosek przez prezesa Rady Ministrów, po zasięgnięciu opinii Sejmowej Komisji do spraw Służb Specjalnych. Szef ABW w drodze zarządzeń, określa sposoby, metody i formy wykonywania zadań w agencji, w zakresie nieobjętym innymi przepisami oraz nadaje regulaminy organizacyjne jednostkom organizacyjnym agencji, określające ich strukturę wewnętrzną i szczegółowe zadania. W zakresie swojej właściwości, może tworzyć zespoły o charakterze trwałym lub doraźnym a także, po uzyskaniu zgody prezesa Rady Ministrów, podejmować współpracę z właściwymi organami i służbami innych państw. Szef ABW koordynuje podejmowane przez służby specjalne czynności operacyjno-rozpoznawcze mogące mieć wpływ na bezpieczeństwo państwa. W tym celu prowadzi centralną ewidencję zainteresowań operacyjnych służb specjalnych. Fakt ten stawia szefa ABW w szczególnej pozycji w stosunku do innych służb specjalnych¹⁰⁹. Zobowiązany jest do niezwłocznego przekazywania prezydentowi RP i prezesowi Rady Ministrów informacji, mogących mieć istotne znaczenie dla bezpieczeństwa i międzynarodowej pozycji państwa oraz przedstawienia prezesowi Rady Ministrów najpóźniej na 3 miesiące przed upływem roku kalendarzowego, rocznego planu działania na rok następny, a także nie później niż do 31 stycznia, sprawozdania z działalności Agencji za poprzedni rok kalendarzowy¹¹⁰.

Organizacja wewnętrzna Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego została określona w statucie¹¹¹ nadanym przez prezesa Rady Ministrów. W jej skład wchodzi następujące jednostki organizacyjne, dostosowane do realizacji zadań nałożonych przez ustawodawcę:

- Departament Bezpieczeństwa Teleinformatycznego (Departament I),
- Departament Kontrwywiadu (Departament II),
- Departament Bezpieczeństwa Ekonomicznego Państwa (Departament IIA),

¹⁰⁹ Ibidem, art. 40.

¹¹⁰ Ibidem, art. 18.

¹¹¹ Zarządzenie nr 39 prezesa Rady Ministrów z dnia 17 czerwca 2011 r. zmieniające zarządzenie w sprawie nadania statutu Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, (M.P. z 2011 r., Nr 57, poz. 572).

- Departament Zwalczania Terroryzmu (Departament IIB),
- Departament Postępowań Karnych (Departament III),
- Departament Ochrony Informacji Niejawnych (Departament IV),
- Departament Wsparcia Operacyjno-Technicznego (Departament V),
- Departament Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Audytu (Departament VI),
- Centrum Antyterrorystyczne (CAT),
- Biuro Prawne (Biuro A),
- Biuro Badań Kryminalistycznych (Biuro B),
- Centrum Analiz (Biuro C),
- Gabinet Szefa (Biuro D),
- Biuro Ewidencji i Archiwum (Biuro E),
- Biuro Finansów (Biuro F),
- Biuro Kadr (Biuro K),
- Biuro Logistyki (Biuro L),
- Centralny Ośrodek Szkolenia (COS),
- Delegatura Stołeczna ABW w Warszawie,
- Delegatury ABW w Białymstoku, Bydgoszczy, Gdańsku, Katowicach, Krakowie, Lublinie, Łodzi, Olsztynie, Opolu, Poznaniu, Radomiu, Rzeszowie, Szczecinie, Wrocławiu, Zielonej Górze, które mają strukturę wydziałową oraz wydziały zamiejscowe¹¹².

Organizację wewnętrzną i szczegółowy zakres zadań jednostek organizacyjnych agencji określają regulaminy organizacyjne tych jednostek.

Funkcjonariusze ABW w ramach realizacji zadań, dotyczących rozpoznawania, zapobiegania i zwalczania zagrożeń godzących w bezpieczeństwo wewnętrzne państwa i jego porządek konstytucyjny wykonują czynności:

- operacyjno-rozpoznawcze i dochodzeniowo-śledcze, w celu rozpoznawania, zapobiegania i wykrywania przestępstw oraz ścigania ich sprawców;
- operacyjno-rozpoznawcze i analityczno-informacyjne, w celu uzyskania i przetwarzania informacji istotnych dla ochrony bezpieczeństwa i jego porządku konstytucyjnego;
- na polecenie sądu lub prokuratora, w zakresie określonym przez Kodeks postępowania karnego i Kodeks karny wykonawczy.

¹¹² Wydziały zamiejscowe najczęściej są ulokowane w miastach (49), które przed reorganizacją podziału administracyjnego kraju, były siedzibą urzędów wojewódzkich.

Funkcjonariuszom w trakcie wykonywania powyższych czynności, przysługują uprawnienia procesowe Policji, wynikające z przepisów Kodeksu postępowania karnego¹¹³. Ponadto mają prawo do:

- legitymowania osób, w celu ustalenia ich tożsamości;
- zatrzymania osób, przeszukiwania osób i pomieszczeń;
- dokonywania kontroli osobistej, przeglądania zawartości bagaży oraz sprawdzania ładunku;
- wydawania osobom poleceń określonego zachowania się, w granicach niezbędnych do wykonywania powyższych czynności, albo w celu uniknięcia bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa osób lub mienia;
- obserwowania i rejestrowania przy użyciu środków technicznych, obrazu oraz dźwięku zdarzeń w miejscach publicznych, w trakcie wykonywania czynności operacyjno-rozpoznawczych;
- żądania niezbędnej pomocy od instytucji państwowych, organów administracji rządowej i samorządowej oraz przedsiębiorców, prowadzących działalność w zakresie użyteczności publicznej;
- zwracania się o niezbędną pomoc do innych przedsiębiorców niż wyżej wymienionych, jednostek organizacyjnych, organizacji społecznych jak również w nagłych przypadkach do każdej osoby o udzielenie doraźnej pomocy, w ramach obowiązującego prawa¹¹⁴.

W określonych przypadkach mogą stosować środki przymusu bezpośredniego a w sytuacjach niewystarczających lub, gdy zastosowanie przymusu bezpośredniego jest niemożliwe, mogą użyć broni palnej¹¹⁵.

ABW w ramach ustawowych zadań dotyczących rozpoznawania, zapobiegania, zwalczania zagrożeń godzących w bezpieczeństwo wewnętrzne państwa i jego porządku konstytucyjnego oraz wykrywania przestępstw, może prowadzić kontrolę operacyjną. Prowadzona jest niejawnie, za zgodą Sądu Okręgowego w Warszawie i polega na kontroli treści korespondencji, zawartości przesyłek i stosowaniu środków technicznych, umożliwiających uzyskiwanie i utrwalanie w sposób niejawni informacji i dowodów a w szczególności treści rozmów telefonicznych i innych informacji

¹¹³ Art. 21 ustawy o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Agencji Wywiadu z dnia 24 maja 2002 r. Tekst jednolity (Dz.U. z 2010 r. Nr 29, poz. 154).

¹¹⁴ Ibidem, art. 23.1.

¹¹⁵ Ibidem, art. 26.

przekazywanych za pomocą sieci telekomunikacyjnej¹¹⁶. Również w sprawach dotyczących przestępstw, wykonuje uprawnione czynności operacyjno-rozpoznawcze, polegające na dokonywaniu w sposób niejawni nabycia lub przejęcia przedmiotów pochodzących z przestępstwa¹¹⁷ oraz niejawnym nadzorowaniu wytwarzania, przemieszczania, przechowywania i obrotu przedmiotami przestępstwa¹¹⁸. Ponadto, w ramach swojej właściwości, może uzyskiwać, gromadzić i przetwarzać informację niejawną, oraz zbierać wszelkie dane osobowe w tym niejawnie¹¹⁹. Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego zobowiązana jest do zapewnienia ochrony:

- środków, form i metod realizacji zadań;
- informacji zgromadzonych w swoich zbiorach;
- danych identyfikujących funkcjonariuszy;
- osób udzielających pomocy oraz obiektów.

Przy wykonywaniu czynności operacyjno-rozpoznawczych, funkcjonariusze i osoby udzielające pomocy mogą korzystać z dokumentów uniemożliwiających ich identyfikację a wytwarzanie i posługiwać się tymi dokumentami i znakami identyfikującymi, podlega szczególnej ochronie ABW¹²⁰.

7.2. Centralne Biuro Antykorupcyjne

Centralne Biuro Antykorupcyjne (CBA) jest służbą specjalną i zarazem urzędem administracji rządowej. Zostało powołane w celu zwalczania **korupcji** w życiu publicznym i gospodarczym, w szczególności w instytucjach państwowych i samorządowych oraz do zwalczania **działalności godzącej w ekonomiczne interesy państwa**¹²¹. Ustawodawca w ustawie powołującej CBA, określa korupcję jako czyn:

- polegający na obiecywaniu, proponowaniu lub wręczaniu przez jakąkolwiek osobę, bezpośrednio lub pośrednio, jakichkolwiek nienależnych korzyści osobie pełniącej funkcję publiczną dla niej

¹¹⁶ Ibidem, art. 27.

¹¹⁷ Ibidem, art. 29.

¹¹⁸ Ibidem, art. 30.

¹¹⁹ Ibidem, art. 33 i 34.

¹²⁰ Ibidem, art. 35.

¹²¹ Art. 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym, (Dz.U. z 2006, Nr 104, poz. 708 z późn. zm.).

samej lub dla jakiejkolwiek innej osoby, w zamian za działanie lub zaniechanie działania w wykonywaniu jej funkcji;

- polegający na żądaniu lub przyjmowaniu przez osobę pełniącą funkcję publiczną bezpośrednio, lub pośrednio, jakichkolwiek nienależnych korzyści, dla niej samej lub dla jakiejkolwiek innej osoby, lub przyjmowaniu propozycji lub obietnicy takich korzyści, w zamian za działanie lub zaniechanie działania w wykonywaniu jej funkcji;
- popełniany w toku działalności gospodarczej, obejmującej realizację zobowiązań względem władzy (instytucji) publicznej, polegający na obiecywaniu, proponowaniu lub wręczaniu, bezpośrednio lub pośrednio, osobie kierującej jednostką niezaliczaną do sektora finansów publicznych lub pracującej w jakimkolwiek charakterze na rzecz takiej jednostki, jakichkolwiek nienależnych korzyści, dla niej samej lub na rzecz jakiejkolwiek innej osoby, w zamian za działanie lub zaniechanie działania, które narusza jej obowiązki i stanowi społecznie szkodliwe odwzajemnienie;
- żądaniu lub przyjmowaniu bezpośrednio lub pośrednio przez osobę kierującą jednostką niezaliczaną do sektora finansów publicznych lub pracującą w jakimkolwiek charakterze na rzecz takiej jednostki, jakichkolwiek nienależnych korzyści lub przyjmowaniu propozycji lub obietnicy takich korzyści dla niej samej lub dla jakiejkolwiek innej osoby, w zamian za działanie lub zaniechanie działania, które narusza jej obowiązki i stanowi społecznie szkodliwe odwzajemnienie.

Natomiast działalność godzącą w interesy ekonomiczne państwa, określono każde zachowanie mogące spowodować znaczną szkodę¹²² w mieniu:

- jednostki sektora finansów publicznych w rozumieniu przepisów o finansach publicznych;
- niezaliczanej do sektora finansów publicznych, jednostki otrzymującej środki publiczne; oraz przedsiębiorcy z udziałem Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego.

Centralne Biuro Antykorupcyjne realizuje następujące zadania¹²³:

¹²² Mienie, którego wartości w chwili popełnienia czynu zabronionego przekracza dwustukrotną wysokość najniższego miesięcznego wynagrodzenia, Kodeks karny, art. 115. 7.

¹²³ Art. 2 ustawy z dnia 9 czerwca 2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym, (Dz.U. z 2006 r., Nr 104, poz. 708 z późn. zm.).

- a) rozpoznawanie, zapobieganie i wykrywanie przestępstw przeciwko:
- działalności instytucji państwowych oraz samorządu terytorialnego¹²⁴,
 - wymiarowi sprawiedliwości, wyborom i referendum, porządkowi publicznemu, wiarygodności dokumentów, obrotowi gospodarczemu, obrotowi pieniędzmi i papierami wartościowymi, jeśli pozostają w związku z korupcją lub działalnością godzącą w interesy ekonomiczne państwa¹²⁵,
 - finansowaniu partii politycznych, jeżeli pozostają w związku z korupcją¹²⁶,
 - obowiązkom podatkowym i rozliczeniowym z tytułu dotacji i subwencji, jeżeli pozostają w związku z korupcją lub działalnością godzącą w interesy ekonomiczne państwa¹²⁷,
 - zasadom rywalizacji sportowej¹²⁸ oraz obrotowi lekami, środkami spożywczymi specjalnego przeznaczenia żywieniowego i wyrobami medycznymi¹²⁹;
- b) ujawnianie i przeciwdziałanie przypadkom nieprzestrzegania przepisów ustawy z dnia 21.08.1997 r. o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne;
- c) dokumentowanie podstaw i inicjowanie realizacji przepisów ustawy z dnia 21.06.1990 r. o zwrocie korzyści uzyskanych niesłusznie kosztem Skarbu Państwa lub innych państwowych osób prawnych;
- d) ujawnianie przypadków nieprzestrzegania procedur podejmowania i realizacji decyzji w przedmiocie prywatyzacji i komercjalizacji, wsparcia finansowego, udzielania zamówień publicznych, rozporządzania mieniem jednostek (sektora finansów publicznego i sektora

¹²⁴ Określonych w art. 228 – 231 ustawy Kodeks karny z dn. 06.06.1997r. oraz w art. 14 ustawy z dn. 21.08.1997 r. o ograniczeniu działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne.

¹²⁵ Określonych w art. 233, 250a, 258, 270 – 273, 286, 296 – 297, 299, 305 i 310 ustawy Kodeks karny z dnia 06.06.1997 r.; w art. 585 – 592 ustawy Kodeks spółek handlowych z dn. 15 września 2000 r. oraz w art. 179 – 183 ustawy o obrocie instrumentami finansowymi z dn. 29.07.2005 r.

¹²⁶ Określonych w art. 49d i 49f ustawy o partiach politycznych z dn. 27.06.1997 r.

¹²⁷ Określonych w rozdz. 6 ustawy Kodeks karny skarbowy z dn. 10.09.1999 r.

¹²⁸ Określonych w art. 46 – 48 ustawy o sporcie z dn. 25.06.2010 r.

¹²⁹ Określonych w art. 54 ustawy refundacji leków, środków spożywczych specjalnego przeznaczenia żywieniowego oraz wyrobów medycznych z dn. 12.05.2011 r.

- niepublicznego otrzymującego środki publiczne) lub przedsiębiorców (z udziałem Skarbu Państwa) oraz przyznawania koncesji, zezwoleń, zwolnień podmiotowych i przedmiotowych, ulg, preferencji, kontyngentów, plafonów, poręczeń i gwarancji kredytowych;
- e) kontrola prawidłowości i prawdziwości oświadczeń majątkowych lub oświadczeń o prowadzeniu działalności gospodarczej osób pełniących funkcje publiczne, składanych na podstawie przepisów odrębnych;
 - f) prowadzenia działalności analitycznej, dotyczącej zjawisk występujących w obszarze właściwości CBA oraz przedstawianie w tym zakresie informacji prezesowi Rady Ministrów, prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej, Sejmowi oraz Senatowi;
 - g) podejmowanie innych działań określonych w odrębnych ustawach i umowach międzynarodowych.

Organy administracji rządowej, samorządu terytorialnego oraz instytucje państwowe w zakresie swoich właściwości zobowiązane są do współpracy i udzielenia pomocy CBA. Centralnym Biurem Antykorupcyjnym (CBA) kieruje **szef CBA** przy pomocy zastępców oraz kierowników jednostek organizacyjnych poprzez wydawanie zarządzeń, decyzji, poleceń i wytycznych. Jest on organem centralnym administracji rządowej, którego działalność podlega kontroli Sejmu, oraz nadzorowi sprawowanemu przez prezesa Rady Ministrów¹³⁰. Powoływany jest na 4-letnią kadencję z możliwością jednokrotnego, ponownego powołania przez prezesa Rady Ministrów, po zasięgnięciu opinii prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, Kolegium do spraw Służb Specjalnych oraz Sejmowej Komisji do spraw Służb Specjalnych¹³¹. Odwołanie szefa CBA następuje w przypadku jego rezygnacji z zajmowanego stanowiska, niewykonywania obowiązków z powodu choroby trwającej nieprzerwanie ponad 3 miesiące oraz niespełnienia jednego z kryteriów, które warunkują powołanie szefa CBA i jego zastępców. Do kryteriów tych należy:

- posiadanie wyłącznie obywatelstwa polskiego, korzystanie z pełni praw obywatelskich, nieskazitelnej postawy moralnej, obywatelskiej, patriotycznej, wyższego wykształcenia;
- spełnienie wymogów określonych w przepisach o ochronie infor-

¹³⁰ Art. 5 ustawy z dnia 9 czerwca 2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym, (Dz.U. z 2006 r., Nr 104, poz. 708 z późn. zm.).

¹³¹ Ibidem, art. 6.

macji niejawnych w zakresie dostępu do informacji niejawnych o klauzuli tajności „ściśle tajne” w tym niekaralność za przestępstwa popełnione umyślnie ścigane z oskarżenia publicznego lub przestępstwa skarbowe;

- nie pełniła służby zawodowej (nie pracowała i nie była współpracownikiem) w organach bezpieczeństwa państwa, wymienionych w art. 5 ustawy z dnia 18.12.1998 o Instytucie Pamięci Narodowej (organy bezpieczeństwa Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej 1944–1989 r.), ani też nie była sędzią, który orzekając uchybił godności urzędu, sprzeniewierzając się niezawisłości sędziowskiej¹³².

Szefa CBA obowiązuje zakaz członkostwa w partiach politycznych, sprawowania innej funkcji publicznej oraz pozostawania w innym stosunku pracy. W zakresie swoich uprawnień, szef CBA może tworzyć zespoły o charakterze trwałym lub doraźnym a także, powoływać kolegialne organy doradcze. Struktura organizacja CBA została określona w statucie¹³³ nadanym przez prezesa Rady Ministrów. W jej skład wchodzi następujące jednostki organizacyjne:

- Departament Operacyjno-Śledczy;
- Departament Ochrony;
- Departament Postępowań Kontrolnych;
- Departament Analiz;
- Biuro Techniki Operacyjnej;
- Biuro Prawne;
- Biuro Finansów;
- Biuro Kadr i Szkolenia;
- Biuro Logistyki;
- Biuro Teleinformatyki
- Biuro Kontroli i Spraw Wewnętrznych;
- Gabinet Szefa;
- Zespół Audytu Wewnętrznego;
- Delegatury CBA w Białymstoku, Gdańsku, Katowicach, Krakowie, Lublinie, Łodzi, Poznaniu, Rzeszowie, Szczecinie, Warszawie i Wrocławiu.

¹³² Ibidem, art. 6–8.

¹³³ Zarządzenie nr 72 prezesa Rady Ministrów z dnia 6 października 2010 r. w sprawie nadania statutu Centralnemu Biuru Antykorupcyjnemu, (M.P. z 2010 r., Nr 76, poz. 953).

Ponadto w skład CBA wchodzić mogą wydziały zamiejscowe.

Prezes Rady Ministrów określa kierunki działania CBA w formie (rocznych) wytycznych, będących podstawą opracowania rocznego planu działania CBA na rok następny.

Szef CBA przedstawia:

- roczny plan działania CBA do zatwierdzenia prezesowi Rady Ministrów najpóźniej na 2 miesiące przed upływem roku kalendarzowego;
- corocznie do 31 marca, przedstawia prezesowi Rady Ministrów oraz Sejmowej Komisji do spraw Służb Specjalnych sprawozdanie z działalności CBA, za poprzedni rok kalendarzowy;
- corocznie do 31 marca, przedstawia Sejmowi i Senatowi informację o wynikach działalności Biura¹³⁴.

Funkcjonariusze CBA w trakcie realizacji ustawowych zadań, uprawnień są do stosowania:

- czynności operacyjno-rozpoznawczych, w celu zapobiegania popełnieniu przestępstw, ich rozpoznania i wykrywania oraz, jeśli istnieje uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa, czynności dochodzeniowo-śledczych w celu ścigania sprawców przestępstw;
- czynności kontrolnych w celu ujawnienia przypadków korupcji w instytucjach państwowych i samorządzie terytorialnym oraz nadużyć osób pełniących funkcje publiczne, a także działalności godzącej w interesy ekonomiczne państwa;
- czynności operacyjno-rozpoznawcze i analityczno-informacyjne w celu uzyskania i przetwarzania informacji istotnych dla zwalczania korupcji w instytucjach państwowych i samorządzie terytorialnym oraz działalności godzącej w interesy ekonomiczne państwa¹³⁵. Ponadto wykonują czynności na polecenie sądu lub prokuratora, w zakresie określonym Kodeksem postępowania karnego¹³⁶ oraz karno-wykonawczym¹³⁷.

¹³⁴ Art. 12 ustawy z dnia 9 czerwca 2006 r. o Centralnym biurze Antykorupcyjnym, (Dz.U. z 2006 r., Nr 104, poz. 708 z późn. zm).

¹³⁵ Ibidem, art. 13.

¹³⁶ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego, (Dz.U. z 1997 r., Nr 89, poz. 555 z późn. zm).

¹³⁷ Ustawa z 6 czerwca 1987 r., Kodeks karny wykonawczy, (Dz.U. z 1997 r., Nr 90, poz. 557 z późn. zm.).

W trakcie wykonywania czynności służących realizacji zadań funkcjonariusze CBA mają prawo do:

- wydawania osobom poleceń określonego zachowania się, w granicach niezbędnych do wykonywania czynności,
- legitymowania osób, w celu ustalenia ich tożsamości;
- zatrzymania osób w trybie i w przypadkach określonych w przepisach Kodeksu postępowania karnego;
- przeszukiwania osób i pomieszczeń w trybie i w przypadkach określonych w przepisach Kodeksu postępowania karnego;
- dokonywania kontroli osobistej, przeglądania zawartości bagaży oraz zatrzymywania pojazdów i innych środków transportu oraz sprawdzania ładunku w środkach transportu lądowego, powietrznego i wodnego, w przypadku istnienia uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa lub przestępstwa skarbowego;
- obserwowania i rejestrowania przy użyciu środków technicznych, obrazu oraz dźwięku zdarzeń w miejscach publicznych, w trakcie wykonywania czynności operacyjno-rozpoznawczych;
- żądania niezbędnej pomocy od instytucji państwowych, organów administracji rządowej i samorządowej oraz przedsiębiorców, prowadzących działalność w zakresie użyteczności publicznej;
- zwracania się o niezbędną pomoc do innych przedsiębiorców, jednostek organizacyjnych, organizacji społecznych oraz osób.

Poza wymienionymi uprawnieniami ustawowymi funkcjonariusze CBA (podobnie jak funkcjonariuszom ABW), posiadają prawo do stosowania w określonych przypadkach środków przymusu bezpośredniego, broni palnej oraz, za zgodą sądu, kontroli operacyjnej, polegającej na kontrolowaniu treści korespondencji, zawartości przesyłek i stosowaniu środków technicznych, umożliwiających uzyskiwanie i utrwalanie w sposób niejawnny informacji i dowodów a w szczególności treści rozmów telefonicznych i innych informacji przekazywanych poprzez sieć telekomunikacyjną.

7.3. Agencja Wywiadu

Agencja Wywiadu jest służbą specjalną, która jest właściwa w sprawach ochrony bezpieczeństwa zewnętrznego państwa. Swoją działalność prowadzi poza granicami kraju. Może też wykonywać działania na terenie

Polski ale tylko w sytuacjach, które są związane z jej działalnością poza granicami państwa.

Do zadań AW należy:

- uzyskiwanie, analizowanie, przetwarzanie i przekazywanie właściwym organom informacji, mogących mieć znaczenie dla bezpieczeństwa i międzynarodowej pozycji Rzeczypospolitej Polskiej oraz jej potencjału ekonomicznego i obronnego;
- rozpoznawanie i przeciwdziałanie zagrożeniom zewnętrznym, godzącym w bezpieczeństwo, obronność, niepodległość i nienaruszalność terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
- ochrona zagranicznych przedstawicielstw Rzeczypospolitej Polskiej i ich pracowników przed działaniami obcych służb specjalnych i innymi działaniami, mogącymi przynieść szkodę interesom Rzeczypospolitej Polskiej;
- zapewnienie ochrony kryptograficznej łączności z polskimi placówkami dyplomatycznymi i konsularnymi oraz poczty kurierskiej;
- rozpoznawanie międzynarodowego terroryzmu, ekstremizmu oraz międzynarodowych grup przestępczości zorganizowanej;
- rozpoznawanie międzynarodowego obrotu bronią, amunicją i materiałami wybuchowymi, środkami odurzającymi i substancjami psychotropowymi oraz towarami, technologiami i usługami o znaczeniu strategicznym dla bezpieczeństwa państwa, a także rozpoznawanie międzynarodowego obrotu bronią masowej zagłady i zagrożeń związanych z rozprzestrzenianiem tej broni oraz środków jej przenoszenia;
- rozpoznawanie i analizowanie zagrożeń występujących w rejonach napięć, konfliktów i kryzysów międzynarodowych, mających wpływ na bezpieczeństwo państwa, oraz podejmowanie działań mających na celu eliminowanie tych zagrożeń;
- prowadzenie wywiadu elektronicznego;
- podejmowanie innych działań określonych w odrębnych ustawach i umowach międzynarodowych¹³⁸.

Szef Agencji Wywiadu jest centralnym organem administracji rządowej. Kieruje Agencją przy pomocy swoich zastępców oraz kierowników

¹³⁸ Art. 6 ustawy o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Agencji Wywiadu z dnia 24 maja 2002 r. Tekst jednolity (Dz.U. z 2010 r. Nr 29, poz. 154).

jej jednostek organizacyjnych. Jego działalność jest nadzorowana przez prezesa Rady Ministrów i podlega kontroli Sejmu. Pozostałe regulacje prawne dotyczące zasady i trybu powołania odwołania szefa AW, oraz jego kompetencji, są tożsame z opisanymi wcześniej przepisami dotyczącymi szefa ABW.

Ustawa nakłada na organy administracji rządowej obowiązek niezwłocznego przekazywania szefowi AW informacji istotnych dla bezpieczeństwa zewnętrznego i międzynarodowej pozycji Rzeczypospolitej Polskiej, w szczególności dotyczące:

- zagrożeń zewnętrznych, godzących w bezpieczeństwo, obronność, niepodległość oraz integralność terytorialną i nienaruszalność granic RP;
- zagrożeń międzynarodowych sojuszy, układów politycznych i układów wojskowych, których Rzeczpospolita Polska jest stroną;
- międzynarodowego terroryzmu i ekstremizmu oraz międzynarodowych grup przestępczości zorganizowanej;
- międzynarodowego handlu bronią, amunicją i materiałami wybuchowymi, środkami odurzającymi i substancjami psychotropowymi oraz towarami, technologiami i usługami o znaczeniu strategicznym dla bezpieczeństwa RP oraz dla utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa;
- realizacji międzynarodowych umów dotyczących rozbrojenia oraz zagrożeń związanych z rozprzestrzenianiem się broni masowej zagłady oraz środków jej przenoszenia;
- zagrożeń występujących w rejonach konfliktów i kryzysów międzynarodowych;
- zagrożeń realizacji celów polityki zagranicznej Rzeczypospolitej Polskiej;
- zagrożeń interesów ekonomicznych Rzeczypospolitej Polskiej¹³⁹.

Strukturę organizacyjną Agencji Wywiadu określa jej statut¹⁴⁰. Składa się z następujących jednostek organizacyjnych:

- Biuro od I do X;
- Ośrodek Szkolenia;
- Samodzielny Wydział Prawny.

¹³⁹ Ibidem, art. 41.

¹⁴⁰ Zarządzenie nr 74 Prezesa Rady Ministrów z dnia 26 czerwca 2002, w sprawie nadania statutu Agencji Wywiadu, (M.P. z 2002 r. Nr 26, poz. 433 z późn. zm)

Ponadto w strukturze organizacyjnej Agencji Wywiadu funkcjonuje grupa stanowisk samodzielnych. Organizację wewnętrzną i szczegółowy zakres zadań jednostek organizacyjnych określają regulaminy organizacyjne tych jednostek.

W celu realizacji zadań, funkcjonariusze AW wykonują czynności operacyjno-rozpoznawcze i analityczno-informacyjne, w ramach których mają prawo do:

- żądania niezbędnej pomocy od instytucji państwowych, organów administracji rządowej i samorządowej oraz przedsiębiorców, prowadzących działalność w zakresie użyteczności publicznej; wymienione instytucje, organy i przedsiębiorcy są zobowiązani, w zakresie swojego działania, do udzielenia nieodpłatnej pomocy, w ramach obowiązujących przepisów prawa;
- zwracania się o niezbędną pomoc do innych przedsiębiorców, jednostek organizacyjnych i organizacji społecznych oraz osób, o udzielenie doraźnej pomocy w ramach obowiązujących przepisów prawa.

W trakcie wykonywania czynności służbowych, przysługuje im prawo do użycia broni palnej. Uprawnienia AW do gromadzenia i przetwarzania informacji niejawnych, danych osobowych, wytwarzania i posługiwania się dokumentami i znakami identyfikującymi, uniemożliwiającymi ustalenie danych identyfikacyjnych funkcjonariusza oraz środków, którymi się posługuje wykonując zadanie¹⁴¹, są takie same jak uprawnienia ABW. Ponadto stosunek służbowy i wymogi formalne stawiane funkcjonariuszom AW są tożsame z regulacjami prawnymi określającymi status funkcjonariuszy ABW.

¹⁴¹ Art. 33–35 ustawy o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Agencji Wywiadu z dnia 24 maja 2002 r. Tekst jednolity (Dz.U. z 2010 r. Nr 29, poz. 154).

ROZDZIAŁ 8

INSTYTUCJE BEZPIECZENSTWA WEWNĘTRZNEGO NADZOROWANE PRZEZ MINISTRA SPRAW WEWNĘTRZNYCH

8.1. Policja

Policja jest umundurowaną i uzbrojoną formacją służącą społeczeństwu i przeznaczoną do ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz do utrzymywania bezpieczeństwa i porządku publicznego. W granicach swoich zadań, w celu rozpoznawania, zapobiegania i wykrywania przestępstw i wykroczeń, wykonuje czynności: operacyjno-rozpoznawcze, dochodzeniowo-śledcze i administracyjno-porządkowe oraz w zakresie wynikającym ze stosownych uregulowań prawnych, na polecenie sądu, prokuratora, organów administracji państwowej i samorządu terytorialnego.

Do podstawowych zadań Policji należą:

- ochrona życia i zdrowia ludzi oraz mienia przed bezprawnymi zamachami naruszającymi te dobra;
- ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego, w tym zapewnienie spokoju w miejscach publicznych oraz w środkach publicznego transportu i komunikacji publicznej, w ruchu drogowym i na wodach przeznaczonych do powszechnego korzystania;
- inicjowanie i organizowanie działań mających na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń oraz zjawiskom kryminogennym i współdziałanie w tym zakresie z organami państwowymi, samorządowymi i organizacjami społecznymi;
- wykrywanie przestępstw i wykroczeń oraz ściganie ich sprawców;
- nadzór nad specjalistycznymi uzbrojonymi formacjami ochronnymi;
- kontrola przestrzegania przepisów porządkowych i administracyjnych związanych z działalnością publiczną lub obowiązujących w miejscach publicznych;
- współdziałanie z policją innych państw oraz ich organizacjami międzynarodowymi, a także z organami i instytucjami Unii Euro-

pejskiej na podstawie umów i porozumień międzynarodowych oraz odrębnych przepisów;

- gromadzenie, przetwarzanie i przekazywanie informacji kryminalnych;
- prowadzenie bazy danych zawierającej informacje o wynikach analizy kwasu dezoksyrybonukleinowego (DNA).

Wymieniony podstawowy katalog zadań nie wyczerpuje wszystkich, ponieważ zadania Policji wynikają również z:

a) ustawy o udziale Rzeczypospolitej Polskiej w Systemie Informacyjnym oraz Informacji Wizowej. Policja (Komendant Główny Policji jako Centralny organ techniczny Krajowego Systemu Informatycznego) wykonuje zadania w zakresie rozbudowy, eksploatacji i utrzymania systemu, umożliwiającego uprawnionym organom administracji przekazywanie oraz dostęp do zgromadzonych danych w Systemie Informacyjnym Schengen (SIS) oraz Wizowym Systemie Informacyjnym (VIS)¹⁴², którym przypisano ważną rolę w zakresie kontroli przepływu ludności w ramach funkcjonowania obszaru Schengen;

b) ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych. Właściwy komendant powiatowy Policji wydaje opinię zawierającą informacje o niezbędnej wielkości sił i środków potrzebnych do zabezpieczenia imprezy przez organizatora oraz przewidywanych przez Policję zagrożeniach. Organizator imprezy może zawrzeć porozumienie z komendantem powiatowym (miejskim) Policji o odpłatnym udziale Policji w zabezpieczeniu bezpieczeństwa i porządku publicznego, podczas przeprowadzania imprezy masowej. Zawarcie porozumienia wymaga uzyskania zgody właściwego komendanta wojewódzkiego Policji. Służby porządkowe organizatora są zobowiązane przekazać Policji zatrzymanych uczestników imprezy stwarzających bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego oraz chronionego mienia.

W przypadkach nieskuteczności działania służb porządkowych organizatora, organizator lub w jego imieniu kierownik do spraw bezpieczeństwa występuje o pomoc do Policji potwierdzając ten fakt pisemnym zgłoszeniem a jego służby porządkowe zobowiązane są wykonywać polecenia Policji¹⁴³;

¹⁴² Ustawa z dnia 24 sierpnia 2007 r. o udziale Rzeczypospolitej w Systemie Informacyjnym Schengen oraz Wizowym Systemie Informatycznym, (Dz.U. z 2007 r., Nr 165, poz. 1170 z późn. zm.).

¹⁴³ Ustawa z dnia 20 marca 2009r. o bezpieczeństwie imprez masowych, (Dz.U.

c) ustawy o ochronie osób i mienia. Komendant Główny Policji sprawuje nadzór nad specjalistycznymi uzbrojonymi formacjami ochronnymi a funkcjonariusze na podstawie stosownych upoważnień, mają prawo do wykonywania czynności kontrolnych i nadzorczych oraz do wydawania pisemnych zaleceń mających na celu usunięcie nieprawidłowości w funkcjonujących formacjach. Komendanci wojewódzcy Policji w zakresie swoich właściwości terytorialnych powołują komisje egzaminacyjne na licencję pracownika ochrony pierwszego i drugiego stopnia, w skład których wchodzi jego przedstawiciele oraz je wydają, odmawiają wydania, cofają w uzasadnionych przypadkach już wydane. Ponadto wydaje oraz cofa w drodze decyzji administracyjnej zezwolenie na utworzenie wewnętrznej służby ochrony¹⁴⁴;

d) ustawy o cudzoziemcach, która nakłada na Policję obowiązek sprawowania kontroli legalności pobytu cudzoziemców na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Uprawnia Policję do zatrzymania na czas nie dłuższy niż 48 godzin cudzoziemców, w stosunku do których występują okoliczności uzasadniające ich wydalenie. Sąd rejonowy na wniosek między innymi Policji wydaje postanowienie o umieszczeniu cudzoziemca w strzeżonym ośrodku lub w areszcie w celu wydalenia. Decyzję o wydaleniu z urzędu, podejmuje wojewoda lub na wniosek między innymi komendanta wojewódzkiego Policji¹⁴⁵;

e) ustawy o ruchu drogowym¹⁴⁶. Policja czuwa nad bezpieczeństwem i porządkiem ruchu na drogach, kieruje nim i go kontroluje. Funkcjonariusz Policji w ramach wykonywanych czynności jest uprawniony do:

- legitymowania uczestnika ruchu drogowego i wydawania wiążących poleceń co do sposobu korzystania z drogi lub używania pojazdu;
- żądania poddania się badaniu przez kierującego pojazdem lub inną osobę, co do której zachodzi uzasadnione podejrzenie, że mogła

z 2009 r., Nr 62, poz. 504 z późn. zm.), zob. W. Kozłowski, B. Kurzepa, *Bezpieczeństwo imprez masowych*, Warszawa 2012.

¹⁴⁴ Ustawa z dnia 22 sierpnia 1997 r. o ochronie osób i mienia, (Dz.U. z 1997 r., Nr 114, poz. 740 z późn. zm.).

¹⁴⁵ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach, (Dz.U. z 2003r., Nr 128, poz. 1175 z późn. zm.).

¹⁴⁶ Ustawa z dnia 29 czerwca 1997 r. Prawo o ruch drogowym, tekst Jednolity (Dz.U. z 2005 r., Nr 108, poz. 908 z późn. zm.).

kierować pojazdem w celu ustalenia zawartości alkoholu w organizmie, sprawdzenie stanu technicznego pojazdu;

- sprawdzenie stanu technicznego, wyposażenia, ładunku, masy lub nacisku na oś pojazdu;
- innych czynności wymienionych w art.129 w/w ustawie.

Ma prawo zatrzymać dowód rejestracyjny, prawo jazdy, oraz nałożyć grzywnę w formie mandatu karnego;

f) ustawy o stanie klęski żywiołowej, która zobowiązuje między innymi Policję do uczestnictwa w zapobieganiu i usuwaniu skutków klęsk żywiołowych. W trakcie tych działań podlega organom administracyjnym kierującymi działaniami w zależności od terenu, na którym wprowadzono stan klęski żywiołowej, które w zakresie kierowania i koordynowania działaniami wydają wiążące polecenia wszystkim biorącym udział w tych działaniach¹⁴⁷;

g) ustawy o stanie wyjątkowym. Stan taki może zostać wprowadzony w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa wewnętrznego. Policja wykonuje zadania wynikające z ograniczenia wolności i praw obywatelskich określonych w rozdziale 3 ustawy – zakres ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela¹⁴⁸.

Ponadto szereg zadań Policji wynika z przepisów zawartych w kodeksie postępowania karnego¹⁴⁹, kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia¹⁵⁰ czy z zawartych umów i porozumień międzynarodowych.

Organizacja Policji dostosowana jest do podziału terytorialnego kraju (szczebel centralny, wojewódzki, powiatowy, gminny).

Policja składa się ze służby kryminalnej, prewencyjnej, służb wspomagających jej działalność w zakresie organizacyjnym, logistycznym i technicznym, policji sądowej¹⁵¹. W skład Policji wchodzi również:

¹⁴⁷ Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej, (Dz.U. z 2002 r., Nr 62, poz. 558 z późn. zm.).

¹⁴⁸ Ustawa z dnia 21 czerwca 2002 r. o stanie wyjątkowym, (Dz.U. z 2002 r., Nr 113, poz. 985, z późn. zm.).

¹⁴⁹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, (Dz.U. z 1997 r., Nr 89, poz. 555 z późn. zm.).

¹⁵⁰ Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenie (Dz.U. z 2001 r. Nr 106, poz. 1448).

¹⁵¹ Rozporządzenie ministra spraw wewnętrznych i administracji z dnia 2 lutego 1999 r. w sprawie szczegółowego zakresu zadań i zasad organizacji policji sądowej,

- **Wyższa Szkoła Policji, ośrodki szkolenia i szkoły policyjne;**
- **wyodrębnione oddziały prewencji i pododdziały antyterrorystyczne;**
- **instytuty badawcze.**

Komendant Główny Policji jest centralnym organem administracji rządowej, właściwym w sprawach ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz utrzymania bezpieczeństwa i porządku publicznego. Jest przełożonym wszystkich funkcjonariuszy Policji. Podlega ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych na wniosek którego prezes Rady Ministrów powołuje i odwołuje komendanta.

Komendant Główny Policji określa:

- szczegółowe zasady organizacji i zakres działania komend, komisariatów i innych jednostek organizacyjnych Policji;
- metody i formy wykonywania zadań przez poszczególne służby policyjne;
- programy szkoleń zawodowych policjantów oraz zakres i szczególne warunki, tryb przeprowadzania oraz zasady oceniania testu sprawności fizycznej policjantów;
- szczegółowe zasady szkolenia zwierząt wykorzystywanych do realizacji zadań Policji, a także normy ich wyżywienia;
- szczegółowe warunki bezpieczeństwa i higieny służby, po konsultacji z Państwową Inspekcją Pracy.

Wykonuje swoje zadania przy pomocy Komendy Głównej Policji, w skład której, wchodzi:

a) w służbie kryminalnej:

- Biuro Spraw Wewnętrznych;
- Biuro Kryminalne;
- Biuro Wywiadu Kryminalnego;
- Centralne Laboratorium Kryminalistyczne;
- Biuro Międzynarodowej Współpracy Policji.

b) w służbie prewencji:

- Biuro Prewencji;
- Biuro Ruchu Drogowego;

(Dz.U. z 1999 r., Nr 12, poz. 106). Usytuowana jest w strukturze organizacyjnej komend powiatowych Policji.

- Główny Sztab Policji;
- Biuro Operacji Antyterrorystycznych.

c) w służbie wspomagającej działalność Policji w zakresie organizacyjnym, logistycznym i technicznym:

- Gabinet Komendanta Głównego Policji;
- Biuro Kadr i Szkolenia;
- Biuro Prawne;
- Biuro Łączności i Informatyki;
- Biuro Logistyki Policji;
- Biuro Finansów;
- Biuro kontroli;
- Biuro Ochrony Informacji Niejawnych;
- Zespół Prasowy;
- Zespół Audytu Wewnętrznego.

d) w służbie śledczej – Centralne Biuro Śledcze;

e) w służbie – Lotnictwo Policji – Zarząd Lotnictwa Policji Głównego Sztabu Policji;

f) Krajowe Centrum Informacji Kryminalnych¹⁵²;

Do zakresu działania Komendy Głównej Policji, należy w szczególności:

- inicjowanie i koordynowanie działań jednostek Policji w zakresie celów określonych, jako ustawowe zadania Policji, kontrolowanie wykonania tych zadań oraz tworzenie warunków do sprawnej i skutecznej działalności służb Policji;
- tworzenie warunków do sprawnego rozpoznania oraz zwalczania przestępczości zorganizowanej, transgranicznej i narkotykowej oraz sprawnej i skutecznej działalności służb Policji;
- przeciwdziałanie i fizyczne zwalczanie terroryzmu oraz organizowanie, koordynowanie i nadzorowanie działań Policji w tym zakresie, a także szkolenie w ramach taktyki antyterrorystycznej;
- wykrywanie i ściganie sprawców przestępstw gospodarczych, finansowych korupcyjnych;
- realizacja programów ochrony świadków koronnych i osób dla nich najbliższych;

¹⁵² Zarządzenie nr 749 Komendanta Głównego Policji z dnia 27 maja 2010 r. w sprawie Regulaminu Komendy Głównej Policji (Dziennik Urzędowy KGP z 2010 r. Nr 6, poz. 20 z późn. zm.).

- analizowanie zjawisk kryminogennych oraz opracowywanie programów mających na celu zapobieganie tym zjawiskom i ich zwalczanie, a także udzielanie pomocy przy wdrażaniu tych przedsięwzięć przez jednostki Policji;
- inspirowanie, organizowanie, koordynowanie i nadzorowanie realizacji zadań jednostek Policji oraz wspomaganie działań jednostek Policji;
- bezpośrednia współpraca z zagranicznymi formacjami policyjnymi lub ich organizacjami międzynarodowymi oraz organami i instytucjami uprawnionymi do zapobiegania i zwalczania przestępczości, koordynacja działań Policji w tym zakresie;
- opracowywanie, wdrażanie i koordynowanie programów prewencyjnych ze szczególnym uwzględnieniem problemów zagrożenia demoralizacją i przestępczością nieletnich;
- organizowanie, koordynowanie i nadzorowanie funkcjonowania służb;
- koordynowanie, nadzór i kontrola działań Policji w zakresie zapobiegania i zwalczania wykroczeń;
- wykrywanie przestępstw popełnionych przez policjantów i pracowników oraz ujawnianie zjawisk patologicznych w środowisku policyjnym;
- planowanie, organizowanie i koordynowanie działań jednostek Policji w warunkach konstytucyjnie określonych stanów nadzwyczajnych w państwie oraz w przypadku nadzwyczajnego zagrożenia ludzi lub środowiska, a także współdziałanie w tych zakresach z innymi podmiotami systemu obronnego państwa;
- współdziałanie z organami ochrony prawnej, organami administracji publicznej i organizacjami społecznymi w zakresie zapobiegania i zwalczania przestępczości;
- inicjowanie, koordynowanie i nadzorowanie działań Policji w zakresie realizacji zadań wynikających z umów, porozumień i konwencji międzynarodowych, dotyczących zapobiegania i zwalczania przestępczości;
- wykonywanie prac badawczo-rozwojowych i eksperckich w dziedzinie techniki kryminalistycznej;
- nadzór nad prawidłowym zorganizowaniem struktur organizacyjnych jednostek Policji oraz realizacja problematyki kadrowej;

- legislacja, pomoc prawna oraz informacja prawna w zakresie realizacji zadań Policji;
- organizacja i prace nad rozwojem systemów łączności i systemów informatycznych, ochroną informacji w sieciach łączności i informatyki, teletransmisji, telekomunikacji i radiokomunikacji;
- realizacja zadań wynikających z przepisów o gromadzeniu, przetwarzaniu i przekazywaniu informacji kryminalnych, na podstawie odrębnych przepisów;
- organizacja i koordynacja łączności telekomunikacyjnej przewodowej w Policji oraz obsługa Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego i innych użytkowników;
- realizacja zadań w zakresie łączności rządowej i poczty specjalnej¹⁵³.

Terenowymi organami Policji są:

- komendant **wojewódzki** Policji;
- komendant **powiatowy** Policji;
- komendant **komisariatu** Policji.

Organem administracji rządowej na obszarze województwa w sprawach ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz utrzymania bezpieczeństwa i porządku publicznego jest wojewoda działający przy pomocy komendanta wojewódzkiego Policji, który działa w jego imieniu w wyżej wymienionych sprawach oprócz wykonywania czynności operacyjno-rozpoznawczych, dochodzeniowo-śledczych, ścigania wykroczeń oraz wydawania indywidualnych aktów administracyjnych, w których komendant wojewódzki Policji działa w imieniu własnym.

Usytuowanie komendanta wojewódzkiego Policji w systemie organów działających pod zwierzchnictwem wojewody¹⁵⁴ stawia go w podwójnej roli. Z jednej strony, organu działającego w imieniu wojewody, który posiada w stosunku do niego uprawnienia, z drugiej strony, organu działającego w imieniu własnym podlegającego bezpośrednim przełożonym

¹⁵³ Paragraf 27 zarządzenia nr 25 Komendanta Głównego Policji z 31 grudnia 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji i zakresu działania komend, komisariatów i innych jednostek organizacyjnych Policji, (Dz. Urz. KGP z 2003, Nr 2, poz. 4 z późn. zm).

¹⁵⁴ Rządowa administracja terenowa dzieli się na administrację zespoloną, funkcjonującą pod zwierzchnictwem wojewody oraz administrację niezespoloną, która podlega bezpośrednio swoim organom naczelnym.

w KGP. Również komendant powiatowy (miejski) Policji i komendant komisariatu Policji są organami administracji rządowej.

Komendanta wojewódzkiego Policji powołuje i odwołuje minister właściwy do spraw wewnętrznych na wniosek Komendanta Głównego Policji, złożony po zasięgnięciu opinii wojewody. Komendant wojewódzki Policji jest przełożonym policjantów na terenie swojego działania a zadania wykonuje przy pomocy podległej komendy w skład której wchodzi:

a) komórki organizacyjne w służbie kryminalnej:

- Wydział Kryminalny;
- Wydział Dochodzeniowo-Śledczy;
- Wydział Techniki Operacyjnej;
- Wydział Wywiadu Kryminalnego;
- Laboratorium Kryminalistyczne;
- Wydział do walki z Korupcją;
- Wydział do walki z Przestępczością Gospodarczą.

b) komórki organizacyjne w służbie prewencyjnej:

- Wydział Prewencji;
- Sztab Policji;
- Wydział Ruchu Drogowego;
- Wydział Konwojowy;
- Wydział Postępowań Administracyjnych;
- Komisariat Lotniczy Policji;
- Oddział Prewencji Policji;
- Samodzielny Pododdział Antyterrorystyczny Policji.

c) komórki organizacyjne służby wspomagającej działalność Policji w zakresie organizacyjnym, logistycznym i technicznym:

- Wydział Kontroli;
- Wydział Kadr i Szkolenia;
- Wydział Komunikacji Społecznej;
- Wydział Finansów;
- Wydział Zaopatrzenia;
- Wydział Inwestycji i Remontów;
- Wydział Transportu;
- Wydział Łączności i Informatyki;
- Wydział do spraw Ochrony Informacji Niejawnych;
- Zespół Prawny;
- Sekcja Psychologów;

- Wydział Zamówień Publicznych i Funduszy Pomocowych;
- Jednoosobowe Stanowisko do spraw Audytu Wewnętrznego;
- Jednoosobowe Stanowisko do spraw Ochrony Praw Człowieka¹⁵⁵.

Do zakresu działania komendy wojewódzkiej Policji, między innymi należy:

- inspirowanie i koordynowanie programów prewencyjnych jednostek Policji oraz ich wdrażanie, ukierunkowanych na tworzenie warunków do efektywnego działania społecznych ogniw profilaktycznych, współpracę ze społecznościami lokalnymi w zwalczaniu przestępczości i zjawisk patologii społecznej;
- koordynowanie czynności operacyjno-rozpoznawczych i dochodzeniowo-śledczych, podejmowanych przez podległe jednostki Policji w celu sprawnego ścigania sprawców przestępstw;
- współpraca z zagranicznymi formacjami policyjnymi lub ich organizacjami międzynarodowymi oraz organami i instytucjami uprawnionymi do zapobiegania i zwalczania przestępczości o zasięgu międzynarodowym, koordynowanie działań podejmowanych przez podległe jednostki Policji w tym zakresie;
- wykonywanie czynności operacyjno-rozpoznawczych i dochodzeniowo-śledczych w sprawach własnych oraz w przypadkach konieczności udzielenia podległym jednostkom Policji wsparcia, ze względu na niedostateczne możliwości realizacyjne w działaniach prowadzących do wykrycia sprawców przestępstw trudnych do ustalenia z powodu znacznego stopnia skomplikowania działań wykrywczych i dowodowych, obejmujących swym zasięgiem obszar kilku powiatów lub województw oraz wymagających stosowania obserwacji lub specjalistycznych środków technicznych, we współdziałaniu w tym zakresie z innymi jednostkami Policji;
- prowadzenie poszukiwań osób oraz koordynowanie realizowanych przez podległe jednostki Policji poszukiwań osób i rzeczy, a także identyfikacji osób i zwłok we współdziałaniu w tym zakresie z innymi jednostkami Policji;

¹⁵⁵ Strukturę organizacyjną komendy wojewódzkiej Policji określa jej regulamin zatwierdzany przez właściwych komendantów w uzgodnieniu z Komendantem Głównym Policji.

- planowanie, organizowanie i koordynowanie zadań związanych z realizacją prowadzonych na obszarze województwa operacji policyjnych w zakresie zapewnienia porządku i bezpieczeństwa publicznego podczas organizowanych imprez masowych i protestów społecznych;
- koordynowanie i nadzór nad ochroną bezpieczeństwa ludzi oraz bezpieczeństwa i porządku publicznego, w tym również w komunikacji kolejowej i lotniczej oraz na obszarach wodnych;
- koordynowanie działalności komend powiatowych Policji w zakresie ochrony bezpieczeństwa i porządku w ruchu drogowym oraz współdziałanie z instytucjami właściwymi w sprawach związanych z organizacją ruchu na drogach;
- współdziałanie w zakresie zadań realizowanych przez komórki KGP na obszarze województwa w zakresie zwalczania przestępczości zorganizowanej;
- koordynowanie, nadzór i kontrola działań Policji w zakresie zapobiegania i zwalczania wykroczeń oraz współdziałanie na obszarze województwa z organami administracji publicznej i organizacjami społecznymi;
- współdziałanie z funkcjonującymi na obszarze województwa organami ochrony prawnej, organami administracji publicznej oraz organizacjami społecznymi w zakresie zapobiegania i zwalczania przestępczości;
- zapewnianie właściwych warunków pobytu w aresztach w celu wydalenia w strzeżonym ośrodku dla cudzoziemców, a także w pomieszczeniach przeznaczonych dla osób zatrzymanych;
- planowanie, organizowanie, koordynowanie działań w warunkach katastrof naturalnych i awarii technicznych, przygotowanie podległych jednostek Policji do wykonywania zadań w warunkach zagrożenia bezpieczeństwa i porządku publicznego, konstytucyjnie określonych stanów nadzwyczajnych w państwie oraz bieżące współdziałanie z innymi podmiotami systemu obronnego państwa;
- koordynowanie działań w ramach realizacji umów i porozumień międzynarodowych w zakresie zwalczania przestępczości, międzynarodowej współpracy policyjnej oraz uczestnictwa w międzynarodowych organizacjach policyjnych¹⁵⁶.

¹⁵⁶ Paragraf 28 zarządzenia Nr 25 Komendanta Głównego Policji z 31 grudnia 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji i zakresu działania komend, ko-

Z terytorialnego zasięgu działania komendanta wojewódzkiego Policji właściwego dla województwa mazowieckiego, wyłączone zostało miasto stołeczne Warszawa razem z powiatami z nią graniczącymi. Na wyłączonym obszarze, obowiązki, tożsame z obowiązkami komendanta wojewódzkiego Policji, sprawuje **Komendant Stołeczny Policji**, który jest powoływany i odwoływany przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych na wniosek Komendanta Głównego Policji, złożony po zasięgnięciu opinii wojewody i prezydenta miasta stołecznego Warszawy. Komenda Stołeczna Policji stanowi aparat pomocniczy komendanta stołecznego Policji, wykonujący swoje zadania przypisane Komendzie Wojewódzkiej Policji.

Komendanta powiatowego (miejskiego) Policji powołuje i odwołuje komendant wojewódzki Policji, po zasięgnięciu opinii starosty. W miastach będących siedzibą władz miasta na prawach powiatu i powiatu mającego siedzibę władz w tym mieście, można utworzyć komendę miejską Policji wykonującą zadania na obszarze tego miasta i powiatu. Na obszarze m.st. Warszawy zadania i kompetencje odpowiadające zadaniom i kompetencjom komendanta powiatowego Policji wykonuje właściwy terytorialnie komendant rejonowy Policji, obejmujący swoim zasięgiem działania obszar jednej lub kilku dzielnic. Komendanta rejonowego Policji powołuje i odwołuje komendant stołeczny Policji, po zasięgnięciu opinii prezydenta m.st. Warszawy.

Komendant powiatowy (miejski) zadania wykonuje poprzez podległą komendę powiatową o następującej strukturze organizacyjnej:

- Wydział/Referat do spraw Walki z Przestępczością Gospodarczą;
- Wydział Dochodzeniowo-Śledczy;
- Wydział Kryminalny;
- Wydział Prewencji;
- Wydział Ruch Drogowego;
- Wydział Wspomagający;
- Wydział / Referat do spraw Nietletnich i Patologii.

Do zakresu działania komendy powiatowej Policji należy w szczególności:

- tworzenie i realizacja, we współdziałaniu z organami samorządu terytorialnego oraz organizacjami i instytucjami pozarządowymi, programów prewencyjnych ukierunkowanych na zwalczanie prze-

- stępczości, zjawisk patologii społecznej oraz edukację mieszkańców w zakresie uwarunkowań dotyczących utrzymywania porządku i bezpieczeństwa publicznego oraz aktywnego udziału w przedsięwzięciach profilaktycznych podejmowanych na obszarze powiatu;
- wykonywanie czynności operacyjno-rozpoznawczych i dochodzeniowo-śledczych w celu ujawniania przestępstw i sprawnego wykrywania ich sprawców, również w zakresie przestępczości narkotykowej;
 - prowadzenie i koordynowanie poszukiwań osób i rzeczy, a także identyfikacja osób i zwłok;
 - koordynowanie czynności operacyjno-rozpoznawczych i dochodzeniowo-śledczych podejmowanych przez podległe jednostki Policji oraz udzielanie tym jednostkom wsparcia oraz realizowanie czynności w zakresie obsługi miejsc zdarzeń;
 - planowanie i organizacja działań własnych związanych z realizacją zadań w zakresie zapewnienia porządku i bezpieczeństwa publicznego podczas organizowanych imprez masowych i protestów społecznych;
 - organizowanie i wykonywanie, nadzór i kontrola działań Policji w zakresie zapobiegania i zwalczania wykroczeń oraz współdziałanie na obszarze powiatu z organami ochrony prawnej, administracji publicznej oraz organizacjami społecznymi w tym zakresie; inicjowanie lokalnej polityki zapobiegania, ujawniania i ścigania sprawców wykroczeń;
 - ochrona bezpieczeństwa ludzi oraz porządku publicznego w komunikacji publicznej i na obszarach wodnych;
 - realizowanie zadań policji sądowej¹⁵⁷;
 - wykonywanie czynności zapewniających bezpieczeństwo i porządek w ruchu na drogach publicznych przez kierowanie tym ruchem, jego kontrolowanie oraz realizowanie zadań związanych z likwidacją skutków zdarzeń drogowych i zabezpieczeniem procesowym śladów i dowodów;

¹⁵⁷ Do jej zadań należy ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego w budynkach sądów i prokuratur, ochrona życia i zdrowia sędziów, prokuratorów i innych osób, wykonywanie zleconych czynności procesowych, zarządzeń porządkowych sądu, konwojowanie osób, ochrona pomieszczeń w celu uniemożliwienia samowolnego oddalenia się osób tam umieszczonych, bezprawnego wtargnięcia osób postronnych.

- edukacja mieszkańców, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży szkolnej, w zakresie bezpiecznego korzystania z dróg i przeciwdziałania zagrożeniom w ruchu drogowym;
- zapewnienie właściwych warunków opieki nad nieletnimi przebywającymi w izbie dziecka oraz realizacja programów wychowawczych;
- zapewnienie właściwych warunków pobytu w aresztach w celu wydalenia oraz pomieszczeniach dla osób zatrzymanych;
- analizowanie zjawisk kryminogennych oraz rozpoznanych zagrożeń przestępczością, ze szczególnym uwzględnieniem zjawisk patologicznych dotyczących dzieci i młodzieży;
- kontrolowanie i ocenianie funkcjonowania podległych jednostek Policji;
- podejmowanie działań w ramach realizacji umów i porozumień międzynarodowych w zakresie zwalczania przestępczości, międzynarodowej współpracy policyjnej oraz uczestnictwa w międzynarodowych organizacjach policyjnych;
- planowanie i organizacja działań własnych oraz koordynacja działań podległych jednostek Policji w warunkach katastrof naturalnych i awarii technicznych, a także przygotowania do wykonywania zadań w warunkach konstytucyjnie określonych stanów nadzwyczajnych w państwie oraz bieżące współdziałanie z innymi podmiotami systemu obronnego państwa;
- realizowanie zadań służby wspomagającej Policji na obszarze powiatu¹⁵⁸.

Struktura organizacyjna Policji na szczeblu powiatu obejmuje komisariaty Policji. **Komendanta komisariatu Policji** powołuje i odwołuje komendant powiatowy (miejski) po zasięgnięciu opinii właściwego terytorialnie wójta (burmistrza lub prezydenta miasta).

W zależności od potrzeby, komendant wojewódzki Policji w porozumieniu z Komendantem Głównym Policji, tworzy komisariat kolejowy, wodny, lotniczy lub inny komisariat specjalistyczny. Komendanci komisariatów specjalistycznych podlegają właściwemu terytorialnie komendan-

¹⁵⁸ Paragraf 28 zarządzenia Nr 25 Komendanta Głównego Policji z 31 grudnia 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji i zakresu działania komend, komisariatów i innych jednostek organizacyjnych Policji, (Dz.Urz. KGP z 2003, Nr 2, poz. 4 z późn. zm).

towi wojewódzkiemu Policji przez którego są powoływani i odwoływani. Komendant powiatowy (miejski) Policji może tworzyć rewiry dzielnicowych oraz posterunki Policji. Kierownika rewiru oraz kierownika posterunku Policji mianuje i zwalnia ze stanowiska komendant powiatowy (miejski) Policji, po zasięgnięciu opinii wójta (burmistrza lub prezydenta miasta).

Do zakresu działania komisariatu i komisariatu specjalistycznego Policji, należy:

- rozpoznawanie zagrożeń przestępczością oraz wykonywanie czynności operacyjno-rozpoznawczych i dochodzeniowo-śledczych w celu ścigania sprawców przestępstw i wykroczeń, również w zakresie przestępczości narkotykowej, a także prowadzenie poszukiwań osób i rzeczy, identyfikacji osób i zwłok, we współdziałaniu z innymi jednostkami Policji;
- zapewnienie właściwych warunków pobytu w pomieszczeniach dla osób zatrzymanych;
- realizowanie zadań administracyjno-porządkowych;
- współdziałanie z samorządem terytorialnym;
- realizowanie w niezbędnym zakresie zadań służby wspomagającej;
- zapewnienie przestrzegania przepisów o tajemnicy ustawowo chronionej;
- wykonywanie zadań w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy, ochrony przeciwpożarowej oraz medycyny pracy;
- przyjmowanie, rozpatrywanie i załatwianie skarg i wniosków¹⁵⁹.

Policjanci wykonując czynności służbowe mają prawo:

- legitymowania osób w celu ustalenia ich tożsamości oraz w uzasadnionych przypadkach ich zatrzymania;
- pobierania od osób wymazu ze służówki policzków oraz pobierania materiału biologicznego ze zwłok ludzkich o nieustalonej tożsamości;
- przeszukiwania osób i pomieszczeń;
- obserwowania i rejestrowania przy użyciu środków technicznych obrazu z pomieszczeń przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub

¹⁵⁹ Określa paragraf 30 zarządzenia Nr 25 Komendanta Głównego Policji z 31 grudnia 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji i zakresu działania komend, komisariatów i innych jednostek organizacyjnych Policji (Dz.Urz. KGP z 2003, Nr 2, poz. 4 z późn. zm.).

doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, policyjnych izb dziecka, pokoi przejściowych oraz tymczasowych pomieszczeń przejściowych;

- dokonywania kontroli osobistej, a także przeglądania zawartości bagaży i sprawdzania ładunku w portach i na dworcach oraz w środkach transportu lądowego, powietrznego i wodnego, w razie istnienia uzasadnionego podejrzenia popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary;
- obserwowania i rejestrowania przy użyciu środków technicznych obrazu zdarzeń w miejscach publicznych, a w przypadku czynności operacyjno-rozpoznawczych i administracyjno-porządkowych także i dźwięku towarzyszącego tym zdarzeniom;
- żądania niezbędnej pomocy od instytucji państwowych, organów administracji rządowej i samorządu terytorialnego oraz jednostek gospodarczych prowadzących działalność w zakresie użyteczności publicznej;
- zwracania się o niezbędną pomoc do innych jednostek gospodarczych i organizacji społecznych, jak również zwracania się w nagłych wypadkach do każdej osoby o udzielenie doraźnej pomocy.

Ponadto mają również prawo użycia środków przymusu oraz broni palnej.

Przy wykonywaniu czynności operacyjno-rozpoznawczych, w celu zapobieżenia, wykrycia, ustalenia sprawców, a także uzyskania i utrwalenia dowodów ściganych z oskarżenia publicznego, umyślnych przestępstw¹⁶⁰:

- przeciwko życiu, spowodowanie ciężkiego uszkodzenia ciała lub ciężkiego rozstroju zdrowia oraz pozbawienia człowieka wolności w celu okupu;
- przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu;
- nielegalnego wytwarzania, posiadania lub obrotu bronią amunicją, materiałami wybuchowymi, środkami odurzającymi lub psychotropowymi oraz materiałami jądrowymi i promieniotwórczymi;
- gospodarczych, powodujących znaczną szkodę majątkową przeciwko mieniu znacznej wartości lub skarbowe, polegających na

¹⁶⁰ Określonych w art. 19 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, (Dz.U. z 1990 r., Nr 30, poz. 179 z późn. zm).

uszczerpleniu podatku lub innej należności Skarbu Państwa znacznej wartości;

- przyjmowania lub wręczania korzyści majątkowej w wielkich rozmiarach w związku z pełnioną funkcją publiczną lub związaną ze szczególną odpowiedzialnością;
- podrabiania, przerabiania pieniędzy oraz papierów wartościowych oraz wprowadzanie ich do obiegu;
- niszczenia, uszkodzania, ukrywania, usuwania dokumentów, **gdy inne środki okazały się bezskuteczne albo będą nieprzydatne**, sąd okręgowy może, w drodze postanowienia, zarządzić **kontrolę operacyjną**, na pisemny wniosek Komendanta Głównego Policji, złożony po uzyskaniu pisemnej zgody Prokuratora Generalnego, albo na pisemny wniosek komendanta wojewódzkiego Policji, złożony po uzyskaniu pisemnej zgody prokuratora okręgowego właściwego ze względu na siedzibę składającego wniosek organu Policji. Ponadto uprawnieni są do korzystania z takich środków pracy operacyjnej jak **zakup kontrolowany i przesyłka kontrolowana**.

8.2. Straż Graniczna

Straż Graniczna jest jednolitą umundurowaną i uzbrojoną formacją powołaną do ochrony **granicy państwowej** na lądzie i na morzu oraz kontroli ruchu granicznego. Granicą państwową jest powierzchnia pionowa przechodząca przez linię graniczną, oddzielająca terytorium państwa polskiego od terytoriów innych państw i od morza pełnego. Rozgranicza przestrzeń powietrzną, wody i wnętrze ziemi, a na morzu przebiega w odległości 12 mil morskich od linii podstawowej lub po zewnętrznej granicy red włączonych do morza terytorialnego. Granicę państwową, jeżeli tego inaczej nie regulują umowy międzynarodowe zawarte z sąsiednimi państwami, ustala się:

- na odcinkach lądowych oraz w miejscach, w których granica państwowa przecina wody stojące lub płynące, przechodząc na drugi brzeg – według linii prostej, biegnącej od jednego znaku granicznego do drugiego,
- na rzekach, potokach, strumieniach, kanałach niezeglownych – we-

długości linii środkowej koryta a na rzekach żeglownych – według linii środkowej głównego toru wodnego lub linii środkowej głównego nurtu¹⁶¹.

W celu jej ochrony ustanowiono pas drogi granicznej obejmujący obszar o szerokości 15 metrów, licząc w głąb kraju od linii granicy państwowej lub od brzegu wód granicznych, lub brzegu morskiego oraz strefę nadgraniczną obejmującą cały obszar gmin przyległych do granicy państwowej, a na odcinku morskim – do brzegu morskiego. Jeżeli szerokość strefy nadgranicznej nie osiąga 15 km, włącza się do niej również obszar gmin bezpośrednio sąsiadujących z gminami przyległymi do granicy państwowej lub brzegu morskiego.

Minister spraw wewnętrznych odpowiada za ochronę granicy państwowej na lądzie i na morzu oraz kontrolę ruchu granicznego. Zadania ministra wykonuje Komendant Główny Straży Granicznej. Za ochronę granicy państwowej w przestrzeni powietrznej odpowiada minister obrony narodowej a jego zadania wykonuje Dowódca Operacyjny Sił Zbrojnych.

Do zadań Straży Granicznej należy¹⁶²:

a) ochrona granicy państwowej, kontrola ruchu granicznego oraz wydawanie zezwoleń na przekraczanie granicy państwowej, w tym wiz;

b) rozpoznawanie, zapobieganie i wykrywanie przestępstw i wykroczeń oraz ściganie ich sprawców, w zakresie właściwości Straży Granicznej, a w szczególności:

- dotyczących przekraczania granicy państwowej oraz wiarygodności dokumentów uprawniających do jej przekraczania;
- skarbowych przeciwko obowiązkowi celnemu i zasadom obrotu z zagranicą towarami i usługami oraz nieudzielania, nieudostępniania wymaganych kontrolą dokumentów, niezgłaszania przywozu do kraju lub wywozu za granicę wartości dewizowych, krajowych środków płatniczych albo na żądanie organu ich udostępnienie;
- pozostających w związku z przekraczaniem granicy państwowej lub przemieszczaniem przez granicę państwową towarów oraz

¹⁶¹ Art. 1–5 ustawy z 12 października 1990 r. o ochronie granicy państwowej (Dz.U. z 2005 r., Nr 226, poz. 1944).

¹⁶² Art. 1 ustawy z dnia 21 października 1990 r. o Straży Granicznej, (Dz.U. z 2011 r., Nr 116, poz. 675).

wyrobów akcyzowych podlegających obowiązkowi oznaczania znakami akcyzy, jak również przedmiotów określonych w przepisach o broni i amunicji, o materiałach wybuchowych, o ochronie dóbr kultury, o narodowym zasobie archiwalnym, o przeciwdziałaniu narkomanii oraz o ewidencji ludności i dowodach osobistych;

- popełnianych przez cudzoziemców w związku z przekroczeniem granicy państwowej oraz w trakcie pobytu na terenie kraju;
- przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu oraz przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji, pozostających w związku z wykonywaniem komunikacji lotniczej;
- sprzedajności, przekupstwa i nadużycia funkcji, popełnionych przez pracowników Straży Granicznej w związku z wykonywaniem czynności służbowych;
- przekupstwa, popełnionych przez osoby nie są funkcjonariuszami lub pracownikami Straży Granicznej w związku z wykonywaniem czynności służbowych przez funkcjonariuszy lub pracowników Straży Granicznej;
- groźby karalnej, naruszenia nietykalności, czynnej napaści, znieważenia skierowanych przeciwko funkcjonariuszom Straży Granicznej podczas lub w związku z pełnieniem obowiązków służbowych.

c) zapewnienie bezpieczeństwa w komunikacji międzynarodowej i porządku publicznego w zasięgu terytorialnym przejścia granicznego, a w zakresie właściwości Straży Granicznej – także w strefie nadgranicznej.

d) przeprowadzanie kontroli bezpieczeństwa:

- w środkach transportu w komunikacji międzynarodowej;
- w zasięgu terytorialnym drogowego, kolejowego, morskiego i rzeczno-jezernego przejścia granicznego;
- w portach lotniczych na zasadach określonych w przepisach dotyczących ochrony lotnictwa cywilnego oraz na pokładzie statków powietrznych wykonujących przewóz lotniczy pasażerów.

e) ochrona szlaków komunikacyjnych o szczególnym znaczeniu międzynarodowym przed przestępczością, której zwalczanie należy do właściwości Straży Granicznej.

f) prowadzenie czynności w celu rozpoznawania i przeciwdziałania zagrożeniom terroryzmem.

g) osadzanie i utrzymywanie znaków granicznych na lądzie oraz sporządzanie, aktualizacja i przechowywanie granicznej dokumentacji geodezyjnej i kartograficznej.

h) ochrona nienaruszalności znaków i urządzeń służących do ochrony granicy państwowej.

i) gromadzenie i przetwarzanie informacji z zakresu ochrony granicy państwowej.

j) kontroli ruchu granicznego oraz udostępnianie ich właściwym organom państwowym.

k) nadzór nad eksploatacją polskich obszarów morskich oraz przestrzeganiem przez statki przepisów obowiązujących na tych obszarach.

l) ochrona granicy państwowej w przestrzeni powietrznej Rzeczypospolitej Polskiej przez prowadzenie obserwacji statków powietrznych i obiektów latających, przelatujących przez granicę państwową na małych wysokościach, oraz informowanie o tych przelotach właściwych jednostek Sił Powietrznych Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej.

m) zapobieganie transportowaniu, bez zezwolenia, przez granicę państwową odpadów, szkodliwych substancji chemicznych oraz materiałów jądrowych i promieniotwórczych, a także zanieczyszczaniu wód granicznych.

n) zapobieganie przemieszczaniu, bez zezwolenia przez granicę państwową środków odurzających i substancji psychotropowych oraz broni, amunicji i materiałów wybuchowych.

o) przeprowadzanie kontroli legalności wykonywania pracy przez cudzoziemców, prowadzenia działalności gospodarczej przez cudzoziemców, powierzania wykonywania pracy cudzoziemcom.

p) wykonywanie zadań określonych w innych ustawach.

Komendant Główny Straży Granicznej jest centralnym organem administracji rządowej właściwym w sprawach ochrony granicy państwowej i kontroli ruchu granicznego. Podlega ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych na wniosek którego jest powoływany i odwoływany przez prezesa Rady Ministrów. Jest przełożonym wszystkich funkcjonariuszy Straży Granicznej. Do jego zakresu działania należy w szczególności¹⁶³:

¹⁶³ Ibidem, art. 3a.

- kierowanie prowadzonymi przez Straż Graniczną działaniami w zakresie ochrony granicy państwowej i kontroli ruchu granicznego oraz analizowanie zagrożeń dla bezpieczeństwa granicy;
- nadawanie regulaminów organizacyjnych, komendom oddziałów Straży Granicznej, komórkom organizacyjnym Komendy Głównej Straży Granicznej oraz statutów ośrodkom szkolenia;
- sprawowanie nadzoru nad terenowymi organami Straży Granicznej oraz nad ośrodkami szkolenia oraz organizowanie i określanie zasad szkolenia zawodowego funkcjonariuszy i pracowników;
- współdziałanie w zakresie realizowanych zadań z właściwymi organami państwowymi, jednostkami samorządu terytorialnego i organizacjami społecznymi oraz współpracowanie z organami i instytucjami Unii Europejskiej i innych państw właściwymi w sprawach ochrony granic państwowych i kontroli ruchu granicznego.

Struktura organizacyjna Straży Granicznej obejmuje:

a) **Komendę Główną**, która jest urzędem Komendanta Głównego Straży Granicznej, w skład której wchodzi następujące komórki organizacyjne¹⁶⁴:

- Gabinet Komendanta Głównego;
- Sztab Komendanta Głównego;
- Zarząd Spraw Wewnętrznych;
- Zarząd Graniczny;
- Zarząd Operacyjno-Śledczy;
- Zarząd do Spraw Cudzoziemców;
- Biuro Lotnictwa;
- Biuro Łączności i Informatyki;
- Biuro Techniki i Zaopatrzenia;
- Biuro Prawne;
- Biuro Finansów;
- Biuro Kadr i Szkolenia;
- Biuro Współpracy Międzynarodowej;
- Inspektorat Nadzoru i Kontroli;
- Biuro Ochrony Informacji Niejawnych;

¹⁶⁴ Zarządzenie nr 63 Komendanta Głównego Straży Granicznej z 24 września 2009 r., w sprawie organizacji Komendy Głównej Straży Granicznej, Dz.Urz. KGSG, Nr 11, poz. 66.

- Zespół Audytu Wewnętrznego;
- Zespół do spraw Zamówień Publicznych.

b) **oddziały Straży Granicznej**, których komendanci są terenowymi organami Straży Granicznej, będąc zarazem organami niezespolonej administracji rządowej:

- Nadwiślański Oddział Straży Granicznej w Warszawie;
- Nadodrzański Oddział Straży Granicznej z siedzibą w Krośnie Odrzańskim;
- Sudecki Oddział Straży Granicznej z siedzibą w Kłodzku;
- Śląski Oddział Straży Granicznej z siedzibą w Raciborzu;
- Karpacki Oddział Straży Granicznej z siedzibą w Nowym Sączu;
- Bieszczadzki Oddział Straży Granicznej z siedzibą w Przemyśle;
- Nadbużański Oddział Straży Granicznej z siedzibą w Chełmie;
- Podlaski Oddział Straży Granicznej z siedzibą w Białymstoku;
- Warmińsko-Mazurski Oddział Straży Granicznej z siedzibą w Kętrzynie;
- Morski Oddział Straży Granicznej z siedzibą w Gdańsku.

c) **placówki kontrolne**, które są organizacyjnie podporządkowane oddziałom, dywizjom w przypadku oddziału morskiego oraz strażnice graniczne wchodzące w strukturę organizacyjną placówek.

Komendanci placówek/dywizjonów i strażnic są terenowymi organami Straży Granicznej.

Ponadto jednostkami organizacyjnymi Straży Granicznej, podległymi komendantowi są:

Centrum Szkolenia, Centralny Ośrodek Szkolenia, Ośrodek Szkoleń Specjalistycznych Straży Granicznej.

Działania funkcjonariuszy Straży Granicznej, ukierunkowane na rozpoznawanie, zapobieganie, wykrywanie przestępstw i wykroczeń, realizowane są w czasie pełnienia służby i prowadzenia czynności/działań granicznych, wykonywania czynności operacyjno-rozpoznawczych i administracyjno-porządkowych oraz prowadzenia postępowań przygotowawczych. Ponadto wykonują czynności na polecenie sądu i prokuratury oraz innych właściwych organów państwowych. Straż Graniczna zobowiązana jest do zapewnienia ochrony form i metod realizacji zadań, informacji oraz własnych obiektów i danych identyfikujących funkcjonariuszy, którzy przy wykonywaniu czynności operacyjno-rozpoznawczych mogą posługiwać się dokumentami, które uniemożliwiają ich identyfikację oraz środków,

którymi się posługują. Przy wykonywaniu czynności operacyjno-rozpoznawczych, podejmowanych przez Straż Graniczną w celu zapobieżenia, wykrycia, ustalenia sprawców przestępstw będących w jej właściwości oraz uzyskania i utrwalenia dowodów, ściganych z oskarżenia publicznego umyślnych przestępstw, gdy inne środki okazały się bezskuteczne albo będą nieprzydatne, sąd, na pisemny wniosek Komendanta Głównego Straży Granicznej, po uzyskaniu pisemnej zgody Prokuratora Generalnego, lub na pisemny wniosek komendanta oddziału Straży Granicznej, po uzyskaniu pisemnej zgody właściwego prokuratora okręgowego, może, w drodze postanowienia, zarządzić kontrolę operacyjną. Kontrola operacyjna jest prowadzona niejawnie i polega na kontrolowaniu treści korespondencji, zawartości przesyłek oraz stosowaniu środków technicznych umożliwiających uzyskiwanie w sposób niejawny informacji i dowodów oraz ich utrwalanie. Straż Graniczna uprawniana jest również do korzystania z takich środków pracy operacyjnej jak zakup kontrolowany, czy przesyłka kontrolowana.

Wykonując zadania, mają prawo:

- dokonywania kontroli granicznej, kontroli bezpieczeństwa w przejściach granicznych, w portach lotniczych oraz w środkach komunikacji lotniczej, drogowej, kolejowej i wodnej kontroli osobistej, a także przeglądania zawartości bagaży, sprawdzania ładunków w portach i na dworcach oraz w środkach komunikacji lotniczej, drogowej, kolejowej i wodnej;
- pełnienia wart ochronnych na pokładzie statku powietrznego oraz stosowania niezbędnych środków, łącznie z użyciem środków przymusu bezpośredniego i broni służbowej, w celu unieszkodliwienia osoby, która stanowi bezpośrednie zagrożenie bezpieczeństwa lotu, zdrowia lub życia pasażerów lub członków załogi;
- wydawania wiz i innych zezwoleń na przekroczenie granicy państwowej na podstawie odrębnych przepisów;
- legitymowania lub ustalania w inny sposób tożsamości osoby;
- zatrzymywania osób w trybie i przypadkach określonych w przepisach Kodeksu postępowania karnego i innych ustaw oraz doprowadzania ich do właściwego organu Straży Granicznej, sądu lub prokuratury, a w przypadku cudzoziemców, wobec których prowadzone są postępowania do właściwej jednostki organizacyjnej Policji, wojewody, Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców, przed-

stawicielstw dyplomatycznych, urzędów konsularnych, placówek opiekuńczo-wychowawczych lub zakładów opieki zdrowotnej;

- zatrzymywania osób stwarzających w sposób oczywisty bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego, a także dla mienia;
- przeszukiwania osób, rzeczy, pomieszczeń i środków transportu;
- nakładania grzywien w drodze mandatu karnego za wykroczenia;
- obserwowania i rejestrowania, przy użyciu środków technicznych służących do rejestracji obrazu i dźwięku, zdarzeń na drogach oraz w innych miejscach publicznych w tym zatrzymywania pojazdów i wykonywania innych czynności z zakresu kontroli ruchu drogowego;
- zatrzymywania i cofania z granicy państwowej do nadawcy szkodliwych materiałów jądrowych i promieniotwórczych, środków chemicznych i biologicznych, jak również odpadów;
- przebywania i poruszania się na gruntach bez uzyskiwania zgody ich właścicieli lub użytkowników oraz przechodzenia przez pola uprawne w czasie bezpośredniego pościgu, również z użyciem psa służbowego, jeżeli nie ma możliwości korzystania z dróg;
- żądania niezbędnej pomocy od instytucji państwowych, organów administracji rządowej i samorządu terytorialnego oraz jednostek gospodarczych prowadzących działalność w zakresie użyteczności publicznej; wymienione instytucje, organy i jednostki obowiązane są, w zakresie swojego działania, do udzielenia tej pomocy, w zakresie obowiązujących przepisów prawa;
- zwracania się o niezbędną pomoc do innych jednostek gospodarczych i organizacji społecznych, jak również zwracania się w nagłych wypadkach do każdej osoby o udzielenie doraźnej pomocy, w ramach obowiązujących przepisów prawa¹⁶⁵.

Straż Graniczna jest instytucją współpracującą z Urzędem do Spraw Cudzoziemców, a funkcjonariusze Straży Granicznej przy wykonywaniu czynności dotyczących przeprowadzanie kontroli legalności wykonywania pracy lub powierzenia jej wykonania, prowadzenia działalności gospodarczej przez cudzoziemców, mają prawo:

- swobodnego poruszania się po terenie jednostki kontrolowanego

¹⁶⁵ Art. 11 ustawy z dnia 21 października 1990 r. o Straży Granicznej, (Dz.U. z 2011 r., Nr 116, poz. 675).

bez obowiązku uzyskiwania przepustki oraz są zwolnieni z obowiązku poddania się rewizji osobistej;

- kontrolowania dokumentów związanych z zatrudnieniem, powierzeniem pracy lub prowadzeniem działalności gospodarczej, sporządzania ich kopii, ustalania tożsamości osób przebywających w miejscu przeprowadzania kontroli oraz przesłuchiwanie osób podejrzewanych o naruszenie w tym zakresie przepisów;
- żądania udzielania wyjaśnień od osób przebywających w miejscu przeprowadzania kontroli;
- dokumentowania czynności kontrolnych z wykorzystaniem środków audiowizualnych;
- korzystania z pomocy biegłych i specjalistów oraz dokonywania oględzin miejsc wykonywania pracy, w szczególności w celu ustalenia liczby miejsc pracy¹⁶⁶.

Dowódcy jednostek pływających Straży Granicznej w sytuacjach, w których należy zastosować wymogi związane z obronnością państwa lub nienaruszalnością granicy państwowej, na morskich wodach wewnętrznych i morzu terytorialnym mają prawo:

- wezwać statek do zmniejszenia prędkości przeływu, zatrzymania się do kontroli oraz zastosowania się do wskazanego kursu przeływu;
- zatrzymać statek, sprawdzić dokumenty dotyczące statku i ładunku, wylegitymować załogę statku oraz znajdujących się na nim pasażerów, zbadać ładunek i przeszukać pomieszczenia statku, a także zatrzymać osobę podejrzaną o popełnienie przestępstwa;
- zmusić statek do zawinięcia do wskazanego portu, jeżeli kapitan nie stosuje się do wydanych poleceń¹⁶⁷.

Powyższe uprawnienia przysługują dowódcą jednostek pływających również wtedy, gdy statek na morskich wodach wewnętrznych lub morzu terytorialnym:

- przyjmuje na pokład lub wysadza ludzi wbrew obowiązującym przepisom oraz dokonuje załadunku lub wyładunku towarów poza miejscami do tego wyznaczonymi;

¹⁶⁶ Ibidem, art. 11.1d.

¹⁶⁷ Ibidem, art. 14.

- opuszcza port bez kontroli granicznej;
- nawiązuje łączność z wybrzeżem w celach przestępczych;
- łowi ryby lub eksploatuje w inny sposób wody i dno morskie wbrew obowiązującym przepisom;
- wpływa na obszar strefy zamkniętej lub niebezpiecznej dla żeglugi lub rybołówstwa;
- zakotwicza poza miejscem do tego przeznaczonym;
- narusza przepisy dotyczące bezpieczeństwa żeglugi i transportu, sanitarne lub ochrony środowiska.

Straż Graniczna współdziała z Siłami Powietrznymi w zakresie ochrony granicy państwowej w przestrzeni powietrznej Rzeczypospolitej Polskiej oraz z Marynarką Wojenną w zakresie ochrony granicy państwowej na morzu.

Współdziałanie z Siłami Powietrznymi polega na utrzymywaniu stałej łączności i przekazywaniu przez jednostki współdziałające informacji dotyczących wykrycia statków powietrznych, zaobserwowanych awarii statków powietrznych oraz sygnałów wzywania pomocy, planowanych lotów statków powietrznych na małych wysokościach w rejonie strefy nadgranicznej oraz udzielaniu pomocy statkom powietrznym znajdującym się w sytuacjach awaryjnych w strefie nadgranicznej.

Współdziałanie z Marynarką Wojenną polega na utrzymywaniu stałej łączności i przekazywaniu przez jednostki współdziałające informacji dotyczących:

- ujawnionych przestępstw skierowanych przeciwko nienaruszalności granicy państwowej;
- wykrycia jednostek pływających zagrażających pokojowi, porządkowi publicznemu lub bezpieczeństwu Rzeczypospolitej Polskiej;
- wykrycia obcych okrętów wojennych i samolotów wojskowych na polskich obszarach morskich;
- wykrycia w zasięgu obserwacji technicznej i wzrokowej nierozpoznanych obiektów nawodnych oraz statków powietrznych;
- zaobserwowanych awarii jednostek pływających i statków powietrznych oraz sygnałów wzywania pomocy;
- zaobserwowanych zanieczyszczeń powierzchni na polskich obszarach morskich lub w rejonach zagrażających tym obszarom;

- eksploatacji polskich obszarów morskich oraz naruszenia przez statki przepisów tych obszarów;
- planowanych ćwiczeń na morzu¹⁶⁸.

8.3. Państwowa Straż Pożarna

Państwowa Straż Pożarna jest formacją zawodową i umundurowaną oraz wyposażoną w specjalistyczny sprzęt, przeznaczoną do walki z pożarami, klęskami żywiołowymi i innymi miejscowymi zagrożeniami. Do podstawowych zadań Państwowej Straży Pożarnej należy:

- rozpoznawanie zagrożeń pożarowych oraz organizowanie i prowadzenie akcji ratowniczych w czasie pożarów, klęsk żywiołowych lub likwidacji miejscowych zagrożeń;
- wykonywanie pomocniczych specjalistycznych czynności ratowniczych w czasie klęsk żywiołowych lub likwidacji miejscowych zagrożeń przez inne służby ratownicze;
- kształcenie kadr dla potrzeb Państwowej Straży Pożarnej i innych jednostek ochrony przeciwpożarowej oraz powszechnego systemu ochrony ludności;
- nadzór nad przestrzeganiem przepisów przeciwpożarowych;
- prowadzenie prac naukowo-badawczych w zakresie ochrony przeciwpożarowej oraz ochrony ludności;
- współpraca z Szefem Krajowego Centrum Informacji Kryminalnych w zakresie niezbędnym do realizacji jego zadań ustawowych;
- współdziałanie ze strażami pożarnymi i służbami ratowniczymi innych państw oraz ich organizacjami międzynarodowymi na podstawie wiążących Rzeczpospolitą Polską umów międzynarodowych oraz odrębnych przepisów;
- realizacja innych zadań wynikających z wiążących Rzeczpospolitą Polską umów międzynarodowych na zasadach i w zakresie w nich określonych¹⁶⁹.

¹⁶⁸ Ibidem, art. 19.

¹⁶⁹ Art. 1 ustawy z dnia 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej, Tekst jednolity (Dz.U. z 2009 r., Nr 12, poz. 68).

Jednostkami organizacyjnymi Państwowej Straży Pożarnej są:

a) **Komenda Główna**, w skład której wchodzi następujące komórki organizacyjne:

- Gabinet Komendanta Głównego;
- Krajowe Centrum Koordynacji Ratownictwa i Ochrony Ludności;
- Biuro Rozpoznawania Zagrożeń;
- Biuro Logistyki;
- Biuro Współpracy Międzynarodowej;
- Biuro Szkolenia;
- Biuro Informatyki i Łączności;
- Biuro do spraw Ochrony Ludności i Obrony Cywilnej;
- Biuro Kadr i Organizacji;
- Biuro Finansów;
- Biuro Kontroli, Skarg i Wniosków;
- Biuro Prawne;
- Inspektorat Ochrony Informacji Niejawnych i Spraw Obronnych;
- Samodzielne Stanowisko do Spraw Audytu Wewnętrznego.

b) **komendy wojewódzkie**, w skład których mogą wchodzić ośrodki szkolenia;

c) **komendy powiatowe** (miejskie);

d) Szkoła Główna Służby Pożarniczej oraz pozostałe szkoły;

e) jednostki badawczo-rozwojowe;

f) Centralne Muzeum Pożarnictwa.

W skład komendy powiatowej (miejskiej) Państwowej Straży Pożarnej wchodzi jednostki ratowniczo-gaśnicze, w ramach których mogą być wydzielone czasowe posterunki Państwowej Straży Pożarnej¹⁷⁰.

Komendant Główny Państwowej Straży Pożarnej jest centralnym organem administracji rządowej w sprawach organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego oraz ochrony przeciwpożarowej. Podlega ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych. Powoływany jest spośród oficerów Państwowej Straży Pożarnej i odwoływany przez prezesa Rady Ministrów, na wniosek ministra właściwego do spraw wewnętrznych.

Komendant Główny Państwowej Straży Pożarnej jest przełożonym strażaków pełniących służbę w Państwowej Straży Pożarnej. Kontroluje

¹⁷⁰ Ibidem, art. 8.

działania organów i jednostek organizacyjnych Państwowej Straży Pożarnej a do jego zadań należy:

a) kierowanie pracą Komendy Głównej Państwowej Straży Pożarnej;
b) kierowanie krajowym systemem ratowniczo-gaśniczym, a w szczególności:

- dysponowanie podmiotami krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego na obszarze kraju poprzez swoje stanowisko kierowania;
- ustalanie zbiorczego planu sieci podmiotów krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego, oraz planu rozmieszczania na obszarze kraju sprzętu specjalistycznego w ramach krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego;
- dysponowanie odwodami operacyjnymi i kierowanie ich siłami oraz dowodzenie działaniami ratowniczymi, których rozmiary lub zasięg przekraczają możliwości sił ratowniczych województwa;
- organizowanie centralnego odwodu operacyjnego oraz przeprowadzanie inspekcji gotowości operacyjnej podmiotów krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego, których siły i środki tworzą centralny odwód operacyjny;
- analizowanie działań ratowniczych prowadzonych przez podmioty krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego;
- ustalanie sposobu przeprowadzania inspekcji gotowości operacyjnej podmiotów krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego.

c) analizowanie zagrożeń pożarowych i innych miejscowych zagrożeń.

d) inicjowanie przedsięwzięć oraz prac naukowo-badawczych w zakresie ochrony przeciwpożarowej i ratownictwa.

e) organizowanie kształcenia, szkolenia i doskonalenia zawodowego w jednostkach organizacyjnych Państwowej Straży Pożarnej.

f) uzgadnianie z komendantami szkół Państwowej Straży Pożarnej programów nauczania dla zawodów inżynier pożarnictwa i technik pożarnictwa.

g) opracowywanie i zatwierdzanie programów szkolenia i doskonalenia zawodowego oraz sprawowanie nadzoru w zakresie dydaktycznym nad ich realizacją.

h) nadzór nad przestrzeganiem bezpieczeństwa i higieny służby w Państwowej Straży Pożarnej.

i) inicjowanie oraz przygotowywanie projektów aktów normatywnych dotyczących ochrony przeciwpożarowej i ratownictwa.

j) powoływanie i odwoływanie rzeczoznawców do spraw zabezpieczeń przeciwpożarowych i nadzór nad ich działalnością.

k) wspieranie inicjatyw społecznych w zakresie ochrony przeciwpożarowej i ratownictwa oraz współdziałanie z Zarządem Głównym Związku Ochotniczych Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej.

l) prowadzenie współpracy międzynarodowej, udział w przygotowywaniu i wykonywaniu umów międzynarodowych w zakresie określonym w ustawach i w tych umowach oraz kierowanie jednostek organizacyjnych Państwowej Straży Pożarnej do akcji ratowniczych i humanitarnych poza granicę państwa, na podstawie wiążących Rzeczpospolitą Polską umów międzynarodowych.

m) wprowadzanie podwyższonej gotowości operacyjnej w Państwowej Straży Pożarnej w sytuacji zwiększonego prawdopodobieństwa katastrofy naturalnej lub awarii technicznej, których skutki mogą zagrozić życiu lub zdrowiu dużej liczby osób, mieniu w wielkich rozmiarach albo środowisku na znacznych obszarach, oraz w przypadku wystąpienia i utrzymywania się wzmożonego zagrożenia pożarowego.

n) organizowanie krajowych oraz międzynarodowych ćwiczeń ratowniczych.

o) ustalanie ramowego regulaminu służby w jednostkach organizacyjnych Państwowej Straży Pożarnej oraz regulaminu musztry i ceremoniału pożarniczego.

p) organizowanie działalności sportowej i ustalanie regulaminów sportowych zawodów pożarniczych oraz innych zawodów dla strażaków;

r) realizowanie zadań, wynikających z innych ustaw¹⁷¹.

Zadania i kompetencje Państwowej Straży Pożarnej na obszarze województwa wykonują:

- wojewoda przy pomocy komendanta wojewódzkiego Państwowej Straży Pożarnej, jako kierownika straży wchodzącej w skład zespolonej administracji rządowej w województwie;
- komendant powiatowy (miejski) Państwowej Straży Pożarnej¹⁷².

Komendanta wojewódzkiego Państwowej Straży Pożarnej powołuje i odwołuje minister właściwy do spraw wewnętrznych na wniosek Komendanta Głównego Państwowej Straży Pożarnej, złożony po uzyska-

¹⁷¹ Ibidem, art. 10.

¹⁷² Ibidem, art. 11.

niu zgody wojewody a odwołuje po zasięgnięciu jego opinii. Do zadań komendanta wojewódzkiego Państwowej Straży Pożarnej należy:

- kierowanie komendą wojewódzką Państwowej Straży Pożarnej;
- opracowywanie planów ratowniczych, organizowanie krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego, w tym odwołów operacyjnych na obszarze województwa oraz dysponowanie i kierowanie siłami i środkami krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego na obszarze województwa poprzez swoje stanowisko kierowania, a w szczególności dowodzenie działaniami ratowniczymi, których rozmiary lub zasięg przekraczają możliwości sił ratowniczych powiatu;
- kierowanie jednostek organizacyjnych Państwowej Straży Pożarnej z obszaru województwa do akcji ratowniczych i humanitarnych poza granicę państwa, na podstawie wiążących Rzeczpospolitą Polską umów i porozumień międzynarodowych;
- analizowanie działań ratowniczych prowadzonych przez podmioty krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego na obszarze województwa;
- przeprowadzanie inspekcji gotowości operacyjnej podmiotów krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego na obszarze województwa;
- wprowadzanie podwyższonej gotowości operacyjnej w Państwowej Straży Pożarnej na obszarze województwa i powiatów, w sytuacji zwiększonego prawdopodobieństwa katastrofy naturalnej lub awarii technicznej, których skutki mogą zagrozić życiu lub zdrowiu dużej liczby osób, mieniu w wielkich rozmiarach albo środowisku na znacznych obszarach, oraz w przypadku wystąpienia i utrzymania się wzmożonego zagrożenia pożarowego;
- organizowanie wojewódzkich ćwiczeń ratowniczych;
- kontrolowanie uzgadniania projektów budowlanych w zakresie ochrony przeciwpożarowej;
- nadzór i kontrolowanie komendantów powiatowych (miejskich) i komend powiatowych (miejskich) Państwowej Straży Pożarnej;
- sprawowanie nadzoru nad przestrzeganiem bezpieczeństwa i higieny służby w komendach powiatowych (miejskich) Państwowej Straży Pożarnej;
- analizowanie stanu bezpieczeństwa województwa w zakresie zadań realizowanych przez Państwową Straż Pożarną;
- opracowywanie programów szkolenia i doskonalenia zawodowe-

go, z uwzględnieniem specyfiki i potrzeb województwa, oraz organizowanie szkolenia i doskonalenia zawodowego, a także inicjowanie przedsięwzięć w zakresie kultury fizycznej i sportu na obszarze województwa;

- uczestniczenie w przygotowywaniu projektu budżetu państwa w części, której dysponentem jest właściwy wojewoda, w rozdziałach dotyczących ochrony przeciwpożarowej; wspieranie inicjatyw społecznych w zakresie ochrony przeciwpożarowej;
- współdziałanie z zarządem oddziału wojewódzkiego związku ochotniczych straży pożarnych na obszarze województwa¹⁷³.

Komendanta powiatowego (miejskiego) Państwowej Straży Pożarnej powołuje komendant wojewódzki Państwowej Straży Pożarnej w porozumieniu ze starostą a odwołuje po zasięgnięciu jego opinii. Do zadań komendanta powiatowego (miejskiego) Państwowej Straży Pożarnej należy:

- kierowanie komendą powiatową (miejską) Państwowej Straży Pożarnej;
- organizowanie jednostek ratowniczo-gaśniczych, krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego na obszarze powiatu oraz dysponowanie i kierowanie siłami i środkami krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego na obszarze powiatu poprzez swoje stanowisko kierowania;
- kierowanie jednostek organizacyjnych Państwowej Straży Pożarnej z obszaru powiatu do akcji ratowniczych i humanitarnych poza granicę państwa, na podstawie wiążących Rzeczpospolitą Polską umów i porozumień międzynarodowych;
- analizowanie działań ratowniczych prowadzonych na obszarze powiatu przez podmioty krajowego systemu ratowniczo – gaśniczego;
- organizowanie i prowadzenie akcji ratowniczej;
- współdziałanie z komendantem gminnym ochrony przeciwpożarowej, jeżeli komendant taki został zatrudniony w gminie oraz z komendantem gminnym związku ochotniczych straży pożarnych;
- rozpoznawanie zagrożeń pożarowych i innych miejscowych zagrożeń oraz opracowywanie planów ratowniczych na obszarze powiatu;
- nadzorowanie przestrzegania przepisów przeciwpożarowych;

¹⁷³ Ibidem, art. 12.

- wykonywanie zadań z zakresu ratownictwa;
- wstępne ustalanie przyczyn oraz okoliczności powstania i rozprzestrzeniania się pożaru oraz miejscowego zagrożenia;
- organizowanie szkolenia i doskonalenia pożarniczego oraz szkolenie członków ochotniczych straży pożarnych;
- inicjowanie przedsięwzięć w zakresie kultury fizycznej i sportu z udziałem podmiotów krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego na obszarze powiatu;
- wprowadzanie podwyższonej gotowości operacyjnej w komendzie powiatowej (miejsciej)¹⁷⁴ Państwowej Straży Pożarnej w sytuacji zwiększonego prawdopodobieństwa katastrofy naturalnej lub awarii technicznej, których skutki mogą zagrozić życiu lub zdrowiu dużej liczby osób, mieniu w wielkich rozmiarach albo środowisku na znacznych obszarach, oraz w przypadku wystąpienia i utrzymywania się wzmożonego zagrożenia pożarowego;
- współdziałanie z zarządem oddziału powiatowego związku ochotniczych straży pożarnych oraz przeprowadzanie inspekcji gotowości operacyjnej ochotniczych straży pożarnych na obszarze powiatu, pod względem przygotowania do działań ratowniczych.

Państwowa Straż Pożarna w celu rozpoznawania zagrożeń, realizacji nadzoru nad przestrzeganiem przepisów przeciwpożarowych oraz przygotowania do działań ratowniczych, przeprowadza czynności kontrolno-rozpoznawcze oraz ćwiczenia. Czynności kontrolno-rozpoznawcze swoim zakresem obejmują:

- kontrolę przestrzegania przepisów przeciwpożarowych;
- ocenę zgodności z wymaganiami ochrony przeciwpożarowej rozwiązań technicznych zastosowanych w obiekcie budowlanym;
- oceny zgodności wykonania obiektu budowlanego z projektem budowlanym; ustalanie spełnienia wymogów bezpieczeństwa w zakładzie stwarzającym zagrożenie wystąpienia poważnej awarii przemysłowej;
- rozpoznawanie możliwości i warunków prowadzenia działań ratowniczych przez jednostki ochrony przeciwpożarowej oraz innych miejscowych zagrożeń;

¹⁷⁴ Ibidem, art. 13.

- wstępne ustalanie nieprawidłowości, które przyczyniły się do powstania pożaru oraz okoliczności jego rozprzestrzenienia się;
- zbieranie informacji niezbędnych do wykonania analizy poważnej awarii przemysłowej i formułowanie zaleceń dla prowadzącego zakład.

Podczas akcji ratowniczej, którą organizuje i kieruje nią Państwowa Straż Pożarna, strażacy biorący w niej udział w zakresie niezbędnym do prowadzenia akcji, mają prawo korzystania z dróg, gruntów i zbiorników wodnych państwowych, komunalnych i prywatnych oraz komunalnych i prywatnych ujęć wodnych i środków gaśniczych.

W okolicznościach uzasadnionych stanem wyższej konieczności strażak kierujący akcją ratowniczą ma prawo zarządzenia:

- ewakuacji ludzi i mienia z terenu objętego akcją ratowniczą;
- koniecznych prac wyburzeniowych i rozbiórkowych;
- wstrzymania komunikacji w ruchu lądowym;
- udostępnienia pojazdów, środków i przedmiotów niezbędnych do akcji ratowniczej;
- zakazu przebywania osobom postronnym w rejonie akcji ratowniczej;
- żądania niezbędnej pomocy od instytucji państwowych, jednostek gospodarczych, organizacji społecznych i obywateli;
- odstąpienia od zasad działania uznanych powszechnie za bezpieczne¹⁷⁵.

8.4. Biuro Ochrony Rządu

Biuro Ochrony Rządu jest jednolitą, umundurowaną i uzbrojoną formacją, wykonującą zadania z zakresu ochrony najważniejszych osób, obiektów i urzędzeń. Do jej zadań należy ochrona:

- prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, marszałka Sejmu, marszałka Senatu, prezesa Rady Ministrów, wiceprezesa Rady Ministrów, ministra właściwego do spraw wewnętrznych oraz ministra właściwego do spraw zagranicznych;
- innych osób ze względu na dobro państwa;
- byłych prezydentów Rzeczypospolitej Polskiej;

¹⁷⁵ Ibidem, art. 21.

- delegacji państw obcych przebywających na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
- polskich przedstawicielstw dyplomatycznych, urzędów konsularnych, przedstawicielstw przy organizacjach międzynarodowych poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej;
- obiektów i urządzeń o szczególnym znaczeniu oraz zapewnienie ich funkcjonowania.

Ponadto Biuro Ochrony Rządu prowadzi rozpoznanie pirotechniczno-radiologiczne obiektów Sejmu i Senatu; obiektów służących prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej, prezesowi Rady Ministrów, ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych oraz ministrowi właściwemu do spraw zagranicznych¹⁷⁶.

Do obiektów ochraniających przez Biuro Ochrony Rządu należą: obiekty służące prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej, prezesowi Rady Ministrów, ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych oraz ministrowi właściwemu do spraw zagranicznych, polskie przedstawicielstwa dyplomatyczne, urzędy konsularne oraz inne obiekty i urządzenia o szczególnym znaczeniu.

Szef Biura Ochrony Rządu podlega ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych i jest przełożonym funkcjonariuszy i pracowników BOR. Powoływany jest przez prezesa Rady Ministrów na wniosek ministra. Szef Biura Ochrony Rządu kieruje BOR zapewniając sprawne oraz efektywne wykonywanie jego zadań, w szczególności poprzez:

- organizowanie ochrony;
- prowadzenie polityki kadrowej;
- określanie oraz wykonywanie programu szkolenia funkcjonariuszy i doskonalenia zawodowego pracowników, a także zapewnianie im właściwych warunków i trybu szkolenia;
- współdziałanie z centralnymi organami administracji rządowej podległymi ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych, jednostkami organizacyjnymi podporządkowanymi, podległymi oraz nadzorowanymi przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych lub ministra obrony narodowej oraz innymi organami administracji rządowej i samorządu terytorialnego w zakresie zadań realizowanych przez BOR i te organy¹⁷⁷.

¹⁷⁶ Art. 2 ustawy z dnia 16 marca 2001 r. o Biurze Ochrony Rządu, (Dz.U. z 2004 r., Nr 163, poz. 1712 z późn.zm.).

¹⁷⁷ Ibidem, art. 7.

Biuro Ochrony Rządu w celu zapewnienia ochrony: prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej, marszałkowi Sejmu, marszałkowi Senatu, prezesowi i wiceprezesowi Rady Ministrów, ministrom właściwym do spraw wewnętrznych oraz do spraw zagranicznych, **w szczególności:**

- planuje zabezpieczenie osób, obiektów i urządzeń;
- rozpoznaje, analizuje potencjalne zagrożenia oraz zapobiega powstawaniu zagrożeń;
- koordynuje realizację działań ochronnych oraz wykonuje bezpośrednią ochronę;
- zabezpiecza obiekty i urządzenia, oraz doskonali metody pracy¹⁷⁸;

jak również:

- zapobiega popełnianiu przestępstw przeciwko osobom ochraniającym;
- ujawnia osoby i zdarzenia oraz rozpoznaje miejsca i zjawiska mogące mieć związek z zagrożeniem osób ochraniających oraz bezpieczeństwa obiektów i urządzeń objętych ochroną;
- współdziała z Policją, Agencją Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencją Wywiadu, Służbą Kontrwywiadu Wojskowego, Służbą Wywiadu Wojskowego, Żandarmerią Wojskową, Strażą Graniczną oraz Państwową Strażą Pożarną w zakresie uzyskiwania informacji o zagrożeniach dla osób lub obiektów i urządzeń chronionych;
- utrzymuje kontakty z osobami, które, mogłyby udzielić pomocy¹⁷⁹.

W zakresie realizacji swoich zadań, wykonuje czynności administracyjno-porządkowe oraz podejmuje działania profilaktyczne poprzez:

- gromadzenie i przetwarzanie informacji mogących wpłynąć na realizację zadań dotyczących ochrony najważniejszych osób w państwie;
- planowanie i systematyczne sprawdzanie obiektów i urządzeń objętych ochroną;
- korzystanie z informacji i danych, przechowywanych w zbiorach ewidencji kryminalnej i zbiorach archiwalnych, dla wyeliminowania potencjalnego zagrożenia dla osób, obiektów i urządzeń ochrańnianych¹⁸⁰.

¹⁷⁸ Ibidem, art. 11

¹⁷⁹ Ibidem, art. 16

¹⁸⁰ Ibidem, art. 17

Funkcjonariusze, wykonując zadania w zakresie ochrony osób pełniących funkcje najważniejszych organów w państwie, mają prawo:

a) wydawać polecenia osobom, których zachowanie może stworzyć zagrożenie dla bezpieczeństwa osób, obiektów i urządzeń podlegających ochronie BOR, a w szczególności wydawać polecenia:

- opuszczenia przez osoby miejsca, w którym przebywanie może stanowić zagrożenie dla realizacji zadania;
- zatrzymania pojazdu;
- usunięcia pojazdu z miejsca postoju.

b) legitymować osoby w celu ustalenia ich tożsamości.

c) zatrzymywać osoby stwarzające w sposób oczywisty bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego oraz dla mienia, a także osoby w sposób rażąco naruszające porządek publiczny.

d) dokonywać kontroli osobistej, a także przeglądać zawartość bagaży sprawdzać ładunki i pomieszczenia, w sytuacjach, jeżeli jest to niezbędne dla zapewnienia bezpieczeństwa ochranianych osób, obiektów i urządzeń.

e) żądać niezbędnej pomocy od instytucji państwowych, organów administracji rządowej i samorządu terytorialnego oraz jednostek gospodarczych prowadzących działalność w zakresie użyteczności publicznej; wymienione instytucje, organy i jednostki są obowiązane, w zakresie swojego działania, do udzielenia tej pomocy.

f) zwracać się o niezbędną pomoc do innych jednostek gospodarczych i organizacji społecznych, jak również zwracać się w nagłych wypadkach do każdej osoby o udzielenie doraźnej pomocy¹⁸¹.

W przypadku niepodporządkowania się wydanym na podstawie prawa poleceniom, funkcjonariusz może stosować następujące środki przymusu bezpośredniego, takie jak:

- fizyczne, techniczne i chemiczne środki służące do obezwładnienia bądź konwojowania osób oraz do zatrzymywania pojazdów;
- pałki i psy służbowe.

Jeżeli powyższe środki, są niewystarczające lub jeżeli ich użycie, ze względu na okoliczności danego zdarzenia, nie jest możliwe, funkcjonariusz ma prawo użycia broni palnej wyłącznie:

a) w celu odparcia:

- bezpośredniego i bezprawnego zamachu na życie, zdrowie lub

¹⁸¹ Ibidem, art. 13.

wolność funkcjonariusza lub innej osoby oraz w celu przeciwdziałania czynnościom zmierzającym bezpośrednio do takiego zamachu;

- niebezpiecznego bezpośredniego gwałtownego zamachu na obiekty i urządzenia objęte ochroną BOR oraz inne ważne dla bezpieczeństwa lub obronności państwa, na siedziby naczelnych organów władzy, centralnych organów administracji rządowej;
- zamachu na mienie, stwarzającego jednocześnie bezpośrednie zagrożenie dla życia, zdrowia lub wolności człowieka;
- gwałtownego, bezpośredniego i bezprawnego zamachu na konwój ochraniający osoby, dokumenty zawierające informacje niejawne, pieniądze albo inne przedmioty wartościowe.

b) przeciwko osobie:

- niepodporządkowującej się wezwaniu do natychmiastowego porzucenia broni lub innego niebezpiecznego narzędzia, którego użycie zagrozić może życiu, zdrowiu lub wolności funkcjonariusza albo innej osoby;
- która usiłuje bezprawnie, przemocą odebrać broń palną funkcjonariuszowi lub innej osobie uprawnionej do posiadania broni palnej, objętej ochroną BOR.

c) w bezpośrednim pościgu za osobą, wobec której użycie broni było prawnie dopuszczalne albo za osobą, wobec której istnieje uzasadnione podejrzenie popełnienia zbrodni¹⁸².

¹⁸² Ibidem, art. 15.

ROZDZIAŁ 9

INSTYTUCJE BEZPIECZEŃSTWA NADZOROWANE PRZEZ MINISTRA OBRONY NARODOWEJ

9.1. Służba Kontrwywiadu Wojskowego

Służba Kontrwywiadu Wojskowego (SKW) jest służbą specjalną, właściwą w sprawach ochrony przed zagrożeniami wewnętrznymi dla obronności państwa, bezpieczeństwa i zdolności bojowej Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (SZ RP) oraz innych jednostek organizacyjnych podległych lub nadzorowanych przez ministra obrony narodowej. W czasie pokoju nie wchodzi w skład Sił Zbrojnych. Dopiero po ogłoszeniu powszechnej lub częściowej mobilizacji oraz w czasie wojny staje się z mocy prawa, częścią Sił Zbrojnych¹⁸³.

Do zadań SKW należy:

a) rozpoznawanie, zapobieganie oraz wykrywanie popełnianych przez żołnierzy pełniących czynną służbę wojskową, funkcjonariuszy SKW i Służby Wywiadu Wojskowego oraz pracowników SZ RP i innych jednostek organizacyjnych MON, przestępstw:

- przeciwko pokojowi, ludzkości oraz przestępstwa wojenne;
- przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej – zamach stanu, szpiegostwo, zdrada dyplomatyczna, dezinformacja, zamach na życie i napaść na prezydenta, napaść i znieważenie przedstawiciela obcego państwa oraz takich czynów skierowanych przeciwko państwom obcym, które zapewniają wzajemność;
- sprzedajności, przekupstwa, płatnej protekcji, nadużycia funkcji, jeżeli mogą one zagrażać bezpieczeństwu lub zdolności bojowej SZ RP lub innych jednostek organizacyjnych MON;
- przeciwko ochronie informacji, jeżeli mogą one zagrażać bezpieczeństwu lub zdolności bojowej SZ RP lub innych jednostek

¹⁸³ Art. 3 ppkt.8 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej, Tekst jednolity, (Dz.U. z 2002 r., Nr 21, poz.205.)

organizacyjnych MON, a także skierowane przeciwko państwom obcym, które zapewniają wzajemność;

- nielegalnego obrotu z zagranicą towarami, technologiami i usługami o znaczeniu strategicznym dla bezpieczeństwa państwa, a także dla utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa;
- związane z działalnością terrorystyczną;
- inne godzące w bezpieczeństwo potencjału obronnego państwa, SZ RP oraz jednostek organizacyjnych MON, a także państw, które zapewniają wzajemność.

b) współdziałanie z Żandarmerią Wojskową i innymi organami uprawnionymi do ścigania przestępstw.

c) realizowanie, w granicach swojej właściwości, zadań dotyczących ochrony informacji niejawnych.

d) uzyskiwanie, gromadzenie, analizowanie, przetwarzanie i przekazywanie właściwym organom informacji mogących mieć znaczenie dla obronności państwa, bezpieczeństwa lub zdolności bojowej SZ RP lub innych jednostek organizacyjnych MON, w zakresie neutralizacji działalności przestępczej oraz podejmowanie działań w celu eliminowania ustalonych zagrożeń.

e) prowadzenie kontrwywiadu radioelektronicznego oraz przedsięwzięć z zakresu ochrony kryptograficznej i kryptoanalizy.

f) uczestniczenie w planowaniu i przeprowadzaniu kontroli realizacji umów międzynarodowych dotyczących rozbrojenia.

g) ochrona bezpieczeństwa jednostek wojskowych, innych jednostek organizacyjnych MON oraz żołnierzy wykonujących zadania służbowe poza granicami państwa (żołnierze i funkcjonariusze SKW wykonują to zadanie poprzez uczestnictwo w misjach Polskich Kontyngentów Wojskowych np. w Afganistanie oraz obecność w strukturach międzynarodowych NATO i UE).

h) ochrona bezpieczeństwa badań naukowych i prac rozwojowych zleconych przez SZ RP i inne jednostki organizacyjne MON oraz produkcji i obrotu towarami, technologiami i usługami o przeznaczeniu wojskowym zamówionymi przez SZ RP i inne jednostki organizacyjne MON.

i) podejmowanie działań, przewidzianych dla SKW, w innych ustawach, a także umowach międzynarodowych, którymi Rzeczpospolita Polska jest związana.

Realizacja powyższych zadań, obejmuje również rozpoznawanie oraz wykrywanie przestępstw, popełnionych we współdziałaniu z żołnierzami

pełniącymi czynną służbę wojskową, funkcjonariuszami SKW i SWW lub pracownikami SZ RP i innych jednostek organizacyjnych MON¹⁸⁴.

Śłużba Kontrwywiadu Wojskowego poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej, może prowadzić swoją działalność tylko w związku z jej działalnością na terytorium państwa wyłącznie w zakresie rozpoznawania, zapobiegania oraz wykrywania przestępstw, popełnionych przez osoby w stosunku do których posiada uprawnienia, we współdziałaniu z Żandarmerią Wojskową.

Podczas realizacji swoich ustawowych zadań współdziała:

- ze Sztabem Generalnym Wojska Polskiego i innymi komórkami organizacyjnymi Ministerstwa Obrony Narodowej oraz dowódcami rodzajów SZ RP, Dowódcą Operacyjnym Sił Zbrojnych, Szefem Inspektoratu Wsparcia Sił Zbrojnych, dowódcami garnizonów wojskowych i jednostek wojskowych;
- odpowiednimi organami i jednostkami organizacyjnymi podległymi ministrowi właściwemu do spraw finansów publicznych;
- odpowiednimi organami, służbami i instytucjami podległymi ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych; ministrowi właściwemu do spraw zagranicznych oraz innymi uprawnionymi do wykonywania czynności operacyjno-rozpoznawczych¹⁸⁵.

Szef Służby Kontrwywiadu Wojskowego jest centralnym organem administracji rządowej. Działa przy pomocy SKW, która jest urzędem administracji rządowej. W skład struktury organizacyjnej Służby Kontrwywiadu Wojskowego wchodzi:

- Gabinet Szefa;
- Zarząd Operacyjny;
- Zarząd Ochrony Ekonomicznych Interesów Sił Zbrojnych;
- Zarząd Ochrony Sił Zbrojnych;
- Zarząd Bezpieczeństwa Informacji Niejawnych;
- Biuro Pełnomocnika Ochrony i Bezpieczeństwa Wewnętrznego;
- Biura techniki i Obserwacji;
- Biura Radiokontrwywiadu;
- Biuro Ewidencji i Archiwum;

¹⁸⁴ Art. 5 ustawy z dnia 9 czerwca 2006 r. o Służbie Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służbie Wywiadu Wojskowego (Dz.U. z 2006 r., Nr 104, poz. 709 z późn. zm.).

¹⁸⁵ Ibidem, art. 10.

- Biuro łączności i Informatyki;
- Biuro Kadr i Szkolenia;
- Biuro Prawne;
- Biuro Logistyki;
- Zespół Nadzoru Finansowego;
- Zespół Audytu Wewnętrznego;
- Inspektoraty SKW w Warszawie, Gdyni, Poznaniu, Lublinie, Krakowie ¹⁸⁶.

Szef Służby Kontrwywiadu Wojskowego podlega ministrowi obrony narodowej z zastrzeżeniem uprawnień prezesa Rady Ministrów i kontroli Sejmu. Minister obrony narodowej określa kierunki działania SKW w drodze wytycznych, które: opiniuje Kolegium do spraw Służb Specjalnych, sejmowa Komisja do spraw Służb Specjalnych, a zatwierdza prezes Rady Ministrów. Na podstawie wytycznych ministra obrony narodowej, Szef Służby Kontrwywiadu Wojskowego opracowuje roczny plan działania SKW, który, przedstawia do zatwierdzenia ministrowi obrony narodowej najpóźniej na 3 miesiące przed końcem roku kalendarzowego.

Roczny plan działania opiniuje Kolegium do spraw Służb Specjalnych. Ponadto przedstawia corocznie do dnia 31 marca prezesowi Rady Ministrów po zatwierdzeniu przez ministra obrony narodowej sprawozdanie z działalności i wykonania budżetu SKW za poprzedni rok kalendarzowy, które również opiniuje Kolegium do spraw Służb Specjalnych oraz sejmowa Komisja do spraw Służb Specjalnych. Minister obrony narodowej przekazuje prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej wytyczne określające kierunki działania SKW, zatwierdzone plany działania SKW na rok następny oraz sprawozdania z działalności oraz wykonania budżetu SKW za poprzedni rok kalendarzowy, wraz z ich opiniami dokonany przez Kolegium do spraw Służb Specjalnych. Szef SKW niezwłocznie przekazuje prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej i prezesowi Rady Ministrów informacje mogące mieć istotne znaczenie dla bezpieczeństwa i międzynarodowej pozycji Rzeczypospolitej Polskiej.

Żołnierze i funkcjonariusze realizując ustawowe zadania wykonują czynności:

¹⁸⁶ Zarządzenie MON z 20 października 2006 r., w sprawie nadania statutu Służbie Kontrwywiadu Wojskowego, (M.P. z dnia 27. 10. 2006 r.). Struktura Organizacyjna SKW, <http://www.SKW.gov.pl>.

- operacyjno-rozpoznawcze;
- analityczno-informacyjne;
- w zakresie ochrony informacji niejawnych¹⁸⁷.

Przy wykonywaniu czynności operacyjno-rozpoznawczych, sąd, na pisemny wniosek Szefa SKW, złożony po uzyskaniu pisemnej zgody Prokuratora Generalnego, może, w drodze postanowienia, zarządzić kontrolę operacyjną. Kontrola operacyjna prowadzona jest niejawnie i polega na:

- 1) kontrolowaniu treści korespondencji;
- 2) kontrolowaniu zawartości przesyłek;
- 3) stosowaniu środków technicznych umożliwiających uzyskiwanie w sposób niejawny informacji i dowodów oraz ich utrwalanie, a w szczególności treści rozmów telefonicznych i innych informacji przekazywanych za pomocą sieci telekomunikacyjnych¹⁸⁸.

Wykonując czynności operacyjno-rozpoznawcze, żołnierze i funkcjonariusz mają prawo:

- żądania niezbędnej, nieodpłatnej pomocy od instytucji państwowych, organów administracji rządowej i samorządu terytorialnego oraz przedsiębiorców prowadzących działalność w zakresie użyteczności publicznej;
- zwracania się o niezbędną pomoc do innych przedsiębiorców, jednostek organizacyjnych i organizacji społecznych, jak również zwracania się w nagłych wypadkach do każdej osoby o udzielenie doraźnej pomocy;
- posługiwania się dokumentami, które uniemożliwiają ustalenie danych identyfikujących funkcjonariusza oraz środków, którymi się posługuje przy wykonywaniu zadań służbowych;
- korzystania z pomocy osób nie będących funkcjonariuszami;
- zbierania, także niejawnie, wszelkich danych osobowych, jeżeli jest to uzasadnione charakterem realizowanych zadań, oraz przetwarzania ich bez wiedzy i zgody osoby, której te dane dotyczą¹⁸⁹.

Przysługuje im prawo użycia broni palnej tylko w związku z wykonywaniem ustawowych zadań i wyłącznie w poniższych okolicznościach:

¹⁸⁷ Art. 25 ustawy z dnia 9 czerwca 2006 r. o Służbie Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służbie Wywiadu Wojskowego (Dz.U. z 2006 r., Nr 104, poz. 709 z późn. zm.).

¹⁸⁸ Ibidem, art. 31.

¹⁸⁹ Ibidem, art. 28.

- w celu odparcia bezpośredniego i bezprawnego zamachu na życie, zdrowie lub wolność funkcjonariusza lub innej osoby albo w celu przeciwdziałania czynnościom zmierzającym bezpośrednio do takiego zamachu;
- przeciwko osobie niepodporządkowującej się wezwaniu do natychmiastowego porzucenia broni lub innego niebezpiecznego narzędzia, którego użycie zagrozić może życiu, zdrowiu lub wolności funkcjonariusza albo innej osoby;
- w celu odparcia zamachu, stwarzającego jednocześnie bezpośrednie zagrożenie dla życia, zdrowia lub wolności człowieka, na obiekty lub urządzenia ważne dla obronności państwa lub bezpieczeństwa SZ RP;
- w celu odparcia gwałtownego, bezpośredniego i bezprawnego zamachu na konwój ochraniający osoby, dokumenty zawierające informacje niejawne o klauzuli „tajne” lub „ściśle tajne”, pieniądze albo inne przedmioty wartościowe¹⁹⁰.

9.2. Służba Wywiadu Wojskowego

Służba Wywiadu Wojskowego jest służbą specjalną, właściwą w sprawach ochrony przed zagrożeniami zewnętrznymi dla obronności państwa, bezpieczeństwa i zdolności bojowej SZ RP oraz innych jednostek organizacyjnych podległych lub nadzorowanych przez ministra obrony narodowej. Podobnie jak Służba Kontrwywiadu Wojskowego, dopiero po ogłoszeniu powszechnej lub częściowej mobilizacji oraz w czasie wojny staje się z mocy prawa, częścią Sił Zbrojnych. Do jej zadań należy:

- a) uzyskiwanie, gromadzenie, analizowanie, przetwarzanie i przekazywanie właściwym organom informacji mogących mieć istotne znaczenie dla:
 - bezpieczeństwa potencjału obronnego Rzeczypospolitej Polskiej i zdolności bojowej SZ RP;
 - warunków realizacji, przez SZ RP, zadań poza granicami państwa.
- b) rozpoznawanie i przeciwdziałanie:
 - militarnym zagrożeniom zewnętrznym godzącym w obronność Rzeczypospolitej Polskiej;
 - zagrożeniom międzynarodowym terroryzmem.

¹⁹⁰ Ibidem, art. 35.

c) rozpoznawanie międzynarodowego obrotu bronią, amunicją i materiałami wybuchowymi oraz towarami, technologiami i usługami o znaczeniu strategicznym dla bezpieczeństwa państwa, a także rozpoznawanie międzynarodowego obrotu bronią masowej zagłady i zagrożeń związanych z rozprzestrzenianiem tej broni oraz środków jej przenoszenia;

d) rozpoznawanie i analizowanie zagrożeń występujących w rejonach napięć, konfliktów i kryzysów międzynarodowych, mających wpływ na obronność państwa oraz zdolność bojową SZ RP, a także podejmowanie działań mających na celu eliminowanie tych zagrożeń;

e) prowadzenie wywiadu elektronicznego na rzecz SZ RP oraz przedsięwzięć z zakresu kryptoanalizy i kryptografii;

f) współdziałanie w organizowaniu polskich przedstawicielstw wojskowych za granicą;

g) uczestniczenie w planowaniu i przeprowadzaniu kontroli realizacji umów międzynarodowych dotyczących rozbrojenia;

h) podejmowanie innych działań przewidzianych dla SWW w odrębnych ustawach, a także umowach międzynarodowych, którymi Rzeczpospolita Polska jest związana¹⁹¹.

Powyższe zadania są realizowane poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej. Na terytorium państwa, mogą być prowadzone działania w związku z działalnością Służby Wywiadu Wojskowego poza jego granicami, wyłącznie za pośrednictwem Służby Kontrwywiadu Wojskowego albo Agencji Bezpieczeństwa Wojskowego.

W skład struktury organizacyjnej Służby Wywiadu Wojskowego, wchodzi następujące jednostki:

- Gabinet Szefa;
- Departament I;
- Departament II;
- Departament III;
- Biuro Zagrożeń Globalnych;
- Biuro Ochrony i Osłony;
- Biuro Finansowo-Logistyczne;
- Biuro Kadr;
- Biuro Prawne;

¹⁹¹ Ibidem, art. 6

- Biuro Ewidencji i Archiwum;
- Samodzielny Audytor¹⁹².

Organizację wewnętrzną i szczegółowy zakres zadań jednostek Służby Wywiadu Wojskowego, określają ich regulaminy organizacyjne.

Szef Służby Wywiadu Wojskowego jest centralnym organem administracji rządowej, działającym przy pomocy SWW, będącej urzędem administracji rządowej. Podlega ministrowi obrony narodowej, na wniosek którego jest powoływany i odwoływany przez prezesa Rady Ministrów, po zasięgnięciu opinii prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej oraz Kolegium do spraw Służb Specjalnych i Sejmowej Komisji do spraw Służb Specjalnych. **Prezydent Rzeczypospolitej** jako zwierzchnik Sił Zbrojnych oprócz opiniowania osób na Szefa SWW, otrzymuje od ministra obrony narodowej wytyczne, określające kierunki działania SWW a także zatwierdzone przez Kolegium do spraw Służb Specjalnych: roczne plany działania na rok następny, sprawozdania z działalności i wykonania budżetu za poprzedni rok kalendarzowy oraz jeżeli w toku realizacji czynności operacyjno-rozpoznawczych ujawnią się okoliczności wskazujące na to, że sprawa będąca przedmiotem tych czynności nie pozostaje w jej kompetencji, Szef SWW może podjąć decyzję o jej kontynuowaniu, jeżeli jest to uzasadnione bezpieczeństwem państwa. Prezydent RP jest wówczas powiadamiany za pośrednictwem ministra obrony narodowej o takim wniosku Szefa SWW.

Prezes RM zatwierdza wytyczne określające kierunki działania SWW, wyraża zgodę na podjęcie przez Szefa SWW współpracy z właściwymi organami i służbami innych państw. Określa w drodze rozporządzenia;

- a) formy i tryb współdziałania SWW z:
 - odpowiednimi organami i instytucjami podległymi ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych;
 - odpowiednimi organami i jednostkami organizacyjnymi podległymi ministrowi właściwemu do spraw finansów publicznych;
 - innymi organami, służbami i instytucjami uprawnionymi do wykonywania czynności operacyjno-rozpoznawczych.

¹⁹² Zarządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 28 maja 2008 r. w sprawie nadania statutu Służbie Wywiadu Wojskowego, Struktura organizacyjna <http://www.SWW.gov.pl>

b) sposób dokumentowania kontroli operacyjnej oraz przechowywania i przekazywania wniosków i zarządzeń, a także przechowywania, przekazywania oraz przetwarzania i niszczenia materiałów uzyskanych podczas stosowania tej kontroli.

Minister obrony narodowej określa kierunki działania SWW w drodze wytycznych, zatwierdza plany i sprawozdania, a w drodze zarządzenia między innymi: nadaje statut SWW, który określa jej organizację wewnętrzną, formy i tryb współdziałania SKW i SWW, tryb i sposób powoływania jednostek organizacyjnych SWW, wchodzących w skład jednostek wojskowych SZ RP realizujących zadania za granicą. Rozporządzeniami reguluje: szczegółowy sposób przeprowadzania czynności operacyjno-rozpoznawczych formy i tryb przeprowadzania postępowania kwalifikacyjnego wobec żołnierzy ubiegających się o wyznaczenie na stanowisko służbowe w SWW. Minister obrony narodowej, na wniosek Szefa Wywiadu Wojskowego, powołuje i odwołuje jego zastępców, po zasięgnięciu opinii Sejmowej Komisji do Spraw Służb Specjalnych. Działalność Szefa SWW podlega kontroli Sejmu.

Szef SWW oprócz zadań wynikających z kierowania, zobowiązany jest:

- najpóźniej na 3 miesiące przed końcem roku kalendarzowego, przedstawia ministrowi obrony narodowej roczne plany działania na rok następny;
- przedstawia corocznie do dnia 31 marca prezesowi Rady Ministrów oraz ministrowi obrony narodowej sprawozdania z działalności i wykonania budżetu SWW za poprzedni rok kalendarzowy;
- jeżeli w toku realizacji czynności operacyjno-rozpoznawczych ujawnią się okoliczności wskazujące na to, że sprawa będąca przedmiotem tych czynności nie pozostaje w kompetencji SWW, Szef służby może podjąć decyzję o jej kontynuowaniu, jeżeli jest to uzasadnione bezpieczeństwem państwa. Szef SWW podejmuje taką decyzję za zgodą prezesa Rady Ministrów, przedstawioną za pośrednictwem ministra obrony narodowej;
- Szef SWW powiadamiając ministra obrony narodowej, przekazuje niezwłocznie prezesowi Rady Ministrów informacje mogące mieć istotne znaczenie dla bezpieczeństwa i międzynarodowej pozycji Rzeczypospolitej Polskiej.

Minister obrony narodowej, na wniosek Szefa Wywiadu Wojskowego, powołuje i odwołuje jego zastępców, po zasięgnięciu opinii Sejmowej

Komisji do spraw Służb Specjalnych. Działalność Szefa SWW podlega kontroli Sejmu.

Służba Wywiadu Wojskowego przy realizacji swoich zadań współdziała:

- ze Sztabem Generalnym Wojska Polskiego i innymi komórkami organizacyjnymi Ministerstwa Obrony Narodowej oraz dowódcami rodzajów SZ RP, Dowódcą Operacyjnym Sił Zbrojnych, Szefem Inspektoratu Wsparcia Sił Zbrojnych, dowódcami garnizonów wojskowych i jednostek wojskowych;
- z odpowiednimi organami, służbami i instytucjami podległymi ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych, do spraw zagranicznych oraz z odpowiednimi organami i jednostkami organizacyjnymi podległymi ministrowi właściwemu do spraw finansów publicznych i innymi organami, służbami i instytucjami uprawnionymi do wykonywania czynności operacyjno-rozpoznawczych¹⁹³.

Funkcjonariusze SWW w ramach realizacji zadań wykonują czynności operacyjno-rozpoznawcze i analityczno-informacyjne. W ramach wykonywania czynności operacyjno-rozpoznawczych mają prawo:

- żądania niezbędnej pomocy od instytucji państwowych, organów administracji rządowej i samorządu terytorialnego oraz przedsiębiorców prowadzących działalność w zakresie użyteczności publicznej; wymienione instytucje, organy i przedsiębiorcy są obowiązani, w zakresie swojego działania, do udzielania nieodpłatnie tej pomocy, w ramach obowiązujących przepisów prawa;
- zwracania się o niezbędną pomoc do innych przedsiębiorców, jednostek organizacyjnych i organizacji społecznych, jak również zwracania się w nagłych wypadkach do każdej osoby o udzielenie doraźnej pomocy w ramach obowiązujących przepisów prawa;
- posługiwania się dokumentami, które uniemożliwiają ustalenie danych identyfikujących funkcjonariusza oraz środków, którymi się posługuje przy wykonywaniu zadań służbowych;
- korzystania z pomocy osób nie będących funkcjonariuszami;
- zbierania, także niejawnie, wszelkich danych osobowych, jeżeli jest to uzasadnione charakterem realizowanych zadań, oraz przetwarzania ich bez wiedzy i zgody osoby, której te dane dotyczą¹⁹⁴.

¹⁹³ Art. 10 ustawy z dnia 9 czerwca 2006 r. o Służbie Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służbie Wywiadu Wojskowego, (Dz.U. z 2006 r., Nr 104, poz. 709 z późn. zm.).

¹⁹⁴ Ibidem, art. 26 – 29, 38, 39.

Posiadają również prawo użycia broni palnej w związku z wykonywaniem ustawowych zadań wyłącznie i tylko w okolicznościach:

- w celu odparcia bezpośredniego i bezprawnego zamachu na życie, zdrowie lub wolność funkcjonariusza lub innej osoby albo w celu przeciwdziałania czynnościom zmierzającym bezpośrednio do takiego zamachu;
- przeciwko osobie niepodporządkowującej się wezwaniu do natychmiastowego porzucenia broni lub innego niebezpiecznego narzędzia, którego użycie zagrozić może życiu, zdrowiu lub wolności funkcjonariusza albo innej osoby;
- przeciwko osobie, która usiłuje bezprawnie, przemocą odebrać broń palną funkcjonariuszowi lub innej osobie uprawnionej do jej posiadania;
- w celu odparcia niebezpiecznego, bezpośredniego, gwałtownego zamachu na obiekty lub urządzenia ważne dla bezpieczeństwa lub obronności państwa;
- w celu odparcia zamachu, stwarzającego jednocześnie bezpośrednie zagrożenie dla życia, zdrowia lub wolności człowieka, na obiekty lub urządzenia ważne dla obronności państwa lub bezpieczeństwa SZ RP;
- w celu odparcia gwałtownego, bezpośredniego i bezprawnego zamachu na konwój ochraniający osoby, dokumenty zawierające wiadomości stanowiące tajemnicę państwową, pieniądze albo inne przedmioty wartościowe¹⁹⁵.

9.3. Żandarmeria Wojskowa

Żandarmeria Wojskowa (ŻW) jest wyodrębnioną i wyspecjalizowaną służbą wchodzącą w skład Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej. Do jej zadań należy:

- zapewnianie przestrzegania dyscypliny wojskowej;
- ochranianie porządku publicznego na terenach i obiektach jednostek wojskowych oraz w miejscach publicznych;
- ochranianie życia i zdrowia ludzi oraz mienia wojskowego przed zamachami naruszającymi te dobra;

¹⁹⁵ Ibidem, art. 30.

- wykrywanie przestępstw i wykroczeń, w tym skarbowych, popełnionych przez osoby, w stosunku do których jest uprawniona, ujawnianie i ściganie ich sprawców oraz ujawnianie i zabezpieczanie dowodów tych przestępstw i wykroczeń;
- dokonywanie analizy oświadczeń o stanie majątkowym żołnierzy zawodowych i przedstawianie ministrowi obrony narodowej wniosków w tym względzie;
- zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń przez osoby w stosunku do których, jest uprawniona oraz innym zjawiskom patologicznym, a w szczególności: alkoholizmowi i narkomanii w Siłach Zbrojnych;
- współdziałanie z polskimi oraz zagranicznymi organami i służbami właściwymi w sprawach bezpieczeństwa i porządku publicznego oraz policjami wojskowymi;
- zwalczanie klęsk żywiołowych, nadzwyczajnych zagrożeń środowiska i likwidowanie ich skutków oraz czynne uczestniczenie w akcjach poszukiwawczych, ratowniczych i humanitarnych, mających na celu ochronę życia i zdrowia oraz mienia;
- wykonywanie innych zadań określonych w odrębnych przepisach.

Powyższe zadania Żandarmeria Wojskowa wykonuje poprzez:

- kontrolowanie przestrzegania dyscypliny wojskowej oraz porządku publicznego;
- interweniowanie w przypadkach naruszenia dyscypliny wojskowej lub porządku publicznego;
- opracowywanie dla właściwych organów informacji o stanie dyscypliny wojskowej i przestępczości w Siłach Zbrojnych, a także występowanie do tych organów z wnioskami mającymi na celu zapobieżenie popełnianiu przestępstw, wykroczeń i przewinień dyscyplinarnych;
- wykonywanie czynności operacyjno-rozpoznawczych;
- wykonywanie czynności procesowych w zakresie i na zasadach przewidzianych w przepisach o postępowaniu karnym i karnym skarbowym;
- zabezpieczanie śladów i dowodów popełnienia przestępstw i wykroczeń oraz sporządzanie ekspertyz i opinii kryminalistycznych;
- poszukiwanie sprawców przestępstw i wykroczeń oraz zaginionych żołnierzy, a także poszukiwanie utraconych przez jednostki woj-

- skowe: broni, amunicji, materiałów wybuchowych i innego mienia wojskowego oraz materiałów zawierających informacje niejawne;
- wykonywanie kontroli ruchu drogowego, pilotowanie kolumn wojskowych oraz kierowanie ruchem drogowym, w zakresie i na zasadach przewidzianych w przepisach o ruchu drogowym i o drogach publicznych;
 - kontrolowanie uprawnień żołnierzy do noszenia munduru oraz odznak i oznak wojskowych, posiadania uzbrojenia i ekwipunku wojskowego oraz przebywania poza terenami i obiektami jednostek wojskowych;
 - kontrolowanie posiadania uprawnień do używania munduru oraz odznak i oznak wojskowych, w zakresie i na zasadach przewidzianych w przepisach o odznakach i mundurach;
 - konwojowanie osób, dokumentów i mienia wojskowego;
 - przymusowe doprowadzanie osób, w zakresie i na zasadach przewidzianych w przepisach o postępowaniu karnym, karnym skarbowym, karnym wykonawczym i cywilnym;
 - asystowanie przy czynnościach egzekucyjnych, w zakresie i na zasadach przewidzianych w przepisach o postępowaniu cywilnym i o postępowaniu egzekucyjnym w administracji;
 - współuczestniczenie w zapewnianiu porządku podczas trwania imprez masowych przeprowadzanych na terenach i w obiektach jednostek wojskowych, w zakresie i na zasadach przewidzianych w przepisach o bezpieczeństwie imprez masowych;
 - wykonywanie zadań policji sądowej w sądach wojskowych i wojskowych jednostkach organizacyjnych prokuratury;
 - kontrolowanie ochrony mienia wojskowego, a w szczególności przechowywania uzbrojenia i środków bojowych;
 - kontrolowanie przestrzegania przepisów o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi oraz o narkomanii, a także wykonywanie czynności przewidzianych w tych przepisach dla organów wojskowych;
 - przyjmowanie i zwalnianie z izby zatrzymań osób, osadzonych na podstawie przepisów o dyscyplinie wojskowej, wykonujących karę aresztu izolacyjnego oraz tymczasowo aresztowanych lub skazanych na podstawie przepisów karnych oraz prowadzenie ich ewidencji, przechowywanie dokumentów dotyczących pobytu tych

osób w izbach zatrzymań oraz ich rzeczy osobistych, złożonych do depozytu, a także nadzorowanie osób przebywających w izbach zatrzymań;

- wykonywanie czynności ochronnych w stosunku do uprawnionych osób, a także zabezpieczanie pobytu w jednostkach wojskowych osób zajmujących kierownicze stanowiska państwowe i delegacji zagranicznych¹⁹⁶.

Żandarmeria Wojskowa wykonuje swoje zadania wynikające z jej zakresu działania w Siłach Zbrojnych oraz w stosunku do:

- żołnierzy pełniących czynną służbę wojskową oraz żołnierzy nie będących w czynnej służbie wojskowej w czasie noszenia przez nich mundurów oraz odznak i oznak wojskowych;
- pracowników zatrudnionych w jednostkach wojskowych w związku z ich zachowaniem się podczas pracy w tych jednostkach oraz z popełnieniem przez nich czynu zabronionego przez ustawę pod groźbą kary, wiążącego się z tym zatrudnieniem;
- osób przebywających na terenach lub w obiektach jednostek wojskowych;
- innych osób, podlegających orzecznictwu sądów wojskowych albo jeżeli wynika to z odrębnych przepisów;
- osób niebędących żołnierzami, jeżeli współdziałają z osobami, wymienionymi wyżej, w popełnieniu czynu zabronionego przez ustawę pod groźbą kary albo też jeżeli dokonują czynów zagrażających dyscyplinie wojskowej albo czynów przeciwko życiu lub zdrowiu żołnierza albo mieniu wojskowemu;
- żołnierzy sił zbrojnych państw obcych, przebywających na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz członków ich personelu cywilnego, jeżeli pozostają w związku z pełnieniem obowiązków służbowych, o ile umowa międzynarodowa, której Rzeczpospolita Polska jest stroną, nie stanowi inaczej¹⁹⁷.

Dowódcą Żandarmerii Wojskowej i przełożonym wszystkich żołnierzy Żandarmerii Wojskowej jest **Komendant Główny Żandarmerii Wojskowej**, który podlega bezpośrednio ministrowi obrony narodowej. Komen-

¹⁹⁶ Art. 4 Ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych, (Dz.U. z 2001r., Nr 123, poz. 1355 z późn. zm).

¹⁹⁷ Ibidem, art. 3.

danta Głównego Żandarmerii Wojskowej i jego zastępcę wyznacza na stanowisko służbowe i zwalnia z tego stanowiska minister obrony narodowej.

Żandarmeria Wojskowa składa się z pionu dochodzeniowo-śledczego, prewencyjnego i administracyjno-logistyczno-technicznego.

W skład struktury organizacyjnej Żandarmerii Wojskowej wchodzi następujące jednostki:

a) **Komenda Główna Żandarmerii Wojskowej;**

b) **terenowe jednostki organizacyjne Żandarmerii Wojskowej w skład których wchodzi oddziały, wydziały i placówki:**

- Mazowiecki Oddział Żandarmerii Wojskowej w Warszawie (Wydział Żandarmerii Wojskowej w Lublinie oraz Placówki Żandarmerii Wojskowej w Białymstoku, Dęblinie, Przasnyszu, Radomiu, Sieradzu, Tomaszowie Mazowieckim);
- Oddział Żandarmerii Wojskowej w Bydgoszczy (Wydział Żandarmerii Wojskowej w Poznaniu oraz Placówki Żandarmerii Wojskowej w Grudziądzu, Inowrocławiu, Powidzu, Toruniu);
- Oddział Żandarmerii Wojskowej w Elblągu (Wydziały Żandarmerii Wojskowej w Gdyni, Bemowie Piskim, Bartoszycach, Braniewie, Giżycku, Malborku, Morągu);
- Oddział Żandarmerii Wojskowej w Krakowie (Wydział Żandarmerii Wojskowej w Nowej Dębie oraz Placówka Żandarmerii Wojskowej w Bielsku-Białej, Gliwicach, Kielcach, Lublińcu, Przemyśle, Rzeszowie);
- Oddział Żandarmerii Wojskowej w Szczecinie (Wydziały Żandarmerii Wojskowej w Uście, Olesznie oraz Placówki Żandarmerii Wojskowej w Koszalinie, Stargardzie Szczecińskim, Świdwinie, Świnoujściu, Trzebiatowie, Wałczu);
- Lubuski Oddział Żandarmerii Wojskowej w Żaganiu (Wydziały Żandarmerii Wojskowej w Wędrzynie, Wrocławiu oraz Placówki Żandarmerii Wojskowej w Bolesławcu, Sulechowie, Kłodzku, Opolu, Lesznie);

c) **specjalistyczne jednostki Żandarmerii Wojskowej:**

- Oddział Specjalny Żandarmerii Wojskowej w Mińsku Mazowieckim,
- Oddział Specjalny Żandarmerii Wojskowej w Warszawie;

d) **Centrum Szkolenia Żandarmerii Wojskowej w Mińsku Mazowieckim;**

e) **Oddział Zabezpieczenia Żandarmerii Wojskowej**¹⁹⁸.

Żandarmeria Wojskowa, wykonując swoje zadania, współdziała z:

- Służbą Kontrwywiadu Wojskowego, Służbą Wywiadu Wojskowego, wojskowymi organami porządkowymi¹⁹⁹ oraz dowódcami jednostek wojskowych i dowódcami (komendantami) garnizonów;
- Agencją Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Policją, Strażą Graniczną, organami celnymi, organami kontroli skarbowej, Biurem Ochrony Rządu, strażami ochrony kolei oraz innymi organami uprawnionymi do wykonywania czynności operacyjno-rozpoznawczych, a także uprawnionymi do prowadzenia dochodzeń w sprawach o przestępstwa oraz organami, którym przysługują uprawnienia oskarżyciela publicznego, i organami uprawnionymi do nakładania grzywien w drodze mandatu karnego w sprawach o wykroczenia;
- Szefem Krajowego Centrum Informacji Kryminalnych w zakresie niezbędnym do realizacji jego zadań ustawowych²⁰⁰.

Żandarmeria Wojskowa uprawniona jest do wykonywaniu czynności operacyjno-rozpoznawczych, które są przez nią realizowane w granicach ustawowych zadań oraz w stosunku do żołnierzy pełniących czynną służbę wojskową, pracowników zatrudnionych w jednostkach wojskowych i innych osób podlegających orzecznictwu sądów wojskowych w celu zapobieżenia, wykrycia, ustalenia sprawców i uzyskania i utrwalenia dowodów, ściganych z oskarżenia publicznego, umyślnych przestępstw:

- przeciwko pokojowi, ludzkości, znieważenia narodu lub Rzeczypospolitej Polskiej, napaści, znieważenia i zamachu na życie prezydenta, znieważenie, niszczenie znaków państwowych, napaści i znieważenie przedstawiciela obcego państwa;
- zamachu na jednostki i komórki organizacyjne Sił Zbrojnych;
- zabójstwa;
- uprowadzenia statku powietrznego lub wodnego;
- użycia przemocy lub groźby bezprawnej w związku z postępowaniem karnym;

¹⁹⁸ Ibidem, art. 7, Struktura organizacyjna, <http://www.zw.wp.mil.pl>.

¹⁹⁹ Wojskowymi organami porządkowymi są: **służba garnizonowa** (oficer inspekcyjny i jego pomocnik, komendant i profos aresztu dyscyplinarnego i izby zatrzymań, warty garnizonowe i pododdziały alarmowe), **służba wewnętrzna jednostek wojskowych** (oficer dyżurny i jego pomocnik, warty wewnętrzne) oraz **patrole, konwoje, asysty, pododdziały regulacji ruchu jednostek wojskowych**.

²⁰⁰ Ibidem, art. 14.

- przyjęcia lub udzielenia korzyści majątkowej lub jej obietnicy w związku z pełnieniem funkcji publicznej;
- uprowadzenia osoby, handlu ludźmi, wymuszenia okupu, rozboju i kradzieży rozbójniczej udziału w zorganizowanej grupie przestępczej;
- nielegalnego wyrabiania, posiadania lub handlu bronią, amunicją, materiałami wybuchowymi, środkami odurzającymi lub psychotropowymi albo materiałami jądrowymi lub substancjami trującymi;
- bezprawnego ujawnienia lub wykorzystania informacji niejawnych o klauzuli tajności „tajne” i „ściśle tajne”;
- zaboru środków walki, dezercji z bronią lub wspólnie dezercji z innymi żołnierzami;
- przestępstw ściganych na mocy umów i porozumień międzynarodowych.

Wojskowy sąd okręgowy może w drodze postanowienia zarządzić kontrolę operacyjną na pisemny wniosek Komendanta Głównego Żandarmerii Wojskowej, złożony po uzyskaniu pisemnej zgody Prokuratora Generalnego, lub na pisemny wniosek komendanta oddziału Żandarmerii Wojskowej, złożony po uzyskaniu zgody Komendanta Głównego Żandarmerii Wojskowej i pisemnej zgody właściwego wojskowego prokuratora okręgowego. Kontrola operacyjna jest prowadzona niejawnie i polega na kontrolowaniu treści korespondencji, oraz stosowaniu środków technicznych umożliwiających uzyskiwanie w sposób niejawnie informacji i dowodów oraz ich utrwalanie, a w szczególności obrazu, treści rozmów telefonicznych i innych informacji przekazywanych za pomocą sieci telekomunikacyjnych²⁰¹.

Żołnierze Żandarmerii Wojskowej, podczas wykonywania ustawowych zadań, mają prawo²⁰²:

a) legitymowania w celu ustalenia tożsamości oraz sprawdzania posiadania uprawnień określonych w odrębnych przepisach;

b) zatrzymywania żołnierza:

- który stwarza w sposób oczywisty bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego albo dla mienia,
- co do którego istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełnił on wykroczenie, a zachodzi obawa co do jego ucieczki lub ukry-

²⁰¹ Ibidem, art. 31.

²⁰² Ibidem, art. 17.

cia się albo zatarcia śladów, bądź też nie można ustalić jego tożsamości,

- który został ujęty na gorącym uczynku popełnienia wykroczenia albo w pościgu podjętym bezpośrednio po popełnieniu tego czynu,
- który rażąco narusza dyscyplinę wojskową lub porządek publiczny, jeżeli zachodzi obawa co do jego ucieczki lub ukrycia się albo zatarcia śladów czynu, bądź nie można ustalić jego tożsamości albo gdy zatrzymanie jest niezbędne do niezwłocznego przywrócenia dyscypliny wojskowej lub porządku publicznego,
- który, będąc pozbawiony wolności, samowolnie opuścił izbę zatrzymań, areszt śledczy, zakład karny lub wojskowy areszt dyscyplinarny albo opuścił je na podstawie zezwolenia właściwego organu i w wyznaczonym terminie nie powrócił do nich,
- który, pełniąc niezawodową służbę wojskową, samowolnie przebywa poza jednostką wojskową lub wyznaczonym miejscem przebywania,
- który, w mundurze wojskowym – znajduje się w miejscu publicznym pod wpływem środka odurzającego lub substancji psychotropowej albo środka zastępczego,
- który nosi mundur wojskowy albo posiada uzbrojenie lub wyekwipowanie wojskowe, niezgodne z obowiązującymi przepisami²⁰³,

c) doprowadzania do miejsca pełnienia czynnej służby wojskowej lub miejsca zamieszkania, w przypadkach określonych ustawą oraz osadzania w izbie zatrzymań w przypadkach i w trybie określonym w przepisach o dyscyplinie wojskowej;

d) nakładania grzywien w drodze mandatu karnego za wykroczenia, na zasadach i w trybie określonym dla funkcjonariuszy Policji w przepisach o postępowaniu w sprawach o wykroczenia, a także wykonywania czynności sprawdzających oraz zawiadamiania prokuratora wojskowego o popełnieniu wykroczenia;

e) występowania do dowódców jednostek wojskowych z wnioskami o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego;

f) przeszukiwania osób i pomieszczeń oraz dokonywania kontroli osobistej, przeglądania zawartości bagażu osobistego i sprawdzania ładunków w środkach transportu lądowego, powietrznego i wodnego, z wyjąt-

²⁰³ Ibidem, art. 18

kiem środków transportu przewożących znaki pieniężne, w razie istnienia uzasadnionego podejrzenia popełnienia czynu zabronionego przez ustawę pod groźbą kary albo w celu ustalenia miejsca pobytu lub ujęcia poszukiwanej osoby;

g) udzielania pouczeń oraz wydawania rozkazów (poleceń) w granicach niezbędnych do wykonania czynności służbowej;

h) żądania niezbędnej pomocy od instytucji państwowych, organów administracji rządowej i samorządu terytorialnego, przedsiębiorców, innych jednostek organizacyjnych oraz zwracania się o niezbędną pomoc do innych jednostek organizacyjnych, stowarzyszeń i fundacji, jak również zwracania się w nagłych wypadkach do każdej osoby o udzielenie doraźnej pomocy;

j) usuwania pojazdów i blokowania kół pojazdów w przypadkach i w trybie określonym w przepisach o ruchu drogowym.

Uprawnieni są również do stosowania środków przymusu bezpośredniego takich jak: siłę fizyczną w postaci chwytów obezwładniających oraz podobnych technik obrony; kajdanki, pałki wielofunkcyjne, paralizatory elektryczne, wodne, chemiczne i techniczne środki obezwładniające, psy służbowe, broń gazową i ręczne miotacze gazu, pociski niepenetracyjne, miotane z broni palnej oraz w uzasadnionych i określonych ustawowo przypadkach do używania broni palnej²⁰⁴.

²⁰⁴ Ibidem, art. 42 i 43.

ROZDZIAŁ 10

INSTYTUCJE BEZPIECZEŃSTWA WEWNĘTRZNEGO NADZOROWANE PRZEZ MINISTRA FINANSÓW

10.1. Kontrola skarbowa

Celem kontroli skarbowej jest:

- ochrona interesów i praw majątkowych Skarbu Państwa;
- zapewnienie skuteczności wykonywania zobowiązań podatkowych i innych należności stanowiących dochód budżetu państwa lub państwowych funduszy celowych;
- badanie zgodności z prawem gospodarowania mieniem innych państwowych osób prawnych;
- zapobieganie i ujawnianie przestępstw (sprzedajności, przekupstwa, płatnej protekcji, nadużycia funkcji), popełnianych przez osoby zatrudnione lub pełniące służbę w jednostkach organizacyjnych podległych ministrowi właściwemu do spraw finansów publicznych²⁰⁵.

Zakres kontroli skarbowej obejmuje²⁰⁶:

a) kontrolę:

- rzetelności deklarowanych podstaw opodatkowania oraz prawidłowości obliczania i wpłacania podatków stanowiących dochód budżetu państwa, a także innych należności pieniężnych budżetu państwa lub państwowych funduszy celowych;
- źródeł pochodzenia majątku oraz przychodów nieznajdujących pokrycia w ujawnionych źródłach lub pochodzących ze źródeł nieujawnionych;
- celowości i zgodności z prawem gospodarowania środkami publicznymi oraz środkami pochodzącymi z Unii Europejskiej

²⁰⁵ Art. 1 ustawy z dnia 28 września 1991 r. o kontroli skarbowej, tekst jednolity, (Dz.U. z 2011 r., Ni 41, poz. 214).

²⁰⁶ Ibidem, art. 2.

i międzynarodowych instytucji finansowych w tym wywiązywanie się z warunków finansowania świadczonej przez nie pomocy, z wyłączeniem kontroli celowości wykorzystania środków zaliczanych do dochodów własnych i subwencji ogólnej jednostki samorządu terytorialnego;

- rzetelności wypełniania zobowiązań wynikających z udzielonych przez Skarb Państwa poręczeń i gwarancji;
- zgodności wykorzystania środków, których spłatę poręczył lub gwarantował Skarb Państwa, z ich przeznaczeniem;
- oświadczeń o stanie majątkowym osób obowiązanych do ich składania, zatrudnionych lub pełniących służbę w jednostkach organizacyjnych administracji celnej, podatkowej;
- skarbową podległych ministrowi właściwemu do spraw finansów publicznych, osób zatrudnionych w urzędzie obsługującym tego ministra;
- prawidłowości przekazywania środków własnych do budżetu Unii Europejskiej;

b) ujawnianie i kontrolę niezgłoszonej do opodatkowania działalności gospodarczej;

c) badanie:

- celowości w czasie podejmowania decyzji i zgodności z prawem wykorzystania i rozporządzania mieniem państwowym, a w szczególności ujawnianie niedoborów, a także innych szkód w tym mieniu;
- wykorzystania mienia otrzymanego od Skarbu Państwa w celu realizacji zadań publicznych oraz prawidłowości prywatyzacji mienia Skarbu Państwa;
- prawidłowości stosowania cen urzędowych i marż handlowych urzędowych;
- przestrzegania przez rezydentów i nierezydentów ograniczeń i obowiązków określonych w przepisach prawa dewizowego oraz warunków udzielonych na ich podstawie zezwoleń dewizowych, a także warunków wykonywania działalności kantorowej;
- prawidłowości stosowania cen urzędowych i marż handlowych urzędowych;

d) zapobieganie i:

- ujawnianie przestępstw: sprzedajności, przekupstwa, płatnej protekcji, nadużycia funkcji, popełnianych przez osoby zatrudnione

lub pełniące służbę w jednostkach organizacyjnych podległych ministrowi właściwemu do spraw finansów publicznych;

- wykrywanie naruszeń krajowych przepisów celnych oraz ściganie naruszeń krajowych lub wspólnotowych przepisów celnych przez wykonywanie nadzoru transgranicznego osób, miejsc, środków transportu i towarów oraz dostawy kontrolowane²⁰⁷;

e) audyt gospodarowania środkami pochodzącymi z budżetu Unii Europejskiej oraz niepodlegającymi zwrotowi środkami z innych źródeł zagranicznych, w tym certyfikacja i wydawanie deklaracji zamknięcia. Audyt obejmuje sprawdzenie skuteczności funkcjonowania systemów zarządzania i kontroli; prawidłowości rachunków oraz prawidłowości i zgodności z prawem wydatków jak również wywiązywania się z warunków finansowania pomocy;

f) współdziałanie ze Służbą Celną w zakresie zwalczania przestępstw skarbowych, dotyczących urządzania lub prowadzenia gier losowych, gier na automacie lub zakładów wzajemnych²⁰⁸.

W ramach kontroli skarbowej, prowadzonej w zakresie rzetelności deklarowanych podstaw opodatkowania, ujawniania i kontroli niezgłoszonej do opodatkowania działalności gospodarczej, kontroli źródeł pochodzenia majątku oraz przychodów nieznajdujących pokrycia w ujawnionych źródłach lub pochodzących ze źródeł nieujawnionych:

- badaniu może podlegać również rzetelność deklarowanych podstaw opodatkowania oraz prawidłowość obliczania i wpłacania zobowiązań podatkowych stanowiących dochód jednostek samorządu terytorialnego;
- kontrola może obejmować również rozpoznawanie, wykrywanie, zapobieganie i zwalczanie przestępstw i wykroczeń przeciwko prawom własności intelektualnej.

²⁰⁷ Konwencja sporządzona w Brukseli dnia 18 grudnia 1997 r. na podstawie artykułu K.3 Traktatu o Unii Europejskiej w sprawie wzajemnej pomocy i współpracy między organami celnymi, (Dz.U. z 2008 r., Nr 6, poz. 31) w art. 22 określa nadzór dostawy kontrolowanej jako nadzór organu skarbowego nad dostawą od punktu przekroczenia granicy państwowej albo w uzgodnionym miejscu w celu zapewnienia stałego nadzoru nad towarami na pozostalej trasie w taki sposób aby mógł on w każdej chwili aresztować sprawców i zająć towar.

²⁰⁸ Art. 107 ustawy z 10 września 1999 r. Kodeks karny skarbowy, (Dz.U. 1999 r., Nr 83, poz. 93).

Kontrolę skarbową sprawują organy kontroli skarbowej, którymi są:

- minister właściwy do spraw finansów publicznych jako naczelny organ kontroli skarbowej;
- Generalny Inspektor Kontroli Skarbowej jako organ wyższego stopnia nad dyrektorami urzędów kontroli skarbowej;
- dyrektorzy urzędów kontroli skarbowej.

Organy kontroli skarbowej współpracują z Szefem Krajowego Centrum Informacji Kryminalnych oraz współpracują i współdziałają z organami i instytucjami państwowymi i zagranicznymi – w tym z organami odpowiedzialnymi za ochronę interesów finansowych Unii Europejskiej, z organizacjami międzynarodowymi – w zakresie niezbędnym dla realizacji zadań ustawowych. W celu realizacji tych zadań mogą zbierać i wykorzystywać informacje, w tym dane osobowe, od osób prawnych, jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej oraz osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą o zdarzeniach mających bezpośredni wpływ na powstanie lub wysokość zobowiązania podatkowego oraz przetwarzać je, także bez wiedzy i zgody osoby, której dane te dotyczą. Organy administracji rządowej i samorządowej oraz państwowe i samorządowe jednostki organizacyjne są obowiązane:

- współdziałać;
- nieodpłatnie udostępniać informacje;
- udzielać pomocy organom kontroli skarbowej oraz inspektorom i pracownikom wykonującym ustawowe zadania.

Organy kontroli skarbowej są uprawnione do nieodpłatnego korzystania z informacji gromadzonych w aktach spraw, zbiorach danych, ewidencjach i rejestrach przez organy administracji rządowej i samorządowej, sądy, państwowe i samorządowe jednostki organizacyjne oraz państwowe osoby prawne, w tym również z informacji zapisanych w formie elektronicznej.

Jednostkami organizacyjnymi kontroli skarbowej są:

- **urząd obsługujący ministra właściwego do spraw finansów publicznych;**
- **urzędy kontroli skarbowej.**

Generalny Inspektor Kontroli Skarbowej jest centralnym organem administracji rządowej, będąc zarazem podsekretarzem stanu w ministerstwie finansów²⁰⁹. Pełni również funkcję Generalnego Inspektora Infor-

²⁰⁹ Paragraf 6 Zarządzenia Nr 29 Ministra Finansów z dnia 4 lipca 2012 r. w spra-

macji Finansowej. Obsługiwany jest przez ministerstwo finansów (urząd). Sprawuje merytoryczny nadzór w ministerstwie nad zadaniami realizowanymi przez:

- **Departament Kontroli Skarbowej;**
- **Departament Wywiadu Skarbowego;**
- **Departament Ochrony Interesów Finansowych Unii Europejskiej;**
- **Departament Informacji Finansowej;**
- **Departament Administracji Podatkowej;**

oraz nad działalnością:

- **dyrektorów urzędów kontroli skarbowej;**
- **inspektorów zatrudnionych w urzędzie obsługującym ministra właściwego do spraw finansów publicznych;**
- **inspektorów i pracowników zatrudnionych w wyodrębnionych komórkach organizacyjnych kontroli skarbowej;**
- **pracowników wywiadu skarbowego.**

Swoją właściwością miejscową obejmuje całe terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Powoływany i odwoływany jest przez prezesa Rady Ministrów na wniosek ministra właściwego do spraw finansów publicznych.

Do ustawowych zadań przypisanych Generalnemu Inspektorowi Kontroli Skarbowej należy:

- określenie zadań oraz kontrola wewnętrzna urzędów kontroli skarbowej;
- organizowanie szkolenia inspektorów, pracowników wywiadu skarbowego oraz pracowników zatrudnionych w wyodrębnionych komórkach organizacyjnych kontroli skarbowej;
- organizowanie systemu informacji w urzędach kontroli skarbowej i zapewnienie jego współdziałania z systemem informacji innych instytucji, organizacji państwowych i samorządowych;
- powoływanie spośród inspektorów, wicedyrektorów urzędów kontroli skarbowej i ich odwoływanie;
- upoważnianie inspektorów i pracowników zatrudnionych lub oddelegowanych do wykonywania zadań służbowych w urzędzie obsługującym ministra właściwego do spraw finansów publicznych do przeprowadzania czynności kontrolnych, a także, w uzasadnionych

wie podziału kompetencji w Kierownictwie Ministerstwa Finansów precyzuje zakres uprawnień.

przypadkach, decydowanie o zmianie inspektora lub pracownika prowadzącego czynności kontrolne;

- ustalanie planów kontroli oraz analizowanie wyników działalności kontroli skarbowej i przedstawianie ministrowi właściwemu do spraw finansów publicznych propozycji ich wykorzystania;
- uczestniczenie w pracach międzynarodowych organizacji i instytucji zajmujących się kontrolą skarbową;
- ustalanie zasad i kryteriów dokonywania ocen kwalifikacyjnych kandydatów na inspektorów i pracowników kontroli skarbowej;
- możliwość wyznaczenia dyrektora urzędu kontroli skarbowej właściwego do wszczęcia i przeprowadzenia postępowania kontrolnego, kontroli podatkowej lub przeprowadzenia innej czynności w sprawach z zakresu kontroli skarbowej, także poza właściwością miejscową dyrektora urzędu kontroli skarbowej;
- prowadzenie działalności analitycznej i prognostycznej w odniesieniu do negatywnych zjawisk występujących w zakresie kontroli skarbowej oraz przedstawianie w tym zakresie informacji i analizy organom administracji rządowej;
- zapewnienie przy pomocy wyodrębnionych komórek organizacyjnych kontroli skarbowej ochrony fizycznej i technicznej inspektorom i pracownikom, a w uzasadnionych przypadkach także innym osobom, organom i instytucjom państwowym²¹⁰.

Dyrektor urzędu kontroli skarbowej powoływany jest spośród kandydatów wyłonionych w drodze konkursu, oraz odwoływany przez ministra właściwego do spraw finansów publicznych na wniosek Generalnego Inspektora Kontroli Skarbowej. W przypadku braku odpowiedniej liczby uczestników do przeprowadzenia konkursu lub gdy żaden z kandydatów nie uzyska pozytywnej opinii Generalnego Inspektora Kontroli Skarbowej, minister właściwy do spraw finansów publicznych na wniosek Generalnego Inspektora Kontroli Skarbowej powołuje dyrektora urzędu kontroli skarbowej bez przeprowadzenia konkursu. Dyrektor urzędu kontroli skarbowej kieruje pracą urzędu a w szczególności:

- organizuje pracę urzędu kontroli skarbowej i jest przełożonym zatrudnionych w nim inspektorów oraz innych pracowników;
- ustala plany kontroli;

²¹⁰ Art. 10 ustawy z dnia 28 września 1991 r. o kontroli skarbowej, tekst jednolity (Dz.U. z 2011 r., Ni 41, poz. 214).

- upoważnia inspektorów i pracowników do przeprowadzenia czynności kontrolnych;
- dokonuje w uzasadnionych przypadkach zmiany inspektora lub pracownika prowadzącego czynności kontrolne;
- może podawać do wiadomości publicznej zbiorcze informacje dotyczące działalności kontroli skarbowej na terenie objętym zasięgiem działania urzędu kontroli skarbowej;
- prowadzi działalność analityczną i prognostyczną w odniesieniu do negatywnych zjawisk występujących w zakresie kontroli skarbowej oraz przedstawia w tym zakresie informacje i analizy organom administracji rządowej;
- zapewnia przy pomocy wyodrębnionych komórek organizacyjnych kontroli skarbowej, ochronę fizyczną i techniczną inspektorom i pracownikom wykonującym czynności, w trakcie których zachodzi prawdopodobieństwo użycia środków przymusu, a za zgodą Generalnego Inspektora Kontroli Skarbowej także innym osobom, organom i instytucjom państwowym²¹¹.

Siedzibą urzędów kontroli skarbowej są miasta wojewódzkie i miasta stołeczne. W urzędzie mogą być tworzone komórki organizacyjne w tym zamiejscowe takie jak:

- wydziały składające się z co najmniej 20 pracowników (kontroli podatkowej, analiz i planowania, **wywiadu skarbowego**, audytu środków pochodzących z budżetu Unii Europejskiej oraz innych źródeł zagranicznych);
- oddziały – co najmniej 10 pracowników (analizy ryzyka, planowania i sprawozdawczości, postępowań przygotowawczych, kontroli środków publicznych, kontroli sprawdzających, przesłuchiwanie świadków i czynności zleconych);
- referaty – co najmniej 5 pracowników (księgowości, kadr, szkoleń zawodowego i spraw socjalnych, obsługi prawnej)²¹².

Terytorialny zasięg pokrywa się z obszarem województwa, a odstępstwa od niego są tylko w przypadku Urzędu Kontroli Skarbowej w Warszawie, Białymstoku i Zielonej Górze²¹³.

²¹¹ Ibidem, art. 11.

²¹² Rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 4 stycznia 2011 r. w sprawie siedzib i organizacji Urzędu Kontroli Skarbowej, (Dz.U. 2011r. Nr 13, poz. 62).

²¹³ Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 29 listopada 2010 r. w sprawie

Jednostki organizacyjne kontroli skarbowej w swojej strukturze zawierają komórki **wywiadu skarbowego**. Czynności wywiadu skarbowego wykonują pracownicy wywiadu skarbowego zatrudnieni w Ministerstwie Finansów i urzędach kontroli skarbowej. Kontrola skarbowa obejmuje przeprowadzanie czynności wywiadu skarbowego, polegające na uzyskiwaniu, gromadzeniu, przetwarzaniu i wykorzystywaniu informacji o dochodach, obrotach, rzeczach i prawach majątkowych podmiotów podlegających kontroli skarbowej a także uzyskiwaniu, gromadzeniu, przetwarzaniu i wykorzystywaniu informacji o podmiotach, co do których zachodzi uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa skarbowego, dotyczących urządzania lub prowadzenia gier losowych, gier na automacie lub zakładów wzajemnych²¹⁴. Mogą być prowadzone w formie czynności operacyjno-rozpoznawczych, w tym umożliwiających uzyskiwanie informacji oraz utrwalanie śladów i dowodów w sposób niejawnny. W ramach czynności operacyjno-rozpoznawczych może być zarządzona kontrola operacyjna przez sąd na wniosek Generalnego Inspektora Kontroli Skarbowej po uzyskaniu pisemnej zgody Prokuratora Generalnego, jeżeli inne podjęte środki są bezskuteczne albo będą nieprzydatne, w celu wykrycia, ustalenia sprawców oraz uzyskania i utrwalenia dowodów przestępstw:

a) skarbowych:

- jeżeli wartość przedmiotu czynu lub uszczuplenie należności publicznoprawnej przekracza w dacie popełnienia czynu zabronionego pięćdziesięciokrotną wysokość minimalnego wynagrodzenia za pracę określonego na podstawie odrębnych przepisów;
- w zakresie dotyczącym urządzania lub prowadzenia gier losowych, gier na automacie lub zakładów wzajemnych;

b) przeciwko obrotowi gospodarczemu, powodujących szkodę majątkową, jeżeli wysokość szkody przekracza w dacie popełnienia czynu zabronionego pięćdziesięciokrotną wysokość minimalnego wynagrodzenia za pracę określonego na podstawie odrębnych przepisów;

c) przeciwko mieniu, jeżeli wartość mienia przekracza w dacie popełnienia czynu zabronionego pięćdziesięciokrotną wysokość minimalnego wynagrodzenia za pracę określonego na podstawie odrębnych przepisów;

określenia terytorialnego zasięgu działania dyrektorów urzędów kontroli skarbowej, (Dz.U. z 2010 r., Nr 235, poz. 1544).

²¹⁴ Art. 36 ustawy z dnia 28 września 1991 r. o kontroli skarbowej, tekst jednolity (Dz.U. z 2011 r., Ni 41, poz. 214).

d) przyjmowania lub wręczania korzyści majątkowej w związku z pełnioną funkcją publiczną lub funkcją związaną ze szczególną odpowiedzialnością;

e) ściganych na mocy umów i porozumień międzynarodowych²¹⁵.

Kontrola operacyjna prowadzona jest niejawnie i polega na:

- kontrolowaniu treści korespondencji;
- kontrolowaniu zawartości przesyłek;
- stosowaniu środków technicznych umożliwiających uzyskiwanie w sposób niejawnie informacji i dowodów oraz ich utrwalanie, a w szczególności obrazu, treści rozmów telefonicznych i innych informacji przekazywanych przy pomocy sieci telekomunikacyjnych.

Generalny Inspektor Kontroli Skarbowej w ramach czynności operacyjno-rozpoznawczych podejmowanych przez wywiad skarbowy w celu wykrycia, ustalenia sprawców oraz uzyskania i utrwalenia dowodów przestępstw, może zarządzić niejawne nadzorowanie wytwarzania, przemieszczania i przechowywania przedmiotów przestępstwa oraz obrotu nimi. Osobie, w stosunku do której była stosowana kontrola operacyjna, nie udostępnia się materiałów zgromadzonych podczas stosowania kontroli operacyjnej.

Pracownicy wywiadu skarbowego mają prawo do obserwowania i rejestrowania przy użyciu środków technicznych obrazu zdarzeń w miejscach publicznych oraz dźwięku towarzyszącego tym zdarzeniom. Przy wykonywaniu swoich zadań, wywiad skarbowy współdziała z organami, służbami i instytucjami państwowymi, w tym z Policją, Agencją Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Centralnym Biurem Antykorupcyjnym, Strażą Graniczną i organami celnymi.

Czynności związane z realizacją zadań ustawowych wykonują **inspektorzy i pracownicy kontroli skarbowej** w ramach prowadzonych postępowań kontrolnych. Czynności kontrolne samodzielnie prowadzą inspektorzy. Inspektor może powierzyć dokonywanie czynności kontrolnych pod swoim nadzorem upoważnionym pracownikom oraz upoważnionym przedstawicielom instytucji Unii Europejskiej w przypadku uczestniczenia tych osób w kontroli środków pochodzących z Unii Europejskiej, z wyłączeniem zarządzania inwentaryzacji, przesłuchiwania

²¹⁵ Ibidem, art. 36 c.1.

świadców i kontrolowanego w charakterze strony oraz dokonywania ostatecznych obliczeń należności budżetowych²¹⁶.

Inspektorem może być osoba, która:

- posiada wyłącznie obywatelstwo polskie i korzysta z pełni praw publicznych;
- ma nieposzlakowaną opinię i nie został skazany prawomocnym wyrokiem za umyślne przestępstwo lub umyślne przestępstwo skarbowe;
- posiada wyższe wykształcenie prawnicze, ekonomiczne lub inne wyższe o specjalności przydatnej do kontroli skarbowej;
- jest zatrudniony w jednostkach organizacyjnych kontroli skarbowej i posiada co najmniej 5-letni staż pracy w organach administracji podatkowej albo 3-letnią praktykę w jednostkach organizacyjnych kontroli skarbowej;
- złożył egzamin kwalifikacyjny na stanowisko inspektora przed komisją powołaną przez Generalnego Inspektora Kontroli Skarbowej.

Inspektorem może być również osoba zatrudniona w jednostkach organizacyjnych kontroli skarbowej, która jest wpisana na listę doradców podatkowych, jeżeli spełnia powyższe warunki a w szczególnie uzasadnionych wypadkach Generalny Inspektor Kontroli Skarbowej może powołać na inspektora osobę, która ich nie spełnia²¹⁷.

Powołuje inspektorów i ich odwołuje Generalny Inspektor Kontroli Skarbowej.

Inspektorzy i pracownicy mają prawo do:

- legitymowania osób w celu ustalenia ich tożsamości;
- zatrzymywania i przeszukiwania osób oraz przeszukiwania pomieszczeń, bagażu i ładunku w trybie i przypadkach określonych w przepisach Kodeksu postępowania karnego i Kodeksu karnego skarbowego;
- zatrzymywania pojazdów i innych środków przewozowych w celu przeprowadzenia kontroli przewożonych towarów lub dokumentów przewozowych dotyczących tych towarów, a także badania towarów i pobierania ich próbek, oraz przeprowadzenia kontroli

²¹⁶ Art. 37b i 38 ustawy z dnia 28 września 1991 r. o kontroli skarbowej, tekst jednolity, (Dz.U. z 2011 r., Ni 41, poz. 214).

²¹⁷ Ibidem, art. 39.

rodzaju używanego paliwa przez pobranie próbek paliwa ze zbiornika pojazdu mechanicznego;

- zwracania się o niezbędną pomoc do innych jednostek organizacyjnych, przedsiębiorców i organizacji społecznych, jak również zwracania się w nagłych wypadkach do każdej osoby o udzielenie doraźnej pomocy, w ramach obowiązujących przepisów prawa²¹⁸.

W trakcie wykonywania czynności służbowych mogą stosować środki przymusu bezpośredniego wobec osób niepodporządkowujących się ich poleceniom wydanym w celu realizacji zadań. Mają prawo do użycia siły fizycznej, indywidualnych technicznych i chemicznych środków lub urządzeń przeznaczonych do obezwładniania i konwojowania osób albo do zatrzymywania oraz unieruchamiania pojazdów mechanicznych i innych środków przewozowych. Jeżeli środki przymusu bezpośredniego są niewystarczające lub ich użycie ze względu na okoliczności danego zdarzenia nie jest możliwe, inspektor i pracownik ma prawo użycia broni palnej.

10.2. Służba Celna

Służba Celna jest jednolitą umundurowaną formacją, utworzoną w celu zapewnienia ochrony i bezpieczeństwa obszaru celnego Wspólnoty Europejskiej. Do zadań Służby Celnej należy wykonywanie przypisanych ustawowo zadań oraz realizacja polityki celnej w części dotyczącej przywozu i wywozu towarów a w szczególności²¹⁹:

a) wymiar i pobór należności celnych i innych opłat związanych z przywozem i wywozem towarów, podatku od towarów i usług z tytułu importu towarów, podatku akcyzowego, podatku od gier, opłaty paliwowej, podatku od wydobycia niektórych kopalin;

b) rozpoznawanie, wykrywanie, zapobieganie i zwalczanie przestępstw i wykroczeń:

- związanych z naruszeniem przepisów dotyczących wprowadzania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz wyprowadzania z jej terytorium towarów objętych ograniczeniami lub zaka-

²¹⁸ Ibidem, art. 11 a.

²¹⁹ Art. 2 ustawy z 27 sierpnia 2009 r. o Służbie Cywilnej, (Dz.U. z 2009 r., Ne 168. Poz. 1323 z późn. zm.).

zami obrotu ze względu na bezpieczeństwo i porządek publiczny lub bezpieczeństwo międzynarodowe, w szczególności takich jak odpady, substancje chemiczne i ich mieszaniny, materiały jądrowe i promieniotwórcze, środki odurzające i substancje psychotropowe, broń, amunicja, materiały wybuchowe oraz towary i technologie o znaczeniu strategicznym;

- skarbowych oraz ściganie ich sprawców;
- przeciwko: zdrowiu, dobrom kultury, prawom własności intelektualnej, przyrodzie, środowisku, ograniczeniom obrotu towarami i technologiami o znaczeniu strategicznym, oraz ściganie ich sprawców, jeżeli zostały ujawnione przez Służbę Celną; wykonywanie zadań wynikających z rozporządzenia Rady (WE).

c) wykonywanie kontroli prawidłowości przestrzegania przepisów prawa przez zobowiązane do tego osoby fizyczne, osoby prawne oraz jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej, oraz wywiązywania się podmiotów z obowiązków w zakresie podatku od gier, podatku akcyzowego, podatku od wydobycia niektórych kopalin oraz opłaty paliwowej.

d) wykonywanie zadań.

- wynikających z przepisów wspólnotowych regulujących statystykę dotyczącą obrotu towarowego pomiędzy państwami członkowskimi Unii Europejskiej (INTRASTAT²²⁰) oraz obrotu towarowego państw członkowskich Unii Europejskiej z pozostałymi państwami (EXTRASTAT²²¹);
- związanych z grami hazardowymi w szczególności z udzielaniem koncesji oraz zezwoleń, zatwierdzaniem regulaminów oraz rejestracją urządzeń do gier;
- dotyczących przywozu drewna do Unii Europejskiej²²²;

²²⁰ INTRASTAT jest systemem statystyki handlu towarami pomiędzy państwami członkowskimi UE. W Polsce funkcjonuje od 1 maja 2004 r. i służy do gromadzenia tych danych przez upoważnione do tego organy państwowe, ich kontroli, przetwarzania oraz udostępniania innym uprawnionym podmiotom. Dane do systemu przekazywane są bezpośrednio przez zobowiązanych przedsiębiorców w formie deklaracji.

²²¹ EXTRASTAT jest systemem statystyki handlu zagranicznego opartym na informacjach zbieranych na podstawie dokumentu SAD (Single Administrative Document), obejmującym swoim zakresem obrót towarowy realizowany przez państwa członkowskie UE z krajami trzecimi to znaczy niebędącymi państwami członkowskimi UE.

²²² Dotyczy zadań wynikających z rozporządzenia Rady (WE) nr 2173/1005 z dnia

- e) współdziałanie przy realizacji Wspólnej Polityki Rolnej;
- f) współpraca z Krajowym Centrum Informacji Kryminalnej oraz właściwymi organami innych państw oraz organizacjami międzynarodowymi.

Organami Służby Celnej są:

- **minister właściwy do spraw finansów publicznych;**
- **Szef Służby Celnej;**
- **dyrektorzy izb celnych;**
- **naczelnicy urzędów celnych.**

Minister właściwy do spraw finansów publicznych koordynuje działania i współdziała w kształtowaniu polityki państwa w zakresie zadań Służby Celnej. **Szef Służby Celnej** podlega bezpośrednio ministrowi i zarazem jest podsekretarzem stanu w ministerstwie finansów²²³. Powoływany i odwoływany jest przez prezesa Rady Ministrów na wniosek ministra właściwego do spraw finansów publicznych. Obsługiwany jest przez ministerstwo finansów (urząd), jest przełożonym wszystkich funkcjonariuszy celnych a zadania wykonuje przy pomocy:

a) **komórek organizacyjnych w urzędzie obsługującym ministra**, nad którymi sprawuje merytoryczny nadzór, takich jak:

- Departament Polityki Celnej;
- Departament Kontroli Celno-Akcyzowej i Kontroli Gier;
- Departament Służby Celnej;
- Departament Podatku Akcyzowego;
- Departament Informatyki.

b) **dyrektorów izb celnych;**

c) **naczelników urzędów celnych.**

Szef Służby Celnej kieruje Służbą Celną oraz zapewnia sprawne i efektywne wykonywanie jej zadań, w szczególności przez:

- sprawowanie nadzoru nad działalnością dyrektorów izb celnych i naczelników urzędów celnych;
- realizację budżetu państwa w zakresie ustalonym dla Służby Celnej;
- kształtowanie polityki kadrowej i szkoleniowej w Służbie Celnej oraz wykonywanie zadań kierownika urzędu wobec funkcyjona-

20 grudnia 2005 r. w sprawie ustanowienia systemu zezwoleń na przywóz drewna do Wspólnoty Europejskiej FLEGT (Dz.Urz. UE L347 z 30.12.2005, str. 1).

²²³ Paragraf 6 Zarządzenia Nr 29 Ministra Finansów z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie podziału kompetencji w Kierownictwie Ministerstwa Finansów precyzuje zakres uprawnień.

riuszy pełniących służbę w komórkach organizacyjnych właściwych w sprawach celnych, podatku akcyzowego, gier hazardowych, urzędu obsługującego ministra właściwego do spraw finansów publicznych;

- współpracę z właściwymi organami innych państw oraz z organizacjami międzynarodowymi;
- wykonywanie funkcji służby specjalnej w zakresie kontroli przez państwa członkowskie UE transakcji stanowiących część systemu finansowania przez Europejski Fundusz Rolniczy Gwarancji polegającej w szczególności na koordynacji i ogólnym nadzorze kontroli przeprowadzanych przez inne organy;
- wykonywanie zadań w sprawie ustanowienia systemu zezwoleń na przywóz drewna do Wspólnoty Europejskiej FLEGT;
- wykonywanie innych zadań określonych w ustawie i przepisach odrębnych.

Uprawniony jest do:

- żądania od organów administracji publicznej oraz państwowych jednostek organizacyjnych i osób prawnych wszelkich niezbędnych informacji;
- zlecenia wykonania określonych czynności organom administracji publicznej oraz państwowym jednostkom organizacyjnym i osobom prawnym uprawnionym do kontroli dokumentów, które mają znaczenie dla realizacji rozporządzenia w sprawie kontroli przez państwa członkowskie transakcji stanowiących część systemu finansowania przez Europejski Fundusz Rolniczy Gwarancji²²⁴.

W skład struktury organizacyjnej Służby Celnej wchodzi 16 izb celnych, które swoją siedzibę mają w Białej Podlaskiej, Białymstoku, Gdyni, Katowicach, Kielcach, Krakowie, Łodzi, Olsztynie, Opolu, Poznaniu, Przemyśle, Rzepinie, Szczecinie, Toruniu, Warszawie i Wrocławiu²²⁵. W izbach celnych mogą być tworzone:

- wydziały, składające się z co najmniej 10 osób włącznie z kierującym;

²²⁴ Art. 10 ustawy z 27 sierpnia 2009 r. o Służbie Cywilnej, (Dz.U. z 2009 r., Ne 168, Poz. 1323 z późn. zm.).

²²⁵ Rozporządzenie Ministra Finansów z 23 października 2009 r. w sprawie utworzenia izb celnych i urzędów celnych oraz określenia ich siedzib, (Dz.U. z 2009 r., Nr 180, poz. 1404).

- referaty, składające się z co najmniej 5 osób włącznie z kierującym;
- wieloosobowe stanowiska pracy, składające się z co najmniej 2 osób, włącznie z kierującym;
- jednoosobowe stanowiska pracy.

Powyższe komórki organizacyjne „mogą działać jako samodzielne komórki organizacyjne” albo wchodzić w skład wydziału. Poszczególne komórki są pogrupowane w następujące pionory merytoryczne:

- **Pion Wsparcia**, podległy bezpośrednio dyrektorowi izby (komórki: organizacyjna, prawna, kadr i szkolenia, kontroli wewnętrznej, ochrony i BHP);
- **Pion Kontroli**, podległy bezpośrednio zastępcy dyrektora izby (komórki: dozoru-kontroli przedsiębiorców, zwalczania przestępczości, zarządzania ryzykiem, karna skarbową);
- **Pion Postępowania**, podległy bezpośrednio zastępcy dyrektora izby (komórki: akcyzy i gier, przeznaczeń celnych, komórka elementów kalkulacyjnych);
- **Pion Logistyki**, podległy bezpośrednio zastępcy dyrektora izby (komórki: logistyki, informatyki, INTRASTAT, laboratorium celne);
- **Pion Finansowo-Księgowy**, podległy bezpośrednio zastępcy dyrektora izby (komórki: finansowo-księgowa, rozliczeń, ceł i podatków, egzekucji, likwidacji towarów)²²⁶.

Izby celne w zależności od potrzeb obejmują w sumie 46 urzędów celnych oraz 154 oddziały celne, w tym 53 obsługujące przejścia graniczne.

Dyrektora izby celnej na wniosek Szefa Służby Celnej powołuje i odwołuje minister właściwy do spraw finansów publicznych a do jego zadań należy:

- sprawowanie nadzoru nad działalnością naczelników urzędów celnych;
- rozstrzyganie w II instancji w sprawach należących w I instancji do naczelników urzędów celnych;
- rozstrzyganie w I instancji w sprawach określonych w przepisach odrębnych;
- realizacja polityki kadrowej i szkoleniowej w izbach celnych i urzędach celnych;

²²⁶ Zarządzenie Nr 30 Ministra Finansów z dnia 29 października 2009 r. w sprawie nadania statutu izbom celny i urzędom celnym., (Dz.U. z dnia 16. listopada 2009 r., Nr 13. poz.721).

- wykonywanie kontroli;
- rozpoznawanie, wykrywanie, zapobieganie i zwalczanie przestępstw skarbowych i wykroczeń skarbowych i ściganie ich sprawców;
- współdziałanie z terenowymi organami Straży Granicznej, kontroli skarbowej, organami władzy samorządowej i innymi organami władzy publicznej;– wykonywanie zadań wynikających z przepisów wspólnotowych regulujących statystykę dotyczącą obrotu towarowego pomiędzy państwami członkowskimi Wspólnoty Europejskiej (INTRASTAT) oraz obrotu towarowego państw członkowskich Wspólnoty Europejskiej z pozostałymi państwami (EXTRASTAT)²²⁷.

W urzędach celnych mogą być tworzone wewnętrzne następujące komórki organizacyjne:

- referaty – składające się z co najmniej 5 osób, włącznie z kierującym;
- sekcje – składające się z co najmniej 2 osób, włącznie z kierującym;
- jednoosobowe stanowiska pracy.

Naczelnika urzędu celnego na wniosek dyrektora izby celnej powołuje i odwołuje Szef Służby Celnej a do jego zadań należy:

- nadawanie towarom przeznaczenia celnego, dokonywanie wymiaru i poboru należności celnych i innych opłat związanych z przywozem i wywozem towarów oraz wykonywanie innych czynności przewidzianych przepisami prawa celnego;
- wymiar, pobór i kontrola podatku, akcyzowego i opłaty paliwowej, od gier od wydobycia niektórych kopalin, od towarów i usług z tytułu importu towarów;
- wykonywanie kontroli;
- rozpoznawanie, wykrywanie, zapobieganie i zwalczanie przestępstw skarbowych i wykroczeń skarbowych i ściganie ich sprawców;
- współdziałanie z organami władzy samorządowej i innymi organami władzy publicznej²²⁸.

Zadania Służba Celna wykonuje poprzez podjęcie odpowiednich czynności kontrolnych oraz prowadzenie postępowań przygotowawczych, celnych, audytowych, podatkowych i administracyjnych. Przysługują jej uprawnienia procesowe, takie same jak Policji, w zakresie rozpoznawania, wykrywania i zwalczania przestępstw i wykroczeń przeciwko zdrowiu,

²²⁷ Art. 19 ustawy z 27 sierpnia 2009 r. o Służbie Cywilnej, (Dz.U. z 2009 r., Ne 168. Poz. 1323 z późn. zm.).

²²⁸ Ibidem, art. 20.

dobrom kultury, prawom własności intelektualnej, przyrodzie, środowisku, obrotowi towarami i technologiami o znaczeniu strategicznym.

Kontrola wykonywana przez Służbę Celną polega na sprawdzeniu prawidłowości przestrzegania przepisów prawa, w trakcie której funkcjonariusze są uprawnieni do:

- żądania udostępniania akt, ksiąg i wszelkiego rodzaju ewidencji i dokumentów związanych z przedmiotem kontroli, w tym dokumentów elektronicznych, oraz do sporządzania z nich odpisów, kopii, wyciągów, notatek, wydruków i udokumentowanego pobierania danych w formie elektronicznej;
- żądania zamknięcia dokumentacji dotyczącej towarów i czynności podlegających kontroli w celu umożliwienia porównania rzeczywistego stanu ze stanem ewidencyjnym;
- legitymowania lub ustalania w inny sposób tożsamości osób;
- przeszukiwania osób i pomieszczeń, w tym z użyciem urządzeń technicznych i psów służbowych;
- przesłuchiwania świadków;
- zasięgania opinii biegłych;
- dokonywania oględzin;
- badania towarów, surowców, półproduktów i wyrobów, w tym pobrania próbek towarów, surowców, półproduktów i wyrobów gotowych w celu ich zbadania;
- przeprowadzania rewizji towarów, wyrobów i środków transportu, w tym z użyciem urządzeń technicznych i psów służbowych;
- żądania powtórzenia, jeżeli to możliwe, każdej czynności, w wyniku której uzyskuje się dane o przyjmowanych, wydawanych lub wprowadzanych do procesu produkcyjnego surowcach, materiałach, produkcji w toku i półproduktach oraz uzyskanych produktach, wyrobach gotowych i wysokości strat produkcyjnych;
- nakładania zamknięć urzędowych na urządzenia, pomieszczenia, naczynia oraz środki transportu;
- przeprowadzania w uzasadnionych przypadkach, w drodze eksperymentu, doświadczenia lub odtworzenia możliwości gry na automacie, gry na automacie o niskich wygranych lub gry na innym urządzeniu;
- zabezpieczania zebranych dowodów;
- sporządzania szkiców, filmowania i fotografowania oraz dokonywania nagrań dźwiękowych;

- zatrzymywania i kontrolowania środków transportu oraz statków;
- rewizji przesyłek i pobieranie próbek towarów w nich przesyłanych;
- zbierania niezbędnych materiałów w zakresie kontroli;
- zatrzymania pojazdów i innych środków transportu w celu kontroli rodzaju paliwa przez pobranie próbek paliwa ze zbiornika pojazdu²²⁹.

Rewizji nie podlegają opatrzone pieczęcią urzędową przesyłki przesyłane między Ministerstwem Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej a polskimi przedstawicielstwami dyplomatycznymi, urzędami konsularnymi i misjami specjalnymi za granicą oraz na zasadzie wzajemności:

- towary przeznaczone dla obcych przedstawicielstw dyplomatycznych, urzędów konsularnych oraz misji specjalnych w Rzeczypospolitej Polskiej, a także organizacji międzynarodowych mających siedziby lub placówki w Rzeczypospolitej Polskiej;
- towary przeznaczone dla osób korzystających z przywilejów i immunitetów dyplomatycznych;
- opatrzone pieczęcią urzędową przedstawicielstwa dyplomatycznego, urzędu konsularnego, ministerstwa spraw zagranicznych obcego państwa lub pieczęcią urzędową misji specjalnej albo organizacji lub instytucji, która misję ustanowiła, przesyłki urzędowe przesyłane do obcych przedstawicielstw dyplomatycznych, urzędów konsularnych i misji specjalnych w Rzeczypospolitej Polskiej oraz opatrzone taką pieczęcią przesyłki przez nie wysyłane²³⁰.

W celu wykonania kontroli pojazdów i innych środków transportu, które mogą być zatrzymane tylko przez umundurowanych funkcjonariuszy znajdujących się w oznakowanym pojeździe będącym w ruchu albo w pobliżu oznakowanego pojazdu. Po zatrzymaniu środka transportu funkcjonariusz może:

- kontrolować dokumenty i dane dotyczące środka transportu oraz osoby kierującej środkiem transportu, jak i innych osób korzystających ze środka transportu;
- kontrolować dokumenty dotyczące przewożonych towarów;
- przeprowadzać zamknięcia urzędowe, jeżeli z dokumentów wy-

²²⁹ Ibidem, art. 32.

²³⁰ Ibidem, art. 41.

nika, że zostały one nałożone oraz rewizję bagażu przewożonego przez kierującego środkiem transportu i pasażerów;

- dokonać kontroli rodzaju paliwa przez pobranie próbek paliwa ze zbiornika pojazdu lub innego środka przewozowego;
- dokonywać kontroli transportu drogowego innych czynności.

W przypadku zatrzymywania środków transportu innych niż środki transportu przemieszczające się po drodze publicznej lub wewnętrznej, odbywa się przy udziale Policji, Straży Granicznej, służb lotniczych, Straży Ochrony Kolei w zależności od potrzeby.

Dowódca oznakowanej jednostki pływającej Służby Celnej, na morskich wodach wewnętrznych, morzu terytorialnym i śródlądowych drogach wodnych ma prawo:

- wezwać statek do zmniejszenia prędkości przepływu, zatrzymania się do kontroli oraz zastosowania się do wskazanego kursu przepływu;
- zatrzymać statek, wejść na jego pokład, sprawdzić dokumenty dotyczące statku i ładunku, wylegitymować załogę statku oraz znajdujących się na nim pasażerów, zbadać ładunek i przeszukać pomieszczenia statku, a także zatrzymać osobę podejrzaną o popełnienie przestępstwa;
- zmusić statek do zawinięcia do wskazanego portu, jeżeli kapitan nie stosuje się do wydanych poleceń.

W przypadkach, kiedy statek się nie zatrzyma, dowódca jednostki Służby Celnej wzywa jednostkę pływającą Straży Granicznej albo w uzasadnionych przypadkach może od razu wystąpić o przydzielenie asysty jednostki Straży Granicznej²³¹.

Funkcjonariusze mogą stosować środki przymusu bezpośredniego, wobec osób niepodporządkowujących się ich poleceniom, które mogą być użyte wyłącznie w zakresie niezbędnym do osiągnięcia podporządkowania się poleceniom, lub do skutecznego odparcia bezpośredniego i bezprawnego zamachu na funkcjonariusza, inną osobę oraz mienie.

Funkcjonariusze są uprawnieni do stosowania następujących środków przymusu:

- siły fizycznej w postaci chwytów obezwładniających oraz podobnych technik obrony lub ataku;
- indywidualnych technicznych środków i urządzeń przeznaczonych

²³¹ Ibidem, art. 47.

do obezwładniania lub konwojowania osób, w postaci: kajdanek, prowadnic, siatek obezwładniających, pałek wielofunkcyjnych lub teleskopowych, paralizatorów elektrycznych;

- indywidualnych chemicznych środków obezwładniających;
- psów służbowych;
- pocisków niepenetracyjnych, miotanych z broni palnej;
- ogólnych technicznych środków i urządzeń przeznaczonych do zatrzymywania oraz unieruchamiania pojazdów mechanicznych i innych środków przewozowych, w postaci kolczatek drogowych lub przedmiotów ustawionych jako oznakowane przeszkody oraz urządzeń służących do unieruchomienia kół pojazdów²³².

Jeżeli środki przymusu okazały się niewystarczające lub ich użycie ze względu na zaistniałe okoliczności nie jest możliwe, funkcjonariusz wykonujący czynności związane z realizacją zadań, pełniący służbę w wyodrębnionych komórkach organizacyjnych Służby Celnej lub funkcjonariusz upoważniony przez Szefa Służby Celnej do wykonywania tych zadań ma prawo użycia broni palnej.

Funkcjonariusze oprócz już opisanych uprawnień, posiadają również, zaliczane do szczególnych uprawnień Służby Celnej, prawo do:

- zatrzymywania i przeszukiwania osób, zatrzymywania rzeczy oraz przeszukiwania pomieszczeń, bagażu, ładunku, środków transportu i statków;
- zatrzymywania osób wskutek pościgu, w celu niezwłocznego przekazania ich funkcjonariuszom administracji celnej właściwego państwa członkowskiego;
- zatrzymywania osób i przedmiotów, których dane wprowadzone zostały do Systemu Informacyjnego Schengen oraz Systemu Informacji Wizowej, w celu podjęcia wnioskowanych we wpisie działań albo do bezzwłocznego przekazania osoby lub przedmiotu uprawnionemu organowi;
- nakładania grzywien w drodze mandatu karnego za wykroczenia i wykroczenia skarbowe;
- zwracania się o niezbędną pomoc do jednostek gospodarczych i organizacji społecznych, jak również zwracania się w nagłych wypadkach do każdej osoby o udzielenie doraźnej pomocy, w ramach obowiązujących przepisów prawa.

²³² Ibidem, art. 67.

Na pisemne żądanie właściwego organu Służby Celnej, wydane w związku z toczącym się postępowaniem o przestępstwo skarbowe, prowadzonym przeciwko osobie fizycznej będącej stroną umowy z bankiem lub przestępstwo skarbowe popełnione w zakresie działalności osoby prawnej lub jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej, która to osoba lub jednostka jest stroną umowy z bankiem, banki są obowiązane do sporządzania i przekazywania na swój koszt informacji o:

- posiadanych rachunkach bankowych w tym rachunkach oszczędnościowych, liczbie i stanach rachunków oraz obrotach na tych rachunkach;
- posiadanych rachunkach pieniężnych lub rachunkach papierów wartościowych, liczbie i stanach rachunków oraz obrotach na tych rachunkach;
- zawartych umowach kredytowych lub umowach pożyczki, a także umowach depozytowych;
- nabytych za pośrednictwem banków akcji Skarbu Państwa lub obligacji Skarbu Państwa, a także obrotach tymi papierami wartościowymi;
- obrotach wydawanymi przez banki certyfikatami depozytowymi lub innymi papierami wartościowymi.

Służbie Celnej mogą być również udostępniane dane telekomunikacyjne, nieodpłatnie, które może przetwarzać. Ponadto, funkcjonariusze mają prawo do obserwowania i rejestrowania, przy użyciu środków technicznych, obrazu zdarzeń w miejscach publicznych oraz dźwięku towarzyszącego tym zdarzeniom.

ROZDZIAŁ 11

INSTYTUCJA BEZPIECZEŃSTWA WEWNĘTRZNEGO PODLEGŁA MINISTROWI SPRAWIEDLIWOŚCI – SŁUŻBA WIĘZIENNA

Służba Więzienna jest umundurowaną i uzbrojoną formacją, podległą ministrowi sprawiedliwości, realizującą zadania w zakresie wykonywania tymczasowego aresztowania oraz kar pozbawienia wolności i środków przymusu skutkujących pozbawieniem wolności.

Do podstawowych zadań Służby Więziennej należy:

- prowadzenie oddziaływań penitencjarnych i resocjalizacyjnych wobec osób skazanych na karę pozbawienia wolności, przede wszystkim przez organizowanie pracy sprzyjającej zdobywaniu kwalifikacji zawodowych, nauczania, zajęć kulturalno-oświatowych, zajęć z zakresu kultury fizycznej i sportu oraz specjalistycznych oddziaływań terapeutycznych;
- wykonywanie tymczasowego aresztowania w sposób zabezpieczający prawidłowy tok postępowania karnego o przestępstwo lub przestępstwo skarbowe;
- zapewnienie osobom skazanym na karę pozbawienia wolności lub tymczasowo aresztowanym, a także osobom, wobec których są wykonywane kary pozbawienia wolności i środki przymusu skutkujące pozbawieniem wolności, przestrzegania ich praw, a zwłaszcza humanitarnych warunków bytowych, poszanowania godności, opieki zdrowotnej i religijnej;
- humanitarne traktowanie osób pozbawionych wolności;
- ochrona społeczeństwa przed sprawcami przestępstw lub przestępstw skarbowych osadzonymi w zakładach karnych i aresztach śledczych;
- zapewnienie w zakładach karnych i aresztach śledczych porządku i bezpieczeństwa;
- wykonywanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej tymczasowego aresztowania oraz kar pozbawienia wolności i środków

- przymusu skutkujących pozbawieniem wolności jeżeli mają być wykonywane w zakładach karnych i aresztach śledczych i jeżeli wynikają z realizacji orzeczenia wydanego przez właściwy organ;
- współdziałanie z odpowiednimi formacjami innych państw oraz z organizacjami międzynarodowymi na podstawie umów i porozumień międzynarodowych²³³.

Jednostkami organizacyjnymi Służby Więziennej są:

a) Centralny Zarząd Służby Więziennej:

- Biuro Dyrektora Generalnego Służby Więziennej,
- Biuro Dozoru Elektronicznego,
- Biuro Penitencjarne,
- Biuro Kadr i Szkolenia,
- Biuro Ochrony i Spraw Obronnych,
- Biuro Prawne,
- Biuro Kwatermistrzowsko-Inwestycyjne,
- Biuro Budżetu,
- Biuro Informacji i Statystyki,
- Biuro Służby; Zdrowia,
- Biuro Informatyki i Łączności,
- Zespół Ochrony Informacji Niejawnych,
- Zespół Audytu Wewnętrznego,
- Zespół Kontroli.

b) okręgowe inspektoraty Służby Więziennej (15) w Białymstoku, Bydgoszczy, Gdańsku, Katowicach, Koszalinie, Krakowie, Lublinie, Łodzi, Olsztynie, Opolu, Poznaniu, Rzeszowie, Szczecinie, Warszawie, Wrocławiu;

c) zakłady karne (87) i **areszty śledcze** (79), będące elementem struktury organizacyjnej okręgowych inspektoratów Służby Więziennej;

d) Centralny Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej oraz ośrodki szkolenia Służby Więziennej i ośrodki doskonalenia kadr Służby Więziennej²³⁴.

Organami Służby Więziennej są: Dyrektor Generalny Służby Więziennej, dyrektor okręgowy, dyrektor zakładu karnego, dyrektor aresztu śled-

²³³ Art.2 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz.U. z 2010 r., Nr 79, poz. 523).

²³⁴ Ibidem, art. 8, Statut Centralnego Zarządu Służby Więziennej.

czego oraz Komendant Centralnego Ośrodka Szkolenia, ośrodka szkolenia i ośrodka doskonalenia kadr Służby Więziennej.

Centralnym Zarządem Służby Więziennej oraz podległymi jednostkami organizacyjnymi kieruje **Dyrektor Generalny Służby Więziennej**, który jest przełożonym wszystkich funkcjonariuszy Służby Więziennej. Podlega ministrowi sprawiedliwości, na wniosek którego jest powoływany i odwoływany przez prezesa Rady Ministrów. Do jego zakresu działania należy w szczególności:

a) ustalanie:

- kierunków prowadzenia oddziaływań penitencjarnych i nadzór nad ich realizacją,
- zasad technicznego zabezpieczenia ochronnego i bezpieczeństwa w jednostkach organizacyjnych, rodzaju uzbrojenia i środków ochrony stosowanych przez funkcjonariuszy w różnych rodzajach jednostek organizacyjnych oraz szczegółowego sposobu wykorzystywania zwierząt do realizacji zadań Służby Więziennej,
- metod i form działalności w zakresie ochrony i przygotowań obronnych w podległych jednostkach organizacyjnych oraz sposobów nieobjętych ustawą o Służbie Więziennej, wykonywania przez funkcjonariuszy zadań służbowych,
- liczby etatów i stanowisk w Centralnym Zarządzie Służby Więziennej, liczby etatów w okręgowych inspektoratach Służby Więziennej oraz łącznej liczby etatów w podległych jednostkach organizacyjnych,
- szczegółowego sposobu gospodarowania składnikami majątkowymi i racjonalnego wykorzystywania środków finansowych przeznaczonych na działalność Służby Więziennej;

b) tworzenie warunków prawidłowego i praworządnego wykonywania kar pozbawienia wolności i tymczasowego aresztowania;

c) udział w pracach nad projektem budżetu państwa w zakresie dotyczącym więziennictwa oraz opracowywanie planu dochodów i wydatków budżetowych więziennictwa w ramach kwot wynikających z ustawy budżetowej;

d) nadzorowanie działalności okręgowych inspektoratów Służby Więziennej, Centralnego Ośrodka Szkolenia Służby Więziennej, ośrodków szkolenia Służby Więziennej i ośrodków doskonalenia kadr Służby Więziennej bezpośrednio jemu podległych oraz sprawowanie nadzoru nad organizacją i realizowaniem zadań przez pozostałe jednostki organizacyjne;

- e) kształtowanie polityki kadrowej w Służbie Więziennej;
- f) inicjowanie badań naukowych dotyczących zadań Służby Więziennej oraz współdziałanie w tym zakresie z placówkami naukowymi;
- g) realizacja zadań wynikających z innych ustaw.

Dyrektor Generalny w ramach realizacji powyższych zadań może wydawać zarządzenia, instrukcje lub wytyczne²³⁵.

Okręgowym inspektorem Służby Więziennej kieruje dyrektor okręgowy, a do jego zakresu działania należy w szczególności:

- a) koordynacja:
 - oddziaływań penitencjarnych prowadzonych w podległych jednostkach organizacyjnych i nadzór nad nimi,
 - sposobu i nadzór nad warunkami prawidłowego i praworządnego wykonywania kar pozbawienia wolności i tymczasowego aresztowania w podległych jednostkach organizacyjnych oraz kontrola przestrzegania w nich praw osób pozbawionych wolności;
- b) organizowanie systemu współdziałania podległych jednostek organizacyjnych w zakresie utrzymania w nich bezpieczeństwa i porządku oraz współpraca w tym zakresie z Policją i innymi służbami oraz instytucjami i organami ochrony państwa;
- c) sprawowanie nadzoru i koordynowanie działalności w zakresie ochrony i przygotowań obronnych w podległych jednostkach organizacyjnych;
- d) ustalanie rejonizacji osadzania tymczasowo aresztowanych w aresztach śledczych, sprawowanie nadzoru nad przestrzeganiem ustalonego przeznaczenia aresztów śledczych i zakładów karnych oraz organizowanie i koordynowanie transportu osób pozbawionych wolności;
- e) tworzenie poza obrębem podległych zakładów karnych i aresztów śledczych podporządkowanych im oddziałów tymczasowego zakwaterowania skazanych;
- f) opracowywanie planu finansowego dochodów i wydatków budżetowych dla okręgowego inspektoratu Służby Więziennej i podległych jednostek organizacyjnych;
- g) nadzorowanie działalności podległych zakładów karnych i aresztów śledczych, ośrodków doskonalenia kadr Służby Więziennej oraz przywieziennych zakładów pracy funkcjonujących przy podległych jednostkach organizacyjnych;

²³⁵ Ibidem, art. 11.

- h) ustalanie liczby stanowisk w okręgowym inspektoracie Służby Więziennej oraz liczby etatów w podległych jednostkach organizacyjnych;
- i) realizacja zadań wynikających z innych ustaw²³⁶.

Do zakresu działania dyrektora zakładu karnego i dyrektora aresztu śledczego należy w szczególności:

- koordynacja oddziaływań penitencjarnych prowadzonych w podległej jednostce organizacyjnej i nadzór nad nimi;
- zapewnienie prawidłowego i praworządnego wykonywania kar pozbawienia wolności i tymczasowego aresztowania oraz zapewnienie bezpieczeństwa i porządku w podległej jednostce organizacyjnej;
- nadzorowanie działających w ramach zakładu karnego i aresztu śledczego szkół i podmiotów leczniczych;
- racjonalne wykorzystanie środków finansowych;
- zapewnienie odpowiedniego do potrzeb doboru i wykorzystania kadry, stałego podnoszenia jej kwalifikacji, właściwego wykonywania obowiązków i dyscypliny;
- ustalanie liczby stanowisk w podległej jednostce organizacyjnej;
- realizacja zadań wynikających z innych ustaw²³⁷.

Funkcjonariusze Służby Więziennej podczas wykonywania czynności służbowych, mają prawo:

a) legitymowania osób ubiegających się o wstęp oraz opuszczających teren jednostek organizacyjnych, deponowania dokumentów tożsamości osób przebywających na terenie jednostki organizacyjnej a także legitymowania funkcjonariuszy i pracowników wchodzących i wychodzących z jednostki organizacyjnej;

b) żądania od osób wyżej wymienionych przekazania do depozytu przedmiotów niebezpiecznych i przedmiotów niedozwolonych, dokonywania kontroli osobistej tych osób i kontroli ich ubrania, obuwia oraz przeglądania zawartości bagaży, sprawdzenia pojazdów wjeżdżających oraz wyjeżdżających, a także ładunków tych pojazdów, również przy użyciu urządzeń technicznych i psów specjalnych wyszkolonych w zakresie wyszukiwania środków odurzających i substancji psychotropowych lub materiałów wybuchowych. Zwolnieni są z poddania się kontroli osobi-

²³⁶ Ibidem, art. 12.

²³⁷ Ibidem, art. 13.

stej oraz kontroli ubrania i obuwia, prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, prezes Rady Ministrów i jej członkowie, Rzecznik Praw Obywatelskich, Rzecznik Praw Dziecka, Generalny Inspektor Ochrony Danych Osobowych, osoby korzystające z immunitetu parlamentarnego, sędziowskiego lub prokuratorskiego oraz korzystające z immunitetów dyplomatycznych lub konsularnych;

c) wzywania osób zakłócających spokój i porządek w bezpośrednim sąsiedztwie lub na terenie jednostki organizacyjnej, nawiązujących niedozwolone kontakty z osobami pozbawionymi wolności lub usiłujących bez zezwolenia funkcjonariuszy dostarczyć jakiekolwiek przedmioty na teren jednostki organizacyjnej, do zaniechania takich zachowań;

d) zatrzymania, na terenie jednostki organizacyjnej, celem niezwłocznego przekazania Policji, osób, co do których istnieje uzasadnione podejrzenie popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary;

e) usunięcia z terenu jednostki organizacyjnej osoby, która nie stosuje się do polecenia wydanego na podstawie obowiązujących przepisów;

f) zatrzymania osób pozbawionych wolności, które:

- dokonały ucieczki z aresztu śledczego, zakładu karnego lub w trakcie konwojowania lub zatrudnienia,
- na podstawie zezwolenia właściwego organu opuściły areszt śledczy albo zakład karny i nie powróciły do niego w wyznaczonym terminie, korzystając z zezwolenia na czasowe opuszczenie aresztu śledczego lub zakładu karnego bez konwoju funkcjonariusza;

g) żądania niezbędnej pomocy od funkcjonariuszy Policji, Straży Granicznej i żołnierzy Żandarmerii Wojskowej, jak również zwracania się w nagłych przypadkach do innych organów ochrony porządku publicznego i bezpieczeństwa państwa lub każdej osoby o udzielenie doraźnej pomocy w ramach obowiązujących przepisów prawa²³⁸.

Podczas pełnienia obowiązków służbowych uprawnieni są do stosowania względem osób pozbawionych wolności środków przymusu bezpośredniego w postaci:

- siły fizycznej, celi zabezpieczającej, kasku ochronnego, kajdanek lub prowadnic, urządzeń technicznych powodujących blokadę stawu kolanowego;

²³⁸ Ibidem, art. 18.

- środków technicznych w postaci maski, zasłony na twarz albo kaszku z przyłbicą, tłumiących głos albo zestawu głośnikowego;
- wodnych środków obezwładniających, siatki obezwładniającej;
- chemicznych środków obezwładniających lub innych środków o podobnym działaniu;
- urządzeń olśniewających;
- petard lub innych środków hukowo-błyskowych;
- środków do obezwładniania za pomocą ładunku elektrycznego;
- pasów obezwładniających lub kaftana bezpieczeństwa;
- pałek służbowych;
- pocisków niepenetracyjnych, miotanych z broni palnej lub innych urządzeń.

Jeżeli środki przymusu bezpośredniego są niewystarczające lub ich użycie ze względu na okoliczności danego zdarzenia nie jest możliwe, funkcjonariusz w sytuacjach uzasadnionych i prawnie dopuszczonych może użyć broni palnej lub psa służbowego²³⁹.

²³⁹ Ibidem, art. 19 i 20.

ROZDZIAŁ 12

INSTYTUCJE BEZPIECZEŃSTWA WEWNĘTRZNEGO PODLEGŁE INNYM ORGANOM KONSTYTUCYJNYM – INSPEKCJE

12.1. Inspekcja Transportu Drogowego

Inspekcja Transportu Drogowego jest formacją umundurowaną, posiadającą uprawnienia do użycia broni, przeznaczoną do kontroli przestrzegania przepisów w zakresie przewozu drogowego wykonywanego pojazdami samochodowymi, przepisów ruchu drogowego przez kierujących pojazdami oraz prawidłowości uiszczenia opłaty elektronicznej przez pojazdy samochodowe²⁴⁰.

Do zadań Inspekcji należy:

a) kontrola:

- przestrzegania obowiązków lub warunków przewozu drogowego, przepisów ruchu drogowego, szczegółowych zasad i warunków transportu zwierząt,
- wprowadzonych do obrotu ciśnieniowych urządzeń transportowych pod względem zgodności z wymaganiami technicznymi, dokumentacją techniczną i prawidłowością ich oznakowania (przewóz towarów niebezpiecznych),
- rodzaju używanego paliwa,
- dokumentów związanych z wykonywaniem publicznego transportu zbiorowego,
- prawidłowości uiszczenia opłaty elektronicznej;

b) prowadzenie postępowania administracyjnego, w tym wydawanie decyzji administracyjnych, a także podejmowanie innych czynności w sprawach:

²⁴⁰ Zgodnie z art. 13 ust. 1 pkt. 3 ustawy z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych (Dz.U. z 2007 r. Nr 19, poz. 115 z późn. zm.) za pojazd samochodowy uważa się także zespół pojazdów składający się z pojazdu samochodowego oraz przyczepy lub naczepy o dopuszczalnej masie całkowitej powyżej 3,5 tony, w tym autobusów niezależnie od dopuszczalnej masy całkowitej.

- licencji na wykonywanie międzynarodowego transportu drogowego,
- zezwoleń w międzynarodowym transporcie drogowym i zezwoleń na przewóz kabotażowy,
- formularzy jazdy,
- zaświadczeń na międzynarodowy niezarobkowy przewóz drogowy,
- świadectw kierowcy, certyfikatów w przypadku zezwoleń zagranicznych, na przewóz oraz podejmowanie czynności dotyczących zezwoleń zagranicznych i zezwoleń ministra właściwego do spraw transportu²⁴¹.

Zadania Inspekcji Transportu Drogowego wykonują:

- **Główny Inspektor Transportu Drogowego;**
- **wojewoda działający za pośrednictwem wojewódzkiego inspektora transportu drogowego,** który jest kierownikiem wojewódzkiej inspekcji transportu drogowego wchodzącej w skład wojewódzkiej administracji zespolonej.

Główny Inspektor Transportu Drogowego jest centralnym organem administracji rządowej podległym ministrowi właściwemu do spraw transportu. Powoływany jest przez prezesa Rady Ministrów (również odwoływany), spośród osób wyłonionych w drodze otwartego i konkurencyjnego naboru, na wniosek ministra właściwego do spraw transportu. Główny Inspektor Transportu Drogowego kieruje Inspekcją przy pomocy podległego Głównego Inspektoratu oraz delegatur terenowych, będących w strukturze organizacyjnej Głównego Inspektoratu Transportu Drogowego. Główny Inspektorat Transportu Drogowego, jest urzędem administracji rządowej obsługującym Głównego Inspektora Transportu Drogowego, który kieruje Inspektoratem przy pomocy zastępcy Głównego Inspektora, dyrektora generalnego oraz dyrektorów i naczelników komórek organizacyjnych. W skład **Głównego Inspektoratu Transportu Drogowego** wchodzi następujące komórki organizacyjne:

- Biuro Nadzoru Inspekcyjnego;
- Centrum Automatycznego Nadzoru nad Ruchem Drogowym;
- Biuro do Spraw Elektronicznego Poboru Opłat;
- Gabinet Głównego Inspektora;
- Biuro Prawne;

²⁴¹ Art. 50 ustawy z dnia 6 września 2001 r. o transporcie drogowym (Tekst jednolity Dz.U. z 2007 r. Nr 125, poz. 874)

- Biuro do spraw Transportu Międzynarodowego;
- Biuro Rekrutacji i Szkolenia;
- Biuro Informatyki i Łączności;
- Biuro Finansów i Kadr;
- Biuro Logistyki;
- Stanowisko do Spraw Audytu Wewnętrznego;
- Pion Ochrony Informacji Niejawnych;
- delegatury terenowe.

Delegaturami kierują naczelnicy delegatur, którzy w imieniu Głównego Inspektora Transportu Drogowego, wydają decyzje i postanowienia w sprawach z zakresu właściwości delegatur oraz w sprawach przekazanych do załatwienia przez Głównego Inspektora Transportu Drogowego. Obsługę delegatury zapewnia wojewódzki inspektorat transportu drogowego na obszarze działania którego znajduje się siedziba delegatury. Terytorialny zasięg działania delegatur oraz wojewódzkie inspektoraty transportu drogowego będące ich siedzibami jest następujący:

1) Delegatura północno-zachodnia z siedzibą w Wojewódzkim Inspektoracie Transportu Drogowego w Gorzowie Wielkopolskim, obejmująca swym zasięgiem obszary województw: zachodniopomorskiego oraz lubuskiego bez powiatów: wschowskiego, żagańskiego, żarskiego;

2) Delegatura południowo-zachodnia z siedzibą w Wojewódzkim Inspektoracie Transportu Drogowego we Wrocławiu, obejmująca swym zasięgiem województwo dolnośląskie oraz powiaty wschowski, żagański i żarski;

3) Delegatura śląska z siedzibą w Wojewódzkim Inspektoracie Transportu Drogowego w Katowicach, obejmująca swym zasięgiem obszar województwa śląskiego oraz opolskiego;

4) Delegatura południowa z siedzibą w Wojewódzkim Inspektoracie Transportu Drogowego w Krakowie, obejmująca swym zasięgiem obszar województwa małopolskiego oraz świętokrzyskiego;

5) Delegatura północna z siedzibą w Wojewódzkim Inspektoracie Transportu Drogowego w Bydgoszczy, obejmująca swym zasięgiem obszar województwa kujawsko-pomorskiego, pomorskiego oraz powiaty: elbląski, miasto Elbląg, ostródzki, iławski, nowomiejski, działdowski, nidzicki;

6) Delegatura wielkopolska z siedzibą w Wojewódzkim Inspektoracie Transportu Drogowego w Poznaniu, obejmująca swym zasięgiem obszar województwa wielkopolskiego;

7) Delegatura centralna z siedzibą w Wojewódzkim Inspektoracie Transportu Drogowego w Łodzi, obejmująca swym zasięgiem obszar województwa łódzkiego oraz powiaty: grójecki, białobrzeski, przysuski, radomski, miasto Radom, zwoleński, lipski, szydlowiecki, kozienicki;

8) Delegatura północno-wschodnia z siedzibą w Wojewódzkim Inspektoracie Transportu Drogowego w Białymstoku, obejmująca swym zasięgiem obszar województwa podlaskiego bez powiatu: siemiatyckiego oraz obszar województwa warmińsko-mazurskiego bez powiatów: elbląskiego, miasta Elbląg, ostródzkiego, iławskiego, nowomiejskiego, działdowskiego, nidzickiego;

9) Delegatura wschodnia z siedzibą w Wojewódzkim Inspektoracie Transportu Drogowego w Lublinie, obejmująca swym zasięgiem województwo lubelskie bez powiatów: kraśnickiego, janowskiego, biłgorajskiego oraz powiaty: siemiatycki, łosicki, siedlecki, miasto Siedlce, garwoliński;

10) Delegatura południowo-wschodnia z siedzibą w Wojewódzkim Inspektoracie Transportu Drogowego w Rzeszowie, obejmująca swym zasięgiem obszar województwa podkarpackiego oraz powiaty: kraśnicki, janowski, biłgorajski²⁴².

Do zakresu zadań Głównego Inspektora Transportu Drogowego między innymi należy:

- opracowanie kierunków działania Inspekcji w porozumieniu z organizacjami zrzeszającymi przewoźników o zasięgu ogólnokrajowym i planów kontroli o znaczeniu ogólnokrajowym, zatwierdzanych przez ministra właściwego do spraw transportu;
- określenie metod i form wykonywania zadań przez Inspekcję, w zakresie nieobjętym innymi przepisami wydanymi na podstawie ustawy;
- organizowanie kursów specjalistycznych i szkoleń inspektorów;
- przygotowanie projektów aktów prawnych w zakresie kontroli przewozów drogowych;
- opracowanie, we współpracy z Komendantem Głównym Policji, Komendantem Głównym Straży Granicznej, Szefem Służby Cel-

²⁴² Zarządzenie Nr 103 Prezesa Rady Ministrów z dnia 30 grudnia 2010 r. w sprawie nadania Statutu Głównemu Inspektoratowi Transportu Drogowego, (M.P. z 2010 r. Nr 101, poz. 1184).

nej oraz Głównym Inspektorem Pracy, jednolitej krajowej strategii kontroli przepisów w zakresie czasu jazdy i czasu postoju, obowiązkowych przerw i czasu odpoczynku kierowców;

- udzielanie właściwym organom innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej, państwa członkowskiego Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – strony umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym, niezbędnej pomocy i wyjaśnień w sytuacji, kiedy brak jest wystarczających danych do stwierdzenia w czasie kontroli drogowej przeprowadzanej na terytorium tego państwa członkowskiego Unii Europejskiej, państwa członkowskiego Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – stron umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym, że kierowca pojazdu zarejestrowanego w Rzeczypospolitej Polskiej, naruszył przepisy w zakresie czasu jazdy i czasu postoju, obowiązkowych przerw i czasu odpoczynku;
- zapewnienie uczestnictwa swojego przedstawiciela w Komitecie wspierającym Komisję Europejską, ustanowionym w sprawie urzędzeń rejestrujących stosowanych w transporcie drogowym;
- wymiana z właściwymi organami państw członkowskich Unii Europejskiej, państwa członkowskiego Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – strony umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym, przynajmniej raz na sześć miesięcy lub w indywidualnych przypadkach na szczególne żądanie, informacji w sprawie urzędzeń rejestrujących stosowanych w transporcie drogowym²⁴³.

Główny Inspektor Transportu Drogowego koordynuje, nadzoruje i kontroluje działalność wojewódzkich inspektorów transportu drogowego oraz nadzoruje wykonanie w roku budżetowym planów rzeczowo – finansowych w części dotyczącej wojewódzkich inspektoratów. Ma prawo kontroli ich działalności, a także wydawania im wiążących poleceń w tym zakresie.

Wojewódzki inspektor transportu drogowego kieruje działalnością wojewódzkiego inspektoratu transportu drogowego, opracowuje kierunki działania wojewódzkiej inspekcji, które są zatwierdzane przez Głównego

²⁴³ Art. 54 ustawy z dnia 6 września 2001 r. o transporcie drogowym (tekst jednolity Dz.U. z 2007 r. Nr 125, poz. 874).

Inspektora. Powoływany i odwoływany jest przez wojewodę w porozumieniu z Głównym Inspektorem Transportu Drogowego.

Struktura organizacyjna wojewódzkiego inspektoratu obejmuje:

- Wydział Inspekcji, w skład którego wchodzi oddziały, usytuowane w zależności od potrzeb i nasilenia ruchu krajowego oraz tranzytu, mieszczące się najczęściej w miastach, które przed reformą podziału administracyjnego miały statut miast, siedzib władz wojewódzkich;
- Wydział Finansowo-Księgowy;
- Wydział Administracyjno-Techniczny;
- Wydział Prawny;
- Samodzielne Stanowisko do Spraw Kadr;
- Pełnomocnika Ochrony Informacji Niejawnych.

Inspektor Transportu Drogowego wykonując ustawowe zadania, ma prawo do:

- wstępu do pojazdu;
- kontroli dokumentów, karty kierowcy i karty przedsiębiorstwa, za instalowanych lub znajdujących się w pojeździe urządzeń pomiarowo-kontrolnych lub tachografu cyfrowego;
- kontrolowania masy, nacisków osi i wymiarów pojazdu przy użyciu przyrządu pomiarowego;
- żądania od podmiotu wykonującego przewóz drogowy i jego pracowników pisemnych lub ustnych wyjaśnień, okazania dokumentów i innych nośników informacji oraz udostępnienia wszelkich danych mających związek z przedmiotem kontroli;
- wstępu na teren podmiotu wykonującego przewóz drogowy, w tym do pomieszczeń lub lokali, gdzie prowadzi on działalność lub przechowuje dokumenty i inne nośniki informacji w dniach i godzinach, w których jest lub powinna być wykonywana ta działalność²⁴⁴.

Ma również prawo do:

- nakładania i pobierania kar pieniężnych oraz grzywien w drodze mandatów karnych za naruszenie obowiązujących przepisów dotyczących transportu drogowego;
- prowadzenia czynności wyjaśniających w sprawach o wykroczenia, kierowania do sądu wniosków o ukaranie jak również udziału w rozprawach przed sądami powszechnymi w charakterze oskarży-

²⁴⁴ Ibidem, art. 55.

ciela publicznego oraz wnoszenia odwołań od postanowień i orzeczeń tych sądów w sprawach o wykroczenia z zakresu działania Inspekcji Transportu Drogowego.

W uzasadnionych przypadkach, inspektor ma prawo do:

- stosowania środków przymusu bezpośredniego w postaci chwytów obezwładniających lub podobnych technik obrony oraz indywidualnych technicznych i chemicznych środków lub urządzeń przeznaczonych do obezwładniania osób oraz unieruchamiania pojazdów;
- używania broni palnej, wyłącznie w celu odparcia bezpośredniego i bezprawnego zamachu na jego życie lub zdrowie.

Wykonując swoje zadania Inspekcja współdziała w szczególności z: Policją, Agencją Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencją Wywiadu, Biurem Ochrony Rządu, Żandarmerią Wojskową, Strażą Graniczną, Służbą Celną, kontrolą skarbową, Państwową Inspekcją Pracy, Inspekcją Handlową, Inspekcją Ochrony Środowiska, Inspekcją Weterynaryjną i zarządcami dróg – w zakresie bezpieczeństwa i porządku ruchu na drogach publicznych oraz zwalczania przestępstw i wykroczeń drogowych dokonywanych w zakresie transportu drogowego lub w związku z tym transportem, z uwzględnieniem właściwości i kompetencji tych organów oraz zadań Inspekcji. Współdziała również z organami samorządu terytorialnego oraz z organizacjami zrzeszającymi przewoźników drogowych²⁴⁵.

12.2. Inspekcja Ochrony Środowiska

Inspekcja Ochrony Środowiska jest formacją powołaną do kontroli przestrzegania przepisów o ochronie środowiska oraz badania i oceny stanu środowiska. Do jej zadań należy:

1) kontrola podmiotów korzystających ze środowiska w zakresie:

a) przestrzegania:

- przepisów o ochronie środowiska, decyzji ustalających warunki korzystania ze środowiska, zakresu, częstotliwości i sposobu prowadzenia pomiarów wielkości emisji i jej wpływu na stan środowiska,
- przepisów dotyczących zawartości siarki w ciężkim oleju opałowym

²⁴⁵ Ibidem art. 67.

wym stosowanym w instalacjach energetycznego spalania paliw oraz w oleju do silników statków żeglugi śródlądowej,

b) eksploatacji instalacji i urządzeń chroniących środowisko przed zanieczyszczeniem oraz przestrzeganie przepisów:

- o opakowaniach i odpadach opakowaniowych, o obowiązkach przedsiębiorców w zakresie gospodarowania niektórymi odpadami, o opłacie produktowej oraz postępowania z substancjami zubożającymi warstwę ozonową,
- dotyczących uzyskanych na ich podstawie zezwoleń, z wyłączeniem kontroli laboratoryjnej, w zakresie postępowania z organizmami genetycznie zmodyfikowanymi,
- o recyklingu pojazdów wycofanych z eksploatacji, o zużytym sprzęcie elektrycznym i elektronicznym, o bateriach i akumulatorach.

2) kontrola utrzymania czystości i porządku w gminach;

3) prowadzenie państwowego monitoringu środowiska, w szczególności:

- opracowywanie programów, koordynacja jego realizacji zadań, gromadzenie informacji o środowisku w zakresie ujętym w programach, przetwarzanie zgromadzonych informacji, dokonywanie ocen stanu środowiska oraz opracowywanie raportów o stanie środowiska,
- udział w międzynarodowej wymianie informacji o stanie środowiska, w tym koordynacja współpracy z Europejską Agencją Środowiska,
- podejmowanie decyzji wstrzymujących działalność prowadzoną z naruszeniem wymagań związanych z ochroną środowiska lub naruszeniem warunków korzystania ze środowiska.

4) przeciwdziałanie poważnym awariom oraz sprawowanie nadzoru nad usuwaniem ich skutków;

5) wykonywanie zadań związanych ze zbieraniem danych do Europejskiego Rejestru Uwalniania i Transferu Zanieczyszczeń oraz prowadzeniem Krajowego Rejestru Uwalniania i Transferu Zanieczyszczeń; udział w przekazywaniu do użytkowania obiektów lub instalacji realizowanych jako przedsięwzięcia mogące zawsze znacząco lub potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko;

6) udział w przekazywaniu do użytkowania obiektów lub instalacji realizowanych jako przedsięwzięcia mogące zawsze znacząco lub potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko;

7) wykonywanie zadań w zakresie zapobiegania szkodom w środowisku i ich naprawy, o międzynarodowym przemieszczaniu odpadów, odpadów wydobywczych;

8) kontrola wyrobów wprowadzonych do obrotu lub oddanych do użytku, podlegających ocenie zgodności w zakresie spełniania przez nie zasadniczych lub innych wymagań dotyczących ochrony środowiska;

9) wykonywanie zadań w zakresie zagrożeń dla środowiska dotyczących substancji chemicznych i ich mieszaninach;

10) przeprowadzanie kontroli systemu handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych;

11) współdziałanie w zakresie ochrony środowiska z innymi organami kontroli, organami ścigania i wymiaru sprawiedliwości, innymi organami administracji państwowej i organami samorządu terytorialnego oraz obrońcy cywilnej, a także organizacjami społecznymi²⁴⁶.

Organami Inspekcji Ochrony Środowiska są:

- **Główny Inspektor Ochrony Środowiska;**
- **wojewódzki inspektor ochrony środowiska**, który jest organem rządowej administracji zespolonej w województwie.

Główny Inspektor Ochrony Środowiska jest centralnym organem administracji rządowej, nadzorowanym przez ministra właściwego do spraw środowiska. Powoływany jest przez prezesa Rady Ministrów, spośród osób wyłonionych w drodze otwartego i konkurencyjnego naboru, na wniosek ministra właściwego do spraw środowiska. Prezes Rady Ministrów również odwołuje Głównego Inspektora Ochrony Środowiska. Ustawowe zadania wykonuje przy pomocy Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska. Organizację **Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska** określa statut nadany, w drodze rozporządzenia, przez prezesa Rady Ministrów na wniosek ministra właściwego do spraw środowiska. W jego skład wchodzi:

- Departament Inspekcji i Orzecznictwa;
- Departament Monitoringu i Informacji o Środowisku;
- Departament Kontroli Rynku;
- Departament Organizacji i Procedur;
- Wydział Współpracy i Promocji Inspekcji;

²⁴⁶ Art. 2 ustawy z dnia 20 lipca 1991 r. o Inspekcji Ochrony Środowiska (Tekst jednolity, Dz.U. z 2007 r., Nr 44, poz. 287 z późn. zm.).

- Wydział Informatyzacji Inspekcji;
- Wydział Finansowy;
- Wydział Administracji;
- Wydział Kadr i Rozwoju Zawodowego;
- Stanowisko do Spraw Kontroli i Audytu Wewnętrznego;
oraz, zespoły terenowe i laboratoria²⁴⁷.

Główny Inspektor Ochrony Środowiska, kierując działalnością Inspekcji Ochrony Środowiska:

- ustala ogólne kierunki działania Inspekcji Ochrony Środowiska, wydaje zalecenia, wytyczne i ustala szczegółowe zasady postępowania w przypadku wystąpienia poważnej awarii w zakresie należącym do właściwości Inspekcji Ochrony Środowiska i współdziałanie z innymi organami administracji publicznej określające sposób postępowania w trakcie wykonywania zadań, oraz kontroluje stan ich realizacji;
- może wydawać wojewódzkim inspektorom ochrony środowiska polecenia dotyczące podjęcia określonych czynności i żądać będących w ich posiadaniu informacji o stanie środowiska i jego ochronie oraz o zakresie i wynikach ich działania;
- organizuje i koordynuje kontrole podmiotów korzystających ze środowiska o zasięgu lub znaczeniu ponadwojewódzkim oraz szkolenia pracowników Inspekcji Ochrony Środowiska w zakresie wykonywania zadań;
- opracowuje wieloletnie programy państwowego monitoringu środowiska;
- dokonuje analiz i ocen, przestrzegania przepisów przez podmioty korzystające ze środowiska oraz stanu środowiska;
- prowadzi system informatyczny i nadzoruje jego funkcjonowanie;
- sporządza roczne sprawozdanie z działalności Inspekcji Ochrony Środowiska i przedkłada je do akceptacji ministrowi właściwemu do spraw środowiska w terminie do 31 maja roku następnego²⁴⁸.

²⁴⁷ Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 6 kwietnia 1999r, w sprawie nadania statutu Głównemu Inspektoratowi Ochrony Środowiska (Dz.U. z 1999 r. Nr.29, poz. 274 z późn. zm.).

²⁴⁸ Ibidem, art. 4a. ustawy z dnia 20 lipca 1991 r. o Inspekcji Ochrony Środowiska (Tekst jednolity, Dz.U. z 2007 r., Nr 44, poz. 287 z późn. zm.).

W zakresie zadań realizowanych przez Inspekcję, współpracuje z organami państw członkowskich Unii Europejskiej; właściwymi organami innych państw na podstawie zawartych umów i porozumień oraz organizacjami międzynarodowymi.

Wojewódzki inspektor ochrony środowiska wykonuje zadania, w ramach rządowej administracji terenowej, zespolonej, pod zwierzchnictwem wojewody. Powoływany i odwoływany jest przez wojewodę, za zgodą Głównego Inspektora Ochrony Środowiska. Wojewódzki inspektor ochrony środowiska kieruje działalnością Inspekcji Ochrony Środowiska na obszarze województwa wykonując zadania przy pomocy **wojewódzkiego inspektoratu ochrony środowiska**, w skład którego wchodzi następujące komórki organizacyjne:

- Wydział Inspekcji;
- Wydział Monitoringu Środowiska;
- Wydział do Spraw Budżetu, Finansów i Egzekucji Należności Pięniężnych;
- Wydział do Spraw Administracyjno-Technicznych i Zamówień publicznych;
- Samodzielne stanowiska pracy do spraw: informatycznych, kadr i szkolenia, przeciwpożarowych oraz bezpieczeństwa i higieny pracy, organizacji, prawnych;
- Laboratorium;
- Delegatury (w zależności od potrzeb, tworzone przez wojewodę na wniosek wojewódzkiego inspektora ochrony środowiska, w drodze powierzenia zadań, mogą prowadzić sprawy z zakresu właściwości wojewódzkiego inspektora), w skład których wchodzi dział: inspekcji, monitoringu środowiska oraz samodzielne stanowisko pracy do spraw administracyjno-technicznych²⁴⁹.

Wojewódzki inspektor ochrony środowiska informuje zarząd województwa, powiatu, prezydenta/burmistrza miasta, wójta o wynikach kontroli obiektów o zasadniczym znaczeniu dla danego terenu. W związku z przedłożoną informacją, radzie powiatu służy prawo do określania, w drodze uchwały, kierunków działania wojewódzkiego inspektora ochrony środowiska w celu zapewnienia na danym obszarze należytej ochrony

²⁴⁹ Na podstawie regulaminu organizacyjnego Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Katowicach.

środowiska. W przypadku bezpośredniego zagrożenia środowiska starosta lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) może skierować, zawierający uzasadnienie, wniosek do wojewódzkiego inspektora ochrony środowiska o podjęcie działań zmierzających do usunięcia zagrożenia.

Kontrolę wykonują: Główny Inspektor Ochrony Środowiska, wojewódzcy inspektorzy ochrony środowiska oraz upoważnieni przez nich pracownicy Inspekcji Ochrony Środowiska, „inspektorzy”. Podczas wykonywania kontroli przestrzegania wymagań ochrony środowiska inspektor uprawniony jest do:

- wstępu z niezbędnym sprzętem na teren nieruchomości, obiektu lub ich części, na którym prowadzona jest działalność gospodarcza, do środków transportu oraz wstępu przez całą dobę wraz z niezbędnym sprzętem na teren niezwiązany z prowadzeniem działalności gospodarczej;
- pobierania próbek, przeprowadzania niezbędnych badań lub wykonywania innych czynności kontrolnych w celu ustalenia na terenie kontrolowanej nieruchomości, w obiekcie lub jego części, stanu środowiska oraz oceny tego stanu w świetle przepisów o ochronie środowiska, a także indywidualnie określonych w decyzjach administracyjnych warunków wykonywania działalności wpływającej na środowisko;
- żądania wstrzymania ruchu instalacji lub urządzeń oraz powstrzymania się od wykonywania innych czynności w zakresie, w jakim jest to niezbędne dla pobrania próbek oraz przeprowadzenia badań i pomiarów;
- oceny sposobu eksploatacji instalacji lub urządzeń, w tym środków transportu, stosowanych technologii i rozwiązań technicznych oraz sposobu wykonywania pomiarów emisji, ilości pobranej wody oraz odprowadzanych ścieków przez jednostkę prowadzącą pomiary, w tym poprawności sposobu pobierania i analizy próbek.

Upoważniony do kontroli inspektor jest uprawniony do poruszania się po terenie nieruchomości, obiektu lub ich części oraz środków transportu, bez potrzeby uzyskiwania przepustki oraz nie podlega rewizji osobistej przewidzianej w regulaminie wewnętrznym kontrolowanej jednostki organizacyjnej ale podlega przepisom bezpieczeństwa i higieny pracy obowiązującym w kontrolowanej jednostce organizacyjnej²⁵⁰.

²⁵⁰ Art. 9 ustawy z dnia 20 lipca 1991 r. o Inspekcji Ochrony Środowiska (Tekst

Na podstawie ustaleń kontroli wojewódzki inspektor ochrony środowiska może:

- wydać zarządzenie pokontrolne do kierownika kontrolowanej jednostki organizacyjnej lub osoby fizycznej;
- wydać na podstawie odrębnych przepisów decyzję administracyjną;
- wszcząć egzekucję, jeżeli obowiązek wynika z mocy prawa lub decyzji administracyjnej²⁵¹.

Inspekcja Ochrony Środowiska współdziała w wykonywaniu czynności kontrolnych z innymi organami kontroli, w tym z Państwową Inspekcją Sanitarną, organami administracji państwowej i rządowej, organami samorządu terytorialnego, organami obrony cywilnej oraz organizacjami społecznymi. Współdziałanie to obejmuje w szczególności:

- rozpatrywanie wniosków o przeprowadzenie kontroli, składanych przez organy jednostek samorządu terytorialnego;
- przekazywanie właściwym organom administracji państwowej i rządowej oraz organom samorządu terytorialnego informacji o wynikach kontroli przeprowadzonych przez Inspekcję Ochrony Środowiska;
- wymianę informacji o wynikach kontroli;
- wymianę z organami celnymi i Strażą Graniczną informacji związanych ze sprowadzaniem do kraju towarów, których wwóz jest zakazany lub ograniczony ze względu na ochronę środowiska;
- współpracę ze Strażą Graniczną w wykonywaniu kontroli w strefie nadgranicznej oraz z organami Państwowej Straży Pożarnej w zakresie przeciwdziałania poważnym awariom²⁵².

12.3. Państwowa Inspekcja Sanitarna

Państwowa Inspekcja Sanitarna jest wyspecjalizowaną instytucją, powołaną do realizacji zadań z zakresu zdrowia publicznego. w szczególności poprzez sprawowanie nadzoru nad warunkami:

- higieny: środowiska, pracy w zakładach pracy, radiacyjnej, procesów nauczania i wychowania, wypoczynku i rekreacji;
- zdrowotnymi żywności, żywienia i przedmiotów użytku;

jednolity, Dz.U. z 2007 r., Nr 44, poz.287 z późn. zm.).

²⁵¹ Ibidem, art. 12. ppkt 1.

²⁵² Ibidem, art. 17

- higieniczno-sanitarnymi, jakie powinien spełniać personel medyczny, sprzęt oraz pomieszczenia, w których są udzielane świadczenia zdrowotne;
- w celu ochrony zdrowia ludzkiego przed niekorzystnym wpływem szkodliwości i uciążliwości środowiskowych, zapobiegania powstawaniu chorób, w tym chorób zakaźnych i zawodowych²⁵³.

Wykonywanie powyższych zadań polega na sprawowaniu zapobiegawczego i bieżącego nadzoru sanitarnego oraz prowadzeniu działalności zapobiegawczej i przeciwepidemicznej w zakresie chorób zakaźnych i innych chorób powodowanych warunkami środowiska, a także na prowadzeniu działalności oświatowo-zdrowotnej.

Do zakresu działania Państwowej Inspekcji Sanitarnej w dziedzinie:

a) zapobiegawczego nadzoru sanitarnego należy w szczególności:

- opiniowanie projektów planów zagospodarowania przestrzennego województwa, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz uzgadnianie warunków zabudowy i zagospodarowania terenu pod względem wymagań higienicznych i zdrowotnych;
- uzgadnianie dokumentacji projektowej pod względem wymagań higienicznych i zdrowotnych dotyczących budowy oraz zmiany sposobu użytkowania obiektów budowlanych, statków morskich, żeglugi śródlądowej i powietrznych oraz nowych materiałów i procesów technologicznych przed ich zastosowaniem w produkcji lub budownictwie;
- uczestniczenie w dopuszczeniu do użytku obiektów budowlanych, statków (morskich, żeglugi śródlądowej i powietrznych) oraz środków komunikacji lądowej;
- inicjowanie przedsięwzięć oraz prac badawczych w dziedzinie zapobiegania negatywnym wpływom czynników i zjawisk fizycznych, chemicznych i biologicznych na zdrowie ludzi²⁵⁴.

b) do bieżącego nadzoru sanitarnego należy kontrola przestrzegania przepisów określających wymagania higieniczne i zdrowotne, w szczególności dotyczących:

²⁵³ Art. 1 ustawy z dnia 14 marca 1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej (Tekst jednolity z 2011 r. Nr 212, poz. 1263 z późn zm.).

²⁵⁴ Ibidem, art. 3.

- higieny środowiska, a zwłaszcza wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi, powietrza w pomieszczeniach przeznaczonych dla ludzi, gleby, wód i innych elementów środowiska w zakresie ustalonym w odrębnych przepisach;
- utrzymania należytego stanu higienicznego nieruchomości, zakładów pracy, instytucji, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej, dróg, ulic oraz osobowego i towarowego transportu kolejowego, drogowego, lotniczego i morskiego;
- warunków produkcji, transportu, przechowywania i sprzedaży żywności, warunków żywienia zbiorowego oraz nadzoru nad jakością zdrowotną żywności;
- warunków zdrowotnych produkcji i obrotu przedmiotami użytku, materiałów i wyrobów przeznaczonych do kontaktu z żywnością, kosmetykami oraz innymi wyrobami mogącymi mieć wpływ na zdrowie ludzi;
- warunków zdrowotnych środowiska pracy, a zwłaszcza zapobiegania powstawaniu chorób zawodowych i innych chorób związanych z warunkami pracy;
- higieny pomieszczeń i wymagań w stosunku do sprzętu używanego w szkołach i innych placówkach oświatowo-wychowawczych, szkołach wyższych, w ośrodkach wypoczynku oraz higieny procesów nauczania;
- przestrzegania przez producentów, importerów, osoby wprowadzające do obrotu, stosujące lub eksportujące substancje chemiczne (łatwopalne, toksyczne, wybuchowe, utleniające, drażniące, uczulające, rakotwórcze szkodliwe i niebezpieczne dla środowiska) ich mieszaniny lub wyroby zawierające substancje chemiczne i ich mieszaniny;
- przestrzegania przez podmioty wprowadzające do obrotu prekursorzy kategorii 2 i 3 (substancje narkotyczne);
- wymagań określonych w przepisach o zawartości niektórych substancji w dymie papierosowym;
- wprowadzania do obrotu produktów biobójczych i substancji czynnych oraz ich stosowania w działalności zawodowej²⁵⁵.

²⁵⁵ Ibidem, art. 4.

c) zapobiegania i zwalczania chorób należy:

- dokonywanie analiz i ocen epidemiologicznych;
- opracowywanie programów i planów działalności zapobiegawczej i przeciwepidemicznej, przekazywanie ich do realizacji podmiotom leczniczym w rozumieniu przepisów o działalności leczniczej oraz kontrola realizacji tych programów i planów;
- ustalanie zakresu i terminów szczepień ochronnych oraz sprawowanie nadzoru w tym zakresie;
- wydawanie zarządzeń i decyzji lub występowanie do innych organów o ich wydanie dotyczących zwalczania chorób zakaźnych oraz wydawanie decyzji o stwierdzeniu choroby zawodowej lub decyzji o braku podstaw do jej stwierdzenia;
- planowanie i organizowanie sanitarnego zabezpieczenia granic państwa oraz nadzór sanitarny nad ruchem pasażerskim i towarowym w morskich i lotniczych portach oraz przystaniach;
- udzielanie poradnictwa w zakresie spraw sanitarno-epidemiologicznych lekarzom okrętowym i personelowi pomocniczo-lekarскому, zatrudnionemu na statkach morskich, żeglugi śródlądowej i powietrznych;
- kierowanie akcją sanitarną przy masowych przemieszczeniach ludności, zjazdach i zgromadzeniach²⁵⁶

d) inicjowania, organizowania, prowadzenia, koordynowania i nadzoru nad działalnością oświatowo-zdrowotną w celu ukształtowania odpowiednich postaw i zachowań zdrowotnych, a w szczególności:

- inicjuje i wytycza kierunki przedsięwzięć zmierzających do zaznajamiania społeczeństwa z czynnikami szkodliwymi dla zdrowia, popularyzowania zasad higieny i racjonalnego żywienia, metod zapobiegania chorobom oraz umiejętności udzielania pierwszej pomocy;
- pobudza aktywność społeczną do działań na rzecz własnego zdrowia;
- udziela porad i informacji w zakresie zapobiegania i eliminowania negatywnego wpływu czynników i zjawisk fizycznych, chemicznych i biologicznych na zdrowie ludzi;
- ocenia działalność oświatowo-zdrowotną prowadzoną przez

²⁵⁶ Ibidem, art. 5.

szkoły i inne placówki oświatowo-wychowawcze, szkoły wyższe oraz środki masowego przekazu, podmioty lecznicze oraz inne podmioty, instytucje i organizacje, a także udziela im pomocy w prowadzeniu tej działalności²⁵⁷.

Do zadań Państwowej Inspekcji Sanitarnej należy również wydawane opinii co do zgodności z warunkami sanitarnymi określonymi przepisami Unii Europejskiej przedsięwzięć i zrealizowanych inwestycji, których realizacja jest wspomagana przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa ze środków pochodzących z funduszy Unii Europejskiej.

Państwowa Inspekcja Sanitarna podlega ministrowi właściwemu do spraw zdrowia, a jej zadania wykonują następujące organy:

- **Główny Inspektor Sanitarny;**
- **państwowy wojewódzki inspektor sanitarny**, jako organ rządowej administracji zespolonej w województwie;
- **państwowy powiatowy inspektor sanitarny**, jako organ rządowej administracji zespolonej w powiecie, którego obszar działania może obejmować kilka powiatów;
- **państwowy graniczny inspektor sanitarny** dla obszarów przejść granicznych: drogowych, kolejowych, lotniczych, rzecznych i morskich, portów lotniczych i morskich oraz jednostek pływających na obszarze wód terytorialnych.

Państwową Inspekcją Sanitarną kieruje **Główny Inspektor Sanitarny** jako centralny organ administracji rządowej. Powoływany jest przez prezesa Rady Ministrów, spośród osób wyłonionych w drodze otwartego i konkurencyjnego naboru, na wniosek ministra właściwego do spraw zdrowia. Ustala ogólne kierunki działania organów Państwowej Inspekcji Sanitarnej oraz koordynuje i nadzoruje działalność tych organów.

Zadania wykonuje przy pomocy Głównego Inspektoratu Sanitarnego o następującej strukturze organizacyjnej:

- Biuro Głównego Inspektora;
- Biuro Dyrektora Generalnego;
- Departament Współpracy Międzynarodowej i Ochrony Sanitarnej Granic;
- Departament Bezpieczeństwa Żywności i Żywnienia;
- Departament Żywności Prozdrowotnej;

²⁵⁷ Ibidem, art. 6.

- Departament Bezpieczeństwa Zdrowotnego Wody;
- Departament Ekonomiczno-Administracyjny;
- Departament Higieny Środowiska;
- Departament Nadzoru i Kontroli;
- Departament Zapobiegania oraz Zwalczania Zakażeń i Chorób Zakaźnych u Ludzi;
- Departament Nadzoru nad Środkami Zastępczymi;
- Departament Współpracy Międzynarodowej i Ochrony Sanitarnej Granic²⁵⁸.

Terenowymi organami Państwowej Inspekcji Sanitarnej są państwowi inspektorzy sanitarni, pod kierunkiem których działają stacje sanitarno-epidemiologiczne. Stacje posiadają status zakładu opieki zdrowotnej.

W każdym z województw działa wojewódzka stacja sanitarno-epidemiologiczna, której podlegają stacje powiatowe i graniczne. Każdą ze stacji kieruje odpowiednio:

- państwowy wojewódzki inspektor sanitarny,
- państwowy powiatowy inspektor sanitarny,
- państwowy graniczny inspektor sanitarny.

Wojewódzki inspektor sanitarny działa w ramach zespolonej administracji rządowej. Wykonuje w imieniu wojewody zadania i kompetencje Inspekcji Ochrony Środowiska. Państwowego wojewódzkiego inspektora sanitarnego i jego zastępcę powołuje i odwołuje wojewoda za zgodą Głównego Inspektora Sanitarnego. Państwowy wojewódzki inspektor sanitarny jest organem właściwym w stosunku do podmiotów, dla których powiat jest organem założycielskim lub organem prowadzącym, lub w których powiat jest podmiotem dominującym oraz organem właściwym w zakresie higieny radiacyjnej. Zadania wykonuje przy pomocy podległej mu stacji sanitarno-epidemiologicznej o następującej strukturze organizacyjnej:

- Oddział Nadzoru Epidemiologii;
- Oddział Nadzoru Higieny Komunalnej;
- Oddział Nadzoru Higieny Pracy;
- Oddział Higieny Radiacyjnej;
- Oddział Higieny Dzieci i Młodzieży;

²⁵⁸ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z 29 lipca 2010 r. w sprawie nadania statutu Głównemu Inspektorowi Sanitarnemu (Dz.U. z 2010 r. Nr 139, poz. 939).

- Oddział Bezpieczeństwa Żywności Żywienia i Kosmetyków;
- Oddział Nadzoru Sanitarnego;
- Oddział Promocji Zdrowia;
- Działy: Laboratoryjny, Ekonomiczno-Administracyjny;
- Sekcje do spraw: kontroli wewnętrznej, informacji i marketingu, kontaktów z mediami transportu.

Wojewódzkiemu inspektorowi sanitarnemu podlegają powiatowi i graniczni inspektorzy sanitarni.

Zadania Państwowej Inspekcji Sanitarnej wykonuje:

- w Policji, Państwowej Straży Pożarnej, Straży Granicznej, Biurze Ochrony Rządu, jednostkach organizacyjnych podległych i nadzorowanych przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych, podmiotach leczniczych przez niego tworzonych, urzędzie obsługującym ministra oraz w jednostkach organizacyjnych Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu i Centralnego Biura Antykorupcyjnego – **Państwowa Inspekcja Sanitarna Ministerstwa Spraw Wewnętrznych**;
- na terenach jednostek organizacyjnych podległych ministrowi obrony narodowej, w rejonach zakwaterowania przejściowego jednostek wojskowych oraz w stosunku do wojsk obcych przebywających na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz przemieszczających się przez jej terytorium – organy **Wojskowej Inspekcji Sanitarnej** przy pomocy podległych im wojskowych ośrodków medycyny prewencyjnej, będących podmiotami leczniczymi.

Państwowy inspektor sanitarny lub Główny Inspektor Sanitarny w związku z wykonywaną kontrolą ma prawo:

a) wstępu na terenie miast i wsi do:

- zakładów pracy oraz wszystkich pomieszczeń i urządzeń będących ich elementem;
- obiektów użyteczności publicznej, obiektów handlowych, ogrodów działkowych i nieruchomości oraz wszystkich pomieszczeń wchodzących w ich skład;
- środków transportu i obiektów z nimi związanych, w tym również na statki morskie, żeglugi śródlądowej i powietrzne;
- obiektów będących w trakcie budowy;

b) żądania pisemnych lub ustnych informacji oraz wzywania i przesłuchiwania osób:

- c) żądania okazania dokumentów i udostępniania wszelkich danych;
- d) pobierania próbek do badań laboratoryjnych.

Ponadto ma prawo wstępu do mieszkań w razie podejrzenia lub stwierdzenia choroby zakaźnej, zagrożenia zdrowia czynnikami środowiskowymi, a także jeżeli w mieszkaniu jest lub ma być prowadzona działalność produkcyjna lub usługowa.

12.4. Inspekcja Weterynaryjna

Inspekcja realizuje zadania z zakresu ochrony zdrowia zwierząt oraz bezpieczeństwa produktów pochodzenia zwierzęcego w celu zapewnienia ochrony zdrowia publicznego²⁵⁹, w szczególności przez:

- a) zwalczanie chorób zakaźnych zwierząt, w tym chorób odzwierzęcych;
- b) badania kontrolne zakażeń zwierząt oraz badanie zwierząt rzeźnych jak również produktów pochodzenia zwierzęcego;
- c) przeprowadzanie:
 - weterynaryjnej kontroli granicznej, w handlu i wywozie zwierząt oraz produktów;
 - kontroli administracyjnych i kontroli na miejscu przestrzegania wymogów w zakresie określonym w przepisach o płatnościach w ramach systemów wsparcia bezpośredniego, jako organ kontroli;
 - kontroli wyrobów do diagnostyki in vitro stosowanych w medycynie weterynaryjnej;
- d) sprawowanie nadzoru nad:
 - bezpieczeństwem produktów pochodzenia zwierzęcego, w tym nad wymaganiami weterynaryjnymi przy ich produkcji, umieszczaniu na rynku oraz sprzedaży bezpośredniej;
 - wprowadzaniem na rynek zwierząt i ubocznych produktów pochodzenia zwierzęcego;
 - wytwarzaniem, obrotem i stosowaniem pasz, dodatków stosowanych w żywieniu zwierząt, organizmów genetycznie zmodyfikowanych przeznaczonych do użytku paszowego i pasz genetycznie

²⁵⁹ Art. 3 ustawy 29 stycznia 2004 r. o Inspekcji Weterynaryjnej (tekst jednolity Dz.U. z 2010 r. Nr 112, poz. 744).

zmodyfikowanych oraz nad transgranicznym przemieszczaniem organizmów genetycznie zmodyfikowanych przeznaczonych do użytku paszowego;

- zdrowiem zwierząt przeznaczonych do rozrodu oraz jakością zdrowotną materiału biologicznego i jaj wylęgowych drobiu;
- obrotem i ilością stosowanych produktów leczniczych weterynaryjnych;
- wytwarzaniem i stosowaniem pasz leczniczych;
- utrzymywaniem, hodowlą, prowadzeniem ewidencji zwierząt doświadczalnych w jednostkach doświadczalnych, hodowlanych i u dostawców;

e) prowadzenie monitorowania substancji niedozwolonych, pozostałości chemicznych, biologicznych, produktów leczniczych i skażeń promieniotwórczych u zwierząt, w ich wydzielinach i wydalinach, w tkankach lub narządach zwierząt, w produktach pochodzenia zwierzęcego, w wodzie przeznaczonej do pojenia zwierząt oraz paszach;

f) prowadzenie wymiany informacji w ramach systemów wymiany informacji;

g) przyjmowanie informacji o niebezpiecznych produktach żywnościowych oraz paszach od organów Państwowej Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa, Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, w zakresie kompetencji tych inspekcji, oraz od organów Inspekcji Handlowej o niebezpiecznych produktach żywnościowych pochodzenia zwierzęcego oraz ocena ryzyka i stopnia zagrożenia spowodowanego niebezpiecznym produktem żywnościowym lub paszą, a następnie przekazywanie tych informacji do kierującego siecią systemu RASFF (Systemu Wczesnego Ostrzegania o Niebezpiecznych Produktach Spożywczych i Środkach Żywnienia Zwierząt)²⁶⁰.

Organami Inspekcji są:

- **Główny Lekarz Weterynarii;**
- **wojewódzki lekarz weterynarii;**
- **powiatowy lekarz weterynarii,** jako kierownik powiatowej in-

²⁶⁰ Ustanowiony rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady WE Nr 178/2002 z dnia 28 stycznia 2002 r., ustalającym ogólne zasady i wymagania prawa żywnościowego, procedury w sprawie bezpieczeństwa żywnościowego oraz stanowiącym Europejski Urząd do Spraw Bezpieczeństwa Żywności.

spekcji weterynaryjnej wchodzącej w skład niezespolonej administracji rządowej;

– **graniczny lekarz weterynarii.**

Zadania organów Inspekcji wykonują również lekarze weterynarii i inne osoby zatrudnione w Inspekcji oraz lekarze weterynarii wyznaczeni do wykonywania określonych czynności, jak również osoby niebędące lekarzami weterynarii wyznaczone do wykonywania określonych czynności o charakterze pomocniczym.

Inspekcją Weterynaryjną kieruje **Główny Lekarz Weterynarii** będący centralnym organem administracji rządowej. Podlega ministrowi właściwemu do spraw rolnictwa, na wniosek którego powoływany jest przez prezesa Rady Ministrów, spośród osób wyłonionych w drodze otwartego i konkurencyjnego naboru. Odwoływany jest również przez prezesa Rady Ministrów. Wykonuje swoje zadania przy pomocy Głównego Inspektoratu Weterynarii o następującej strukturze organizacyjnej:

- Biuro Budżetowo-Finansowe;
- Biuro Bezpieczeństwa Żywności Pochodzenia Zwierzęcego;
- Biuro do Spraw Unii Europejskiej i Współpracy z Zagranicą;
- Biuro Kontroli;
- Biuro Prawne;
- Biuro Organizacyjne;
- Biuro do Spraw Granic;
- Biuro Pasz, Farmacji i Utylizacji;
- Biuro Zdrowia i Ochrony Zwierząt;
- Stanowisko do Spraw Laboratoriów;
- Stanowisko do Spraw Audytu Wewnętrznego;
- Stanowisko do Spraw Ochrony Informacji Niejawnych i Spraw Obronnych;
- Stanowisko ds. BHP i p.poż.²⁶¹.

Główny Lekarz Weterynarii w ramach swoich kompetencji:

- ustala ogólne kierunki działania Inspekcji i wydaje instrukcje określające sposób jej postępowania w tym instrukcje dotyczące stosowania przez organy Inspekcji przepisów Unii Europejskiej;

²⁶¹ Organizację Głównego Inspektoratu Weterynarii określa Zarządzenie Nr 34 Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 30 grudnia 2008 r. w sprawie nadania statutu Głównemu Inspektoratowi Weterynarii (Dz. Urz. Nr 31, poz. 38).

- koordynuje i kontroluje wykonywanie zadań przez wojewódzkich, powiatowych i granicznych lekarzy weterynarii;
- może wydawać wojewódzkim, powiatowym i granicznym lekarzom weterynarii polecenia dotyczące podjęcia określonych czynności oraz żądać od nich informacji z zakresu ich działania;
- współpracuje z Międzynarodowym Urzędem do Spraw Epizootii²⁶² oraz innymi organizacjami międzynarodowymi;
- dokonuje analiz i ocen sytuacji epizootycznej, bezpieczeństwa produktów pochodzenia zwierzęcego i wymagań weterynaryjnych przy ich produkcji;
- opracowuje krajowe programy dotyczące zwalczania chorób zakaźnych zwierząt i odzwierzęcych oraz ich monitorowania, badania kontrolnym zwierząt;
- organizuje szkolenia dla urzędowych lekarzy weterynarii;
- utrzymuje rezerwę szczepionek, biopreparatów i produktów biobójczych oraz innych środków niezbędnych do diagnozowania i zwalczania chorób zakaźnych zwierząt, w tym chorób odzwierzęcych, oraz monitorowania chorób odzwierzęcych i odzwierzęcych czynników chorobotwórczych, a także związanej z nimi oporności na środki przeciwdrobnoustrojowe u zwierząt, w produktach pochodzenia zwierzęcego i paszach;
- zarządza systemem wymiany informacji służącym kontroli przemieszczaniu zwierząt i produktów w handlu, przewozie, przywozie oraz wywozie oraz sprawuje nadzór nad prawidłowym jego funkcjonowaniem;
- prowadzi listę osób, posiadających świadectwo zdrowia oraz zaświadczenia o spełnieniu minimalnych standardów co do higieny i warunków utrzymania zwierząt w gospodarstwie;
- wykonuje inne zadania określone w przepisach odrębnych²⁶³.

Wojewódzki lekarz weterynarii podlega Głównemu Lekarzowi Weterynarii w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa sanitarno-epizootycznego na obszarze swojej właściwości. Jest kierownikiem wojewódzkiej

²⁶² Epizootia – epidemia – masowe występowanie choroby zakaźnej zarówno u zwierząt hodowlanych i dzikich na określonym terenie i w określonym czasie.

²⁶³ Art. 13 ustawy 29 stycznia 2004 r. o Inspekcji Weterynaryjnej (Tekst jednolity Dz.U. z 2010 r. Nr 112, poz. 744).

inspekcji weterynaryjnej wchodzącej w skład zespolonej administracji rządowej w województwie a swoje zadania wykonuje przy pomocy podległego wojewódzkiego inspektoratu weterynarii, w skład którego wchodzi następujące komórki organizacyjne do spraw:

- bezpieczeństwa żywności oraz ubocznych produktów zwierzęcych;
- zdrowia i ochrony zwierząt;
- oceny działalności Inspekcji weterynaryjnej;
- nadzoru farmaceutycznego;
- finansowo-księgowych;
- administracyjnych;
- obsługi prawnej;

oraz Zakład Higieny Weterynaryjnej i samodzielne stanowisko do spraw informacji niejawnych i obrony²⁶⁴.

Uprawniony jest do:

- ustalania kierunków działania, wydawania instrukcji określających sposób postępowania powiatowych lekarzy weterynarii na obszarze województwa oraz kontroli sposobów wykonywania przez nich zadań Inspekcji;
- wydawania powiatowym lekarzom weterynarii poleceń dotyczących podjęcia określonych czynności oraz żądania od nich informacji z zakresu ich działania;
- dokonywania analiz i ocen sytuacji epizootycznej, bezpieczeństwa produktów pochodzenia zwierzęcego, pasz i wymagań weterynaryjnych przy ich produkcji na obszarze województwa;
- organizuje szkolenia dla urzędowych lekarzy weterynarii;
- nadzorowania na obszarze województwa działania systemów informatycznych utworzonych i użytkowanych przez Inspekcję²⁶⁵.

Powiatowy lekarz weterynarii jako kierownik powiatowej inspekcji weterynaryjnej wchodzącej w skład niezespolonej administracji rządowej, podlega wojewódzkiemu lekarzowi weterynarii. Swoje zadania wykonuje przy pomocy podległego powiatowego inspektoratu weterynarii, którego

²⁶⁴ Strukturę organizacyjną określa regulamin poszczególnych inspektoratów, wydawany na podstawie, Zarządzenia Nr 1 Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 2 marca 2010 r. w sprawie organizacji wojewódzkich, powiatowych i granicznych inspektoratów weterynarii.

²⁶⁵ Art. 14 ustawy 29 stycznia 2004 r. o Inspekcji Weterynaryjnej (Tekst jednolity Dz.U. z 2010 r. Nr 112, poz.774).

jest kierownikiem, obejmującego komórki organizacyjne do spraw zdrowia i ochrony zwierząt, bezpieczeństwa żywności, pasz oraz ubocznych produktów zwierzęcych, finansów i administracji. Zakres działania powiatowego lekarza weterynarii może obejmować kilka powiatów.

Graniczny lekarz weterynarii podlega Głównemu Lekarzowi Weterynarii. Swoje zadania wykonuje przy pomocy granicznego inspektoratu weterynarii²⁶⁶, którego jest kierownikiem. W ramach granicznego inspektoratu weterynarii funkcjonują graniczne posterunki kontroli.

Pracownicy Inspekcji są obowiązani przy wykonywaniu czynności kontrolnych nosić na widocznym miejscu odznakę identyfikacyjną oraz mają prawo w każdym czasie do:

- przeprowadzania kontroli gospodarstw, centrów (organizacji), zakładów, instalacji, urządzeń lub środków transportu;
- kontrolowania przestrzegania wymagań określonych w prawodawstwie weterynaryjnym, w tym metod stosowanych do znakowania i identyfikacji zwierząt;
- pobierania nieodpłatnie próbek do badań od zwierząt utrzymywanych w celu umieszczenia na rynku lub transportowanych oraz produktów przeznaczonych do przechowywania, umieszczania na rynku lub transportowanych;
- żądania pisemnych lub ustnych informacji oraz okazywania i udostępniania dokumentów lub danych informatycznych w zakresie objętych przedmiotem.

12.5. Państwowa Inspekcja Farmaceutyczna

Państwowa Inspekcja Farmaceutyczna sprawuje nadzór nad warunkami wytwarzania i importu produktów leczniczych i produktów leczniczych weterynaryjnych, jakością i obrotem produktami leczniczymi, z wyłączeniem produktów leczniczych weterynaryjnych oraz obrotem wyrobami medycznymi, z wyłączeniem wyrobów medycznych stosowanych w medycynie weterynaryjnej w celu zabezpieczenia interesu społecznego w za-

²⁶⁶ Graniczne Inspektoraty Weterynarii swoje siedziby mają w Świnoujściu, Szczecinie, Gdańsku, Gdyni, Warszawie, Bezledach, Kuźnicy Białostockiej, Kobyłanach, Kukurykach, Koroszczynie, Korczowej, Hrebennem, Dorohusku,

kresie bezpieczeństwa zdrowia i życia ludzi przy stosowaniu produktów leczniczych i wyrobów medycznych, znajdujących się w hurtowniach farmaceutycznych, aptekach, działach farmacji szpitalnej, punktach aptecznych i placówkach obrotu pozaptecznego.

Do zadań Inspekcji Farmaceutycznej należy w szczególności:

a) przeprowadzanie inspekcji warunków wytwarzania i importu produktów leczniczych zgodnie z wymaganiami Dobrej Praktyki Wytwarzania;

b) kontrolowanie:

- warunków transportu, przeładunku i przechowywania produktów leczniczych i wyrobów medycznych oraz sprawowanie nadzoru nad jakością produktów leczniczych będących przedmiotem obrotu;
- aptek i innych jednostek prowadzących obrót detaliczny i hurtowy produktami leczniczymi i wyrobami medycznymi;
- jakości leków recepturowych i aptecznych sporządzonych w aptekach;
- właściwego oznakowania i reklamy produktów leczniczych oraz właściwego oznakowania wyrobów medycznych;
- obrotu środkami odurzającymi, substancjami psychotropowymi i prekursorami grupy środków odurzających;

c) współpraca:

- ze specjalistycznym zespołem konsultantów do spraw farmacji;
- z samorządem aptekarskim i innymi samorządami;

d) opiniowanie przydatności lokalu przeznaczonego na aptekę lub hurtownię oraz placówkę obrotu pozaaptecznego;

e) prowadzenie rejestru aptek ogólnodostępnych, szpitalnych, punktów aptecznych oraz Rejestru Hurtowni Farmaceutycznych oraz Wytwórni Farmaceutycznych;

f) wydawanie opinii dotyczącej aptek, w których może być odbywany staż²⁶⁷.

Powyższe zadania wykonują organy Inspekcji Farmaceutycznej, którymi są:

- **Główny Inspektor Farmaceutyczny** jako centralny organ administracji rządowej;

²⁶⁷ Art. 109 ustawy z dnia 6 września 2001 r. Prawo Farmaceutyczne (Dz.U. z 2008 r. Nr 45. poz. 271, z późn. zm.).

– **wojewoda przy pomocy wojewódzkiego inspektora farmaceutycznego.**

Organy Inspekcji Farmaceutycznej wydają decyzje w zakresie:

a) wstrzymania lub wycofania z obrotu lub stosowania w zakładach opieki zdrowotnej produktów leczniczych w przypadku podejrzenia lub stwierdzenia, że dany produkt:

- nie jest dopuszczony do obrotu w Polsce;
- nie odpowiada ustalonym dla niego wymaganiom jakościowym;

b) wstrzymania lub wycofania z aptek ogólnodostępnych i hurtowni farmaceutycznych towarów, którymi obrót jest niedozwolony;

c) udzielenia, zmiany, cofnięcia lub odmowy udzielenia zezwolenia na:

- prowadzenie apteki;
- wytwarzanie produktów leczniczych;
- obrót hurtowy produktami leczniczymi;

d) skierowanie produktu leczniczego dopuszczonego do obrotu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej do badań jakościowych;

e) reklamy produktów leczniczych oraz działalności aptek i punktów aptecznych²⁶⁸.

Inspekcją Farmaceutyczną kieruje **Główny Inspektor Farmaceutyczny**, który powoływany i odwoływany jest przez prezesa Rady Ministrów, spośród osób należących do państwowego zasobu kadrowego, na wniosek ministra właściwego do spraw zdrowia, sprawującego nad nim nadzór. Główny Inspektor Farmaceutyczny:

- ustala kierunki działania Inspekcji Farmaceutycznej;
- koordynuje i kontroluje wykonywanie zadań przez wojewódzkich inspektorów farmaceutycznych;
- może wydawać wojewódzkim inspektorom farmaceutycznym polecenia dotyczące podjęcia konkretnych czynności w zakresie ich merytorycznego działania z zastrzeżeniem spraw objętych wydawaniem decyzji administracyjnych jako organu I instancji, a także może żądać od nich informacji w całym zakresie działania Inspekcji Farmaceutycznej;
- pełni funkcje organu II instancji w stosunku do decyzji wojewódzkich inspektorów farmaceutycznych;
- sprawuje nadzór nad warunkami wytwarzania produktów leczniczych stosowanych u ludzi i zwierząt;

²⁶⁸ Ibidem, art. 108 ppkt 4.

- w ramach państwowych badań jakości produktów leczniczych sprawuje nadzór nad jakością produktów leczniczych znajdujących się w obrocie, z wyłączeniem produktów leczniczych weterynaryjnych;
- współpracuje z właściwymi inspekcjami farmaceutycznymi państw członkowskich Unii Europejskiej i państw członkowskich Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – stron umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym w zakresie procedur dotyczących inspekcji i wymiany informacji (zasady i wytyczne dobrej praktyki wytwarzania w odniesieniu do produktów leczniczych stosowanych u ludzi oraz produktów leczniczych stosowanych u ludzi, znajdujących się w fazie badań;
- jest organem I instancji w sprawach określonych w ustawie oraz wydaje decyzje.

Główny Inspektor Farmaceutyczny, oprócz powyższych zadań, określonych w ustawie z dnia 6 września 2001r. Prawo farmaceutyczne²⁶⁹, wykonuje również zadania wynikające z:

- 1) Ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz.U. Nr 179, poz. 1485 z późn. zm.), do których należy:
 - a) wydawanie zezwoleń na:
 - obrót hurtowy środkami odurzającymi lub substancjami psychotropowymi (art. 40 ust. 1);
 - obrót hurtowy prekursorami kategorii I (art. 40 ust. 3);
 - wytwarzanie, przetwarzanie lub przerabianie środków odurzających, substancji psychotropowych (art. 35 ust. 1);
 - wytwarzanie, przetwarzanie lub przerabianie prekursorów kategorii I (art. 35 ust. 3);
 - wytwarzanie, przetwarzanie lub przerabianie środków odurzających, substancji psychotropowych lub prekursorów kategorii I (art. 35 ust. 4) celem prowadzenia badań naukowych wyłącznie dla szkół wyższych, jednostek badawczo-rozwojowych lub innych placówek naukowych w zakresie ich działalności statutowej;
 - stosowanie środków odurzających lub substancji psychotropowych (art. 35 ust. 7) celem prowadzenia badań naukowych wy-

²⁶⁹ Rozdział 8 – Państwowa Inspekcja Farmaceutyczna (Dz.U. z 2008 r. Nr 45., poz. 271).

- łącznie dla szkół wyższych, jednostek badawczo-rozwojowych lub innych placówek naukowych w zakresie ich działalności statutowej;
- zbiór mlecza makowego i opium z maku oraz ziela konopi i żywicy konopi (art. 36 ust. 1);
- b) wystawianie zezwoleń importowo-eksportowych na przywóz z zagranicy i wywóz za granicę:
- środków odurzających, substancji psychotropowych i prekursorów kategorii 1 (art.37 ust. 2);
 - słomy makowej (art. 37 ust. 5);
 - na własne potrzeby lecznicze produktów leczniczych zawierających środki odurzające oraz substancje psychotropowe.
- 2) Jednolitej konwencji o środkach odurzających z 1961 roku (Dz.U. Nr 45, poz. 277 z późn. zm.), Konwencji o substancjach psychotropowych z 1971 roku (Dz.U. Nr 31, poz. 180 z 1976 r.) i Konwencji Narodów Zjednoczonych o zwalczaniu nielegalnego obrotu środkami odurzającymi i substancjami psychotropowymi z 1988 roku (Dz.U. Nr 15, poz. 69 z 1995 r.), z wynikają następujące podstawowe zadania:
- opracowywanie raportów kwartalnych dla INCB (Międzynarodowej Komisji ds. Środków Odurzających) z obrotu środków odurzających i substancji psychotropowych oraz z obrotu środków odurzających, substancji psychotropowych i prekursorów kategorii 1;
 - współpraca z organizacjami rządowymi i pozarządowymi a także Policją i organami kontroli celnej²⁷⁰.

Główny Inspektor Farmaceutyczny ustawowe zadania wykonuje przy pomocy Głównego Inspektoratu Farmaceutycznego o następującej strukturze organizacyjnej:

- Departament Nadzoru;
- Departament Inspekcji do Spraw Wytwarzania;
- Departament Prawny;
- Biuro Dyrektora Generalnego²⁷¹.

²⁷⁰ <http://www.gif.gov.pl>.

²⁷¹ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 14 lipca 2009 r. w sprawie nadania statutu Generalnemu Inspektorowi Farmaceutycznemu (Dz.U. z 2009 r., Nr 115, poz. 973).

Wojewódzki inspektor farmaceutyczny kieruje wojewódzkim inspektoratem farmaceutycznym jako kierownik wojewódzkiej inspekcji farmaceutycznej, będącej w strukturze zespolonej administracji wojewódzkiej. Strukturę organizacyjną określa regulamin organizacyjny wprowadzony zarządzaniem poszczególnych wojewodów dla inspektoratów wojewódzkich. W skład inspektoratu w zależności od potrzeby wchodzi następujące komórki organizacyjne do spraw:

- Nadzoru nad Obrotem Produktami Leczniczymi i Wyrobami Medycznymi;
- Finansowo-Księgowy i Kadr;
- Ochrony Informacji Niejawnych;
- administracyjnych, informatyki, archiwum, BHP;
- Laboratorium Kontroli Jakości Leków wykonujące badania kontrolne jakości leków recepturowych i aptecznych oraz próbek pobranych w trakcie kontroli.

Ponadto w skład wojewódzkiego inspektoratu wchodzi delegatury a zadania, które wykonuje są zadaniami Państwowej Inspekcji Farmaceutycznej.

Inspektorzy Państwowej Inspekcji Farmaceutycznej w związku z przeprowadzaną inspekcją mają prawo:

- wstępu do wszystkich pomieszczeń, w których wytwarza się produkty lecznicze, kontroluje się produkty lecznicze, dokonuje się czynności związanych z importem produktów leczniczych lub wytwarza się substancje czynne;
- żądania pisemnych lub ustnych wyjaśnień, a także okazania dokumentów;
- pobierania próbek do badań²⁷².

Nadzór nad wytwarzaniem i obrotem produktami leczniczymi i wyrobami medycznymi w zakładach opieki zdrowotnej tworzonych przez ministra obrony narodowej sprawują wyznaczone przez niego i jemu podległe, jednostki organizacyjne. W stosunku do produktów leczniczych weterynaryjnych nadzór nad obrotem i ilością stosowanych produktów leczniczych weterynaryjnych sprawuje Główny Lekarz Weterynarii oraz wojewódzcy lekarze weterynarii. Główny Lekarz Weterynarii w ramach państwowych

²⁷² Art. 119 ustawy z dnia 6 września 2001 r. Prawo Farmaceutyczne (Dz.U. z 2008 r. Nr 45. Poz. 271, z późn. zm.).

badan jakości produktów leczniczych weterynaryjnych sprawuje nadzór nad jakością produktów leczniczych weterynaryjnych znajdujących się w obrocie.

12.6. Inspekcja Handlowa

Inspekcja Handlowa jest wyspecjalizowanym organem kontroli powołanym do ochrony interesów i praw konsumentów oraz interesów gospodarczych państwa. Do zadań Inspekcji należy kontrola:

- legalności i rzetelności działania przedsiębiorców prowadzących działalność gospodarczą w zakresie produkcji, handlu i usług;
- produktów w zakresie spełniania ogólnych wymagań dotyczących bezpieczeństwa;
- substancji chemicznych, ich mieszanin, wyrobów i detergentów przeznaczonych dla konsumentów;
- produktów znajdujących się w obrocie handlowym lub przeznaczonych do wprowadzenia do takiego obrotu, w tym w zakresie oznakowania i zafałszowań, oraz kontrola usług;
- przestrzegania przez sprzedawców detalicznych i sprzedawców hurtowych przepisów regulujących zasady postępowania z zużytym sprzętem elektrycznym, elektronicznym oraz zużytymi bateriami i akumulatorami.

Ponadto Inspekcja podejmuje mediacje w celu ochrony interesów i praw konsumentów, prowadzi poradnictwo konsumenckie, organizuje i prowadzi stałe polubowne sądy konsumenckie oraz wykonuje inne zadania określone w odrębnych ustawach lub przepisach²⁷³. Zadania Inspekcji wykonują:

- **Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów;**
- **wojewoda przy pomocy wojewódzkiego inspektora inspekcji handlowej.**

Działalnością Państwowej Inspekcji Handlowej kieruje Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów przy pomocy Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów. W skład Urzędu wchodzi Centrala o następującej strukturze organizacyjnej:

²⁷³ Art. 3 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o Inspekcji Handlowej (Dz.U. z 2001 r. Nr 4, poz. 25 z późn. zm.),

- Biuro Dyrektora Generalnego;
- Departament Prawny;
- Departament Ochrony Konkurencji;
- Departament Analizy Rynku;
- Departament Kontroli Koncentracji;
- Departament Monitorowania Pomocy Publicznej;
- Departament Polityki Konsumenckiej;
- Departament Nadzoru Rynku;
- Departament Współpracy z Zagranicą i Komunikacji Społecznej;
- Departament Budżetu i Administracji;
- **Departament Inspekcji Handlowej;**
- Laboratoria (9 laboratoriów kontrolno-analitycznych);
oraz delegatur Urzędu, które mają swoje siedziby w: Bydgoszczy,
Gdańsku, Katowicach, Krakowie, Lublinie, Poznaniu, Warszawie
i Wrocławiu.

Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów jest **centralnym organem administracji państwowej**. Odpowiada bezpośrednio przed prezesem Rady Ministrów. Powoływany jest przez niego spośród osób wyłonionych w drodze otwartego i konkurencyjnego naboru.

Do zakresu działania Prezesa Urzędu należy w szczególności:

- organizowanie i koordynowanie kontroli o znaczeniu krajowym;
- sprawowanie kontroli realizacji przez wojewódzkich inspektorów zadań i kompetencji określonych w ustawie i przepisach odrębnych;
- wydawanie wytycznych i zaleceń zapewniających jednolitość postępowania Inspekcji oraz nadzór nad ich realizacją;
- organizowanie szkolenia inspektorów;
- opracowywanie projektów aktów prawnych regulujących problematykę należącą do zakresu działania Inspekcji;
- dokonywanie dla potrzeb organów administracji rządowej analiz i ocen funkcjonowania rynku oraz stanu ochrony interesów i praw konsumentów;
- prowadzenie laboratoriów kontrolno-analitycznych Inspekcji;
- współpraca z zagranicznymi służbami o podobnym charakterze;
- współpraca z Szefem Krajowego Centrum Informacji Kryminalnych w zakresie niezbędnym do realizacji jego zadań ustawowych²⁷⁴.

²⁷⁴ Ibidem, art. 10.

Wojewódzki inspektor kieruje działalnością wojewódzkiego inspektoratu Inspekcji Handlowej, jako kierownik wojewódzkiej Inspekcji Handlowej, wchodzącej w skład zespolonej administracji rządowej w województwie. Powoływany i odwoływany jest przez wojewodę za zgodą Prezesa Urzędu. W skład wojewódzkiego inspektoratu wchodzi:

- wydziały kontroli (jakości i bezpieczeństwa produktów, handlu i usług);
- wydział ochrony konsumentów;
- wydział prawno-organizacyjny;
- wydział budżetowo-administracyjny;
- sekretariat stałego polubownego sądu konsumenckiego.

W strukturze organizacyjnej wojewódzkiego inspektoratu znajdują się:

- delegatury w skład, których wchodzi: zespół lub zespoły kontroli, samodzielne stanowiska pracy do spraw prawnych, ochrony konsumentów;
- Stały Polubowny Sąd Konsumencki²⁷⁵.

Do zakresu działania wojewódzkich inspektorów należy wykonywanie zadań i kompetencji wynikających z ustawowych zadań Inspekcji, a także sporządzanie rocznych sprawozdań z działalności Inspekcji i przedkładanie ich Prezesowi Urzędu i wojewodom. Prowadzi również listę rzeczoznawców do spraw jakości produktów lub usług, którzy są powoływani do wydawania opinii o jakości produktów lub usług na zlecenie konsumenta, przedsiębiorcy, stałego polubownego sądu konsumenckiego, wojewódzkiego inspektora, powiatowego.

Inspektor Inspekcji Handlowej, wszczyna i prowadzi kontrolę po okazaniu legitymacji służbowej oraz doręczeniu upoważnienia do przeprowadzenia kontroli wydanego przez wojewódzkiego inspektora. W toku kontroli inspektor w szczególności może:

- badać akta, dokumenty, ewidencje i informacje w zakresie objętym kontrolą oraz żądać od kontrolowanego lub jego przedstawiciela sporządzenia niezbędnych kopii oraz urzędowego tłumaczenia na język polski dokumentów sporządzonych w języku obcym;
- dokonywać oględzin terenów, obiektów, pomieszczeń, środków przewozowych, produktów i innych rzeczy w zakresie objętym kontrolą;

²⁷⁵ Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 26 lipca 2001 r. w sprawie zasad organizacji wojewódzkich inspektoratów Inspekcji Handlowej.

- badać przebieg określonych czynności;
- legitymować osoby w celu stwierdzenia ich tożsamości, jeżeli jest to niezbędne dla potrzeb kontroli;
- żądać od kontrolowanego lub jego przedstawiciela niezwłocznego usunięcia uchybień porządkowych i organizacyjnych;
- żądać od kontrolowanego oraz jego przedstawiciela udzielenia w wyznaczonym terminie pisemnych i ustnych wyjaśnień w sprawach objętych zakresem kontroli;
- przesłuchiwać osoby w charakterze strony, świadka lub biegłego, jeżeli jest to niezbędne dla wyczerpującego wyjaśnienia okoliczności sprawy;
- zasięgać opinii biegłych, jeżeli jest to niezbędne dla potrzeb kontroli;
- zabezpieczać dowody, produkty, pomieszczenia i środki przewozowe;
- pobierać nieodpłatnie próbki produktów do badań;
- sprawdzić rzetelność obsługi poprzez dokonanie zakupu produktu lub usługi;
- zbierać inne niezbędne materiały w zakresie objętym kontrolą²⁷⁶.

Inspekcja Handlowa współdziała z powiatowym (miejskim) rzecznikiem konsumentów, organami administracji rządowej i samorządowej, organami kontroli oraz organizacjami pozarządowymi reprezentującymi interesy konsumentów.

12.7. Państwowa Inspekcja Pracy

Państwowa Inspekcja Pracy jest organem powołanym do sprawowania nadzoru i kontroli przestrzegania prawa pracy, w szczególności przepisów i zasad bezpieczeństwa i higieny pracy, a także przepisów dotyczących legalności zatrudnienia i innej pracy zarobkowej. **Państwowa Inspekcja Pracy** podlega Sejmowi a nadzór nad nią sprawuje Rada Ochrony Pracy, składająca się z 30 członków, w tym przewodniczący, zastępcy przewodniczącego, sekretarz i członkowie, których powołuje i odwołuje marszałek Sejmu. Kadencja Rady trwa cztery lata. Do zadań Państwowej Inspekcji Pracy należy:

²⁷⁶ Art. 16 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. O Inspekcji Handlowej (Dz.U. z 2000 r. Nr 4, poz. 25 z późn. zm.).

a) nadzór i kontrola przestrzegania przepisów prawa pracy, w szczególności przepisów i zasad bezpieczeństwa i higieny pracy, przepisów dotyczących stosunku pracy, wynagrodzenia za pracę i innych świadczeń wynikających ze stosunku pracy, czasu pracy, urlopów, uprawnień pracowników związanych z rodzicielstwem, zatrudniania młodocianych i osób niepełnosprawnych;

b) kontrola legalności zatrudnienia, innej pracy zarobkowej, wykonywania działalności oraz kontrola przestrzegania obowiązku:

- informowania powiatowych urzędów pracy przez bezrobotnych o podjęciu zatrudnienia, innej pracy zarobkowej lub działalności;
- opłacania składek na Fundusz Pracy;
- dokonania wpisu do rejestru agencji zatrudnienia działalności, której prowadzenie jest uzależnione od uzyskania wpisu do tego rejestru;
- prowadzenia agencji zatrudnienia zgodnie z warunkami określonymi w przepisach o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy;
- prowadzenia działalności przez podmioty kierujące osoby w celu nabywania umiejętności praktycznych, w szczególności odbycia praktyki absolwenckiej, praktyki lub stażu zawodowego, niebędących zatrudnieniem lub inną pracą zarobkową – zgodnie z warunkami określonymi;

c) kontrola:

- legalności zatrudnienia, innej pracy zarobkowej oraz wykonywania pracy przez cudzoziemców;
- wyrobów wprowadzonych do obrotu lub oddanych do użytku pod względem spełniania przez nie zasadniczych lub innych wymagań dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy;
- ewidencji pracowników wykonujących prace w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze;

d) nadzór nad spełnianiem przez pracodawców obowiązków w zakresie rejestracji, oceny, udzielania zezwoleń i stosowanych ograniczeń w zakresie chemikaliów, dotyczących ochrony pracy;

e) podejmowanie działań polegających na zapobieganiu i ograniczaniu zagrożeń w środowisku pracy, a w szczególności:

- badanie okoliczności i przyczyn wypadków przy pracy oraz kontrola stosowania środków zapobiegających tym wypadkom;

- analizowanie przyczyn chorób zawodowych oraz kontrola stosowania środków zapobiegających tym chorobom;
 - inicjowanie prac badawczych w dziedzinie przestrzegania prawa pracy, a w szczególności bezpieczeństwa i higieny pracy;
 - inicjowanie przedsięwzięć w sprawach ochrony pracy w rolnictwie indywidualnym;
 - udzielanie porad służących ograniczaniu zagrożeń dla życia i zdrowia pracowników, a także w zakresie przestrzegania prawa pracy;
 - podejmowanie działań prewencyjnych i promocyjnych zmierzających do zapewnienia przestrzegania prawa pracy;
- f) współdziałanie z organami ochrony środowiska w zakresie kontroli przestrzegania przez pracodawców przepisów o przeciwdziałaniu zagrożeniom dla środowiska;
- g) opiniowanie projektów aktów prawnych z zakresu prawa pracy;
- h) prawo wnoszenia powództw – a za zgodą osoby zainteresowanej uczestnictwo przed sądem pracy – w sprawach o ustalenie istnienia stosunku pracy;
- i) współpraca z urzędami państw członkowskich Unii Europejskiej odpowiedzialnymi za nadzór nad warunkami pracy i zatrudnienia pracowników, polegająca na:
- udzielaniu informacji o warunkach zatrudnienia pracowników skierowanych do wykonywania pracy na terytorium państwa członkowskiego Unii Europejskiej na określony czas, przez pracodawcę mającego siedzibę na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
 - informowaniu o stwierdzonych wykroczeniach przeciwko prawom pracowników skierowanych do wykonywania pracy na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na określony czas przez pracodawcę mającego siedzibę w państwie będącym członkiem Unii Europejskiej;
 - wskazywaniu organu nadzoru nad rynkiem pracy, właściwego do udzielania żądanej informacji ze względu na zakres jego działania;
- j) ściganie wykroczeń przeciwko prawom pracownika oraz udział w postępowaniu w tych sprawach w charakterze oskarżyciela publicznego;

Ponadto do zadań Państwowej Inspekcji Pracy należy nadzór i kontrola zapewnienia bezpiecznych i higienicznych warunków pracy:

- osobom fizycznym wykonującym pracę na innej podstawie niż stosunek pracy oraz osobom wykonującym na własny rachunek działalność gospodarczą w miejscu wyznaczonym przez pracodawcę lub przedsiębiorcę, niebędącego pracodawcą, na rzecz którego taka praca jest świadczona;
- przez podmioty organizujące pracę wykonywaną przez osoby fizyczne na innej podstawie niż stosunek pracy, w ramach prac społecznie użytecznych;
- osobom przebywającym w zakładach karnych i zakładach poprawczych, wykonującym pracę, a także żołnierzom w służbie czynnej, wykonującym powierzone im prace, oraz zapewnienia przez pracodawcę bezpiecznych i higienicznych warunków zajęć odbywanych na jego terenie przez studentów i uczniów niebędących pracownikami²⁷⁷.

Organami Państwowej Inspekcji Pracy są:

- Główny Inspektor Pracy;
- okręgowi inspektorzy pracy;
- inspektorzy pracy działający w ramach terytorialnej właściwości okręgowych inspektoratów pracy.

Głównego Inspektora Pracy powołuje i odwołuje marszałek Sejmu po zasięgnięciu opinii Rady Ochrony Pracy i właściwej komisji sejmowej. Kieruje Inspekcją przy pomocy Głównego Inspektoratu Pracy w skład którego, wchodzi następujące komórki organizacyjne:

- Gabinet Głównego Inspektora Pracy;
- Departament Nadzoru i Kontroli;
- Departament Legalności Zatrudnienia;
- Departament Planowania, Analiz i Statystyki;
- Departament Prawny;
- Departament Prewencji i Promocji;
- Departament Organizacyjny;
- Departament Budżetu i Finansów;
- Sekcja Spraw Osobowych;

²⁷⁷ Art. 10 ustawy z dnia 13 kwietnia 2007 r. o Państwowej Inspekcji Pracy (Tekst jednolity, Dz.U. z 2012 r. Nr 404. Poz. 769).

- Sekcja Kontroli Wewnętrznej;
- Sekcja Audytu Wewnętrznego;
- Biuro Informacji;
- Kancelaria Tajna²⁷⁸.

Do zakresu działania Głównego Inspektora Pracy należy:

- kierowanie działalnością Głównego Inspektoratu Pracy i okręgowych inspektorów pracy;
- rozpatrywanie odwołań od decyzji okręgowych inspektorów pracy;
- opracowywanie rocznych i wieloletnich programów działania Państwowej Inspekcji Pracy;
- sprawowanie ogólnego nadzoru nad przestrzeganiem prawa pracy, przedkładaniem właściwym organom ocen, opinii i wniosków w tej dziedzinie oraz postępowaniem mandatowym w sprawach o wykroczenia;
- opiniowanie projektów aktów prawnych dotyczących prawa pracy oraz inicjowanie prac legislacyjnych w tej dziedzinie;
- inicjowanie przedsięwzięć w zakresie wdrażania postępu technicznego w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy;
- przedstawianie wniosków w sprawach nauczania i szkolenia w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy, organizowanie i prowadzenie szkolenia inspektorów pracy oraz nadzór nad działalnością Ośrodka Szkolenia;
- prowadzenie działalności wydawniczej i promocyjnej w zakresie ochrony pracy;
- udział w pracach komisji rządowych badających wypadki przy pracy;
- sporządzanie i przedkładanie informacji i sprawozdań, odnośnie realizacji rocznych i wieloletnich programów działania Państwowej Inspekcji Pracy;
- nadawanie i cofanie uprawnień rzeczoznawcy do spraw bezpieczeństwa i higieny pracy²⁷⁹.

Okręgowy inspektorat pracy obejmuje zakresem swojej właściwości terytorialnej obszar województwa. **Okręgowych inspektorów pracy** powołuje i odwołuje Główny Inspektor Pracy po zasięgnięciu opinii Rady

²⁷⁸ Zarządzenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 26 sierpnia 2011 r. zmieniające zarządzenie w sprawie nadania statutu Państwowej Inspekcji Pracy.

²⁷⁹ Art. 18 10 ustawy z dnia 13 kwietnia 2007 r. o Państwowej Inspekcji Pracy (tekst jednolity, Dz.U. z 2012 r. Nr 404. Poz. 769).

Ochrony Pracy. Okręgowym inspektorem pracy kieruje okręgowy inspektor pracy przy pomocy zastępców. W skład okręgowych inspektoratów pracy wchodzi sekcje np. d/s Przemysłu, Nadzoru Rynku, Budownictwa, Rolnych, Prewencji i Profilaktyki Wypadkowej, Zatrudnienia Osób Niepełnosprawnych, Egzekucji, Zakładowych Układów Zbiorowych. W okręgowych inspektoratach pracy funkcjonują **oddziały**, obejmujące swoim działaniem obszar kilku powiatów.

Do zakresu działania okręgowego inspektora pracy należy w szczególności:

- kierowanie działalnością okręgowego inspektoratu pracy, nadzór nad działalnością inspektorów pracy oraz koordynacja ich działalności;
- dokonywanie podziału zadań między inspektorów pracy z uwzględnieniem ich kwalifikacji zawodowych;
- zatwierdzanie planów pracy, sporządzanych przez inspektorów pracy;
- wydawanie decyzji nakazujących, w przypadku stwierdzenia, że stan bezpieczeństwa i higieny pracy zagraża życiu lub zdrowiu pracowników lub osób fizycznych wykonujących pracę na innej podstawie niż stosunek pracy, w tym osób wykonujących na własny rachunek działalność gospodarczą, zaprzestania prowadzenia działalności;
- rozpatrywanie odwołań od nakazów i innych decyzji inspektorów pracy;
- prowadzenie ewidencji pracodawców działających na obszarze jego właściwości terytorialnej;
- sporządzanie okresowych sprawozdań z działalności okręgowego inspektoratu pracy;
- powiadamianie marszałka właściwego województwa o stwierdzonych przypadkach naruszenia warunków prowadzenia agencji zatrudnienia określonych w przepisach o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy;
- powiadamianie właściwego starosty o stwierdzonych przypadkach naruszenia przepisów o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy przez bezrobotnego oraz przez podmiot kontrolowany²⁸⁰.

²⁸⁰ Ibidem, art. 19.

Inspektorzy pracy, działający w ramach właściwości terytorialnej okręgowych inspektoratów pracy, przeprowadzają postępowania kontrolne, mające na celu ustalenie stanu faktycznego w zakresie przestrzegania prawa pracy, w szczególności przepisów i zasad bezpieczeństwa i higieny pracy, a także przepisów dotyczących legalności zatrudnienia oraz udokumentowanie dokonanych ustaleń. W trakcie postępowania kontrolnego inspektor pracy ma prawo:

- swobodnego wstępu na teren oraz do obiektów i pomieszczeń podmiotu kontrolowanego;
- przeprowadzania oględzin obiektów, pomieszczeń, stanowisk pracy, maszyn i urządzeń, przebiegu procesów technologicznych i pracy oraz utrwalania przebiegu i wyników oględzin, za pomocą aparatury i środków technicznych służących do utrwalania obrazu lub dźwięku;
- żądania od podmiotu kontrolowanego oraz od wszystkich pracowników lub osób, które są lub były zatrudnione, albo które wykonują lub wykonywały pracę na jego rzecz na innej podstawie niż stosunek pracy, w tym osób wykonujących na własny rachunek działalność gospodarczą, a także osób korzystających z usług agencji zatrudnienia, pisemnych i ustnych informacji w sprawach objętych kontrolą oraz wzywania i przesłuchiwania tych osób w związku z przeprowadzaną kontrolą;
- żądania okazania dokumentów dotyczących budowy, przebudowy lub modernizacji oraz uruchomienia zakładu pracy, planów i rysunków technicznych, dokumentacji technicznej i technologicznej, wyników ekspertyz, badań i pomiarów dotyczących produkcji bądź innej działalności podmiotu kontrolowanego, jak również dostarczenia mu próbek surowców i materiałów używanych, wytwarzanych lub powstających w toku produkcji, w ilości niezbędnej do przeprowadzenia analiz lub badań, gdy mają one związek z przeprowadzaną kontrolą;
- żądania przedłożenia akt osobowych i wszelkich dokumentów związanych z wykonywaniem pracy przez pracowników lub osoby świadczące pracę na innej podstawie niż stosunek pracy;
- zapoznania się z decyzjami wydanymi przez inne organy kontroli i nadzoru nad warunkami pracy oraz ich realizacją;
- wykonywania niezbędnych dla celów kontroli odpisów lub wycią-

gów z dokumentów, jak również zestawień i obliczeń sporządzanych na podstawie dokumentów, a w razie potrzeby żądania ich od podmiotu kontrolowanego;

- sprawdzania tożsamości osób wykonujących pracę lub przebywających na terenie podmiotu kontrolowanego, a także osób korzystających z usług agencji zatrudnienia, ich przesłuchiwanie i żądania oświadczeń w sprawie legalności zatrudnienia lub prowadzenia innej działalności zarobkowej;
- korzystania z pomocy biegłych i specjalistów oraz akredytowanych laboratoriów. Inspektorzy pracy są uprawnieni również do przeprowadzania, bez uprzedzenia i o każdej porze dnia i nocy, kontroli przestrzegania przepisów prawa pracy, w szczególności stanu bezpieczeństwa i higieny pracy oraz kontroli przestrzegania przepisów dotyczących legalności zatrudnienia.

Państwowa Inspekcja Pracy przy realizacji zadań współdziała ze związkami zawodowymi, organizacjami pracodawców, organami samorządu załogi, radami pracowników, społeczną inspekcją pracy, publicznymi służbami zatrudnienia oraz z organami administracji państwowej, a w szczególności z organami nadzoru i kontroli nad warunkami pracy, Policją, Strażą Graniczną, Służbą Celną, urzędami skarbowymi i Zakładem Ubezpieczeń Społecznych, a także organami samorządu terytorialnego. Jest uprawniona do nieodpłatnego korzystania z danych zgromadzonych:

- w Centralnym Rejestrze Podmiotów – Krajowej Ewidencji Podatników;
- w krajowym rejestrze urzędowym podmiotów gospodarki narodowej (REGON) prowadzonym przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego;
- przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych na koncie ubezpieczonego i koncie płatnika składek, w zakresie podlegania ubezpieczeniom społecznym, a także danych o wypadkach przy pracy;
- w Powszechnym Elektronicznym Systemie Ewidencji Ludności (RCI PESEL), rejestrze bezrobotnych, Krajowym Rejestrze Sądowym oraz Krajowym Rejestrze Karnym.

ROZDZIAŁ 13

STRAŻE

13.1. Straż Ochrony Kolei

Podstawą prawną działania Straży Ochrony Kolei (SOK) jest ustawa z dnia 28 marca 2003 r. o transporcie kolejowym²⁸¹, której rozdział 10 – ochrona porządku na obszarze kolejowym, określa zasady działania SOK, oraz rozporządzenie ministra infrastruktury z 14 lipca 2004 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania oraz sposobu organizacji straży ochrony kolei²⁸².

Do zadań Straży Ochrony Kolei należy kontrola przestrzegania przepisów porządkowych, ochrona życia i zdrowia ludzi oraz mienia na obszarze kolejowym, w pociągach i innych pojazdach kolejowych²⁸³. Powyższe zadania wykonywane są poprzez:

- opracowywanie i realizację programów ochrony życia i zdrowia ludzi oraz mienia na obszarze kolejowym, w pociągach i innych pojazdach kolejowych oraz przedstawianie w tym zakresie wniosków do zarządcy infrastruktury;
- ochronę obszaru kolejowego przed dostępem osób nieuprawnionych i nieupoważnionych;
- kontrolę wstępu na obszar kolejowy, do budynków, budowli i urządzeń kolejowych;
- prowadzenie działalności profilaktycznej związanej z ochroną życia i zdrowia ludzi oraz mienia na obszarze kolejowym, w pociągach i innych pojazdach kolejowych;
- gromadzenie i analizę danych o zjawiskach zagrożenia osób i mienia w celu przeciwdziałania tym zjawiskom;
- wykonywanie poza obszarem kolejowym zadań określonych w przepisach odrębnych;

²⁸¹ Dz.U. z 2003 r., Nr 86, poz. 789.

²⁸² Dz.U. z 2004 r., Nr 164, poz. 1718.

²⁸³ Art. 60 ppkt. 2, ustawy z dnia 28 marca 2003 r. o transporcie kolejowym, (Dz.U. z 2003 r., Nr 86, poz. 789).

- szkolenie zawodowe funkcjonariuszy straży ochrony kolei oraz hodowla i tresura psów służbowych²⁸⁴.

Straż Ochrony Kolei jest formacją umundurowaną i uzbrojoną ale nie państwową, będącą w strukturze spółki prawa handlowego „PKP Polskie Linie Kolejowe S.A”, która jest spółką o zasięgu ogólnopolskim a swoim działaniem obejmuje również pozostałe trzy spółki kolejowe działające w obszarze przewozów kolejowych, powstałe po przekształceniach prywatyzacyjnych przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe”. SOK powołana została decyzją administracyjną zarządcy infrastruktury kolejowej. Posiada określony zasięg terytorialny działania, samodzielność organizacyjną, a nadzór nad nią sprawuje zarządca infrastruktury kolejowej poprzez Komendanta Głównego Straży Ochrony Kolei. Składa się z:

- **Komendy Głównej Straży Ochrony Kolei** w skład której wchodziły wydziały do spraw: operacyjno-prewencyjnych, pracowniczych i organizacji, logistyki, finansowy i ekonomiczny;
- **Komend regionalnych** w Warszawie, Łodzi, Siedlcach, Lublinie, Kielcach, Przemyślu, Krakowie, Katowicach, Tarnowskich Górach, Częstochowie, Gdańsku, Iławie, Bydgoszczy, Wrocławiu, Opolu, Poznaniu, Zielonej Górze, Szczecinie;
- **Posterunków**, które są elementem organizacji komend regionalnych;
- **Ośrodka Szkolenia Zawodowego SOK oraz Hodowli i Tresury Psów Służbowych**.

Do zakresu działania Komendanta Głównego Straży Ochrony Kolei należy w szczególności:

- koordynowanie działań w zakresie współdziałania między komendami regionalnymi Straży Ochrony Kolei;
- zatwierdzanie planów działania komend regionalnych Straży Ochrony Kolei;
- opracowywanie planów działania Straży Ochrony Kolei na obszarze działania zarządców;
- kontrola realizacji zadań nałożonych na komendanta regionu Straży Ochrony Kolei;

²⁸⁴ Paragraf 1 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z 14 lipca 2004 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania oraz organizacji straży ochrony kolei (Dz.U. z 2004 r., Nr 164, poz. 1718).

- koordynacja działań porządkowych i zapobiegających kradzieżom, prowadzonych przez Straż Ochrony Kolei na obszarze działania zarządców;
- doraźna kontrola stanu zabezpieczenia mienia, stanu ochrony życia i zdrowia ludzi oraz przeprowadzanie doraźnych analiz i ocen w tym zakresie na obszarze kolejowym i działania zarządców, w pociągach i innych pojazdach kolejowych;
- organizowanie doraźnych działań porządkowych i zapobiegających kradzieżom;
- ustalanie potrzeb Straży Ochrony Kolei, w tym komend regionalnych, w zakresie wyposażenia w środki techniczne niezbędne do realizacji zadań na obszarze działania zarządców;
- współpraca z zarządcami oraz przewoźnikami kolejowymi w zakresie bezpiecznego przewozu osób i rzeczy oraz nadzoru nad zabezpieczeniem mienia kolejowego;
- współpraca ze strażami ochrony kolei innych zarządców;
- zatwierdzanie i opracowywanie programów szkolenia i doskonalenia zawodowego funkcjonariuszy oraz opiniowanie innych programów działania w zakresie ochrony kolei;
- sprawowanie nadzoru nad gospodarką i eksploatacją uzbrojenia, szkoleniem strzeleckim, przydzielanymi psami służbowymi oraz hodowlą i tresurą tych psów;
- nadzór nad działalnością ośrodka²⁸⁵.

Do zakresu **działania komendanta regionu** Straży Ochrony Kolei należy w szczególności:

- organizowanie i prowadzenie działań porządkowych i zapobiegających kradzieżom na obszarze działania komendy;
- patrolowanie obszaru kolejowego i pociągów pasażerskich;
- wystawianie posterunków ochronnych;
- kontrolowanie stanu zabezpieczenia i ochrony budynków, budowli, urządzeń kolejowych, pociągów i innych pojazdów kolejowych;
- konwojowanie wyznaczonych przez zarządców pociągów i innych pojazdów kolejowych oraz wartości pieniężnych;
- zabezpieczanie w razie wypadku kolejowego lub katastrofy kolejowej wszelkich śladów i dowodów oraz mienia do czasu przybycia

²⁸⁵ Ibidem, paragraf 11.

organów dochodzeniowych i komisji powypadkowej lub usunięcia skutków wypadku;

- prowadzenie ewidencji nałożonych grzywien w drodze mandatu karnego;
- kontrola i prowadzenie działań z użyciem psów służbowych i utrzymywanie tych psów;
- opracowywanie planów działania komendy regionalnej;
- dokonywanie kontroli stanu zabezpieczenia mienia;
- ustalanie potrzeb w zakresie wyposażenia komendy regionalnej;
- zamawianie i rozdzielanie sprzętu technicznego na potrzeby Straży Ochrony Kolei oraz nadzór nad jego wykorzystaniem;
- nadzór i gospodarka uzbrojeniem;
- współdziałanie z innymi komendami regionalnymi oraz komendami innych zarządców;
- zabezpieczanie i konserwacja oraz właściwa eksploatacja przydzielonego sprzętu technicznego²⁸⁶.

Zarządca infrastruktury lub kilku zarządców infrastruktury kolejowej, nieobejmującej swoim zasięgiem całego kraju mogą wspólnie, w drodze porozumienia, utworzyć komendę SOK, która będzie realizowała zadania SOK na obszarze ich działania. Nadzór nad działalnością straży sprawuje zarządca przez **komendanta Straży Ochrony Kolei**²⁸⁷. Do jego zakresu działania należy w szczególności:

- prowadzenie działań związanych z ochroną życia i zdrowia ludzi oraz mienia na obszarze kolejowym, w pociągach i innych pojazdach kolejowych, a także prowadzenie działań profilaktycznych w tym zakresie;
- organizowanie działań porządkowych i zapobiegających kradzieżom na obszarze działania zarządców;
- patrolowanie obszaru kolejowego i pociągów pasażerskich, kontrola przestrzegania przepisów porządkowych, stanu zabezpieczenia i ochrony budynków, stanu zabezpieczenia mienia; budowli, urządzeń kolejowych, pociągów;
- wystawianie posterunków ochronnych;

²⁸⁶ Ibidem, paragraf 12.

²⁸⁷ Odrębną jednostkę SOK posiada spółka PKP Szybka Kolej Miejska (PKP SKM), kolej aglomeracji trójmiejskiej oraz metro warszawskie.

- konwojowanie wyznaczonych przez zarządców pociągów i innych pojazdów kolejowych oraz wartości pieniężnych;
- zabezpieczanie miejsca katastrofy kolejowej lub wypadku kolejowego, wszelkich śladów dowodów oraz mienia do czasu przybycia właściwych organów dochodzeniowych i komisji powypadkowej lub usunięcia skutków wypadku;
- opracowywanie planów działania SOK na obszarze działania zarządców;
- określanie potrzeb w zakresie wyposażenia SOK w środki techniczne niezbędne do realizacji ich zadań;
- dokonywanie analiz i kontroli w zakresie stanu ochrony życia i zdrowia ludzi oraz mienia na obszarze kolejowym, w pociągach i innych pojazdach kolejowych;
- opracowywanie programów szkolenia i doskonalenia zawodowego funkcjonariuszy SOK oraz opiniowanie innych programów szkolenia w zakresie ochrony kolei;
- sprawowanie nadzoru nad gospodarką i eksploatacją uzbrojenia oraz szkoleniami strzeleckimi;
- prowadzenie ewidencji nałożonych grzywien w drodze mandatu karnego;
- sprawowanie nadzoru nad przydzielanymi SOK psami służbowymi oraz hodowla i tresura tych psów, a także prowadzeniem działań z użyciem psów służbowych;
- współpraca z przewoźnikami kolejowymi w zakresie bezpiecznego przewozu osób i rzeczy;
- współpraca ze SOK innych zarządców²⁸⁸.

Wykonując swoje zadania, funkcjonariusze Straży Ochrony Kolei mają prawo do:

- legitymowania osób podejrzanych o popełnienie przestępstwa lub wykroczenia, jak również świadków przestępstwa lub wykroczenia, w celu ustalenia ich tożsamości;
- ujęcia, w celu niezwłocznego doprowadzenia do najbliższej jed-

²⁸⁸ Paragraf 8 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z 14 lipca 2004 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania oraz organizacji straży ochrony kolei (Dz.U. z 2004 r., Nr 164, poz. 1718). 236 Art. 60 pkt. 2–7, ustawy z dnia 28 marca 2003 r. o transporcie kolejowym, (Dz.U. z 2003 r., Nr 86, poz.789).

nostki Policji, osób, w stosunku do których zachodzi uzasadniona potrzeba podjęcia czynności wykraczających poza uprawnienia straży ochrony kolei;

- zatrzymywania i kontroli pojazdu drogowego poruszającego się na obszarze kolejowym i przyległym pasie gruntu w przypadku uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa lub wykroczenia przy użyciu tego pojazdu;
- nakładania grzywien, w drodze mandatu karnego, na zasadach określonych w Kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia;
- przeprowadzania czynności wyjaśniających, występowania do sądu z wnioskiem o ukaranie, oskarżania przed sądem i wnoszenia środków odwoławczych w trybie określonym w Kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia;
- stosowania środków przymusu bezpośredniego: siły fizycznej w postaci chwytów obezwładniających oraz podobnych technik obrony, miotacza gazowego, pałki służbowej, kajdanek i psa służbowego.

W uzasadnionych, określonych ustawowo przypadkach ma prawo użycia broni. SOK zobowiązana jest do współdziałania z Policją, Strażą Graniczną, Żandarmerią Wojskową, organami kontroli skarbowej i Inspekcją Transportu Drogowego.

13.2. Straż Leśna

Nadzór nad gospodarką leśną w lasach stanowiących własność Skarbu Państwa, sprawuje minister właściwy do spraw środowiska a w lasach niestanowiących własności Skarbu Państwa – starosta. Lasami stanowiącymi własność Skarbu Państwa zarządza Państwowe Gospodarstwo Leśne – Lasy Państwowe. W Lasach Państwowych funkcjonuje służba leśna do której zaliczeni są pracownicy zajmujący się:

- zarządaniem lasami, prowadzeniem gospodarki leśnej;
- ochroną lasów państwowych, zwalczaniem przestępstw i wykroczeń w zakresie szkodnictwa leśnego i ochrony przyrody;
- nadzorem nad lasami państwowymi jak również przekazanymi przez starostę do nadzoru w jego imieniu innych lasów.

Pracownicy Służby Leśnej przy wykonywaniu czynności służbowych korzystają z ochrony prawnej, przewidzianej w przepisach prawa karnego dla funkcjonariuszy publicznych.

Organem, w ramach Służby Leśnej, powołanym do zwalczania przestępstw i wykroczeń w zakresie szkodnictwa leśnego i ochrony mienia jest Straż Leśna. Kieruje nią **Główny Inspektor Straży Leśnej**, który podporządkowany jest Dyrektorowi Generalnemu Lasów Państwowych. Jednostkami Straży Leśnej są:

- **posterunki w nadleśnictwach** podporządkowane nadleśniczemu;
- **grupy interwencyjne w regionalnych dyrekcjach Lasów Państwowych** podporządkowane dyrektorowi Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych.

Dyrektor Generalny Lasów Państwowych określa organizację i zakres działania posterunków i grup interwencyjnych oraz szczegółowe zasady szkolenia strażników leśnych.

Strażnicy leśni przy wykonywaniu zadań określonych dla Straży Leśnej mają prawo do:

- legitymowania osób podejrzanych o popełnienie przestępstwa lub wykroczenia, jak również świadków przestępstwa lub wykroczenia, w celu ustalenia ich tożsamości;
- nakładania oraz pobierania grzywien, w drodze mandatu karnego;
- zatrzymywania i dokonywania kontroli środków transportu na obszarach leśnych oraz w ich bezpośrednim sąsiedztwie, w celu sprawdzenia ładunku oraz przeglądania zawartości bagaży, w razie zaistnienia uzasadnionego podejrzenia popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary;
- przeszukiwania pomieszczeń i innych miejsc, w przypadkach uzasadnionego podejrzenia o popełnienie przestępstwa;
- ujęcia na gorącym uczynku sprawcy przestępstwa lub wykroczenia albo w pościgu podjętym bezpośrednio po popełnieniu przestępstwa oraz jego doprowadzenia do Policji;
- odbierania za pokwitowaniem przedmiotów pochodzących z przestępstwa lub wykroczenia oraz narzędzi i środków służących do ich popełnienia;
- prowadzenia dochodzeń oraz wnoszenia i popierania aktów oskarżenia w postępowaniu uproszczonym, jeżeli przedmiotem przestępstwa jest drewno pochodzące z lasów stanowiących własność Skarbu Państwa;

- prowadzenia postępowania w sprawach o wykroczenia w zakresie szkodnictwa leśnego oraz udziału w rozprawach w charakterze oskarżyciela publicznego;
- noszenia broni palnej długiej i krótkiej lub gazowej oraz ręcznego miotacza gazowego;
- żądania niezbędnej pomocy od instytucji państwowych, zwracania się o taką pomoc do jednostek gospodarczych, organizacji społecznych, jak również w nagłych przypadkach do każdego obywatela o udzielenie doraźnej pomocy, na zasadach określonych w ustawie o Policji²⁸⁹.

Strażnicy leśni są uprawnieni również do dokonywania kontroli podmiotów gospodarczych zajmujących się obrotem i przetwarzaniem drewna i innych produktów leśnych, w celu sprawdzania legalności pochodzenia surowców drzewnych i innych produktów leśnych. Wobec osób uniemożliwiających wykonywanie przez strażnika leśnego powyższych czynności wynikających z jego uprawnień, może on użyć środka przymusu bezpośredniego w postaci:

- siły fizycznej, przez zastosowanie chwytów obezwładniających oraz podobnych technik obrony lub ataku;
- pałki gumowej służbowej, kajdanek, psa służbowego;
- chemicznych środków obezwładniających w postaci ręcznego miotacza gazu i broni gazowej.

Zastosowanie przez strażnika leśnego środka przymusu bezpośredniego powinno odpowiadać potrzebom wynikającym z istniejącej sytuacji i zmierzać do podporządkowania się osoby, której strażnik wydaje polecenie. Jeżeli zastosowanie środków przymusu bezpośredniego okaże się niewystarczające, ma prawo użycia broni palnej w celu odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie własne lub innej osoby oraz przeciwko osobie, która:

- wezwana do natychmiastowego porzucenia broni lub innego niebezpiecznego narzędzia nie zastosuje się do tego wezwania, a jej zachowanie wskazuje na bezpośredni zamiar ich użycia przeciwko niemu lub innej osobie,
- usiłuje przemocą odebrać broń²⁹⁰.

²⁸⁹ Art. 47 ppkt. 2 ustawy z dnia 28 września 1991r. o lasach (Dz.U. z 1991 r., Nr 101, poz. 444 z późn. zm.).

²⁹⁰ Ibidem, art. 47 ppkt. 3.

Strażnikowi leśnemu wykonującemu obowiązki służbowe na gruntach stanowiących własność Skarbu Państwa zarządzanych przez Lasy Państwowe przysługują uprawnienia Państwowej Straży Łowieckiej w zakresie zwalczania kłusownictwa, Straży Parku Narodowego w zakresie przestrzegania przepisów o ochronie przyrody oraz Państwowej Straży Rybackiej w zakresie kontroli legalności dokonywania połowu.

Uprawnienia strażnika leśnego w zakresie zwalczania szkodnictwa leśnego, poza prawem noszenia broni, przysługują nadleśniczemu, zastępcy nadleśniczego, inżynierowi nadzoru, leśniczemu i podleśniczemu.

Dyrektor Generalny Lasów Państwowych, dyrektorzy regionalnych dyrekcji Lasów Państwowych, nadleśniczowie oraz Główny Inspektor Straży Leśnej współpracują z Szefem Krajowego Centrum Informacji Kryminalnych²⁹¹.

13.3. Państwowa Straż Łowiecka

Naczelnym organem administracji rządowej w zakresie łowiectwa jest minister właściwy do spraw środowiska, a administrację w zakresie łowiectwa sprawuje samorząd województwa jako zadanie z zakresu administracji rządowej. Gospodarka łowiecka prowadzona jest w obwodach łowieckich przez dzierżawców lub zarządców. Ochroną i zwalczaniem naruszeń prawa regulującego łowiectwo zajmuje się straż łowiecka, którą stanowi Państwowa Straż Łowiecka oraz strażnicy łowieccy powoływani lub zatrudniani przez dzierżawców i zarządców obwodów łowieckich.

Państwowa Straż Łowiecka jest umundurowaną i uzbrojoną formacją podległą wojewodzie, realizującą zadania kontrolne wynikające z ustawy z dnia 13 października 1995 r. Prawo łowieckie a w szczególności w zakresie:

- ochrony zwierzyny;
- zwalczania kłusownictwa i wszelkiego szkodnictwa łowieckiego;
- zwalczania przestępstw i wykroczeń w zakresie łowiectwa;
- kontroli legalności skupu i obrotu zwierzyną²⁹².

²⁹¹ Ibidem, art. 48.

²⁹² Art. 37 ustawy z dnia 13 października 1995 r. Prawo łowieckie (Dz.U. z 1995, Nr 147, poz. 713 z późn. zm.).

Koordinację działań Państwowej Straży Łowieckiej na obszarze województwa w zakresie realizacji powyższych zadań prowadzi **komendant wojewódzki Państwowej Straży Łowieckiej**, powoływany przez wojewodę. Strażnicy Państwowej Straży Łowieckiej są pracownikami urzędów wojewódzkich, którzy w trakcie wykonywania ustawowych zadań mają prawo do:

a) legitymowania osób podejrzanych o popełnienie przestępstwa lub wykroczenia w celu ustalenia ich tożsamości;

b) nakładania i ściągania grzywien w drodze mandatu karnego za wykroczenia popełniane na terenach obwodów łowieckich w zakresie szkodnictwa łowieckiego;

c) zatrzymywania i dokonywania kontroli środków transportu w obwodach łowieckich oraz w ich bezpośrednim sąsiedztwie, w celu sprawdzenia ich ładunku oraz przeglądania zawartości bagaży, w razie zaistnienia uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa lub wykroczenia;

d) przeszukania osób, pomieszczeń i innych miejsc w przypadkach uzasadnionego podejrzenia o popełnienie przestępstwa lub wykroczenia;

e) ujęcia sprawcy przestępstwa lub wykroczenia na gorącym uczynku lub w pościgu podjętym bezpośrednio po popełnieniu przestępstwa i doprowadzenia do jednostki Policji;

f) odbierania za pokwitowaniem przedmiotów pochodzących z przestępstwa lub wykroczenia oraz narzędzi i środków służących do ich popełnienia oraz ich zabezpieczenia;

g) prowadzenia dochodzeń oraz wnoszenia i popierania aktu oskarżenia w postępowaniu uproszczonym, jeżeli przedmiotem przestępstwa jest zwierzyna;

h) prowadzenia postępowania w sprawach o wykroczenia oraz udziału w rozprawach w charakterze oskarżyciela publicznego w sprawach zwalczania wykroczeń w zakresie szkodnictwa łowieckiego;

i) dokonywania kontroli podmiotów prowadzących:

- skup, przerób i sprzedaż tusz zwierzyny lub ich części, obrót zwierzyną żywą oraz podmiotów prowadzących chów i hodowlę zwierząt łownych, w zakresie sprawdzenia źródeł jej pochodzenia;
- sprzedaż usług obejmujących polowania wykonywane przez cudzoziemców na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;

j) noszenia broni palnej bojowej, broni myśliwskiej śrutowej, pałki wielofunkcyjnej, kajdanek, pocisków, w tym pocisków niepenetracyjnych oraz miotacza gazu obezwładniającego;

k) żądania niezbędnej pomocy od instytucji państwowych, zwracania się o taką pomoc do jednostek gospodarczych, organizacji społecznych, jak również w nagłych przypadkach do każdego obywatela o udzielenie doraźnej pomocy na zasadach określonych w przepisach o Policji.

Wobec osób uniemożliwiających wykonywanie przez strażnika powyższych czynności może on stosować środki przymusu bezpośredniego w postaci siły fizycznej, pałki wielofunkcyjnej, kajdanek, miotacza gazu obezwładniającego, pocisków niepenetracyjnych. Ma również prawo użycia broni palnej w celu odparcia bezpośredniego i bezprawnego zamachu na jego życie lub innej osoby oraz przeciwko osobie, która usiłuje bezprawnie, przemocą odebrać broń palną strażnikowi lub innej osobie uprawnionej do posiadania broni palnej oraz niepodporządkowującej się wezwaniu do natychmiastowego porzucenia broni lub innego niebezpiecznego narzędzia, którego użycie zagrozić może życiu lub zdrowiu strażnika albo innej osobie²⁹³. Strażnicy Państwowej Straży Łowieckiej przy wykonywaniu czynności służbowych korzystają z ochrony prawnej przewidzianej w przepisach Kodeksu karnego dla funkcjonariusza publicznego.

Na terenach obwodów łowieckich, ochroną zwierzyny i mienia dzierżawców i zarządców oraz zwalczaniem przestępstw i wykroczeń w zakresie szkodnictwa łowieckiego i szkodnictwa przyrodniczego, popełnianych w obwodach łowieckich polnych i leśnych, zajmują się strażnicy Państwowej Straży Łowieckiej. Strażnikowi wykonującemu obowiązki na terenach obwodów łowieckich przysługują uprawnienia:

- Państwowej Straży Rybackiej – w zakresie kontroli legalności dokonywania połowu;
- strażników leśnych – w zakresie zwalczania szkodnictwa leśnego;
- Straży Parku Narodowego w zakresie przestrzegania przepisów o ochronie przyrody.

Dzierżawcy i zarządcy obwodów łowieckich mają obowiązek zatrudnić lub powołać co najmniej jednego **strażnika łowieckiego**, którego zadaniem jest ochrona zwierzyny i prowadzenie gospodarki łowieckiej. Strażnicy łowieccy wykonując swoje zadania, współdziałają z Państwową Strażą Łowiecką. Podczas wykonywania czynności służbowych mają prawo:

- legitymowania osób podejrzanych o popełnienie przestępstwa lub wykroczenia w celu ustalenia ich tożsamości;

²⁹³ Ibidem, art. 39.

- ujęcia sprawcy przestępstwa lub wykroczenia na gorącym uczynku lub w pościgu podjętym bezpośrednio po popełnieniu przestępstwa i doprowadzenia do jednostki Policji;
- odbierania za pokwitowaniem przedmiotów pochodzących z przestępstwa lub wykroczenia oraz narzędzi i środków służących do ich popełnienia oraz ich zabezpieczenia;
- dokonywania kontroli podmiotów prowadzących skup, przerób i sprzedaż tusz zwierzyny lub ich części w zakresie sprawdzenia źródeł jej pochodzenia;
- użycia siły fizycznej oraz noszenia i użycia miotacza gazu obezwładniającego.

Przy wykonywaniu powyższych czynności, mają obowiązek nosić odznakę strażnika oraz na żądanie okazywać legitymację służbową. Strażnicy łowieccy mają również prawo do noszenia i używania broni myśliwskiej w celach ochrony zwierzyny przed drapieżnikami znajdującymi się na liście zwierząt łownych, zgodnie z rocznym planem łowieckim, **o ile są członkami Polskiego Związku Łowieckiego**²⁹⁴.

13.4. Państwowa Straż Rybacka

Państwowa Straż Rybacka jest wyodrębnioną jednostką organizacyjną podległą bezpośrednio wojewodzie. Do podstawowych zadań Straży należy kontrola przestrzegania przepisów ustawy z dnia 18 kwietnia 1985 roku o rybactwie śródlądowym²⁹⁵ oraz przepisów wydanych na jej podstawie regulujących ochronę chowu, hodowli i połowu ryb w powierzchniowych wodach śródlądowych, w wodach znajdujących się w urządzeniach wodnych oraz w obiektach przeznaczonych do chowu lub hodowli ryb²⁹⁶ a w szczególności:

- zapobieganie i zwalczanie nielegalnego połowu ryb, raków, minogów i innych organizmów żyjących w wodzie;
- zwalczanie obrotu nielegalnie pozyskanymi rybami, rakami, minogami i innymi organizmami żyjącymi w wodzie;

²⁹⁴ Ibidem, art. 40.

²⁹⁵ Dz.U. z 2009 r., Nr 189, poz. 1471 z późn. zm.

²⁹⁶ Art. 1 ustawy z dnia 18 kwietnia 1985 r. o rybactwie śródlądowym (Dz.U. z 2009 r., Nr 189, poz. 1471 z późn. zm.).

- kontrola przestrzegania ustawy o rybactwie śródlądowym i przepisów wydanych na jej podstawie oraz decyzji i zarządzeń administracyjnych w sprawach rybactwa śródlądowego;
- współpraca i współdziałanie z Państwowymi Strażami Rybackimi z ościennych województw oraz z uprawnionymi do rybactwa w zakresie ochrony dzierzawionych wód;
- prowadzenie postępowań w przypadkach ujawnienia przestępstw i wykroczeń naruszających przepisy ustawy o rybactwie śródlądowym i ochronie przyrody.

Do jej zadań należy także współpraca z:

- Szefem Krajowego Centrum Informacji Kryminalnych w zakresie niezbędnym do realizacji jego zadań ustawowych;
- Policją oraz innymi jednostkami administracji rządowej i samorządowej w zakresie wykonywania ustawowych zadań Straży.

Kierownikiem Straży jest **Komendant Wojewódzki Państwowej Straży Rybackiej**, który powoływany i odwoływany jest przez wojewodę. Wojewoda zarządzeniem nadaje regulamin Państwowej Straży Rybackiej, w którym określa jej szczegółową organizację i sposób działania na obszarze będącym w jego właściwości. W skład Państwowej Straży Rybackiej w województwie wchodzi **Komenda Wojewódzka** oraz **posterunki rejonowe**, będące jej wewnętrznymi terenowymi jednostkami organizacyjnymi. Posterunki rejonowe w zależności od potrzeb obejmują obszar nie zawsze pokrywający się z powiatem. Posterunkiem kieruje komendant, który swoje zadania realizuje za pomocą patroli, składających się ze strażników. Strażnicy Państwowej Straży Rybackiej pełnią służbę w organach administracji państwowej a podczas wykonywania czynności służbowych korzystają z ochrony prawnej przewidzianej dla funkcjonariusza publicznego. W czasie wykonywania czynności służbowych strażnik jest uprawniony do:

a) kontroli:

- dokumentów uprawniających do połowu ryb u osób dokonujących połowu oraz dokumentów stwierdzających pochodzenie ryb u osób przetwarzających lub wprowadzających ryby do obrotu;
- ilości masy i gatunków odłowionych ryb, przetwarzanych lub wprowadzanych do obrotu oraz przedmiotów służących do ich połowu;

b) zabezpieczenia porzuconych ryb i przedmiotów służących do ich połowu w wypadku niemożności ustalenia ich posiadacza;

c) żądania wyjaśnień i wykonywania czynności niezbędnych do przeprowadzania kontroli, a w wypadku uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa lub wykroczenia:

- legitymowania osób podejrzanych w celu ustalenia ich tożsamości;
- odebrania za pokwitowaniem ryb i przedmiotów służących do ich połowu;
- zatrzymywania za pokwitowaniem dokumentów, uprawniających do połowu oraz stwierdzających pochodzenie ryb;
- kontroli środków transportowych w celu sprawdzenia zawartości ich ładunku w miejscach związanych z połowem ryb;
- przeszukiwania osób i pomieszczeń w celu znalezienia przedmiotów mogących stanowić dowód w sprawie lub podlegających przepadkowi;
- doprowadzenia do najbliższego komisariatu lub posterunku Policji osób, w stosunku do których zachodzi uzasadniona potrzeba podjęcia dalszych czynności wyjaśniających;

d) dokonywania czynności wyjaśniających w postępowaniu w sprawach o wykroczenia, udziału w tych sprawach w charakterze oskarżyciela publicznego oraz wnoszenia środków zaskarżenia od rozstrzygnięć zapadłych w tych sprawach;

e) nakładania grzywien w drodze mandatu karnego za wykroczenia dotyczące połowu ryb i innych organizmów żyjących w wodzie;

e) żądania niezbędnej pomocy od instytucji państwowych, zwracania się o taką pomoc do jednostek gospodarczych, organizacji społecznych, jak również w nagłych przypadkach do każdego obywatela o udzielenie doraźnej pomocy na zasadach określonych w przepisach o Policji;

f) wstępu i wjazdu:

- do pomieszczeń magazynowych i miejsc składowania ryb oraz na tereny obrębów hodowlanych;
- na tereny pozostające w administracji urzędów morskich, na tereny lasów, zakładów przemysłowych, ośrodków turystyczno-wypoczynkowych, gospodarstw rolnych w zakresie niezbędnym do prowadzenia kontroli na wodach przyległych do tych terenów;
- na wały przeciwpowodziowe, śluzy, tamy, na teren elektrowni, młynów i tartaków wodnych, przepompowni oraz innych urządzeń piętrzących wodę, z wyjątkiem terenów i obiektów Sił Zbrojnych, Straży Granicznej i Policji oraz innych, których

szczególne przeznaczenie stanowi informacje niejawne o klauzuli tajności „tajne” lub „ściśle tajne”;

g) prowadzenia działań kontrolnych w miejscach wymienionych w pkt. 8 bez konieczności uzyskania zgody ich właściciela lub użytkownika;

h) noszenia broni palnej krótkiej, broni gazowej i broni sygnałowej;

i) noszenia kajdanek i ręcznego miotacza gazu²⁹⁷.

Strażnik Państwowej Straży Rybackiej może, wobec osób uniemożliwiających wykonywanie przez niego powyższych czynności, użyć siły fizycznej, psa służbowego, kajdanek, ręcznego miotacza gazu oraz broni gazowej. Ponadto w uzasadnionych ustawowo przypadkach jest uprawniony do użycia broni palnej²⁹⁸. W czasie wykonywania czynności służbowych strażnik Państwowej Straży Rybackiej wykonuje je w umundurowaniu oznakowanym, oznakami służbowymi. Przysługują strażnikowi uprawnienia:

- Straży Parku Narodowego w zakresie przestrzegania przepisów o ochronie przyrody;
- Państwowej Straży Łowieckiej w zakresie zwalczania kłusownictwa;
- strażników leśnych w zakresie zwalczania szkodnictwa leśnego.

Rada powiatu, na wniosek starosty, może utworzyć **Spółeczną Straż Rybacką** (powiatową) albo wyrazić zgodę na utworzenie Społecznej Straży Rybackiej przez zainteresowane organizacje społeczne lub uprawnionych do rybactwa. Uchwała ona regulamin Społecznej Straży Rybackiej określający organizację, sposób oraz zakres jej działania. Zadaniem Społecznej Straży Rybackiej jest współdziałanie z Państwową Strażą Rybacką w zakresie realizacji jej zadań, samodzielne kontrole oraz współdziałanie z Policją i uprawnionymi do rybactwa np. Polskim Związkiem Wędkarskim. Nadzór specjalistyczny nad Społeczną Strażą Rybacką sprawuje wojewoda poprzez komendanta wojewódzkiego Państwowej Straży Rybackiej²⁹⁹. Strażnikowi Społecznej Straży Rybackiej przysługują uprawnienia do:

- kontroli dokumentów uprawniających do połowu ryb u osób dokonujących połowu oraz dokumentów stwierdzających pochodzenie ryb u osób przetwarzających lub wprowadzających ryby do obrotu;

²⁹⁷ Ibidem, art. 23.

²⁹⁸ Ibidem, art. 23a.

²⁹⁹ Ibidem, art. 24.

- kontroli ilości masy i gatunków odłowionych ryb, przetwarzanych lub wprowadzanych do obrotu oraz przedmiotów służących do ich połowu;
- odebrania za pokwitowaniem ryb i przedmiotów służących do ich połowu oraz zabezpieczenia porzuconych ryb i przedmiotów służących do ich połowu w wypadku niemożności ustalenia ich posiadacza.

Podczas i w związku z wykonywaniem powyższych czynności, społeczny strażnik korzysta z ochrony prawnej przysługującej funkcjonariuszom publicznym oraz jest obowiązany nosić oznakę Społecznej Straży Rybackiej oraz na żądanie okazywać legitymację wystawioną przez starostę³⁰⁰.

13.5. Straż Parku

Park narodowy tworzy się w celu zachowania różnorodności biologicznej, zasobów, tworów i składników przyrody nieożywionej i walorów krajobrazowych, przywrócenia właściwego stanu zasobów i składników przyrody oraz odtworzenia zniekształconych siedlisk przyrodniczych, siedlisk roślin, siedlisk zwierząt lub siedlisk grzybów. Obejmuje obszar wyróżniający się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, społecznymi, kulturowymi i edukacyjnymi, o powierzchni nie mniejszej niż 1 000 ha, na którym ochronie podlega cała przyroda oraz walory krajobrazowe³⁰¹. Organami w zakresie ochrony przyrody są:

- minister właściwy do spraw środowiska;
- Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska;
- wojewoda;
- regionalny dyrektor ochrony środowiska, dyrektor parku narodowego;
- starosta;
- wójt, burmistrz albo prezydent miasta³⁰².

³⁰⁰ Ibidem, art. 25.

³⁰¹ Art. 8 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2004 r., Nr 92, poz. 880 z późn. zm.).

³⁰² Ibidem, art. 91.

Zadania związane ze zwalczaniem przestępstw i wykroczeń w zakresie ochrony przyrody na terenie parku narodowego oraz ochrony jego mienia wykonuje Służba Parku Narodowego a na terenie parku krajobrazowego, Służba Parku Krajobrazowego³⁰³. Pracownicy służby parku przy wykonywaniu czynności służbowych korzystają z ochrony prawnej przewidzianej dla funkcjonariuszy publicznych. W ramach Służby Parku Narodowego, bezpośrednim zwalczaniem przestępstw i wykroczeń zajmuje się utworzona w poszczególnych parkach umundurowana Straż Parku, którą kieruje **Komendant Straży Parku**. W jej skład, w zależności od potrzeb wchodzi **grupy terenowe**. **Funkcjonariusz Straży Parku** przy wykonywaniu zadań, ma prawo do:

- legitymowania osób podejrzanych o popełnienie przestępstwa lub wykroczenia oraz świadków przestępstwa lub wykroczenia, w celu ustalenia ich tożsamości;
- kontroli dowodów wniesienia opłat za wstęp do parku;
- zatrzymywania i dokonywania kontroli środków transportu w celu sprawdzenia ich ładunku oraz przeglądania zawartości bagaży w razie zaistnienia uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa lub wykroczenia;
- przeszukiwania pomieszczeń i innych miejsc w przypadkach uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa lub wykroczenia;
- zabezpieczenia jako dowodów rzeczowych, za pokwitowaniem, przedmiotów pochodzących z przestępstwa lub wykroczenia, a także narzędzi i środków służących do ich popełnienia;
- kontroli i zatrzymania, za pokwitowaniem, dokumentów w zakresie legalności posiadania tworów lub składników przyrody i obrotu nimi, pochodzących z obszaru parku narodowego;
- kontroli podmiotów prowadzących działalność gospodarczą na obszarze parku narodowego w zakresie przestrzegania przepisów ustawy³⁰⁴.

Powyższe uprawnienia, przysługują dyrektorowi parku narodowego, jego zastępcy, nadleśniczemu, konserwatorowi obrębu ochronnego, leśni-

³⁰³ Służba Parku Krajobrazowego może legitymować osoby naruszające przepisy o ochronie przyrody, a w razie odmowy okazania dokumentu pozwalającego na ustalenie tożsamości, zwraca się do Policji lub innych właściwych organów o ustalenie ich tożsamości.

³⁰⁴ Ibidem, art. 108.

czemu, konserwatorowi obwodu ochronnego, podleśniczemu, starszemu strażnikowi i strażnikowi.

Funkcjonariusz Straży Parku wobec osób uniemożliwiających wykonywanie przez niego zadań może użyć siły fizycznej w postaci chwytów obezwładniających oraz podobnych technik obrony lub ataku, kajdanek, pałki służbowej, ręcznego miotacza gazu, paralizatora elektrycznego³⁰⁵. Ponadto na podstawie decyzji Komendanta Straży Parku, strażnik może być wyposażony w broń bojową oraz broń myśliwską, którą w uzasadnionych ustawowo przypadkach ma prawo użyć. Natomiast pracownik Służby Parku może mieć powierzoną na czas wykonywania zadań, tylko broń myśliwską.

13.6. Straż Gminna

Rada Gminy, w celu ochrony porządku publicznego na terenie gminy, może utworzyć straż gminną, po zasięgnięciu opinii właściwego terytorialnie komendanta wojewódzkiego (stołecznego) Policji, która jest samorządową umundurowaną formacją, spełniającą służebną rolę wobec społeczności lokalnej. O utworzeniu straży gminnej, zawiadamiany jest wojewoda. W gminach, w których organem wykonawczym jest burmistrz (prezydent miasta), straż nosi nazwę „straż miejska”. Straż jest jednostką organizacyjną gminy, którą kieruje komendant, zatrudniany na podstawie umowy o pracę przez wójta, burmistrza (prezydenta miasta). Przełożonym komendanta jest wójt, burmistrz (prezydent miasta), który sprawuje nadzór nad jej działalnością, a szczegółową strukturę organizacyjną straży określa regulamin straży nadawany przez radę gminy.

Do zadań straży należy w szczególności:

- ochrona spokoju i porządku w miejscach publicznych;
- czuwanie nad porządkiem i kontrola ruchu drogowego oraz kontrola publicznego transportu zbiorowego;
- współdziałanie z właściwymi podmiotami w zakresie ratowania życia i zdrowia obywateli, pomocy w usuwaniu awarii technicznych i skutków klęsk żywiołowych oraz innych miejscowych zagrożeń;
- zabezpieczenie miejsca przestępstwa, katastrofy lub innego podobnego zdarzenia albo miejsc zagrożonych takim zdarzeniem przed

³⁰⁵ Ibidem, art. 109.

dostępem osób postronnych lub zniszczeniem śladów i dowodów, do momentu przybycia właściwych służb, a także ustalenie, w miarę możliwości, świadków zdarzenia;

- ochrona obiektów komunalnych i urządzeń użyteczności publicznej;
- współdziałanie z organizatorami i innymi służbami w ochronie porządku podczas zgromadzeń i imprez publicznych;
- doprowadzanie osób nietrzeźwych do izby wytrzeźwień lub miejsca ich zamieszkania, jeżeli osoby te zachowaniem swoim dają powód do zgorzenia w miejscu publicznym, znajdują się w okolicznościach zagrażających ich życiu lub zdrowiu albo zagrażają życiu i zdrowiu innych osób;
- informowanie społeczności lokalnej o stanie i rodzajach zagrożeń, a także inicjowanie i uczestnictwo w działaniach mających na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń oraz zjawiskom kryminogennym i współdziałanie w tym zakresie z organami państwowymi, samorządowymi i organizacjami społecznymi;
- konwojowanie dokumentów, przedmiotów wartościowych lub wartości pieniężnych dla potrzeb gminy³⁰⁶.

Straż gminna (miejska) ma prawo do obserwowania i rejestrowania przy użyciu środków technicznych obrazu zdarzeń w miejscach publicznych w przypadku, gdy czynności te są niezbędne do wykonywania jej zadań oraz w celu:

- utrwalania dowodów popełnienia przestępstwa lub wykroczenia;
- przeciwdziałania przypadkom naruszania spokoju i porządku w miejscach publicznych;
- ochrony obiektów komunalnych i urządzeń użyteczności publicznej.

Strażnik wykonując ustawowe zadania, ma prawo do:

- udzielania pouczeń, zwracania uwagi, ostrzegania lub stosowania innych środków oddziaływania wychowawczego;
- legitymowania osób w uzasadnionych przypadkach w celu ustalenia ich tożsamości;
- ujęcia osób stwarzających w sposób oczywisty bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego, a także dla mienia i niezwłocznego doprowadzenia do najbliższej jednostki Policji;

³⁰⁶ Art. 11 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o strażach gminnych (Dz.U. z 1997 r., Nr. 123, poz. 779).

- dokonywania kontroli osobistej, przeglądania zawartości podręcznych bagaży osoby w przypadku istnienia uzasadnionego podejrzenia popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary, w związku z ujęciem osób stwarzających zagrożenie lub doprowadzenie osoby nietrzeźwej jeśli zachodzi uzasadnione podejrzenie, że osoba, wobec której czynności te są podejmowane, posiada przy sobie niebezpieczne przedmioty dla życia lub zdrowia ludzkiego;
- nakładania grzywien w postępowaniu mandatowym za wykroczenia określone w trybie przewidzianym przepisami o postępowaniu w sprawach o wykroczenia;
- dokonywania czynności wyjaśniających, kierowania wniosków o ukaranie do sądu, oskarżania przed sądem i wnoszenia środków odwoławczych – w trybie i zakresie określonymi w Kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia;
- usuwania pojazdów i ich unieruchamiania przez blokowanie kół w przypadkach, w zakresie i trybie określonymi w przepisach o ruchu drogowym;
- wydawania poleceń;
- żądania niezbędnej pomocy od instytucji państwowych i samorządowych;
- zwracania się, w nagłych przypadkach, o pomoc do jednostek gospodarczych, prowadzących działalność w zakresie użyteczności publicznej oraz organizacji społecznych jak również do każdej osoby o udzielenie doraźnej pomocy na zasadach określonych w ustawie o Policji³⁰⁷.

Wobec osób uniemożliwiających wykonanie przez strażnika zadań, strażnik może stosować środki przymusu bezpośredniego, jakimi są:

- siła fizyczna w postaci chwytów obezwładniających oraz podobnych technik obrony;
- kajdanki, pałki obronne wielofunkcyjne, ręczne miotacze gazu, przedmioty przeznaczone do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej;
- psy i konie służbowe³⁰⁸.

³⁰⁷ Ibidem, art. 12.

³⁰⁸ Ibidem, art. 14.

Straż może być wyposażona w broń, którą nabywa na podstawie otrzymanego od Policji świadectwa broni. Strażnik, po spełnieniu wymogów dotyczących broni, na polecenie właściwego komendanta straży, może być wyposażony w broń palną bojową na czas wykonywania zadań dotyczących ochrony obiektów komunalnych, urządzeń użyteczności publicznej oraz konwojowania dokumentów, przedmiotów wartościowych lub wartości pieniężnych dla potrzeb gminy, z prawem jej użycia w przypadku, kiedy środki przymusu bezpośredniego są niewystarczające³⁰⁹. Strażnik podczas wykonywania czynności służbowych jest obowiązany nosić umundurowanie, legitymację służbową, znak identyfikacyjny oraz emblemat gminny.

Nadzór nad działalnością straży sprawuje:

a) komendant wojewódzki (stołeczny) Policji działający, w imieniu wojewody w zakresie:

- stosowania przez straż jej uprawnień, użycia broni palnej bojowej, środków przymusu bezpośredniego;
- ewidencji wyposażenia w te środki jak również urządzeń samoczynnie ujawniających i rejestrujących naruszenia przepisów ruchu drogowego, środków technicznych służących do obserwowania i rejestrowania obrazu zdarzeń w miejscach publicznych, pojazdów;
- wyników działań straży.

b) wojewoda przez:

- okresowe lub doraźne kontrole, obejmujące całokształt lub część spraw poddanych nadzorowi;
- wydawanie zaleceń pokontrolnych oraz kontrolę prawidłowości i terminowości ich realizacji;
- podejmowanie innych czynności zmierzających do usunięcia stwierdzonych uchybień i zapobieżenia ich powstawaniu.

Straż gminna w ramach wykonywania swoich zadań, współpracuje z Policją. Współpraca ta obejmuje:

- stałą wymianę informacji o zagrożeniach występujących na określonym terenie w zakresie bezpieczeństwa ludzi i mienia, spokoju i porządku publicznego;
- zorganizowanie systemu łączności Policji i straży, uwzględniają-

³⁰⁹ Ibidem, art. 18.

- cego lokalne potrzeby i możliwości oraz zapewniającego utrzymanie stałej łączności między jednostkami Policji i straży;
- koordynowanie rozmieszczenia służb policyjnych i straży, z uwzględnieniem zagrożeń występujących na danym terenie;
 - wspólne prowadzenie działań porządkowych w celu zapewnienia spokoju i porządku w miejscach zgromadzeń, imprez artystycznych, rozrywkowych i sportowych, a także w innych miejscach publicznych;
 - organizowanie wspólnych szkoleń oraz ćwiczeń policjantów i strażników gminnych (miejskich)³¹⁰;
 - wymian informacji w zakresie obserwowania i rejestrowania przy użyciu środków technicznych obrazu zdarzeń w miejscach publicznych.

³¹⁰ Ibidem, art. 9.

Bibliografia

- Boć J. (red.), *Prawo administracyjne*, Wrocław 2010.
- Bodio J., Borkowski G., Demenecki T., *Ustrój organów ochrony prawnej. Część szczegółowa*, Warszawa 2011.
- Chmielnicki P. (red.), *Konstytucyjny system władz publicznych*, Warszawa 2009.
- Fehler W., *Bezpieczeństwo wewnętrzne współczesnej Polski*, Warszawa 2012.
- Grocki R., *Zarządzanie kryzysowe*, Warszawa 2012.
- Gruza E., Goc M., Miszczyński J., *Kryminalistyka – czyli rzecz o metodach śledczych*, Warszawa 2011.
- Kozłowski W., Kurzępa B., *Bezpieczeństwo imprez masowych*, Warszawa 2012.
- Lisiecki M., *Zarządzanie bezpieczeństwem publicznym*, Warszawa 2011.
- Misiuk A., *Administracja porządku i bezpieczeństwa publicznego, zagadnienia prawno-ustrojowe*, Warszawa 2008.
- Osierda A., *Bezpieczeństwo lokalne*, Bielsko – Biała 2008.
- Pieprzny S., *Administracja bezpieczeństwa i porządku publicznego*, Rzeszów 2008.
- Sienkiewicz-Matyjurek K., Niczyporuk Z., *Bezpieczeństwo publiczne, zarys problematyki*, Gliwice 2010.
- Skomra W., *Zarządzanie kryzysowe, praktyczny przewodnik po nowelizacji ustawy*, Warszawa 2010.
- Sulowski S., Brzeziński M., *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa, wybrane zagadnienia*, Warszawa 2009.
- Sobolewski G., *Organizacja i zarządzanie*, Centrum Zarządzania Kryzysowego.
- Spengel B., *Śłużby mundurowe ochrony bezpieczeństwa wewnętrznego, zarys problematyki*, Toruń 2008.
- Szałowski R., *Prawno-administracyjne kompetencje Policji*, Łódź 2010.

- Szymonik A., *Organizacja i funkcjonowanie systemów bezpieczeństwa*, Warszawa 2011.
- Tuleja P., *Stosowanie konstytucji w świetle zasady jej nadrzędności*, Kraków 2003.
- Urban A., *Bezpieczeństwo społeczności lokalnych*, Warszawa 2009.
- Wiśniewski B., Zalewski S., *Bezpieczeństwo wewnętrzne RP w ujęciu systemowym i zadań administracji publicznej*, Bielsko – Biała 2006.
- Wojtaszczyk K. (red.), Materska-Sosnowska A. (red), *Bezpieczeństwo państwa*, Warszawa 2009.
- Zalewski S., *Administracja rządowa wobec wyzwań bezpieczeństwa państwa*, Bielsko – Biała 2007.
- Zięba R. (red), *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Warszawa 2008.
- Zięba R. *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego*, Warszawa 2004.

Akty prawne

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 8 sierpnia 1996 r. o Radzie Ministrów (Tekst jedn., Dz.U. z 2003 r., Nr 24, poz. 199 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej (Tekst jedn. Dz.U. z 2007 r. Nr 65, poz. 437).
- Ustawa z dnia 23 stycznia 2009 r. o wojewodzie i administracji rządowej w województwie (Dz.U. z 2009 r., Nr 31, poz. 206 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Tekst jedn. Dz.U. 2001 r. Nr 142, poz. 1592).
- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie gminnym (Tekst jedn. Dz.U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591).
- Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (Dz.U. z 1991 r. Nr 81, poz. 351 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej (Dz.U. z 2002 r., Nr 67, poz. 558 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (Tekst jedn. Dz.U. z 2007 r. Nr 89, poz. 590).
- Ustawa z 21 czerwca 2002 r. o stanie wyjątkowym (Dz.U. z 2002 r., Nr 115, poz. 985).
- Ustawa z 29 sierpnia 2002 r. o stanie wojennym oraz kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2002 r. Nr 156, poz. 1301).
- Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Tekst jedn. Dz.U. z 2002 r. Nr 21, poz. 205).
- Ustawa z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym, (Dz.U. z 2006 r., Nr 191, poz. 1410 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach (Tekst jedn. Dz.U. z 2011 r. Nr 264, poz. 1573).

- Ustawa z dnia 6 lipca 2001 r. o gromadzeniu, przetwarzaniu i przekazywaniu informacji kryminalnych (Tekst jedn. Dz.U. z 2010 r. Nr 29, poz.153).
- Ustawa z dnia 24 sierpnia 2007 r. o udziale Rzeczypospolitej Polskiej w Systemie Informacyjnym Schengen oraz w Wizowym Systemie Informacyjnym (Dz.U. z 2007 r. Nr 165, poz. 1170 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 29 maja 1971 r., Kodeks wykroczeń, (Dz.U. z 1971, poz. 114 z późn. zm).
- Ustawa z 6 czerwca 1997 r., Kodeks karny, (Dz.U. 1997 r., Nr 88, poz. 553 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Tekst jedn. Dz.U. z 2011 r. Nr 287, poz. 1687).
- Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej (Dz.U. z 2005 r. Nr 234, poz. 1997 z późn. zm.).
- Ustawa z 12 października 1990 r. o ochronie granicy państwowej (Dz.U. z 2005 r., Nr 226, poz. 1944)
- Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej (Tekst jedn. Dz.U. z 2009 r. Nr 12, poz. 68).
- Ustawa z dnia 16 marca 2001 r. o Biurze Ochrony Rządu (Dz.U. z 2004 r. Nr 163. Poz. 1712 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu (Tekst jedn. Dz.U. z 2010 r. Nr 29, poz. 154 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2006 r. o Służbie Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służbie Wywiadu Wojskowego (Dz.U. z 2006 r. Nr 104, poz. 709 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o kontroli skarbowej (Tekst jedn. Dz.U. z 2011 r. Nr 41, poz.214).
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o Służbie Celnej (Dz. U z 2009 r. Nr 168, poz. 1323).
- Ustawa z 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz.U. z 2010 r. Nr 79, poz. 523).
- Ustawa z dnia 6 września 2001 r. o transporcie drogowym 9 Tekst jedn. Dz.U. z 2007 r. Nr 125, poz. 874).
- Ustawa z dnia 20 lipca 1991 r. o Inspekcji Ochrony Środowiska (Tekst jedn. Dz.U. 2007 r. Nr 144, poz. 287 z późn. zm.).
- Ustawa z 14 marca 1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej (Tekst jedn. Z 2011 r. Nr 212, poz. 1263 z późn. zm.).

- Ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. o Inspekcji Weterynaryjnej (Tekst jedn. z 2010 r. Nr 112, poz. 744).
- Ustawa z dnia 6 września 2001 r. Prawo farmaceutyczne (Dz.U. z 2008 r. Nr 45, poz. 27 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o Inspekcji Handlowej (Dz.U. z 2000 r. Nr 4, poz. 25 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 13 kwietnia 2007 r. o Państwowej Inspekcji Pracy (Tekst jedn. z 2012 r. Nr 404, poz. 769).
- Ustawa z dnia 28 marca 2003 r. o transporcie kolejowym (Dz.U. z 2003 r. Nr 86, poz. 789).
- Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (Dz.U. z 1991 r. Nr 191, poz. 444 z późn. zm.).
- Ustawa z 13 października 1995 r. Prawo łowieckie (Dz.U. z 1995 r. Nr 147, poz. 713 z późn. zm.).
- Ustawa z 18 kwietnia 1985 r. o rybactwie śródlądowym (Dz.U. z 2009 r. Ne 189, poz. 1475 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2004 r. Nr 92, poz. 880 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o strażach gminnych (Dz.U. z 1997 r. Nr 123, poz. 779).
- Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z 25 czerwca 2002 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Szefa Obrony Cywilnej Kraju, szefów obrony cywilnej województw, powiatów, gmin (Dz.U. z 2002 r. Nr 96, poz. 850).
- Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 2 lipca 2002 r. w sprawie szczegółowego trybu i zasad funkcjonowania Kolegium do Spraw Służb Specjalnych oraz zakresu czynności sekretarza Kolegium (Dz.U. z 2002 r. Nr 103, poz. 929).
- Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 6 kwietnia 1999 r. w sprawie nadania statutu Głównemu Inspektoratowi Ochrony Środowiska (Dz.U. z 1999 r. Nr 29, poz. 274 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 26 lipca 2001 r. w sprawie zasad organizacji wojewódzkich inspektoratów Inspekcji Handlowej.
- Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 15 grudnia 2009 r. w sprawie określenia organów administracji rządowej, które utworzą centra zarządzania kryzysowego oraz sposobu ich funkcjonowania.
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia

- 2 lutego 1999 r. w sprawie szczegółowego zakresu zadań i zasad organizacji policji sądowej (Dz.U. z 1999 r. Nr 12, poz. 106).
- Rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 4 stycznia 2011 r. w sprawie siedzib i organizacji Urzędu Kontroli Skarbowej (Dz.U. z 2011 r. Nr 13, poz. 62).
- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 29 listopada 2010 r. w sprawie określenia terytorialnego zasięgu działania dyrektorów urzędów kontroli skarbowej (Dz.U. z 2010 r. Nr 235, poz. 1544).
- Rozporządzenia Ministra Finansów z 23 października 2009 r. w sprawie utworzenia izb celnych i urzędów celnych oraz określenia ich siedzib (Dz.U. z 2009 r. Nr 180, poz. 1404).
- Zarządzenie nr 93 Prezesa Rady Ministrów z dnia 1 grudnia 2011 r. w sprawie nadania statutu organizacyjnego Ministerstwu Spraw Wewnętrznych.
- Zarządzenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 26 sierpnia 2011 r. zmieniające zarządzenie w sprawie nadania statutu Państwowej Inspekcji Pracy.
- Zarządzenie nr 39 Prezesa Rady Ministrów z dnia 17 czerwca 2011 r. zmieniające zarządzenie w sprawie nadania statutu Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego (M.P. z 2011 r. Nr 57, poz. 572).
- Zarządzenie nr 72 Prezesa Rady Ministrów z dnia 6 października 2010 r. w sprawie nadania statutu Centralnemu Biuru Antykorupcyjnemu (M. P. z 2010 r. Nr 76, poz. 953).
- Zarządzenie nr 74 Prezesa Rady Ministrów z dnia 26 czerwca 2002 r. w sprawie nadania statutu Agencji Wywiadu (M. P. z 2002 r., Nr 26, poz. 433 z późn. zm.).
- Zarządzenie nr 103 Prezesa Rady Ministrów z dnia 30 grudnia 2010 r. w sprawie nadania statutu Głównemu Inspektoratowi Transportu Drogowego (M. P. z 2010 r. Nr 101, poz. 1184).
- Zarządzenie nr 30 Ministra Finansów z dnia 29 października 2009 r., w sprawie nadania statutu izmom celnym i urzędom celnym (Dz.Urz. MF z 16. 11. 2009 r. Nr 13, poz. 721).
- Zarządzenie nr 749 Komendanta Głównego Policji z 27 maja 2010 r. w sprawie Regulaminu Komendy Głównej Policji (Dz.Urz. KGP z 2010 r. Nr 6, poz. 20 z późn. zm.)
- Zarządzenie nr 25 Komendanta Głównego Policji z 31 grudnia 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji i zasad działania komend,

komisariatów i innych jednostek organizacyjnych Policji (Dz.Urz. KGP z 2003 r. Nr 2, poz. 4 z późn. zm.).

Zarządzenie nr 63 Komendanta Głównego Straży Granicznej z 24 września 2009 r. w sprawie organizacji Komendy Głównej Straży Granicznej (Dz.Urz. KGSG NR 11, poz. 66).

Zarządzenie nr 34 Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 30 grudnia 2008 r. w sprawie nadania statutu Głównemu Inspektoratowi Weterynarii (Dz.Urz. Nr 31, poz. 381).

Zarządzenie nr 1 Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 2 marca 2010 r. w sprawie organizacji wojewódzkich, powiatowych i granicznych inspektoratów weterynarii.